

Journal

2024

Ročník X., číslo 1

| socioterapie

**MIGRÁCIA - IMPLIKÁCIE
PRE SOCIÁLNU PRÁCU**

Vydavateľ: Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17. novembra č. 1, 080 78 Prešov, <https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ieasppff/journal-socioterapie/>

Šéfredaktorka: prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Zástupkyňa šéfredaktorky: doc. Mgr. Michaela SKYBA, PhD.

Redakčná rada a recenzenti/ky: prof. PhDr. Kvetoslava REPKOVÁ, CSc., IVPR v Bratislave a FF PU v Prešove; prof. PhDr. Viera BILASOVÁ, CSc., FF PU v Prešove; prof. PaedDr. Lenka PASTERNÁKOVÁ, PhD., MBA, FHPV PU v Prešove; prof. J. Jay MILLER, Ph.D, MSW, CSW., College of Social Work, University of Kentucky; prof. PaedDr. Jana LEVICKÁ, PhD., UCM v Trnave; prof. PhDr. Eva MYDLÍKOVÁ, PhD., FZaSP TU v Trnave; doc. PhDr. Alžbeta BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, PhD., PF UMB v Banskej Bystrici; doc. JUDr. Mgr. Dušan ŠLOSÁR, PhD., FF UPJŠ v Košiciach; prof. PhDr. Jaroslav VETEŠKA, PhD., MBA, PF UK v Prahe; Mgr. Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, PhD., FF UHK v Hradci Králové; prof. Mgr. Kamil KARDIS, PhD., GTF PU v Prešove; prof. PhDr. Tomáš HANGONI, PhD., PBF PU v Prešove; prof. PaedDr. Ctibor HATÁR, PhD., PF UKF v Nitre; PhDr. Eva DRAGOMIRECKÁ, PhD., FF UK v Prahe; dr hab. Marta UBERMAN, prof. UR v Řešove; dr hab. Monika PODKOWIŃSKA, prof. SGGW vo Varšave; dr hab. Ks. dr hab. Janusz MIERZWA, prof. UPJP II v Krakove; dr hab. Leon SZOT, prof. UPJP II v Krakove; prof. dr hab. Joanna TRUSZKOWSKA, LSUAS; prof. dr hab. Henryk SKOROWSKI, UKSW vo Varšave; prof. hab. Joanna Mysona BYRSKA, UPJP II v Krakove; dr hab. Beata SZLUS, prof. UR v Řešove; doc. Mgr. Ing. Zuzana POKLEBOVÁ, PhD., FF PU v Prešove; prof. PhDr. Ladislav VASKA, PhD., PF UMB v Banskej Bystrici; prof. Ing. Bohuslava MIHALČOVÁ, PhD., PhD., EUR ING, PHF, EUBA v Bratislave; doc. PaedDr. Barbora KOVÁČOVÁ, PhD., PF KU v Ružomberku; dr hab. Hubert JURJEWICZ, PAISR v New Jersey; Rev. Krzysztof MASŁOWSKI, S. D. T., SHU; Mr. Tshering DORJI, MSW, FHEA, Samtse College of Education, The Royal University of Bhutan; dr hab. Małgorzata DUDA, prof. UJPII v Krakove; Ks. prof. nadzw. dr hab. Janusz Jan MIERZWA, prof. ISA, KZPS, PWSZ JG v Sanoku; Dr Agnieszka ZABOROWSKA, KSS, PSPS, KUL JP II v Lubline; Ks. prof. dr hab. Mirosław KALINOWSKI, KUL JP II v Lubline; dr hab. Iwona NIEWIADOMSKA, prof. KUL JP II v Lubline; dr hab. n. med. Mirosław DZIEKIEWICZ, prof. WIM vo Varšave; ks. dr hab. Waldemar CISŁO, prof. UKSW vo Varšave; dr hab. Andrzej NIESPOREK, prof. UŚP; dr hab. Waldemar URBA-NIK, prof. ANSTWP v Štetíne; prof. dr hab. Kazimierz WOLNY- ZMORZYŃSKI, UŚK Śląski v Katovi-ciach; prof. dr hab. Kazimierz ZABŁOCKI, IP UKSW vo Varšave.

Editorky: prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA; doc. Mgr. Michaela SKYBA, PhD.

Technickí redaktori a grafické spracovanie: prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA; doc. Mgr. Michaela SKYBA, PhD.; doc. Ing. Peter GALLO, PhD.

Afiliácia: Časopis bol publikovaný ako výstup projektov VEGA č. 1/0535/23 s názvom *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojenej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce* a KEGA č. 027PU-4/2022 s názvom *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

Periodicita: 2x ročne

Titulka: www.canva.com/; doc. Mgr. Antónia SABOLOVÁ FABIANOVÁ, PhD.

© Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2024.

ISSN 2453-7543

OBSAH

EDITORIÁL.....	6
----------------	---

VEDECKÉ STATE

Beáta BALOGOVÁ <i>Migrácia – implikácie pre sociálnu prácu.....</i>	8
Alexander DULEBA <i>Európska bezpečnosť pred (a po) vojne Ruska proti Ukrajine.....</i>	19
Rudolf DUPKALA <i>K problematike migrácie a „stretávania sa“ kultúr v kontextoch axiologického pluralizmu.....</i>	28
Michal HOSPODÁR <i>Nádej ako odpoveď na hrôzy vojny</i>	38
Michaela SKYBA <i>Sociálna práca a jej význam pri podpore integračnej politiky.....</i>	43
Anabela KATRENIČOVÁ <i>Stredovekí pútnici, stredovekí migranti – hrozba alebo kultúrne obohatenie?.....</i>	54
Zuzana POKLEMBOVÁ, Beáta BALOGOVÁ <i>Sociálne atribúty študijného prostredia u ukrajinských študentov na Prešovskej univerzite...</i>	61
Lívia PASTRNÁKOVÁ <i>Vplyv sociálnej opory na jedinca vo vojnových podmienkach na Ukrajine.....</i>	65
Peter GALLO, Beáta BALOGOVÁ <i>Talent manažment, ako nástroj ľudských zdrojov v kontexte sociálnej práce.....</i>	75
Natália VRANKOVÁ, Beáta BALOGOVÁ <i>Výzvy ukrajinskej migrácie reflektované v životnom štýle migranta.....</i>	81
Stela RICHNAVSKÁ, Beáta BALOGOVÁ <i>Význam zdravia v koncepte selfcare u ukrajinských študentov.....</i>	92
Yuliia KOVALCHUK, Beáta BALOGOVÁ <i>Posúdenie životnej situácie migrantov nástrojmi sociálnej práce.....</i>	104

RECENZIE

Jonathan HAIDT

<i>Hypotéza štěstí, hledání moderních pravd ve staré moudrosti.....</i>	115
Viera BILASOVÁ <i>Filozofické otázky etiky.....</i>	118
Ičiró KIŠIMI a Fumitake KOGA <i>Odvaha byť neoblíbený.....</i>	120
 SPRÁVY Z PODUJATÍ	
Stela RICHNAVSKÁ, Natália VRANKOVÁ <i>Inovácia metodiky odbornej praxe v kontexte transformačnej zmeny – okrúhly stôl so zamestnávateľmi z praxe.....</i>	122
Stela RICHNAVSKÁ, Natália VRANKOVÁ <i>Aktívna účasť Inštitútu edukológie a sociálnej práce na vedeckej konferencii v Poľsku.....</i>	124
Stela RICHNAVSKÁ, Natália VRANKOVÁ <i>Inštitút edukológie a sociálnej práce prezentoval výskumné zamerania v európskom sociálnom prostredí.....</i>	126
Michaela SKYBA <i>Charitatívny koláčik.....</i>	128
Stela RICHNAVSKÁ, Natália VRANKOVÁ <i>Inštitút edukológie a sociálnej práce realizoval vedecké sympóziu – Migrácia –implikácie pre sociálnu prácu.....</i>	130

EDITORIÁL

Cieľom vedeckého sympózia *Migrácia – implikácie pre sociálnu prácu* bolo prispieť do aktuálneho vedeckého výskumu (na regionálnej, celoslovenskej a nadnárodnej úrovni) mapovaním reálnej životnej situácie migrantov a následne prezentovať filozoficko-spoločenské otázky migrácie a identifikovať mechanizmy, ktoré viedli k migrácii prostredníctvom efektívneho posúdenia životnej situácie migrantov nástrojmi sociálnej práce. Ako formu explorácie výsledkov vedeckej diskusie sme zvolili toto číslo časopisu *Journal socioterapie*. Samotná anotácia vybraného čísla časopisu cizelovala tému vymedzením, že migračná politika *Slovenska* po roku 2014 nadobúda na dôležitosť, zvlášť v pohraničných oblastiach s *Ukrajinou*. Dôvodom je dramatický nárast počtu migrantov smerujúcich do krajín *Európskej únie*. Táto masívna vlna migrácie narušila stabilitu a bezpečnosť týchto krajín. Zrodila sa migračná kríza, na ktorej zvládnutie nie je *Európska únia* pripravená (Dupkala 2018; Keller 2017; Beck, Beck-Gernsheim 2014). Udalosti s migračnou krízou vyvolali konflikty a strety, ktoré rozdeľujú celé štáty, ich verejnosť i politické strany. Vzťah k migrantom (vychádzajúc z klasifikácie UNHCR - utečenec, žiadateľ o azyl, vnútorne presídlená osoba, osoba bez štátnej príslušnosti), prichádzajúcim z jednej krajiny do druhej nebol nikdy jednoduchý a prešiel mnohými zmenami. Najideálnejšou formou adaptácie v novej krajine pre migrantov je integrácia. Ide o dlhodobý a systematický proces, ktorý by mal vyústiť vo vzájomné rešpektovanie sa, a tiež by mal zahŕňať plnohodnotné začlenenie migrantov na danom území. Špecifickú pozornosť vyžadujú zraniteľné skupiny cudzincov a podporné aktivity v prospech sociálnej súdržnosti a rešpektovania kultúrnej rozmanitosti. Významnú úlohu tu zohráva sociálna práca, ktorej dôležitosť pri riešení predmetnej otázky je reflektovaná aj v rámci migračnej politiky *Slovenskej republiky*. V tomto smere medzi priority *Slovenska* v oblasti integrácie patrí zavádzanie a realizovanie predmetov v rámci pregraduálnej prípravy študentov a študentiek sociálnej práce so špecifickým zameraním na využitie metód sociálnej práce a nástrojov sociálnej politiky, ktoré sú kľúčové pri integrácii cudzincov v našich podmienkach. Dôraz sa pritom kladie na sociálnu inklúziu a súdržnosť, ktoré sú vnímané ako facilitátory integrácie cudzincov v rámci „nových“ komunít (*Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2025*).

Legitimitu vedeckej diskusie potvrdili aj aktívni diskutujúci a následní autori príspevkov tohto čísla časopisu. Tí svojím vedecko-výskumným zameraním vytvorili široký diapazón axiologického pluralizmu migračnej ideí. Beáta Balogová ponúkla erupatívny pohľad na *Migráciu – implikáciami pre sociálnu prácu*. Na ňu nadväzuje Alexander Duleba postulovaním analýzy *Európskej bezpečnosti pred (a po) vojne Ruska proti Ukrajine*. Rudolf Dupkala prispel diskurzom *K problematike migrácie a „stretávania sa“ kultúr v kontextoch axiologického pluralizmu*. Spirituálny rozmer téme migrácie prisúdil Michal Hospodár s ideou *Nádej ako odpoveď na hrôzy vojny. Sociálnu prácu a jej význam pri podpore integračnej politiky rozvinula* Michaela Skyba. Konkrétne výsledky parciálneho výskumného skúmania explorovali Zuzana Poklembová a Beáta Balogová témou *Sociálne atribúty študijného prostredia u ukrajinských študentov na Prešovskej univerzite*. Referenčný rozmer migrácie rozširujú ďalší autori. Lívia Pastrnáková cez *Vplyv sociálnej opory na jedinca vo vojnových podmienkach na Ukrajine*. Peter Gallo a Beáta Balogová *Talent manažmentom ako nástrojom ľudských zdrojov v kontexte sociálnej práce*. Výzvy ukrajinskej migrácie reflektované v životnom štýle migranta rozvádzaajú Natália Vranková a Beáta Balogová. K nasledujúcej cizelácii prispieva aj optika Stely Richnavskej a Beáty Balogovej *Významom zdravia v kontexte selfcare u ukrajinských študentov*. Paletu uzatvárajú Yuliia Kovalchuk a Beáta Balogová s témou *Posúdenie životnej situácie migrantov nástrojmi sociálnej práce*.

Rezultujúca reflexia komplexného textového simplingu priniesla editorskú generalizujúcu ideu, že téma migrácie by mala byť videná cez axiologický pluralizmus využívajúci stretávanie sa rôznorodých kultúr. Súhlasiac s Rudolfom Dupkalom, že „zmysluplná (legálna) imigrácia a s ňou spätá občianska integrácia prisťahovalcov je možná jednak na základe „stretávania sa“ hodnotovo súmerateľných kultúr alebo za predpokladu, že hodnotovo nesúmerateľná kultúra imigrantov sa

prispôsobí systému právnych, morálnych a ďalších noriem (hodnôt) platných v prijímajúcej krajine“.

Beáta Balogová, Michaela Skyba
(editorky čísla)

MIGRÁCIA – IMPLIKÁCIE PRE SOCIÁLNU PRÁCU

MIGRATION - IMPLICATIONS FOR SOCIAL WORK

Beáta BALOGOVÁ

ABSTRAKT

Vedecká štúdia exploruje projekt, ktorý vychádza z aktuálnych trendov utečeneckej migrácie ovplyvnenej vojnovým konfliktom v podmienkach SR, s ohľadom na regionálne podmienky ukrajinských migrantov. Je možné identifikovať kľúčové špecifiká súvisiace ekonomickou (migrantky za prácou v domácnosti, v stavebníctve a pod.), rodinnou (sobášne migrantky), sociálnou (azyl a ochrana života), edukačnou (štúdium) či politickou (vojnový konflikt) migráciou. Zámerom je prispieť do aktuálneho vedeckého a spoločenského diskurzu mapovaním sociálnej situácie. Vymedzenie výskumu ponúka sústredený fokus na primárny výsek z problematiky, s dôrazom na regionálne a celoslovenské podmienky. Cieľom projektu je identifikovať mechanizmy, ktoré prispeli k migrácii prostredníctvom efektívneho posúdenia náročnej životnej (krízovej) situácie migrantov nástrojmi sociálnej práce – sociálnych služieb. Z dôvodu, že vybraná cieľová skupina migrantov iba začína byť predmetom inštitucionálnej intervencie a je potrebné realizovať depistáž vybraných jedincov a skupín.

Kľúčové slová: Ukrajinská migrácia. Integrácia. Vojnový konflikt. Sociálna práca. Posúdenie. Sociálne služby. Kríza. Integrovaný výskum.

ABSTRACT

The study reflects on the project is based on current trends of refugee migration affected by the war in the SR, regarding regional conditions of Ukrainian migrants, where it will identify specifics related to economic, social, educational or political (war conflict) migration. The intention is to contribute to the current scientific and social discourse by mapping the social situation of war migrants. The definition of research offers a focus on the issue, with an emphasis on regional national conditions. The aim of the project is to identify the mechanisms that have contributed to migration through the effective assessment of the difficult (crisis) situation of migrants through social work tools, specifically social services. As our target group - Ukrainian war migrants is only beginning to be the subject of institutional intervention (unlike other groups in UNHCR curators) it is necessary to screen the selected individuals and groups and subsequently assessment and interventions will contribute to more stable settings.

Key words: Ukrainian migration. Integration. War conflict. Social work. Assessment. Social services. Crisis. Integrated research.

ÚVODOM – ZAČIATKY VEDECKÉHO SKÚMANIA

Predmetom riešenia je explorácia projektu VEGA č. 1/0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*, ktorý vznikol ako reflexia potreby riešenia integrácia ukrajinských migrantov a posúde-

nie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce.

Začiatky vedeckého skúmania prechádzajúce samotnému spracovaniu projektu siahajú k prvotným aktivitám zameraným na vedecko-výskumné štúdie slovensko-poľského projektu *Interreg* v roku 2017 spo-

jené s realizáciou prvých kvalitatívnych metód zameraných na skúmanie ukrajinskej migrácie. O rok neskôr bol podaný projekt APVV s názvom *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie životnej situácie optikou sociálnej práce*.¹ V roku 2022 sa riešiteľský kolektív rozhodol podať inovovaný projekt ovplyvnený súčasnou spoločenskou situáciou so zameraním na vedecko-výskumné skúmanie ovplyvnené vojnovým konfliktom.

Hlavným cieľom projektu je identifikovať aktuálny stav migrácie a integrácie ukrajinských migrantov (bežencov) v kontexte sociálnej práce s dôrazom na možnosti posúdenia ich náročnej životnej situácie spojenej s krízou vyvolanej vojnovým konfliktom. V rámci vymedzenia parciálnych cieľov ide o:

C1: Identifikovať aktuálne trendy migrácie v kontexte sociálnej práce s ukrajinskými vojnovými migrantmi v kríze s dôrazom na slovenský a regionálny kontext;

C2: Identifikovať aktuálne sociálno-politické východiská migrácie v kontexte sociálnej práce s ukrajinskými vojnovými migrantmi v kríze s dôrazom na slovenský a regionálny kontext;

C3: Posúdiť aktuálne požiadavky integrácie v kontexte sociálnej práce zameranej na integráciu ukrajinských vojnových migrantov zažívajúcich krízu s dôrazom na slovenský a regionálny kontext;

C4: Identifikovať aktuálne potreby sociálnych služieb ukrajinských (najmä vojnových) migrantov zažívajúcich krízu s dôrazom na slovenský a regionálny kontext.

1 Súčasný stav poznania - konceptualizácia výskumu

Sociálna práca ako teoretická disciplína stojí dnes pred naliehavými otázkami, ktoré prináša migračná kríza spojená s vojnovým konfliktom. Migračná kríza nie je len príznakom „chýbajúcej solidarity“, je skôr vyjadrením toho, akým spôsobom interagujú faktory migrácie akými sú – národné, etnické, náboženské – a ako sa rušia záväzky, ktoré reprezentujú ľudské bytosti (Beck a Beck-Gernsheim 2014). Kým v roku 2014 vzniká

obava ohrozenia normatívneho poriadku, ktorú vnímame ako ohrozenie „vlastného“, sprevádzané strachom z rozkladu integrity. Táto „normatívna hrozba“ vyvierá v podmienkach Európy skôr z demografickej situácie. Migračná revolúcia nesie so sebou znepokojivý potenciál vyvolať reakčnú odozvu. V súčasnosti sociálno-politická otázka migrácie spojená s ohrozením života ukrajinských migrantov získava opačnú optiku, spojenú s otázkami pomoci a podpory.

V kontexte migrácie a integrácie ukrajinských vojnových migrantov prostredníctvom nastavenia sociálnych intervencií vnímame predložený projekt ako vysoko aktuálny vo viacerých rovinách. Prvou je sociálno-politický kontext, ktorý vymedzuje strategické dokumenty; druhú predstavujú aktuálne výzvy, ktoré problém migrácie formulujú do kontextu sociálnej práce a sociálnych služieb a v neposlednom rade je to aj aktuálna výskumná orientácia zameraná na posúdenie potrieb ukrajinských vojnových migrantov v rámci regionálnej a národnej úrovne.

V sociálno-politickej rovine sa projekt opiera o významné dokumenty na národnej a nadnárodnej úrovni: *Európa 2030 – Agenda 2030; Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do 2030; Národný program reforiem Slovenskej republiky 2015; Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2015-2020; ale aj Konceptia integrácie cudzincov na Slovensku 2009; Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020 (2011), The Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU (2004); A Common Agenda for Integration - Framework for the Integration of Third - Country Nationals in the European (COM (2005); European Agenda for the Integration of Third - Country Nationals (COM(2011) 455); Handbooks on Integration (2010); Bezvízový režim medzi Ukrajinou a Európskou úniou, Smernica Rady 2003/109/ES o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom; Smernica Rady 2004/114/ES o podmienkach prijatia štátnych príslušníkov tretích*

¹ Projekt bol posudzovateľmi hodnotený veľmi dobre a bol prvým nefinancovaným projektom. Obdobne po doplnení v zmysle odporúčaní hodnotiteľov to bolo aj v roku 2022.

krajín na účely štúdia, výmen žiakov, neplateného odborného vzdelávania alebo dobrovoľnej služby a činnosti aupair; Smernica Rady 2009/50/ES o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely vysokoškolského zamestnania na regionálnej úrovni vychádzame z regionálnej Integrovačnej koncepcie KSK s názvom Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji pre roky 2016-2022 a iné.

V teoretickej rovine v kontexte teórií sociálnej práce a ďalších relevantných vedeckých prístupov vnímame problém migrácie a integrácie ukrajinských migrantov ako dôležitý v kontexte vedeckej diskusie, ktorá aktuálne prebieha na poli humanistických teórií, multikulturalizmu, inakosti, hlavne z aspektu sociálneho konštruktivismu, ale aj v širšom vnímaní globálnych trendov a ich diskusie v priestore humanitných a sociálnych vied, predovšetkým sociológie a sociálnej práce.

V kontexte sociálnej práce sa budeme opierať hlavne o systémové teórie ako sú: ekologická perspektíva v sociálnej práci, ekosystémová teória, komunikačná teória; existencializmus a logoterapia, kognitívno-behaviorálna teória, antiopresívny prístup a ďalšie. Analýza aktuálnych teoretických vymedzení a prístupov k predmetnej problematike predstavuje navyše jednu zo súčastí projektových aktivít. Oporou tvoria predovšetkým práce Brettell a Hollofield (2015); Dettlaff a Fong (2016); Payne a Askeland (2016); Garret (2013); ale aj Gitterman (2014); či Potocki-Tripodi (2002) a Bezugly (2019).

V rovine aktuálnej výskumnej orientácie je možné opierať sa o ustanovenie *Európskej asociácie pre výskum v sociálnej práci (ESWRA)*, podľa ktorého by oblasti výskumu v sociálnej práci týkajúce sa integrácie politík s migrantmi a utečencami mali byť zamerané na: identifikáciu, skúmanie, hodnotenie a komparáciu medzinárodných reakcií na migráciu a azyl v kontexte rôznych integračných modelov; vytváranie inovatívnych a spoločných prístupov k analýze sociálnej práce v oblasti migrácie a azylu; informovanie, syntetizovanie a kritické analyzovanie súčasných globálnych narácií a diskurzov o

integrácii, prijímajúcich spoločností, podmienenosti a právach migrantov a vytváranie platformy na prezentovanie a zdieľanie poznatkov a učenia, ktoré prispievajú k lepšiemu pochopeniu účelu sociálnej práce a rozvoju sociálnej spravodlivosti a blahobytu komunity - spoločnosti. Predložený výskum sa v rôznej miere dotýka všetkých uvedených oblastí. Opierame sa okrem spomínanej ESWRA, hlavne o Amelina, Faist a Nergiz (2013) a Rubina a Babbieho (2011).

Z hľadiska aktuálnosti chceme zdôrazniť, že sociálni pracovníci pri zvládaní „utečeneckej krízy“ zohrávajú dôležitú úlohu nielen poskytovaním náležitých informácií klientom, a to mediáciou medzikultúrnych konfliktov alebo odsudzovaním porušovania ľudských práv, ale aj zhromažďovaním relevantných informácií týkajúcich sa účinnosti aktívnych integračných politík alebo vzniku rasistického, či inak netolerantného správania. Tzv. utečenecká kríza, ktorá naplno prepukla v lete 2014 a jej dôsledky sa prejavili hlavne v lete roku 2016, kedy „zasekla“ celý systém, a tak xenofobické postoje a názory ešte zhoršili situáciu. Úplne iné požiadavky na riešenie migračnej situácie priniesli roky pandémie a vzniku vojnového konfliktu.

V kontexte aktuálnosti riešenej problematiky tiež dôležité pripomenúť, že koncept sociálnej integrácie je v súčasnosti predmetom vedeckých i politických diskusií zásadného významu. Teoreticko-metodologické východiská sociálnej integrácie prichádzajúcich migrantov sú spojené s otázkou vnímania vlastnej identity. Ide o stratégiu, ktorá sa opiera o humánne princípy rešpektu a úcty k hodnote ľudskej bytosti ako základnej hodnoty pre stratégiu akceptovania a odmietnutie vylúčenia „iných“ (cudzie). Fenomén polyvariantnosti a rozdielnosti kultúr v súčasnej dobe dostáva nový rozmer, ktorý je sprevádzaný stretom kultúr a nárokmi človeka na novú podobu sebaidentifikácie. Strach z cudzieho, sklon k vytváraniu uzavretých skupín a agresívnemu reagovaniu na votrelcov možno považovať za súčasť sklonov ľudskeho správania. Otázka genetického kódu „condition humaine“ pre súčasnú civilizáciu je dôležitým fenoménom, ktorý treba brať do

úvahy a neredukovať ho len do polohy idealistickej civilizačnej rétoriky. Symetrické rozdelenie vlastného a cudzieho stelesňuje vysokú mieru racionality a sociality zároveň. Bez toho nemôže existovať zodpovednosť a nie je realizovateľná ani spravodlivosť v medziľudských vzťahoch (Geiselberger 2017; Keller 2017; Loewenstein 1997; Waldenfels 1998, ale aj Huddleston, Niessen a Tjaden 2013). Opatrenia a mechanizmy na riešenie vzniknutej situácie vo svetle migračnej krízy posúvajú problém z humanitárnej oblasti viac do politickej, ekonomickej, právnej, kultúrnej a predovšetkým sociálnej roviny.

Úsilie o sociálnu rovnováhu a stabilizáciu patrí k intervenciám, ktoré sociálna práca môže poskytnúť v zložitej existenciálnej situácii, v ktorej sa migranti, ale aj všetci sociálne znevýhodnení nachádzajú. Sociálna oblasť každej spoločnosti je spravidla zrkadlom jej vyspelosti a jej demokratického étosu. Zmysluplnosť sociálnej praxe si vyžaduje serióznu analýzu a aktuálne prepojenie s jej teoretickými východiskami i metodikou. Teória a prax integrácie sa spája s hľadaním odpovede na otázky o aký druh integrácie prichádzajúcich do danej spoločnosti ide. Súčasne je to i problém ako zabezpečiť plnoprávne postavenie znevýhodneným vrstvám ako „platným“ členom tejto spoločnosti. Situáciu komplikuje aj odlišný prístup jednotlivých krajín v rámci *Európskej únie*, ktoré sa opierajú o odlišné teoretické paradigmy.

V súvislosti s problematikou integrácie, okrem ekonomických, bezpečnostných a demografických kontextov migrácie, sú to práve sociálne vzťahy, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu v jej procese. Kvalitné posúdenie životnej situácie ako nástroja primárne sa zameriavajúceho na oblasť sociálnych vzťahov ponúka viacero možností využitia v integračnom procese.

2 Význam riešenej problematiky - predpokladaný prínos projektu

Projekt si zachováva koherentnú aktuálnosť prostredníctvom realizácie súhrnného systematického prehľadu a obsahovej analýzy vedeckých výstupov. Empirická sondáž je dôležitá pre rozvoj techník vyhľadávania

zdrojov, t. j. pre určenie potenciálne relevantných a spoľahlivých prameňov. Nastavenie markérov pre selekciu validizovaných informácií rozvíja možnosti vyhodnotenia kvality výstupov nielen pre zainteresované výskumy, ale aj pre ďalšie bádateľské zámery. Komparatívna zložka v empirickej analýze je prínosná z hľadiska komplementácie novej syntézy poznatkov. Analýza súčasného vedeckého stavu v predmetnej oblasti selektuje nové poznatky, ktoré vytvárajú platformu pre rozvoj ďalšieho bádania širšej vedeckej obce v oblasti spoločenských a behaviorálnych vied.

Originálnosť projektu zvyrazňuje jeho netradičné „teoretické neukotvenie“. Táto „otvorenosť“ voči teoretickým východiskám nie je slabosťou výskumu, ale naopak, predstavuje vedomú voľbu motivovanú jedným z cieľov výskumu. Naším zámerom nie je „držať“ sa jednej teoretickej orientácie, ale naopak, skúmať aktuálne trendy v rôznych teoretických prístupoch využívaných pri skúmaní problematiky migrácie a sociálnej integrácie. Vyššie uvedené „tri aspekty originality“ projektu vnímame ako východiskový koncept riešenia projektu, ktorý bude immanentne prítomný vo všetkých jeho etapách. Vychádzame pritom z vedeckej hypotézy, ktorú je možné formulovať ako predpoklad, že 1) regionálne špecifiká ukrajinskej migrácie na východe *Slovenska* odrážajú systematickejšie problémy (ne)riešenia migrácie a integrácie ukrajinských migrantov v prostredí SR, a zároveň 2) sociálne vzťahy (migrantov s domácim obyvateľstvom, s komunitou do ktorej prichádzajú, medzi migrantmi navzájom, ale aj vzťah každého jednotlivca - migranta voči sebe samému), predstavujú primárnu oblasť analýzy a intervencie pre efektívnu integráciu.

3 Realizácia výskumu - etapizácia výskumných krokov

Harmonogram projektu je zostavený do viacerých etáp. V *Počiatočnej fáze* sa riešenie projektu začne exploračnou fázou, ktorá spustí proces intenzívnej rešerše vedeckej literatúry z oblasti migrácie, integrácie, posúdenia a aplikácie sociálnych služieb. Ná-

sledne dôjde k identifikácii existujúcich teórií spojených s operacionalizáciou kľúčových závislých a nezávislých premenných výskumu. Logickou postupovou aktivitou bude aktualizácia výskumných cieľov v kontexte získaných informácií na základe štúdia literatúry. V tejto etape sa budú realizovať organizačné záležitosti v súvislosti s predvýskumnými a výskumnými aktivitami, aktualizácia poznatkov, prvé návrhy výskumných nástrojov (štruktúry rozhovorov, kategórie pre sekundárnu analýzu) spojené s overením využiteľnosti vybraných metodík. Druhá etapa s názvom: *Identifikácia aktuálnych trendov* bude realizovaná s využitím obsahovej analýzy dokumentov a sekundárnej analýzy dostupných dát. Dokumenty budú predstavovať výskumné teoretické štúdie relevantné v kontexte formulovaných cieľov, politické dokumenty, aktuálnu národnú a medzinárodnú legislatívu a iné. Táto etapa projektu súčasne zahŕňa identifikáciu cieľových skupín súvisiacich s ekonomickou (migrantky za prácou v domácnosti, v stavebníctve a pod.), rodinnou (sobášne migrantky), sociálnou (azyl), edukačnou (štúdium na SŠ, VŠ) či politickou (vojnový konflikt) migráciou. Bude realizovaných niekoľko parciálnych predvýskumov a výskumov na menších výskumných súboroch s cieľom pripraviť (vybrať, adaptovať a overiť) reprezentatívnu sadu nástrojov. Výstupom z tejto aktivity budú publikované prehľadové pilotné štúdie. Pôjde o realizáciu viacerých parciálnych výskumných štúdií. Ďalšia časť bude realizovaná metódou rozhovoru s expertmi. Predpokladáme realizáciu minimálne dvoch, maximálne piatich expertných rozhovorov. Experti budú identifikovaní na základe výsledkov Aktivita 1 a parciálneho výskumného zamerania jednotlivých riešiteľov projektu. Predpokladáme nasledujúce oblasti pre expertné rozhovory: oblasť sociálnej politiky s dôrazom na migračnú a integračnú politiku; oblasť sociálnych intervencií s dôrazom na sociálne služby v oblasti práce s migrantmi, oblasť reprezentovaná najfrekvencovanejšími segmentmi trhu práce a univerzitami, kde je identifikovaný významný výskyt cieľovej skupiny; akademická oblasť so špe-

cifikáciou v oblasti sociálnej práce s migrantmi. Výstupom z tejto aktivity budú ďalšie publikované vedecké štúdie. Tretia etapa: *Konkretizácia/aktualizácia výskumného projektu a identifikácia potrieb ukrajinských vojnových migrantov* bude realizovaná s využitím metódy rozhovorov formou fokusových skupín. Predpokladáme realizáciu minimálne troch, maximálne piatich fokusových skupín. Skupiny budú zostavené na základe podobných demografických charakteristík s cieľom podpory dôvery a otvorenej komunikácie v rámci skupiny. Predpokladáme realizáciu fokusovej skupiny študentov a študentiek z Ukrajiny, fokusovej skupiny ukrajinských migrantov pracujúcich v *Slovenskej republike* (migrantky za prácou v domácnosti, v stavebníctve...), vojnových migrantov. Výstupom z tejto aktivity budú publikované vedecké štúdie a získané informácie budú súčasťou záverečnej monografie a zborníkov. Následná časť bude realizovaná prostredníctvom pološtruktúrovaných rozhovorov, vo forme biografických a naratívnych rozhovorov. Štruktúra rozhovorov bude zostavená prioritne na základe etapy 1 a 2. Biografické rozhovory budú zamerané na analýzu narácií z výseku biografie relevantného pre skúmanú problematiku. Predpokladáme realizáciu biografických rozhovorov, ktoré budú predchádzať pološtruktúrovaným rozhovorom tak, aby štruktúra reagovala na zistenia z biografii. Naratívne rozhovory budú dopĺňať paletu rozhovorov a budú využité u cieľových skupín, ktorých zapojenie do projektu bude náročnejšie a bude spojené so stigmatizáciou či morálnym hodnotením (sobášne migrantky). Výstupom z tejto aktivity budú publikované vedecké štúdie a budú súčasťou priebežných monografií a záverečnej monografie a zborníka. Štvrtá etapa: *Identifikácia možností posúdenia a sociálnych služieb v procese integrácie ukrajinských migrantov* - bude realizovaná prostredníctvom pološtruktúrovaných rozhovorov, ktorých štruktúra bude zostavená prioritne na základe etapy 1 a výsledkov z etapy 2. Predpokladáme primárne zameranie na posúdenie životnej situácie, ktoré bolo využité u ukrajinských migrantov, ktorí boli predmetom sociálnych služieb na ÚPSVaR,

organizácií tretieho sektora, súkromných sociálnych poradní, polície a pod. V rozhovoroch sa bližšie zameriame na využitie metód posúdenia životnej situácie. Potom budeme postupovať s využitím metódy prípadových štúdií a kazuistík, kde sa zameriame na vybrané prípady migrantov. Výber prípadov bude kombináciou zámerného výberu a výberu na základe odporúčania.

4 Metodológia výskumu

Problematika vojnových migrantov z *Ukrajiny* je v našich podmienkach málo výskumne spracovaná. V jednotlivých etapách riešenia projektu budú využité rôzne typy výskumov, konkrétne integrovaná stratégia výskumu, postavená na kvalitatívnych i kvantitatívnych výskumných metódach. Významným prínosom bude využitie explanačného prístupu. Z hľadiska evaluácie posúdenia náročnej životnej situácie (krízovej) migrantov bude použitá metóda verifikácie a triangulácie.

V rámci uvedenej výskumnej stratégie využijeme kombináciu rôznych metód: obsahovú analýzu dokumentov a sekundárnu analýzu realizovaných výskumov a teoretických štúdií; prípadové štúdie; rozhovor s expertom; pološtrukturovaný rozhovor, biografický rozhovor a naratívny rozhovor a fokusové skupiny. Voľba jednotlivých výskumných metód bola motivovaná zameraním výskumu, formulovanými cieľmi, ale aj snahou o trianguláciu, kedy pre naplnenie každého z cieľov budú využité viaceré verifikačné metódy s dôrazom na ich reliabilitu. Adekvátnosť použitia metodiky súvisí s jej jednotlivými etapami. Exploračná fáza výskumu bude realizovaná metódou systematického prehľadu vyúsťujúceho do komparatívnej syntézy na základe rešerše literárnych zdrojov z profesijných publikačných databáz. V pilotných výskumných miniprojektoch predvýskumu a výskumu budú využívané integratívne (špecifické kvalitatívne a kvantitatívne) metodologické postupy pre analýzu dát. Kvalitatívnymi analýzami (rozhovory - biografické a naratívne, fokusové skupiny) budú zisťované subjektívne výpovede vybraných respondentov s cieľom čo najvyššej miery objektivizácie. Využitie metodologické

postupy možno považovať za adekvátne v kontexte riešenej problematiky s rešpektom voči špecifickosti cieľovej skupiny spojenej s jej depistážou. Z hľadiska dizajnu výskumu budú realizované pre účely projektu aj priebežné prierezové analýzy.

5 Základný súbor výskumu

Celkovo bolo oslovených 553 študentov *Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*, z čoho bolo 391 dievčat a 162 chlapcov. Z hľadiska veku išlo o študentov od 17 rokov veku, až po 46 rokov veku. Priemerný vek ukrajinských študentov a študentiek bol 20,18. V prvom ročníku bakalárskeho štúdia študovalo spolu 169 študentov a študentiek, z toho 77 chlapcov a 92 dievčat. V druhom ročníku bakalárskeho štúdia študovalo spolu 223 študentov a študentiek, z toho 44 chlapcov a 179 dievčat. V treťom ročníku bakalárskeho štúdia študovalo spolu 109 študentov a študentiek, z toho 25 chlapcov a 84 dievčat. V prvom ročníku magisterského štúdia študovalo spolu 6 študentov a študentiek, z toho 4 chlapcov a 2 dievčat. V druhom ročníku magisterského štúdia študovalo spolu 46 študentov a študentiek, z toho 12 chlapcov a 34 dievčat. Študenti študovali nasledujúce študijné programy:

- anglický jazyk a anglofónne kultúry (56 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (53 študentov),
- anglický jazyk a kultúra - francúzsky jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (11 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (11 študentov),
- anglický jazyk a kultúra - nemecký jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (36 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (32 študentov),
- anglický jazyk a kultúra - ruský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (16 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (14 študentov),
- anglický jazyk a kultúra - slovenský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (28 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (28 študentov),
- anglický jazyk a kultúra - ukrajinský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a

tlmočníctvo (109 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (102 študentov),

- archívniectvo (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- estetika (10 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (10 študentov),
- etika (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- etika - sociálna práca (2 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (2 študenti),
- filozofia (10 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (9 študentov),
- francúzsky jazyk a kultúra - nemecký jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- francúzsky jazyk a kultúra - ukrajinský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študentov),
- história (9 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (9 študentov),
- jazykovo-komunikačné štúdiá (5 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (5 študentov),
- mediálne štúdiá (7 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (6 študentov),
- nemecký jazyk a kultúra - slovenský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (3 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (3 študenti),
- nemecký jazyk a kultúra - ukrajinský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (3 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (3 študenti),
- politológia (29 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (26 študentov),
- psychológia (7 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (7 študentov),
- ruské štúdiá (3 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- ruský jazyk a kultúra - ukrajinský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (2 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (2 študenti),
- slovenský jazyk a kultúra - ukrajinský jazyk a kultúra so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo (7 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (7 študentov),
- sociálna práca (24 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (21 študentov),

- stredoeurópske štúdiá (87 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (72 študentov),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a dejepisu (2 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (2 študenti),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a estetiky (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študentov),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a francúzskeho jazyka a literatúry (2 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (2 študenti),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a nemeckého jazyka a literatúry (4 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (3 študenti),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a ruského jazyka a literatúry (5 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (4 študenti),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a slovenského jazyka a literatúry (2 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (2 študenti),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a ukrajinského jazyka a literatúry (47 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (43 študentov),
- učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a výtvarného umenia (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- učiteľstvo dejepisu a ukrajinského jazyka a literatúry (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- učiteľstvo dejepisu a výchovy k občianstvu (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- učiteľstvo estetiky a výtvarného umenia (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (0 študentov),
- učiteľstvo hudobného umenia a ukrajinského jazyka a literatúry (2 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (2 študenti),
- učiteľstvo nemeckého jazyka a literatúry a ruského jazyka a literatúry (1 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- učiteľstvo nemeckého jazyka a literatúry a ukrajinského jazyka a literatúry (2 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- učiteľstvo ruského jazyka a literatúry a ukrajinského jazyka a literatúry (5 študentov), z toho v bakalárskom štúdiu (3 študenti),

- učiteľstvo slovenského jazyka a literatúry a ukrajinského jazyka a literatúry (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (1 študent),
- učiteľstvo ukrajinského jazyka a literatúry a dejepisu (1 študent), z toho v bakalárskom štúdiu (0 študentov),
- učiteľstvo ukrajinského jazyka a literatúry a estetiky (3 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (2 študenti),
- učiteľstvo ukrajinského jazyka a literatúry a výtvarného umenia (3 študenti), z toho v bakalárskom štúdiu (3 študenti).

Tab. č. 1: Výskumný súbor z hľadiska počtu

Pohlavie	ženské	mužské	spolu
Početnosť	391	162	553

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf. č. 1: Výskumný súbor z hľadiska pohlavia/rodu

Zdroj: vlastné spracovanie

Prezentovaný výskumný súbor vymedzený v tabuľke a grafe graficky prezentuje bazálne údaje o výskumnom súbore. Zároveň poukazuje na rôznorodosť, respektíve inakosť respondentov v komparácií so slovenskými študentami. Z viacerých možno poukázať na dve špecifiká, tými sú napríklad nízky vek nástupu na univerzitnú pôdu - vek 17 rokov a zároveň aj vyšší vek študentov, ktorí majú záujem študovať v dennej forme štúdia. S tým súvisia nami skúmané špecifiká ich potrieb s dôrazom na migračné podmienky v hostujúcej krajine.

² Integrovaná politika SR (politika integrácie) sa riadi *Koncepciou integrácie cudzincov v Slovenskej republike* (2009), je súčasťou migračnej politiky - *Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020* (schválená 31. augusta 2011), je podrobnejšie prezentovaná v dokumente *Integrovaná*

ZÁVER

V závere je dôležité poukázať na potrebu a význam skúmania ukrajinskej migrácie v podmienkach *Slovenka* odôvodnenú slovami Kahanca, ktorý poukazuje na to, že medzinárodná migrácia ľudí je závažný a komplexný fenomén. Výskum jeho príčin a dôsledkov si vyžaduje dostatok údajov. Hoci sú niektoré súbory údajov k dispozícii, povaha migrácie komplikuje ich vedecké využitie (Kahanec 2009, [cit. 2024-05-15]).

V kontexte vyššie uvedeného sme sa rozhodli výskumne zamerať na „výsek“ problému migrácie a integrácie tak, aby bol z výskumného (teoretického i empirického) hľadiska čo najuchopiteľnejší a zároveň aktuálny nielen v čase, ale i priestore. Chceme analyzovať špecifickú situáciu, ktorej v kontexte migrácie čelia hlavne východoslovenské regióny. Hoci sa veľa verejne diskutuje o migrácii predovšetkým v súvislosti s utečeneckou krízou, praktickejšiu a „vo svetle dneška“ primárnejšiu oblasť predstavuje migrácia z Ukrajiny.

Ako ďalšie argumenty pre aktuálnosť navrhovaného výskumu uvádzame nasledujúce skutočnosti:

- 1) vzhľadom na aktuálne demografické trendy európska ekonomika potrebuje migrantov (napr. Rechel et al. 2013);
- 2) otázky imigrácie sú stále politicky kontroverznou témou a potreba integrácie migrantov nie je stále „uznaná“ (Rechel et al. 2013) – dokonca je to politicky zneužívaná téma;
- 3) *Slovenská republika* bola v roku 2015 kritizovaná za svoj prístup k migračnej politike – zvlášť migračnej politike² – ako vyplýva z kritiky od Malangone (2015, [cit. 2024-06-20]), kde sa pripomína, že SR je jedným z ostatných štátov EU, ktorý prijal koncept integrácie v roku 2009 (policy 2014 – krajina neurobila vý-

politika SR (2014 - <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia-cudzincov/dokumenty/vlastny-material-integracna-politika-januar-2014.pdf>).

znamný progres v podpore integrácie, od posilnenia antidiskriminačného zákona 2007). Ďalej uvádza, že slovenské integračné opatrenia zvyšujú pochybnosti o jej efektivite. Integrácia bola slabá od momentu, kedy imigrant prichádza, až po slabšie práva pre pracovných migrantov či opätovné spájanie rodín. Tieto tvrdenia sú v súlade s expertnými analýzami z roku 2011, ktoré potvrdzujú, že migračná a integračná politika SR bola v tom čase veľmi obmedzujúca a zaostávala v porovnaní s ostatnými členskými krajinami EU, bola veľmi reštriktívna a neefektívna;

- 4) pandemická situácia a vojnový konflikt výrazne menia ráz migračnej politiky a intervencie Slovenska voči prichádzajúcim migrantom.

Vo výskumnom zameraní ako významné vnímame otázky integrácie ukrajinských migrantov v kontexte posúdenia životnej situácie a následných intervenčných prístupov v oblasti sociálnej práce. V súvislosti s absenciou výskumami zameranými na problematiku migrácie a integrácie ukrajinských migrantov volíme základný výskum zameraný na zmapovanie tejto problematiky.

Neopomíname, že s migráciou úzko súvisí aspekt integrácie, ktorú Nagyová (2023, [cit. 2024-06-18]) vníma ako postupný proces, počas ktorého sa jedinec usiluje o adaptáciu v novom kultúrnom prostredí. Nevyhnutnou sa stáva integrácia migrujúceho jedinca, ktorá podľa *Koncepcie integrácie cudzincov v Slovenskej republike*, vytvorenej pod záštitou *Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky*, (2009, [cit. 2024-06-18]) predstavuje kľúčovú otázku vo sfére migračnej politiky *Európskej únie*. Podľa uvedenej koncepcie prebiehajú diskusie týkajúce sa otázok vzájomného pôsobenia migračnej politiky, integračnej politiky a vývoja celej Európskej únie. Výsledkom týchto snáh je *Integračná politika*, ktorá predstavuje komplexné postupy štátu, ktoré sú podľa Kínera (2020, [cit. 2024-06-18]) orientované na úspešnú adaptáciu a akomodáciu prisťah-

ovalcov na život v novom sociálnom prostredí. Integračná politika podľa SDA [cit. 2024-06-18]) obsahuje súbor nástrojov, ktoré majú potenciál byť nápomocné pre migrujúceho jedinca a jeho úspešné začlenenie sa v hostiteľskej krajine. Integrácia migrujúceho jedinca je procesom začleňovania sa do spoločnosti, ktorého výsledkom je dosiahnutie životných šancí a perspektív ako v prípade väčšinovej spoločnosti, čím by sa dokonca mohol naplniť ideál plnohodnotnej adaptácie na nové podmienky života.

Zoznam bibliografických odkazov

- AMELINA, Anna, Thomas FAIST a Devrimsel D. NERGIZ, eds., 2013. *The Transnational Turn in Empirical Migration Research*. New York, London: Routledge. ISBN 978-0-415-65978-9.
- BALOGOVÁ, Beáta a Eva ŽIAKOVÁ, eds. 2017. *Vademecum sociálnej práce: Terminologický slovník*. Košice: FF UPJŠ. ISBN 978-80-8152-483-7.
- BALOGOVÁ, Beáta, 2015. Current state of knowledge in sociotherapy and Adler's therapy. In: *Charity, Philanthropy and Social Work*, 2014, No. 4, pp. 7-26. ISSN 2353-4605.
- BALOGOVÁ, Beáta. 2021. Charakteristika sociálnej práce – Vybrané teórie a metódy sociálnej práce. In: B. BALOGOVÁ, Beáta et al. *Kompendium sociálnej práce pre magisterský stupeň štúdia*. Prešov: A-print. ISBN 978-80-89721-55-9.
- BRETTELL, Caroline B. a James F. HOLLI-FIELD, eds., 2015. *Migration Theory. Talking Across Disciplines*. Third Edition. New York, London: Routledge. ISBN 978-0-415-74202-3.
- DETTLAFF, Alan J. a Rowena FONG, eds., 2016. *Immigrant and Refugee Children and Families: Culturally Responsive Practice*. New York: Columbia University Press. ISBN 978-023-117-284-4.
- DIVINSKÝ, Boris, 2009. *Zahraničná migrácia v SR. Vývojové trendy od roku 2000*. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.iz.sk/download-files/sk/iom/sfpa-boris-divinsky-Zahranicna-migracia-v-Slovenskej-republike.pdf>

- DULEBA, Alexander, 2016. *Asociačná dohoda EÚ s Ukrajinou a cehraničná spolupráca medzi Slovenskom a Ukrajinou: dôsledky a príležitosti. Výskumný projekt APVV č. 15-0369*. Prešov: FF PU.
- EURÓPSKY PARLAMENT, 2020. *Aké sú najčastejšie dôvody migrácie* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/topics/sk/article/20200624ST081906/ake-su-najcastejsie-dovody-migracie>
- Finch [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://finchcare.com/>
- FILADELFOVÁ, Jarmila a Martina SEKULOVÁ, 2009. *Migrantky medzi nami. Rodinné a rodové aspekty integrácie*. [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: http://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Migrantky_medzi_nami.pdf
- FINNISH INSTITUTE FOR HEALTH AND WELFARE, 2023. *Mental health of migrants* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://thl.fi/en/topics/migration-and-cultural-diversity/immigrants-health-and-wellbeing/mental-health-of-migrants>
- GARRETT, Paul Michael, 2013. *Social Work and Social Theory: Making Connection*. Bristol: The Policy Press, University of Bristol. ISBN 978-1-84742-960-5.
- GALLOVÁ KRIGLEROVÁ, Eva. 2009. *Migranti – nový pohľad na staré problémy. Multikulturalizmus a kultúrna integrácia migrantov na Slovensku*. 128 s. [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/CVEK_migranti_final.pdf
- GEISELBERGER, Heinrich, ed., 2017. *Veľký regres. Medzinárodná rozprava o duchovnej situácii dneška*. Praha: Rybka Publishers.
- GITTERMAN, Alex, ed., 2014. *Social Work Practice with Vulnerable and Resilient Populations*. Third Edition. New York: Columbia University Press. ISBN 978-0-231-16362-0.
- HUDDLESTON, Thomas, Jan NIESSEN a Jasper Dag TJADEN, 2013. *Using EU Indicators of Immigrant Integration. Final Report for Directorate - General for Home Affairs*.
- Charta základných práv Európskej únie, 2016 [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>
- CHRANČOKOVÁ, Martina, 2014. Geografická štruktúra zahraničných študentov v Európe. In: *Prognostické práce* [online]. Roč. 6, č. 2, s. 1-23 [cit. 2024-06-18]. ISSN 1338-3590. Dostupné z: <https://www.prog.sav.sk/geograficka-struktura-zahranicnych-studentov-v-europe/>
- CHRANČOKOVÁ, Martina, 2015. *Migrácia študentov za vzdelaním ako faktor budovania poznatkovej ekonomiky* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/292140023_Migracia_studentov_za_vzdelanim_ako_faktor_budovania_poznatkovej_ekonomiky
- KELLER, Ján, 2017. *Evropské rozpory ve světle migrace*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-249-4.
- LETZEL-ALT, Verena a Marcela POZAS, 2024. Inclusive education for refugee students from Ukraine – An exploration of differentiated instruction in German schools. In: *Journal of Research in Special Educational Needs* [online]. [cit. 2024-06-18]. DOI <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12678>. Dostupné z: <https://nasen-journals.onlinelibrary.wiley.com/toc/14713802/0/0>
- LOEWENSTEIN, W. Bedřich, 1997. *My a Ti druhí. Dejiny, psychologie, antropologie*. Praha: Doplněk Slon.
- LOUČKOVÁ, Ivana, 2010. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Praha: Slon. ISBN 978-80-86429-79-3.
- MALANGONE, Alexandra, 2015. Slovak Migration Policy Poisoned by Hypocrisy. In: *Visegrad Review*, June 2015. [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: <http://visegradreview.eu/slovak-migration-policy-poisoned-by-hypocrisy/>.
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2009. *Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia-cudzincov/dokumenty/koncepcia-integracie-cudzincov-v-slovenskej-republike.pdf>

- MyFitnessPal* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.myfitnesspal.com/>
- NAVRÁTIL, Pavel a Radka JANEBOVÁ, 2010. *Reflexivita v posudzovaní životní situace klientek a klientů sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7335-038-2.
- PAYNE, Malcolm a Gurid Aga ASKELAND, 2016. *Globalization and International Social Work: Postmodern Change and Challenge*. New York, London: Routledge. ISBN 978-0-7546-4946-5.
- POTOCKY-TRIPODI, Miriam, 2002. *Best Practices for Social Work with Refugees and Immigrants*. New York: Columbia University Press. ISBN 0-231-11582-2.
- POPPER, Miroslav, Gabriel BIANCHI, Ivan LUKŠÍK a Petra SZEGHY, 2006. *Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2012-06/docl_28641_651529498.pdf
- POPPLETON, Aaron, Dennis OUGRIN a Yana MAKSYMETS, 2022. Providing responsive primary care for Ukrainian refugees. In: *British Journal of General Practice* [online]. Roč. 72, č. 719, s. 274-275 [cit. 2024-06-18]. ISSN 1478-5242. Dostupné z: <https://bjgp.org/content/72/719/274>
- RUBIN, Allen a Earl BABBIE, 2011. *Research Methods for Social Work*. Belmont: Pre Press. ISBN 978-0-840-03269-0.
- SKYBA, Michaela, 2014. *Školská sociálna práca*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-1153-5.
- SLOVENSKÁ DEBATNÁ ASOCIÁCIA. *Rozumne o migrácii. Manuál pre organizátorov verejných podujatí* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://cvek.sk/wp-content/uploads/2016/02/Manua%CC%81l_Rozumne-o-migracii_finalna-verzia.pdf
- Sleep Cycle* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.sleepcycle.com/>
- Slovenský korpus ukrajinských študentov*, 2017. [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://skkus.eastportal.sk/language/sk/o-nas-3/>
- Smiling Mind* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.smilingmind.com.au/>
- ŠATARA, Erik, 2022. Vplyv sociálnych sietí pri vzniku migračnej sociálnej siete (v segregovanom/marginalizovanom prostredí). In: *Pomáhajúce profesie* [online]. Roč. 5, č. 1, s. 20-33 [cit. 2024-06-18]. ISSN 2730-1214. Dostupné z: <http://www.pp.fsvaz.ukf.sk/2022/07/01/vplyv-socialnych-sieti-pri-vzniku-migracnej-socialnej-siete-v-segregovanom-marginalizovanom-prostredii/>
- ŠTEFANČÍK, Radoslav, 2010. Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii. In: *Slovenská politologická revue* [online]. Roč. 10, č. 4, s. 51-72 [cit. 2024-06-18]. ISSN 1335-9096. Dostupné z: <https://sjps.fsvucm.sk/index.php/sjps/issue/archive?issue-sPage=2#issues>
- WALDENFELS, Bernhard, 1998. *Znepokojivá zkušenost cizího*. Praha: Oikúmené.

Afilácia

Príspevok vznikol v rámci projektu *KEGA č. 027PU-4/2022 Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce* a *VEGA č. 1/0535/23 Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Email: beata.balogova@unipo.sk

EURÓPSKA BEZPEČNOSŤ PRED (A PO) VOJNE RUSKA PROTI UKRAJINE

European security before (and after) Russia's war against Ukraine

Alexander DULEBA

ABSTRAKT

Článok ponúka analytickú dekonštrukciu európskeho bezpečnostného poriadku, ktorý vznikol v období po ukončení studenej vojny, s cieľom identifikovať dôsledky vojenskej agresie Ruska proti Ukrajine na európsku bezpečnosť. Pod analytickou dekonštrukciou bezpečnostného poriadku autor rozumie identifikáciu jeho jednotlivých historicko-politických vrstiev, ktoré sa formovali a postupne na seba nadväzovali od konca druhej svetovej vojny a najmä od karibskej krízy na začiatku 60. rokov a postupne viedli k vytvoreniu relatívne funkčného európskeho bezpečnostného poriadku na prelome 80. a 90. rokov 20. storočia. Článok sa snaží identifikovať základy európskej bezpečnosti, ktoré sú ohrozené agresiou Ruska proti Ukrajine. Ambíciou článku je zároveň podnietiť úvahy o rekonštrukcii európskeho bezpečnostného poriadku po skončení súčasnej rusko-ukrajinskej vojny.

Kľúčové slová: Európska bezpečnosť. Poriadok. Rusko. Ukrajina. Vojna. Dekonštrukcia.

ABSTRACT

The article offers an analytical deconstruction of the European security order that has emerged in the post-bipolar period to identify implications of Russia's military aggression against Ukraine for European security. By the analytical deconstruction of the security order, the author understands the identification of its individual historic-political layers, which have been formed and gradually superimposed on each other since the end of World War II and especially since the Caribbean crisis in the early 1960s, and gradually led to the formation of a relatively functional European security order after the end of the Cold War at the turn of the 1980s and 1990s. The article seeks to identify the foundations of European security that are threatened by Russia's aggression against Ukraine. The ambition of the article is also to stimulate thinking about the reconstruction of the European security order after the end of the current Russian-Ukrainian war.

Key words: European security. Order. Russia. Ukraine. War. Deconstruction.

ÚVOD

Cieľom tohto článku je prispieť k lepšiemu porozumeniu dopadov vojenskej agresie Ruska proti Ukrajine na európsku bezpečnosť a zároveň, podnietiť uvažovanie o jej povojnovom usporiadaní. V článku hľadáme odpoveď na otázku *čo bolo stratené* v európskej bezpečnosti a *ako ďaleko späť do minulosti* - na časovej historickej osi od konca 2. svetovej vojny - ju vrátila ruská vojenská agresia proti Ukrajine. Odpoveď na túto otázku

je dôležitá pre komplexnejšie pochopenie významu rusko-ukrajinskej vojny pre európsku bezpečnosť a zároveň, predstavuje východisko pre uvažovanie o tom *čo je potrebné obnoviť* alebo *čo nové* by mal povojnový poriadok v Európe obsahovať tak, aby bol udržateľný a slúžil účelu ochrany mieru, demokracie a prosperity v Európe efektívnejšie než jeho predchádzajúce podoby. Inými slovami, ambíciou tohto článku je ponúknuť presnejšiu odpoveď na otázku prečo rusko-

ukrajinská vojna, podľa vyjadrenia nemeckého kancelára Olafa Scholza, predstavuje *Zeitenwende* (Scholz 2022).

Článok ponúka analytickú dekonštrukciu európskeho bezpečnostného poriadku pred februárom 2022 prostredníctvom identifikovania jeho hlavných historicko-politických vrstiev, ktoré sa postupne nakladali jedna na druhú v období od ukončenia 2. svetovej vojny a postupne vytvorili relatívne funkčný európsky bezpečnostný poriadok, ktorý sa sformoval v 90. rokoch minulého storočia po ukončení bipolárneho konfliktu. Cieľom článku nie je analyzovať dôvody prečo Rusko vystúpilo z post-bipolárneho bezpečnostného poriadku, cieľom je identifikovať dopady jeho agresie proti Ukrajine na bezpečnosť Európy prostredníctvom analytickej dekonštrukcie európskeho bezpečnostného poriadku, ktorý ruská vojenská agresia vo februári 2022 poslala do učebníc dejepisu.

1 Vrstvy tvrdej bezpečnosti

Od ukončenia 2. svetovej vojny až do konca 60. rokov 20. st. sa Európa nachádzala v stave permanentne existujúcej akútnej hrozby vypuknutia *horúcej vojny* medzi NATO a Varšavskou zmluvou. Až Karibská kríza v roku 1962 a predovšetkým, uvedomenie si skutočnosti na strane lídrov dvoch súperiacich blokov, Spojených štátov amerických a Sovietskeho zväzu, že priamy vojenský konflikt medzi nimi s nasadením všetkých dostupných vojenských prostriedkov, vrátane jadrového arzenálu, nemá víťaza, ich primäla k rokovaniam a budovaniu základov bezpečnostného režimu *studenej vojny* v Európe.

Jeho pilierom sa stala *Zmluva o protiraketovej obrane* (Anti-Ballistic Missile Treaty; ABM zmluva) z roku 1972 spolu s *Dohodou o prevencii jadrovej vojny* (*Nuclear War Prevention Agreement; NWP dohoda*) z roku 1973. Bolo potrebných približne desať rokov od ukončenia Karibskej krízy na to, aby USA a ZSSR dospeli k uzavretiu dohôd ABM a NWP a následne pristúpili k rokovaniam o kontrole a redukcii strategických jadrových zbraní, ktorých výsledkom boli dohody SALT I a II (Strategic Arms Limitation Talks) v 70. rokoch a START I, II, III (Strategic Arms

Reduction Treaties) v 80. a 90. rokoch (Kimball 2022). Princíp *vzájomnej jadrovej zraniteľnosti*, ktorý rešpektovali obidva bloky, bol základným prvkom pre vytvorenie bezpečnostného režimu studenej vojny v Európe. Je síce pravda, že konfrontácia dvoch blokov sa od konca 60. rokov preniesla z Európy do iných kontinentov sveta, v samotnej Európe sa podarilo hrozbu vypuknutia horúcej vojny zmraziť a vybudovať sústavu písaných (i nepísaných) pravidiel správania sa európskych štátov v oblasti bezpečnosti, ktoré viedli k ich *samo-zdržiavaniu sa* v medzinárodných vzťahoch (Czempiel 2002). Avšak, na konci februára 2023 Rusko pozastavilo platnosť zmluvy New START, ktorá v roku 2010 nahradila zmluvu SORT (Strategic Offensive Reductions Treaty) s pôvodne dohodnutou platnosťou do roku 2026. New START zmluva bola poslednou platnou zmluvou medzi USA a Ruskom v jadrovej oblasti (Isachenkov 2023). Od februára 2023 nie je v platnosti už žiadna.

Americko-sovietske rokovania o režime kontroly a redukcii jadrových zbraní od konca 60. rokov uvoľnili priestor pre ďalší kľúčový faktor (resp. vrstvu) formovania režimu európskej bezpečnosti pred februárom 2022 - nemeckú Novú východnú politiku (skrátene *Ostpolitik*). Strategickým cieľom nemeckej Ostpolitik bolo prekonanie bipolárneho rozdelenia Európy prostredníctvom nadviazania pragmatickej hospodárskej spolupráce medzi dvoma znepriatelenými blokmi. Nemecká politická elita si bola vedomá, že zjednotenie Nemecka nebude možné bez ukončenia rozdelenia Európy na dva bloky (Pittman 2002). Ideovým iniciátorom nemeckej Ostpolitik bol sociálnodemokratický politik a publicista Egon Bahr, ktorý rozpracoval tézu „zmena prostredníctvom zblíženia“, majúci na zreteli v prvom rade zblíženie Spolkovej republiky Nemecko s Nemeckou demokratickou republikou a zmenu poslednej. Bolo však zrejmé, že bez nadviazania pragmatických hospodárskych vzťahov s lídrom východného bloku, t.j. ZSSR, nepodarí sa dosiahnuť ani zmenu vo vzťahoch s NDR. Hlavným realizátorom Ostpolitik bol nemecký kancelár Willy Brandt (SPD; 1969-

1974) a do diplomatickej dokonalosti ju dovedol minister zahraničných vecí Hans-Dietrich Genscher (FDP; 1974-1994). V roku 1970 bola podpísaná dohoda medzi Spolkovou republikou Nemecko a ZSSR o dodávkach zemného plynu, ktorá bola prvou dohodou o hospodárskej spolupráci medzi krajinou NATO a krajinou Varšavskej zmluvy (Sullivan 2022). Aj vďaka tejto dohode bol vystavaný strategický magistralný plynovod Bratstvo cez územie bývalého Československa. Pragmatická hospodárska spolupráca vytvorila predpoklady pre nárast politických kontaktov medzi vysokými predstaviteľmi krajín obidvoch blokov a viedla k rastu ich *socializácie* vo vzájomných vzťahoch a posilňovaniu vzájomnej politickej dôvery.

Jedným z hlavných výsledkov nemeckej Ostpolitik bolo založenie Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE) za účasti krajín z obidvoch znepriatelených blokov, vrátane neutrálnych krajín (Fínsko, Juhoslavia, Švajčiarsko), ktorá sa konala v Helsinkách v roku 1975. „Tri koše“ *Helsinského záverečného aktu*, vrátane prvého koša, ktorý zadefinoval desať princípov správania sa štátov v medzinárodných vzťahoch a opatrenia na budovanie dôvery vo vojenskej oblasti, vybudovali mosty medzi krajinami dvoch blokov a položili základy post-bipolárneho bezpečnostného poriadku v Európe (*Helsinki Final Act* 1975). Vytvorenie *transparentného vojenského priestoru* (prostredníctvom výmeny informácií o stavoch ozbrojených síl v jednotlivých krajinách, vojenských cvičeniach, možnosti vzájomných vojenských inšpekcií a pod.) sformovalo kvalitatívne novú situáciu z hľadiska obranného plánovania velenia armád krajín NATO i Varšavskej zmluvy a prispelo k zvýšeniu vzájomnej dôvery v oblasti obrany a bezpečnostnej politiky. Po rozpade východného bloku sa KBSE pretransformovala na Organizáciu pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE od roku 1995) a stala sa kľúčovou platformou pre tvorbu post-bipolárneho režimu európskej bezpečnosti. Jeho piliermi sa stali tri dohody, ktoré vznikli ešte na pôde KBSE: *Zmluva o konvenčných silách v Európe* (Conventional Forces in Europe Treaty – CFE zmluva), *Viedenský dokument* z roku

1990 a *Zmluva o otvorenom nebi* (Open Skies Treaty – OS zmluva) z roku 1992.

CFE zmluva stanovila rovnaké limity pre NATO a Varšavskú zmluvu na počty kusov ťažkých konvenčných zbraní (tanky, bojové obrnené vozidlá, ťažké delostrelectvo, bojové lietadlá a útočné vrtulníky), ktoré mohli rozmiestniť v priestore medzi Atlantickým oceánom a Uralom. Členské krajiny obidvoch blokov si rozdelili medzi seba limity stanovené pre každý blok, čím sa definovali národné limity pre počty kusov ťažkej bojovej techniky, ktorými mohla disponovať konkrétna európska krajina. V roku 1992 bola CFE zmluva doplnená *Záverečným aktom rokovania o personálnej sile konvenčných ozbrojených síl v Európe* (*Concluding Act of the Negotiation on Personnel Strength of Conventional Armed Forces in Europe*), ktorý stanovil národné limity pre počet vojenského personálu každej zúčastnenej krajiny. Po zániku *Varšavskej zmluvy* a v kontexte prvej vlny rozširovania NATO došlo v roku 1999 k adaptácii *CFE zmluvy*, v dôsledku ktorej boli stanovené územné (regionálne) limity pre počty konvenčnej vojenskej techniky a vojenského personálu krajín, ktoré vstupovali do NATO tak, aby na ich území nebolo možné zriadiť vojenské základne resp. umiestniť vojenskú techniku a/alebo príslušníkov ozbrojených síl z tretích krajín. *CFE zmluva* zaviedla právo zúčastnených krajín vykonávať inšpekcie vojenskej infraštruktúry zúčastnených krajín, povinnosť každej zúčastnenej krajiny vopred informovať o pripravovaných vojenských cvičeniach, rovnako ako i povinnosť umožniť účasť na cvičení pozorovateľov z inej zúčastnenej krajiny (Kimball 2023).

Adaptácia *CFE zmluvy* v roku 1999 bola výsledkom rokovaní medzi NATO a Ruskom s cieľom riešiť obavy Moskvy z približovania sa vojenskej infraštruktúry NATO k hraniciam Ruska v kontexte vstupu Českej republiky, Maďarska a Poľska do NATO v roku 1999. Táto skutočnosť vyvracia argument, ktorý Moskva používala pred rokom 2022 a používa neprestajne o údajnom ignorovaní záujmov Ruska zo strany NATO pokiaľ ide o približovanie sa jeho vojenskej infraštruktúry k ruským hraniciam. Vďaka adaptácii

CFE zmluvy, prvé (1999) a druhé (2004) kolo rozširovania NATO znamenalo, predovšetkým, politické rozšírenie Aliancie, nezmenilo nič na rozložení a dislokácii vojenskej infraštruktúry signatárov *CFE zmluvy* v Európe.

Viedenský dokument (1990) doplnil zmluvu *CFE* o ďalšie pravidlá a postupy s cieľom prehĺbiť a rozšíriť transparentný vojenský priestor v Európe. Zúčastnené krajiny sa dohodli na pravidelnej každoročnej výmene vojenských informácií, týkajúcich sa ich ozbrojených síl, vrátane veliteľských štruktúr, dislokácie, vybavenia jednotiek, ľudských zdrojov a hlavných zbraňových systémov. Krajina, ktorá plánovala zmeniť štruktúru svojich ozbrojených síl na obdobie dlhšie ako 21 dní (napríklad zvýšiť celkový počet bojových jednotiek alebo zmeniť ich dislokáciu na vlastnom území), musela oznámiť túto zmenu ostatným zúčastneným krajinám. Zúčastnené krajiny si takisto vzájomne zdieľali informácie o obrannom plánovaní a rozpočtoch. Viedenský dokument ďalej špecifikoval práva a povinnosti zúčastnených krajín pri organizácii vojenských cvičení rovnako ako i práva a povinnosti pre vysielanie a účasť pozorovateľov na týchto cvičeniach z ďalších zúčastnených krajín (Hernández 2023; Schmitt 2018). Vďaka *zmluve CFE* a *Viedenskému dokumentu*, náhle a neočakávané začatie vojny v Európe zo strany ktorejkoľvek krajiny alebo skupiny krajín bolo prakticky vylúčené. Skutočnosť, že výdaje na obranu v 90. rokoch 20. st. a 10. rokoch 21. st. výrazne klesli vo väčšine európskych krajín (SIPRI Military... 2023) bola možná hlavne vďaka *CFE zmluve* a *Viedenskému dokumentu*, ktoré predstavovali piliere post-bipolárneho bezpečnostného režimu v Európe, vybudovaného na báze KBSE/OBSE s koreňmi v nemeckej Ostpolitik.

Navyše, OBSE od svojho vzniku zohrávala kľúčovú úlohu v politickom úsilí o vyriešenie viacerých regionálnych konfliktov, ktoré vypukli v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu a Juhoslávie. Moderovala rokovania vo formáte 5+2 o procese urovnania konfliktu v Moldavsku (Podnestersko), rokovania

o riešení regionálnych konfliktov v Gruzínsku (Južné Osetsko, Abcházsko), ktoré prebiehali v Ženeve, rokovania Minskej skupiny pre Náhorný Karabach, a nakoniec, moderovala i rokovania Trojstrannej kontaktnej skupiny pre Donbas od roku 2014. Po mierových dohodách dosiahnutých v Daytone a Paríži v roku 1995, OBSE pomáhala vypracovať dohody medzi Bosnou a Hercegovinou a ďalšími krajinami bývalej Juhoslávie o kontrole zbrojenia a vojenskej transparentnosti (Hopmann 2003).

Avšak, keďže v zásadných veciach môže OBSE konať iba na základe jednomyselného súhlasu všetkých zúčastnených krajín, vrátane Ruska, jej činnosť je od februára 2022 prakticky paralyzovaná. Organizačné štruktúry OBSE existujú a fungujú, avšak, ich význam a rola v európskej bezpečnosti je výrazne oslabená. Predovšetkým, OBSE nie je schopná prijímať zásadné rozhodnutia, ktoré by prinášali riešenia pre aktuálne bezpečnostné výzvy. Rusko formálne vystúpilo z post-bipolárneho bezpečnostného režimu ešte v roku 2007 tým, že vystúpilo z *CFE zmluvy*, avšak, až do februára 2022 viac menej rešpektovalo neformálne pravidlá i inštitúcie, ktoré boli vygenerované bezpečnostným režimom na báze KBSE/OBSE (Shterngel 2008). Ruská agresia proti Ukrajine znefunkčnila tento post-bipolárny bezpečnostný režim v Európe, ktorý bol najpokrokovejším bezpečnostným režimom aký sa v dejinách Európy podarilo vybudovať.

2 Vrstvy *mäkkej* bezpečnosti

Bezpečnostný režim Európy nie je možné zredukovať iba k pravidlám vojenskej transparentnosti v otázkach *tvrdkej* bezpečnosti. Jeho vývin od konca 60. rokov 20. st. je možné interpretovať i ako prelievanie pravidiel *mäkkej* bezpečnosti, resp. zóny integrácie, demokracie, stability a prosperity, ktoré sa už predtým sformovali medzi krajinami v rámci západného bloku po 2. svetovej vojne do jeho európskeho susedstva. V prvom rade ide o *dvojvrstvový proces európskej integrácie*, ktorý začal po ukončení 2. svetovej vojny. Prvú vrstvu predstavuje *hospodárska integrácia* a vytváranie *spoločných nadnárodných inštitúcií* v rámci Európskych spoločenstiev

a neskôr Európskej únie (od roku 1993). Avšak, nie menej dôležitú úlohu vo formovaní európskeho bezpečnostného poriadku zohrávala druhá vrstva európskej integrácie, ktorá spočíva v *harmonizácii politických inštitúcií* prostredníctvom medzinárodného (európskeho) práva vďaka činnosti a výstupom Rady Európy.

Kľúčovým zdrojom uvažovania o integrácii Európy po 2. svetovej vojne boli myšlienky predsedu vlády Veľkej Británie Winstona Churchilla (1940-1945 a 1951-1955). Churchill bol presvedčený, že integrácia Európy po vojne je nevyhnutná a mal na mysli, predovšetkým, harmonizáciu fungovania vnútorných politických inštitúcií európskych krajín. Ak sa v Európe nemajú opakovať vojny, je nevyhnutné, aby európske krajiny harmonizovali svoje politické inštitúcie a dohodli sa na dodržiavaní spoločných pravidiel. Ak platí, že vojny začínajú väčšinou totalitné a autokratické politické režimy, európske krajiny sa musia dohodnúť na regulácii demokratických inštitúcií, aby znemožňovali vznik autokratických režimov a zaručovali ochranu základných ľudských práv jednotlivcov, vrátane regulácie pravidiel pre fungovanie vlády zákona a spravodlivosti prístupnej a garantovanej každému občanovi európskej krajiny. Ak platí, že v minulosti vznikali vojny kvôli náboženským a ideologickým rozporom, európske krajiny musia spoločne regulovať slobodu náboženského vierovyznania, politického prejavu a médií. Ak platí, že vojny v minulosti vznikali kvôli národnostným menšinám nachádzajúcim sa na území iných (nematerských) krajín, európske krajiny sa musia dohodnúť na regulácii ochrany práv príslušníkov národnostných menšín. Ak platí, že vojny a revolúcie v minulosti vznikali kvôli chudobe a sociálnej nerovnosti, európske krajiny sa musia dohodnúť na regulácii sociálnych práv a sociálnych systémov, ktoré budú garantovať podmienky pre dôstojný život obyvateľov európskych krajín (Priego 2016; Troitiño a Chochia 2015).

Idea harmonizácie, resp. integrácie vnútorných politických inštitúcií európskych krajín, ktoré zabezpečujú ľudské práva, demokraciu a vládu zákona všade rovnako a na

základne spoločne dohodnutých pravidiel a postupov našla praktické vyjadrenie vo vzniku *Rady Európy* v roku 1949. Konvencie *Rady Európy*, ktoré sú záväzné pre jej členské krajiny predstavujú kľúčový zdroj európskeho práva, ktoré slúži pre harmonizáciu ich vnútorných inštitúcií, predstavuje základ procesu európskej integrácie a minimalizuje možnosť vzniku vojenských konfliktov medzi nimi. Bielorusko je jediná európska krajina, ktorá sa od rozpadu ZSSR nestala členskou krajinou Rady Európy, pretože nebola schopná splniť podmienky pre nadobudnutie členstva. Rusko je zasa iba druhá členská krajina *Rady Európy* od jej vzniku v roku 1949, ktorá z nej bola vylúčená. Prvou bolo Grécko v čase vlády vojenskej junty v roku 1967 (členstvo Grécka bolo obnovené v roku 1974) a druhou je Rusko, ktoré bolo vylúčené v marci 2022 po začatí vojenskej agresie proti Ukrajine (Drzemczewski a Lawson 2023).

Paralelne s integráciou politických inštitúcií sa začal proces *hospodárskej integrácie* západoeurópskych krajín najprv vo vybraných sektoroch v 50. rokoch, ktorý vyústil do vytvorenia jednotného trhu v roku 1989 a vzniku Európskej únie v roku 1993 (Dedman 2006). Zatiaľ čo integrácia inštitúcií regulujúcich ľudské práva, demokraciu a vládu zákona prebiehala prostredníctvom spoločného európskeho práva (konvencie *Rady Európy*), sprievodným javom hospodárskej integrácie sa stali *spoločné nadnárodné inštitúcie* Európskych spoločenstiev (EÚ od roku 1993), ktoré slúžili a slúžia členským krajinám pre spoločné riadenie a tvorbu legislatívnych pravidiel pre integrované sektorové oblasti a spoločný trh od konca 80. rokov. Prvé tri Európske spoločenstvá založilo v 50. rokoch 6 krajín, v súčasnosti má Európska únia 27 členských krajín a nachádza sa na prahu reforiem, ktoré by mali umožniť vstup ďalších 9 krajín (*European Commission* 2023).

Európska integrácia od 50. rokov sa stala významným faktorom hospodárskej prosperity zúčastnených západoeurópskych krajín v období po 2. svetovej vojne. Export prosperity (a harmonizovaných inštitúcií) z hospodársky integrovaných krajín v rámci ES/EÚ

prostredníctvom politiky rozširovania sa stal klúčovým faktorom demokratickej transformácie chudobnejších susedov s autokratickými politickými systémami, najprv režimov krajín južnej Európy v 80. rokoch (Grécko, Portugalsko a Španielsko boli ešte v 70. rokoch politickými autokraciami) a neskôr totalitných post-komunistických režimov krajín východnej Európy v 90. rokoch 20. st. a 10. rokoch 21. st. (Featherstone a Kazamias 2000; Schimmelfennig a Sedelmeier 2005). Štrukturálne fondy EÚ, ktoré slúžia pre napĺňanie cieľov kohéznej politiky EÚ vznikli v dôsledku potreby vyrovnávať rozvojové rozdiely medzi členskými krajinami tak, aby nedochádzalo k ohrozovaniu fungovania jednotného trhu po jeho vzniku v roku 1989 (Farole, Rodríguez-Pose a Storper 2011). Hospodársky rozvoj a spoločná prosperita prostredníctvom zdieľanej solidarity bohatších a chudobnejších krajín je základom európskej integrácie v rámci EÚ a zároveň významným faktorom udržania mieru v Európe od konca 2. svetovej vojny.

Európa našla odpovede na výzvy 2. svetovej vojny v podobe dvojvrstvého integračného procesu, ktorý nemá alternatívu vo svete, nemá alternatívu v dejinách medzinárodných vzťahov a presnejšie povedané, nemá lepšiu alternatívu ani v Európe. Iná cesta pre dlhodobé udržanie mieru, slobody a prosperity v Európe z pohľadu občanov (jednotlivcov) a európskych krajín (rôznej veľkosti, ekonomickej i populačnej sily) ako aktérov európskej politiky, neexistuje. Rusko sa vo februári 2022 rozhodlo zastaviť tento proces s použitím hrubej vojenskej sily v prípade Ukrajiny. Jedným z bezprostredných motívov vojenského zasahovania Ruska na území Ukrajiny od roku 2014 je zabrániť jej európskej integrácii (Marples 2022). Ak by sa to Rusku podarilo, išlo by o prvý úspešný pokus zastavenia procesu rozširovania európskej integrácie od 50. rokov 20. st. s využitím vojenského násilia. V hre v tejto vojne už nie je len budúcnosť Ukrajiny, ale i budúcnosť všetkých európskych krajín a ich spoločných integračných inštitúcií tak ako sa formovali od konca 2. svetovej vojny.

ZÁVER

Ruská vojenská agresia proti Ukrajine vrátila bezpečnostný poriadok v Európe pred obdobie post-bipolárnej vojenskej transparentnosti vybudovanej na báze KBSE/OBSE (90. roky) i studenej vojny (60.-80. roky), ktorá stála na pleciach americko-sovietskeho zblíženia v oblasti regulácie jadrových zbraní a pragmatizmu nemeckej Ostpolitik. Ruská vojna proti Ukrajine ohrozuje pokračovanie a prehlbovanie európskeho integračného procesu od konca 2. svetovej vojny na báze *Rady Európy* a *Európskej únie*. Rusko ho chce zastaviť použitím hrubej vojenskej sily. Dosah tejto vojny je preto celoeurópsky a predstavuje výzvu pre piliere európskeho poriadku a spôsobu života občanov európskych krajín tak ako sa sformoval od konca 2. svetovej vojny. Aj v tomto kontexte je potrebné rozumieť pojmu *Zeitenwende*, ktorým ocharakterizoval význam rusko-ukrajinskej vojny pre Európu nemecký kancelár Olaf Scholz (Scholz 2022).

Nie je preto jedno akým spôsobom sa rusko-ukrajinská vojna skončí. Rusko sa cíti byť obmedzované európskymi integračnými štruktúrami a chce vrátiť Európu do režimu európskeho koncertu vybraných veľmocí, vrátane kongresovej diplomacie, tak ako ho poznáme od konca tridsaťročnej vojny a Westfálskeho systému mocenskej rovnováhy, ktorý sa sformoval v 17. storočí. Ten však nezabránil vzniku dvoch svetových vojen v Európe a hlavne, ak by bol znova nastolený v dôsledku úspechu Ruska vo vojne proti Ukrajine, zdegradoval by medzinárodné postavenie malých a stredných európskych krajín. Ich suverenity a nezávislá existencia by bola neudržateľná a európska bezpečnosť by sa vrátila pred 1. svetovou vojnou, niekde do obdobia 17.-19. st.

Inými slovami, rusko-ukrajinská vojna má dosah na bezpečnosť, formu verejnej správy a prosperitu všetkých európskych krajín v súčasnosti i v najbližšej budúcnosti. Vrátiť historický čas naspäť pred február 2022 je nemožné. Európa po rusko-ukrajinskej vojne už nebude a nemôže byť taká aká bola pred ňou. Je nevyhnutné uvažovať o rekonštrukcii európskeho bezpečnostného poriadku, ktorý

umožní nielen udržanie, ale i posilnenie bezpečnosti, prosperity, demokracie, vlády zákona v európskych krajinách a *európskeho spôsobu života* ich občanov. V hre je udržateľnosť a budúcnosť *európskeho sveta* tak ako ho poznáme od konca 2. svetovej vojny, najprv v západnej Európe a počas posledných 30 rokov i v strednej a východnej Európe. Budúci povojnový európsky poriadok musí byť schopný rekonštruovať a obsiahnuť v sebe základné vrstvy európskej bezpečnosti tak ako sa formovali od konca 2. svetovej vojny za predpokladu, že jeho primárnym zmyslom je udržať *európsky svet* a *európsky spôsob života* občanov európskych krajín.

Hrozby použitia jadrových zbraní zo strany Ruska s cieľom dosiahnuť ciele vo vojne proti Ukrajine zaznievajú od jej vypuknutia priebežne a takmer pravidelne. Kľúčová otázka pre povojnový poriadok znie či kontrola jadrových zbraní, ktoré môžu byť použité proti cieľom v Európe, má zostať i naďalej iba predmetom bilaterálnych americko-ruských dohôd alebo si vyžaduje iné medzinárodnoprávne usporiadanie, ktorého súčasťou budú i nejadrové európske krajiny. Inými slovami, ruská agresia proti Ukrajine nastoluje ďalšie kľúčové otázky „tvrdej bezpečnosti“ v Európe, ktoré majú hlbšie historické korene a nesúvisia iba so zlyhaním post-bipolárneho poriadku. Po rusko-ukrajinskej vojne budú musieť byť na ne dané iné odpovede než odpovede, ktoré boli dané v 60. a 90. rokoch.

Európsky poriadok po rusko-ukrajinskej vojne môže mať alebo inkluzívny pan-európsky charakter, podobne ako post-bipolárny poriadok na báze KBSE/OBSE, alebo exkluzívny charakter, ktorý vylúči krajiny nezdierajúce európske hodnoty uvedené v článku 2 Zmluvy o EÚ alebo preambule Severoatlantickej zmluvy. V tom druhom prípade sa Európa vráti do 60. rokov a poriadok po rusko-ukrajinskej vojne bude v lepšom prípade predstavovať nejakú novú variáciu poriadku starej studenej vojny, ktorá možno na nejaký čas umožní mier, avšak, nevylúči možnosť vzniku novej vojny v budúcnosti. Zrejme je zatiaľ iba to, že zodpovednosť za európsku bezpečnosť musí v oveľa väčšej miere než

pred februárom 2022 prevziať EÚ, vrátane v oblasti tvrdej bezpečnosti. Znamená to zároveň oveľa viac investícií do obrany na úkor modernizačných projektov (zelená tranzícia, digitalizácia) ale i financovania vzdelávania, zdravotníctva a sociálnych služieb. Cena za vojnu Ruska proti Ukrajine je obrovská a platiť ju budú všetky európske krajiny. Avšak, platiť budú menej v prípade, že Rusko v tejto vojne neuspje. V opačnom prípade, cena za udržanie *európskeho sveta* tak ako ho poznáme od konca 2. svetovej vojny bude násobne vyššia.

Zoznam bibliografických odkazov

- CZEMPIEL, Ernst-Otto, 2002. *Weltpolitik im Umbruch: die Pax Americana, der Terrorismus und die Zukunft der internationalen Beziehungen*. Verlag C.H. Beck. ISBN 978-3-40-649416-1.
- DEDMAN, Martin J., 2006. *The Origins and Development of the European Union: 1945-95. A history of the European integration*. Routledge. ISBN 978-0-41-511161-4.
- DRZEMCZEWSKI, Andrew a Rick LAWSON, 2023. Exclusion of the Russian Federation from the Council of Europe and the ECHR: An Overview. In: *Baltic Yearbook of International Law* [online]. [cit. 2023-11-09]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4458281
- EUROPEAN COMMISSION, 2023. *2023 State of the Union Address by President von der Layen* [online]. [cit. 2023-10-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech23_4426
- FAROLE, Thomas, Andrés RODRÍGUEZ-POSE a Michael STORPER, 2011. Cohesion Policy in the European Union: Growth, Geography, Institutions. In: *Journal of Common Market Studies*. Vol. 49, No. 5, s. 1089-1111. ISSN 1468-5965.
- FEATHERSTONE, Kevin a George KAZAMIAS, 2000. Introduction: Southern Europe and the Process of 'Europeanization'. In: *South European Society and Politics*. Vol. 5, No. 2, s. 1-24. ISSN 1743-9612.

- Helsinki Final Act*, 1975. Organization for Security and Co-operation in Europe [online]. [cit. 2024-04-28]. Dostupné z: <https://www.osce.org/helsinki-final-act>
- HERNÁNDEZ, Gabriela Rosa, 2023. *The Vienna Document*. Arms Control Association [online]. [cit. 2024-05-13]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/ViennaDoc99>
- HOPMANN, Terrence, 2003. Managing Conflict in Post-Cold War Eurasia: The Role of OSCE in Europe's Security "Architecture". In: *International Politics*. Vol. 40, No. 1, s. 75-100. ISSN 1740-3898.
- ISACHENKOV, Vladimir, 2023. *Putin signs bill to suspend last nuclear arms pact with US*. AP, 28 February 2023 [online]. [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/russia-us-nuclear-pact-suspension-ukraine-putin-e579b7562fb816d899e037d1d271a8c5>
- KIMBALL, Daryl, 2022. *U.S.-Russian Nuclear Arms Control Agreements at Glance*. Arms Control Association [online]. [cit. 2023-12-18]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/USRussiaNuclearAgreements>
- KIMBALL, Daryl, 2023. *The Conventional Forces in Europe (CFE) Treaty and the Adapted CFE Treaty at Glance*. Arms Control Association [online]. [cit. 2023-12-19]. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheet/cfe>
- MARPLES, David R., 2022. Russia's war goals in Ukraine. In: *Canadian Slavonic Papers*. Vol. 64, No. 2-3, s. 207-219.
- PITTMAN, Avril, 2002. *From Ostpolitik to reunification. West German-Soviet relations since 1974*. Cambridge: Cambridge University Press. Soviet and East European Studies 85. ISBN 978-0-52-189333-6.
- PRIEGO, Alberto, ed., 2016. Winston Churchill and Europe. In: *Commilas Journal of International Relations*. ISSN 2386-5776.
- SCHIMMELFENNIG, Frank a Ulrich SEDELMAYER, 2005. *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Cornell University Press. ISBN 978-0-80-148961-7.
- SCHMITT, Olivier, 2018. The Vienna Document and the Russian challenge to the European Security Architecture. In: B. HEUSER, T. HEIER a G. LASCONJARIAS, eds. *Military Exercises: Political Messaging and Strategic Impact*. Rome: NATO Defence College, s. 269-284. ISBN 978-8-89-689820-8.
- SCHOLZ, Olaf, 2022. *Historische Scholz-Rede im Wortlaut: „Die Welt danach ist nicht mehr dieselbe wie davor“*. rnd, 27.02.2022 [online]. [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: <https://www.rnd.de/politik/historische-rede-von-olaf-scholz-im-wortlaut-die-welt-danach-ist-nicht-mehr-dieselbe-wie-davor-PVKDM3PMKS3DBUEY4PYLGYMNA.html>
- SHTERNGEL, Max, 2008. Bucking Conventional Wisdom: Russia's Unilateral "Suspension" of the CFE Treaty. In: *Brooklyn Journal of International Law*. Vol. 33, No. 3, s. 1037-1068. ISSN 0740-4824.
- SIPRI Military Expenditure Database, 2023. Stockholm International Peace Research Institute [online]. [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/databases/milex>
- SULLIVAN, Arthur, 2022. Russian Gas in Germany: A 50-year relationship. DW, 3.9.2022 [online]. [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/russian-gas-in-germany-a-complicated-50-year-relationship/a-61057166>
- TROITINO, David Ramiro a Archil CHOCHIA, 2015. Winston Churchill and the European Union. In: *Baltic Journal of Law & Politics*. Vol. 8, No. 1, s. 55-81. ISSN 2029-0454.

Afiliácia

Článok vznikol ako čiastkový výstup z projektu APVV-21-0057 *Slovensko-ukrajinská cezhraničná spolupráca počas a po pandémie COVID-19: faktory a perspektívy, dopad na politiky*.

Kontaktné údaje

prof. PhDr. Alexander DULEBA, CSc.

Inštitút politológie

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Email: alexander.duleba@unipo.sk

K PROBLEMATIKE MIGRÁCIE A „STRETÁVANIA SA“ KULTÚR V KONTEXTACH AXIOLOGICKÉHO PLURALIZMU

Regarding migration and cultural “encounters” in the context of axiological pluralism

Rudolf DUPKALA

ABSTRAKT

V príspevku je analyzovaný problém migrácie a tolerantného, resp. konfliktného „stretávania sa“ kultúr z pozícií axiologického pluralizmu. Migrácia je vymedzená ako historický fenomén, ktorý sa v dôsledku narastania tzv. „horizontálnej formy sociálnej mobility“ nevyhnutne prehĺbuje. Ako dôsledok migrácie je v príspevku prezentovaný aj problém legálnej a nelegálnej imigrácie. Metodologickým východiskom skúmania danej problematiky je interdisciplinárne zameraná koncepcia axiologického pluralizmu, ktorá sa dištancuje aj od jednostranného axiologického monizmu, aj od rovnako jednostranného axiologického relativizmu. Pluralita hodnôt je reflektovaná predovšetkým z hľadiska ich *súmerateľnosti* (komensurability) a *nesúmerateľnosti* (inkomensurability). Autor akcentuje skutočnosť, že zmysluplná (legálna) imigrácia a s ňou spätá občianska integrácia prisťahovalcov je možná jednak na základe „stretávania sa“ hodnotovo súmerateľných kultúr alebo za predpokladu, že hodnotovo nesúmerateľná kultúra imigrantov sa prispôsobí systému právnych, morálnych a ďalších noriem (hodnôt) platných v prijímajúcej krajine.

Kľúčové slová: Človek. Hodnoty. Kultúra. Pluralita. Tolerancia. Dialóg.

ABSTRACT

The submission analyses the issue of migration and tolerant or confrontational cultural ‘encounters’ from the position of axiological pluralism. Migration is defined as a historical phenomenon which has recently been increasing due to the rise of so-called ‘horizontal social mobility’. The issue of legal and illegal immigration is presented in the submission as a consequence of migration. The methodological basis of research on this topic is the concept of axiological pluralism, which has an interdisciplinary focus; it distances itself both from one-sided axiological monism and also from one-sided axiological relativism. Plurality of values is reflected primarily from the perspective of their commensurability and their incommensurability. The author emphasizes that meaningful (legal) immigration and related civic integration of immigrants is possible either on the basis of the ‘encountering’ of cultures the values of which are commensurable, or on the condition that immigrant culture the values of which are incommensurable with those of the host country will conform to the legal, moral and other norms of the host country.

Key words: Human. Values. Culture. Plurality. Tolerance. Dialogue.

ÚVOD - MIGRÁCIA A IMIGRÁCIA AKO HISTORICKÝ FENOMÉN

Človek je bytosť migrujúca. Od úsvitu svojich dejín *putuje* za lepšími podmienkami života, pričom menil (a mení) nielen miesto svojho pôvodného pobytu, ale tiež priestor

svojho pôvodného *kultúrno-civilizačného* *zakoťvenia*. V rámci svojho *putovania* dejinami človek vytvára kultúru, ktorá predstavuje najvlastnejší produkt všetkých jeho

predmetno-praktických i duchovných dispozícií. Keďže tieto jeho dispozície boli (a sú) *rozmanité*, bol (a je) *rozmanitý* aj svet jeho kultúry. Uvedená kultúrna *rozmanitosť* sa, v dôsledku tzv. „horizontálnej formy mobility ľudí“, permanentne a nevyhnutne prehlbuje.

Upozorňoval na to už K. Mannheim, keď konštatoval, že „horizontálna mobilita, t. j. pohyb ľudí pohyb ľudí z jedného miesta na druhé alebo z jednej krajiny do druhej, ukazuje, že rôzne národy myslia rôzne. Pokiaľ však tradície národnej alebo lokálnej skupiny zostávajú neporušené, ľudia sú tak silno v zajatí navyknutého spôsobu myslenia, že spôsoby myslenia, pozorované u iných skupín, pociťujú ako kuriozitu, omyly a kacírstva. O správnosti vlastných tradícií myslenia pritom vôbec nepochybujú“ (Mannheim 1991, s. 61).

Najčastejším dôsledkom „horizontálnej formy sociálnej mobility“ je jednak *dobrovoľná* alebo *vynútená* migrácia a jednak *legálna* i *nelegálna* imigrácia. Uviedol som už, že ľudia migrovali (*putovali*) a migrujú (*putujú*) predovšetkým za lepšími podmienkami života, ale sú aj takí, ktorí – zo svojho pôvodného miesta pobytu – *utekajú* pred neľudským zaobchádzaním, pred politickou, spoločenskou i náboženskou diskrimináciou, či dokonca pred dôsledkami prírodných katastrof, hrozbou smrti od hladu³ a pod.

Už od čias I. Kanta (1724 – 1804) sa v súvislosti s takto migrujúcimi ľuďmi uvažuje o rôznych podobách „práva cudzinca“. Podľa Kanta ide o „právo cudzinca, aby druhý nezaobchádzal s ním nepriateľsky, keď kvôli inému vstúpil na jeho územie“ (Kant 1996, s. 35). Toto právo si však netreba zamieňať s tzv. „host'ovským právom“, ale treba ho vnímať len ako „návštevnícke právo, ktoré oprávňuje všetkých ľudí ponúknuť sa do spoločnosti na základe práva na spoločné vlastníctvo zemského povrchu, na ktorom sa ako guľovej ploche nemôžu rozptýliť donekonečna, ale napokon sa predsa len musia trpieť popri sebe, lebo pôvodne nikto nemá

väčšie právo byť na nejakom mieste Zeme než druhý“ (Kant 1996, s. 25).

Ani „návštevnícke právo“ však *neopravňuje* toho, kto „prichádza na návštevu“ (t. j. *host'a*) k tomu, aby zároveň so svojou návštevou, (ktorá navyše nemusí byť *vítaná*), „vnucoval“ *hostiteľovi* svoj spôsob života, svoju kultúru, svoju religiozitu, hodnotovú orientáciu a podobne. „Návštevnícke právo“ oprávňuje *host'a*, ktorý bol prijatý *priateľským* spôsobom, akurát k tomu, aby nadviazal so svojim hostiteľom *priateľsky* kontakt, pričom ho však – to isté právo – zaväzuje k tomu, aby od prvej do poslednej chvíle rešpektoval systém hodnôt svojho *hostiteľa*. V tomto duchu sa vyjadril aj súčasný rímsky pápež František, keď pri príležitosti *Svetového dňa migrantov* (17. 1. 2016) konštatoval, že: „migranti... môžu prispieť k dobru a pokroku všetkých, ak sa chráni ich dôstojnosť, a zvlášť, ak zodpovedne preberú povinnosti voči tým, čo ich prijímajú, s úctou rešpektujú materiálne i duchovné dedičstvo hostujúcej krajiny, dodržia jej zákony a pomáhajú jej nie byť bremená“ (Jurášek 2016, s. 72). V opačnom prípade aj – vyššie uvedené – „návštevnícke právo“ stráca akékoľvek opodstatnenie. Inak povedané: ak sa systém hodnôt *host'a* nedá nijako zlúčiť s právnym a politickým systémom *hostiteľskej* krajiny, potom aj – kantovsky vymedzené – „právo cudzinca“, treba považovať za reálne neuplatniteľné a daného *host'a* za „personu non grata“.

Takto chápaná pozícia *hostiteľa* i *host'a* je v plnej zhode aj s mojim chápaním *axiologického pluralizmu*, ktorý – ako metodologické východisko – uplatňujem aj v prípade riešenia súčasnej migračnej a imigračnej krízy v Európe.

1 Axiologický pluralizmus ako metodologické východisko

Axiologický pluralizmus v príspevku prezentujem ako interdisciplinárne zameranú koncepciu, ktorá skúma *prieniky* takých dis-

³ Aspoň na okraj sa žiada poznamenať, že tvárou v tvár tvrdej realite extrémnej chudoby s menej ako 1,90 dolármi na deň žije viac ako 700 miliónov ľudí na svete, prevažne v rozvojových krajinách (cca 90 % týchto ľudí žije v subsaharskej

Afrike a južnej Ázii). Okrem tých, ktorí žijú v extrémnej chudobe, asi 26 % svetovej populácie, teda asi 1,3 miliardy ľudí, žije v strednej chudobe, ktorá je definovaná ako život od 1,90 do 3,20 dolára na deň. Približne polovicu chudobných na svete tvoria deti mladšie ako 18 rokov (Tamburini 2024).

ciplín, akými sú: etika, právo, sociológia, filozofická antropológia, religionistika atď. Inak vyjadrené: axiologický pluralizmus výskumne reflektuje problematiku hodnôt na úrovni a v komparácii jednotlivých systémov hodnôt, ktoré zahŕňajú hodnoty právne, morálne, náboženské, vedecké, filozofické, estetické atď., pričom vychádza z predpokladu, že už jednotlivé (konkrétne) systémy hodnôt, (predstavujúce „morálny tmel“ duchovnej kultúry každej osobitnej *society*), môžu mať *monistický* (*absolutistický*), *relativistický* alebo *pluralistický* charakter.

Axiologický pluralizmus by sa preto nemal stotožňovať ani s akousi „tyraniou“ *kultúrneho absolutizmu*, ani s rovnako neprípustnou absolutizáciou *hodnotového relativizmu*, ako sa to žiaľ ešte stále – vedome alebo nevedome – robí. Naopak! Axiologický pluralizmus by sa mal *vnímať* ako koncepcia *realistická*, lebo v rámci jednotlivých systémov hodnôt pripúšťa aj pozíciu *axiologického monizmu*, aj pozíciu *axiologického relativizmu*, pričom sa neredukuje na žiadnu z nich. Teda: na úrovni všetkých jednotlivých systémov hodnôt rešpektuje ako *absolútnu*, tak aj *relatívnu* platnosť ich (konkrétnych) morálnych, právnych, náboženských a ďalších princípov, zásad, pravidiel, noriem a pod. Navyše, prísne diferencuje medzi *pluralitou* hodnôt v rámci jedného (konkrétneho) systému hodnôt a *pluralizmom*, ktorým sa označuje jestvovanie viacerých samostatných systémov hodnôt.

Uvedomenie si tohto *rozdielu* v chápaní a uplatňovaní termínu „pluralizmus“ má – podľa môjho názoru – zásadný metodologický význam. Bez jeho *uznania* je aj každé konkrétne chápanie *plurality* hodnôt, resp. *plurality* kultúr, *plurality* náboženstiev a pod., zjavne neúplné, parciálne a napokon aj výskumne neadekvátne. Pokiaľ je termín „pluralizmus“ chápaný a uplatňovaný bez tejto *sémantickej* „diferencie“, teda len ako nejaké *abstraktum*, tak jednoducho nemá vedecky výpovednú hodnotu.

Na význam *pluralizmu* – ako axiologickej pozície – upozorňoval už I. Berlin, keď konštatoval: „pluralizmus sa mi vidí pravdivejším a humanistickejším ideálom, ako ciele tých, ktorí hľadajú vo veľkých autoritárskych štruktúrach ideál sebariadenia tried, národov alebo celého ľudstva. Je pravdivejší, pretože aspoň uznáva fakt, že ľudských cieľov je veľa, že všetky z nich nie sú súmerateľné a že sú v stálej vzájomnej rivalite. Podľa mňa, prijať predpoklad, že všetky hodnoty možno merať jedným meradlom, akoby šlo iba o záležitosť preskúmania a určenia najvyššej z nich, znamená nebrať do úvahy naše poznanie, že ľudia sú slobodné subjekty, a predstavovať morálne rozhodnutie ako operáciu, ktorú možno v podstate uskutočniť logaritmickým pravítkom. Pluralizmus je ľudskejší, pretože neoberá ľudí v mene nejakého vzdialeného alebo nedokonalého ideálu o mnohé, čo považujú za nevyhnutné pre svoje životy“ (Berlin 1993, s. 68-69). Nazdávam sa, že takto vymedzený a zdôvodnený *pluralizmus* vyplýva z dialektického chápania skutočnosti ako *jednoty v rozmanitosti*. Rešpektuje sociálnu, politickú, kultúrnu, náboženskú a vôbec hodnotovú *mnohosť*, *rozmanitosť* i *rôznorodosť*⁴.

Ešte raz zdôrazňujem, že axiologický pluralizmus, ako koncepcia reflektujúca rozmanitosť a rôznorodosť konkrétnych systémov hodnôt, zahŕňa a rešpektuje aj jednotlivé varianty axiologického monizmu, aj jednotlivé interpretácie axiologického relativizmu. Tolerantná, resp. konfliktná podoba koexistencie konkrétnych systémov hodnôt je, z hľadiska – tu prezentovaného – axiologického pluralizmu, závislá od ich *súmerateľnosti* (*porovnatel'nosti*, *fúzovateľnosti*, *premostiteľnosti* atď.) alebo *nesúmerateľnosti*, v zmysle vzájomnej *nezlučiteľnosti*, *protikladnosti*, *eliminácie* a pod. V tejto súvislosti sa žiada dodať, že už samotná *súmerateľnosť*, resp. *nesúmerateľnosť* hodnôt je – sui generis – „nespochybniteľným“ znakom plurality hodnôt, pretože niet *nesúmerateľnosti*

⁴ Slová „rozmanitosť“ a „rôznorodosť“ tu nepredstavujú synonymá. Termínom „rozmanitosť“ sa označuje „nerovnakosť“ predmetov, javov, udalostí, hodnôt atď., ktorá je spôsobená ich *vonkajšími* znakmi, stránkami, črtami a pod. Termínom

„rôznorodosť“ sa označuje „nerovnakosť“ predmetov, javov, udalostí, hodnôt atď. spôsobená ich rozdielnym *pôvodom* a osobitnými *vnútornými* znakmi, stránkami, črtami a pod.

hodnôt tam, kde niet ich rôznorodej *mnohosti*, čo však neznamená, že každá *mnohost'* hodnôt je nevyhnutne rôznorodá a *nesúmerateľná*.

Je známe, že niektoré kultúry, implikujúce odlišné systémy hodnôt, môžu koexistovať *tolerantným* spôsobom a iné nie. Napríklad, viaceré hodnoty čínskej (taoistickej a konfuciánskej) alebo indickej (budhistickej a džinistickej) proveniencie sú s hodnotami kresťanskej kultúry *súmerateľné* aj napriek svojej zjavnej odlišnosti (Čarnogurská 1996, s. 273-311; Hajko 2008, s. 119-148). Na ilustráciu možno uviesť *tolerantnú* koexistenciu uvedených hodnôt ako v Kanade a v USA, tak aj v Európe.

Tvrdenie M. Webera, že „rozličné hodnotové poriadky sveta stoja proti sebe v nezmieriteľnom boji“ (Weber 1983, s. 244), platí – podľa môjho názoru – iba v prípade, keď sú tieto „hodnotové poriadky“ *nesúmerateľné*, inkomensurabilné, inkompatibilné, či dokonca antagonistické. V prípade hodnotovo-súmerateľných „poriadkov sveta“ tzv. „nezmieriteľný boj“ medzi nimi určite nie je nevyhnutným. O *tolerantnej* koexistencii hodnôt alebo o „nezmieriteľnom boji“ medzi nimi možno zmysluplne hovoriť až vtedy, keď sa stanoví (určí a vymedzí) hranica medzi ich *súmerateľnosťou* a *nesúmerateľnosťou*. Nazdávam sa, že táto hranica spočíva v *bode*, resp. v *stave*, v ktorom sa dané hodnoty (vzájomne) vylučujú. Ide o *stav*, v ktorom je súbežná platnosť odlišných systémov hodnôt – v jednom (spoločnom) „poriadku sveta“ – prakticky nemožná.

Znovu pripomínam, že zatiaľ čo *súmerateľnosťou* hodnôt sa označuje ich možná *spojiteľnosť* a funkčná *porovnatelnosť* – podľa spoločne rešpektovaného štandardu – *nesúmerateľnosťou* hodnôt sa označuje ich *nespojiteľnosť*. Symbolicky vyjadrené: *nesúmerateľné* hodnoty so *súmerateľnými* hodnotami, v jednom (spoločnom) „poriadku sveta“, *premostiť* nemožno. Spolužitie ľudí, ktorí *vyznávajú* a prakticky uplatňujú *nesúmerateľné* systémy právnych, morálnych, náboženských a ďalších hodnôt je možné len v atmosfére permanentného napätia, nezhôd a konfliktov. *Nesúmerateľné* hodnoty sú to-

tiž výsledkom (produktom) nielen *nesúmerateľných* spôsobov vnímania (chápania a reflektovania) skutočnosti, ale tiež *nesúmerateľných* vzťahov k nej.

V tejto súvislosti sa žiada zdôrazniť, že *súmerateľnosť* alebo *nesúmerateľnosť* hodnôt má osobitný a doslova zásadný význam v oblasti náboženstva, lebo „náboženstvo dodáva človeku nosné ciele a pevný systém hodnôt, ktoré majú vzťah ku všetkým aspektom života“ (Křivohlavý 2006, s. 155). Argumentovane na to poukazuje aj V. Šoltésová, keď tvrdí, že „centrom hodnôt v náboženstve je sila, ktorá je vyššia než sme my, niekto alebo niečo transcendentné, nás presahujúce... centrom hodnotového systému je objekt viery... a ... objektom viery je Boh“ (Šoltésová 2013, s. 81).

2 „Stretávanie sa kultúr“ v kontextoch imigrácie z teritória islamskej civilizácie

Niet pochybností o tom, že načrtnuté vzťahy medzi *súmerateľnými* a *nesúmerateľnými* systémami hodnôt sa v plnom rozsahu premietajú aj do vzťahov medzi jednotlivými kultúrami, v rámci súčasných procesov migrácie a imigrácie na teritóriu Európskej únie. Na ilustráciu možno uviesť „stretávanie sa kultúr“ kresťanskej a islamskej (hodnotovej) proveniencie.

Zdá sa, že obidve tieto kultúry mali a majú sklon k *absolutizovaniu* významu vlastných hodnôt, pričom „história nás učí“, že akákoľvek *absolutizácia* hodnôt jednej kultúry na úkor druhej je vždy nebezpečná a skôr alebo neskôr predstavuje zdroj konfliktov medzi nimi.

Konflikty medzi kultúrami môžu mať rôznu podobu. Niektoré sú „riešiteľné“ dialógom a niektoré sú akoby „neriešiteľné“. Vyššie načrtnuté chápanie axiologického pluralizmu – a s ním späté chápanie pluralizmu kultúr, ako alternatívy pôvodného *multikulturalizmu* – ponúka „riešenia“ jednak na úrovni tolerantnej koexistencie hodnotovo *rozmanitých* kultúr v rámci jedného politického a právneho systému a jednak na úrovni tolerantnej koexistencie hodnotovo *rôznorodých* kultúr „vedľa seba“, t. j. v oddelených

politických a právnych systémoch s osobitnou hierarchiou hodnôt atď.⁵

Uznávam, že teritoriálna koexistencia kultúr „vedľa seba“ nie je v 21. storočí po Kristovi *najšťastnejším* riešením. Ak je však spôsobom, ktorý garantuje jednotlivým (hodnotovo) *nesúmerateľným* kultúram zachovanie ich identity a navyše umožňuje predísť násilným konfliktom medzi nimi (vrátane tzv. „svätých vojen“), potom nie je ani riešením *najhorším*. Naopak! V aktuálnej *migračnej* situácii môže byť riešením celkom *prijateľným*, lebo je riešením *reálnym* a dávajúcim nádej na dôstojné *spolužitie* i pre kultúry hodnotovo *nezlučiteľné* a to dokonca aj bez ich „obmedzovania“ (*limitovania*) euroatlantickou koncepciou ľudských práv a slobôd, s ktorou – ako je známe – majú kultúry inklinujúce k islamskému fundamentalizmu naozaj *vážny* problém.⁶

Nazdávam sa, že fungovanie hodnotovo *nesúmerateľných* kultúr „vedľa seba“ a „nezávisle od seba“, má svoj nezanedbateľný význam aj s ohľadom na teologické rozdiely medzi islamom a kresťanstvom.

Napriek tomu, že ako kresťanstvo, tak aj islam zaradujeme (spolu s judaizmom) medzi tzv. „abrahámovské náboženstvá“, rozdiely medzi nimi možno exemplifikovať už na ich chápaní Boha, t. j. na jeho *prísnej* „jedinosti“ v islame a „trojjedinosti“ v kresťanstve. Inak vyjadrené: interpretácia monoteizmu, ako viery v jedného Boha, nie je v kresťanstve a v islame identická. Boh v kresťanstve zahŕňa tri *hypostázy* (podstaty): je zároveň Bohom – *Otcom*, *Synom* aj *Duchom Svätým*. Boh v islame (*Alah*): „je jediným Bohom a je povznesený nad to, aby mal syna. Jemu patrí všetko, čo je na nebesiach a na zemi“ (Korán, 4:171) a len neveriaci, teda „tí, ktorí odmietli veriť“, môžu hovoriť: *Mesiáš, syn Márie, je isto Boh*“ (Korán, 5:17).

Upozorňuje na to aj renomovaný znalec danej problematiky – K. W. Tröger, keď vo svojej komparatívnej monografii o Biblii a Koráne napísal: „výroky Koránu o Ježišovi

majú svoje paralely v Novej zmluve a apokryfných ranokresťanských spisoch... Podľa Koránu Ježiš, ako nositeľ a sprostredkovateľ Božieho slova, patrí do línie poslov a prorokov a vzhľadom na to do profetológie. Už z uvedeného vyplýva výkladový princíp podľa ktorého všetky tvrdenia Koránu o Ježišovi treba interpretovať vychádzajúc z Koránu. To platí aj o všetkých pojmoch, ktoré sa v Koráne a v Novej zmluve síce navonok zhodujú, avšak môžu mať úplne rozdielny význam, ako napríklad výraz Mesiáš. Kresťanského čitateľa na jednej strane milo prekvapí množstvo tradícií o Ježišovi v Koráne, na druhej strane ho však zarazí, priam pobúri, Koránové odmietanie centrálnych kresťanských predstáv: Ježiš Kristus ako Spasiteľ, jeho Božské Synovstvo a smrť na kríži“ (Tröger 2016, s. 237).

Ďalšie (vieroučno-hodnotové) rozdiely medzi kresťanstvom a islamom možno ilustrovať na vymedzení *povinností* človeka voči Bohu, na *rituálnom* prežívaní náboženskej viery, na „definovaní“ viacerých *morálnych* a *právnych* noriem atď. Prevažná *nesúmerateľnosť* uvedených hodnôt sa viac alebo menej výrazným spôsobom premieta aj do vzťahov medzi kultúrami, ktoré sa o tieto hodnoty *opierajú*. V tejto súvislosti sa žiada spolu s P. Baršom zdôrazniť, že *nesúmerateľnosť* hodnôt v oblasti náboženstva sa prejavuje podstatne *ostrejšie* spôsobom ako napríklad *nesúmerateľnosť* hodnôt vyplývajúca z „čisto“ etnickej príslušnosti toho – ktorého človeka, lebo: „je možné byť napoly Francúzom a napoly Arabom, ale je ťažké byť napoly katolíkom a napoly moslimom“ (Barša 2001, s. 57). V plnom rozsahu sa to vzťahuje aj na možné konflikty stúpenčov kresťanstva a islamu v rámci procesov migrácie a imigrácie.

Francúzsky historik, orientalista a komparatívny religionista Jean-Paul Roux (2015, s. 7-8) napísal: „či si to priznáme alebo nie, faktom je, že Západ je s moslimami teda s islamom vo vojnovom stave... neuplynie rok, neuplynie mesiac ba ani týždeň, aby nebola

⁵ Aspoň na okraj poznamenávam, že súčasná politická geografia pripúšťa – ako jeden zo spôsobov riešenia konfliktov *etno-kultúrnej* proveniencie – aj tzv. „teritoriálne oddelenie nepriateľných etnických, resp. náboženských skupín“ (Gurňák 2007, s. 83-84).

⁶ Inak povedané: koexistencia kultúr, z ktorých jedna je založená na slobode svedomia a vyznania, na rovnosti pohlaví, resp. na rovnakých právach mužov i žien atď., pričom druhá tieto slobody a práva nerešpektuje, nemôže byť v jednom (spoločnom) politicko-právnom systéme, *nekonfliktná*.

preliata kresťanská alebo moslimská krv... Vojna medzi islamom a kresťanstvom, či už vyhlásená a otvorená alebo skrytá a zákerná je realitou aj napriek často pripomínanému spojenectvu medzi Františkom I. a Suleymanom Nádherným, aj napriek dlhým obdobiám prímeria... táto vojna vlastne nikdy v skutočnosti neskončila“.

To, že sa islam a kresťanstvo ocitli v dejinách už veľa krát vo „vojnovom stave“⁷ neznamená, že tento, či takýto „stav“ medzi nimi je osudovo „nevyhnutný“. Ako v obsahu Biblie (osobitne v jednotlivých evanjeliách), tak aj vo viacerých *súrach* (kapitolách) Koránu nájdeme i *posolstvá*, v ktorých sa násilie a vojna odsudzuje. V evanjeliovom *posolstve* Ježiša nájdeme dokonca výrok, ktorý požaduje „prejavovanie lásky“ aj voči nepriateľom. V Matúšovom evanjeliu je to vyjadrené týmito slovami Ježiša: „Počuli ste, že bolo povedané: *Milovať budeš svojho blížneho a nenávidieť budeš svojho nepriateľa*. Ale ja vám hovorím: Milujte svojich nepriateľov, dobrorečte tým, ktorí vás preklínajú, čiňte dobre tým, ktorí vás nenávidia a modlite sa za tých, ktorí vás potupujú a prenasledujú, aby ste boli synmi svojho Otca, ktorý je v nebesiach, lebo (On) svojmu slncu velí vychádzať na zlých aj na dobrých a dáva dážď na spravodlivých aj na nespravodlivých“ (Mt 5, 43 – 45; Lk 6, 27 – 28). Takto explicitne vyjadrenú požiadavku „prejavovania lásky“ aj k nepriateľom, v Koráne – žiaľ – nenájdeme, hoci výzva k nenásiliu je obsiahnutá aj tu. V *súre* 2, verši 256 sa napríklad zdôrazňuje: *nech sa viera nevyžaduje násilím*, lebo „v náboženstve niet donútenia. Správne a rozumné od nesprávneho a nerozumného je už rozlíšené“ (Korán 2014, 2:256).

Berúc do úvahy tieto (a im podobné) *vieroučné* stanoviská možno konštatovať, že nie náboženstvo *samé o sebe*, ale jeho „zneužívanie“, alebo „instrumentalizácia“ prostredníctvom „patológie viery“ (ideovo-emočného fundamentalizmu a fanatizmu), vystupuje – aj v prípade *násilných excesov* niektorých imigrantov z teritória islamskej civilizácie – ako zdroj konfliktov, či dokonca „nábožensky

motivovaného“ terorizmu. S ohľadom na uvedené skutočnosti by sme mali zodpovedne rozlišovať medzi moslimskými extrémistami a *radovými* veriacimi (moslimami), ktorí v prežívaní a uplatňovaní svojho náboženstva hľadajú dôstojný a pokojný život už tu na zemi. Takýto moslimovia (nie fundamentalisti a extrémisti) boli už v minulosti schopní viesť dialóg so stúpecami iných náboženstiev (vrátane kresťanstva) a žiada sa *verit'*, že za istých okolností – a za rešpektovania určitých podmienok – budú v ňom schopní pokračovať aj v terajších (*neľahkých*) časoch.

3 Dialóg kultúr v kontextoch axiologického pluralizmu

Svet ľudí, ktorý predstavuje dynamický systém rôznorodých kultúr, predpokladá dialóg. Ako to však výstižne vyjadril Girard (2011, s. 193): „čím viac sa v našich časoch hovorí o dialógu, tým zriedkavejšie k nemu dochádza“. Z hľadiska tu prezentovanej koncepcie axiologického pluralizmu, *dialóg* – ako spôsob komunikácie⁸ – môže mať rôzny charakter, rôznu podobu, rôzne hranice a rôzne vyústenie.

Nazdávam sa, že v atmosfére *plurality* hodnôt, *plurality* kultúr a *plurality* náboženstiev môže dialóg plniť a splniť svoje poslanie iba za predpokladu, že bude koncipovaný v sokratovsko-platónskom zmysle a vedený sokratovsko-platónskym spôsobom. Teda, že bude verný už svojmu etymologickému vymedzeniu, podľa ktorého grécky výraz *dialogos* = *reč, rozhovor* je potrebné chápať v kontexte s významom slovesa *dialogesthai*, čo znamená *rozoberať rozhovorom* pod.

S prihliadnutím na uvedenú skutočnosť možno konštatovať, že každý zmysluplný dialóg predstavuje proces (a zároveň spôsob) *spoločného hľadania* odpovede na otázku *spoločného záujmu*, ktorá je v rozhovore diskutovaná. Ani v tomto prípade však nemusí byť komunikácia bezproblémová, lebo – ako na to upozorňuje aj Vito (2001, s.

⁷ Súčasná etapa tohto „stavu“ má podľa Rouxa (2015, s. 300) svoj počiatok v teroristickom útoku *Al-Káidy* na ciele v USA, 11. septembra 2001, a „trvá dodnes“.

⁸ Obsah pojmu „komunikácia“ je odvodený z lat. „communicare“ – *zhovárať sa, radiť sa, rokovať, vymieňať si názory* a pod.

49) – „ľudia sa ani po *rovnakom* zážitku nemusia zhodnúť na jeho *rovnamej* interpretácii“.

Je jasné, že ešte väčšie problémy v komunikácii nastanú vtedy, keď sú východiská a prístupy hľadania odpovede na otázku *spoločného záujmu* zásadne rozdielne, či doslova protichodné. Poukazuje na to aj Richard Rorty, keď tvrdí, že jednou z nevyhnutných podmienok dialógu je, že medzi jeho aktérmi jestvuje aspoň minimálna zhoda v premisách, t. j. vo východiskových tézach a tvrdeniach, s ktorými do dialógu vstupujú. Dokladajú to aj tieto jeho slová: „ľudí, ktorých s ostatnými spája príliš málo premís, nepovažujeme za neporaziteľných odporcov, ale za príliš detinských na to, aby s nimi bolo možné diskutovať. Každý diskurz – morálny, vedecký, literárny – má určité, takpovediac, vstupné podmienky a než v ňom človeka začnú brať vážne, musí predložiť isté *poverovacie listiny*“ (Rorty 2006, s. 170-171).

Z uvedeného vyplýva, že zmysluplný dialóg je uskutočniteľný len medzi aktérmi, ktorí v ňom *spoločne* uplatňujú tzv. „situačnú logiku“ a sú pripravení aj na *vzájomné* hľadanie kompromisov. Z hľadiska axiologického pluralizmu sa, medzi podmienky dialógu kultúr, žiada zaradiť: rešpektovanie princípu plnej *rovnocennosti* všetkých aktérov rozhovoru, zásadu *slobody myslenia, vyznania a vyjadrovania*, právo na argumentované zdôvodňovanie a verifikáciu vlastných stanovísk a s tým spätú možnosť *sebakorekcie*, právo na kultúrnu identitu a z nej vyplývajúcu *hodnotovú* orientáciu atď. Inak povedané: aby dialóg kultúr splnil svoje poslanie musí byť *demokratický, neformálny, otvorený, férový, pragmatický...* a predovšetkým musí byť realizovaný v hraniciach spoločne akceptovanej *tolerancie*.

Ak toleranciu chápeme ako *najvlastnejší výkon človeka*, chápeme ju zároveň ako prejav, resp. produkt ľudskej kultúry a súčasť

určitého systému hodnôt. Už toto chápanie tolerancie naznačuje nielen jej význam a možnosti, ale tiež jej *hodnotové* hranice a limity.

Byť *tolerantným* znamená byť schopným niečo *znášať* a *zmieriť sa* s niečím, čo je *iné, cudzie* a pod. To však neznamená, že tolerancia vyžaduje *zmierenie sa* so „všetkým“. Tolerancia ako *hodnota* (a súčasť konkrétneho systému hodnôt), nemôže tento systém „prekročiť“ (*transcendovať*), lebo by tým z neho fakticky „vystúpila“ a tak by rezignovala aj na svoj pôvodný význam, ktorý nadobudla práve (a len) v rámci tohto systému hodnôt. Takýto stav by nastal tiež vtedy, ak by sa tolerancia uplatňovala aj voči intolerancii. Inak povedané: *tolerantným* môže byť slobodný a zodpovedný človek takmer voči „všetkému“, len voči *intolerancii* nie!!!⁹

V plnom rozsahu sa to vzťahuje aj na *dialóg kultúr*, ktorý navyše môže splniť svoje poslanie len vtedy, keď jeho aktéri uznajú *pluralitu* kultúr a hodnôt bez toho, že by rezignovali na vlastnú kultúrnu identitu a s ňou spätú hodnotovú orientáciu. V *dialógu kultúr* totiž (primárne) nejde o to, ktorý z aktérov rozhovoru má alebo nemá *pravdu*, ide tu o dosiahnutie stavu *vzájomného* rešpektovania sa v *práve na pravdu* a jej *platonosť* v hraniciach toho systému hodnôt, v ktorom je daný aktér dialógu antropologicky a vôbec existenciálne zakotvený. Súčasne by sme však nemali strácať zo zreteľa ani *múdre varovanie* Wittgensteina (2003, s. 69), z ktorého vyplýva, že: „nemôžeme sa dorozumievať pomocou nepravdivých viet“.

Neustále by sme pritom mali rešpektovať skutočnosť, že súčasný dialóg kultúr sa uskuťňuje v atmosfére *plurality* kultúr, že jeho cieľom nie je (a nemôže byť) zrušenie tejto *plurality*, ale jej potvrdenie, že predmetom dialógu sú otázky *spoločného záujmu*, pričom odpovede na tieto otázky umožňujú *kompromis*¹⁰, že uvedený dialóg je *férový* a

⁹ V tejto súvislosti možno dokonca konštatovať, že: ak by tolerancia „vykročila“ za hranice toho, čo je ešte *znesiteľné* a s čím sa dá *zmieriť*, (t. j. za hranice systému hodnôt, v ktorom je – ako hodnota – *zakotvená*), zneguje samu seba a za istých okolností sa (dokonca sama) môže zmeniť na intoleranciu. Avšak: ako určiť „prah znesiteľnosti“ človeka voči tomu, čo je pre neho už „neprijateľné“, keď on – ten „prah znesiteľnosti“ i ten konkrétny človek – je v konečnom dôsledku vždy jedinečný, neopakovateľný a pod. No, to je otázka „za milión“.

¹⁰ Stotožňujem sa so stanoviskom Várossa (1990, s. 81), ktorý *kompromis* charakterizuje ako „nedobrovoľnú dohodu“, ktorú podpisujeme preto, lebo „spolužitie s inými ľuďmi je bez nej prakticky nepredstaviteľné“. Niet pochybností o tom, že práve *kompromis*, prijatý v dialógu, je aj jedným z najúčinnějších spôsobov zmierňovania napätia, ktoré vyplýva z rozdielnych stanovísk, názorov a pod.

realizovaný v duchu *vzájomnej tolerancie*, že je *rozhovorom*, v ktorom „dosahujeme výmenu a interakciu s myšlienkami iných“, že v ňom „máme šancu overovať si váhu vlastných argumentov a spoznávať váhu argumentov iných“, že sa v ňom „môžeme posúvať aj do vlastných hlbších vrstiev, nastavovať si zrkadlo sebareflexie, ktoré by nejestvovalo bez prítomnosti iných“ (Farkašová 2004, s. 229).

S ohľadom na túto skutočnosť možno dialóg – realizovaný z pozícií axiologického pluralizmu – charakterizovať nielen ako ľudsky *najprimeranejší* spôsob tolerantnej komunikácie, ale tiež ako politicky *najefektívnejší* nástroj eliminácie napätia v spoločnosti. V uvedenom duchu poukazuje na význam *pluralizmu*, v kontextoch dialógu kultúr a náboženstiev, aj súčasný pápež František, keď tvrdí, že: „hriechom politických režimov, ktoré skončili diktatúrami, je nepripustenie plurality: budúcnosť má len spoločnosť, v ktorej sa riešia konflikty a vedie dialóg“ (AsiaNews 2024).

Tu sa však vynára otázka: kedy môžu predstavitelia jednotlivých kultúr, pri riešení vzájomných konfliktov, dosiahnuť v dialógu konsenzus? Nazdávam sa, že vzájomne priateľnú *dohodu* môžu dosiahnuť vtedy, keď pri riešení konfliktných situácií uplatňujú *porovnateľné* (súmerateľné) *kritéria hodnotenia*, založené aspoň na *porovnateľnom* chápaní hodnôt. Konsenzus nemôžu dosiahnuť vtedy, keď pri riešení konfliktných situácií uplatňujú zásadne *rozdielne* (*nesúmerateľné*), ba až vzájomne sa vylučujúce *kritéria hodnotenia* a keď vychádzajú z úplne *rozdielneho* chápania hodnôt. V takomto prípade platí vekmi overená skúsenosť, podľa ktorej: *nepresvedčíš toho, koho presvedčenie je pravým opakom tvojho presvedčenia*.

ZÁVER

Tu prezentovaná koncepcia axiologického pluralizmu, vyúsťujúca do projektu *pluralizmu kultúr*, ako alternatívy pôvodného *multikulturalizmu*, nemá (sama o sebe) ani konzervatívny, ani liberálny charakter, lebo – zahŕňajúc „mnohosť“ jednotlivých systémov hodnôt i modelov kultúry – pripúšťa aj ich *monistické*, aj ich *relativistické* interpretácie.

Takto reformulovaný *projekt* axiologického pluralizmu má (primárne) ambíciu zdôvodniť pozitíva vyplývajúce z aktuálnej *plurality* hodnôt, pričom nestráca zo zreteľa ani viaceré potenciálne riziká. Napríklad: berie na vedomie skutočnosť, že aj „paralelna koexistencia“ – hodnotovo *nesúmerateľných* – kultúr, implikuje konflikty, ktoré môžu vyústiť až do otvorenej konfrontácie, najmä ak sa konflikty *nesúmerateľných* systémov hodnôt stanú súčasťou presadzovania divergentných (geopolitických) záujmov svetových mocností.

Na záver sa žiada pripomenúť, že každá kultúra môže – v procesoch migrácie a imigrácie – pôsobiť jednak smerom „navonok“ a jednak smerom „dovnútra“. Pôsobením smerom „navonok“ *prezentuje*, či dokonca *presadzuje* svoje hodnoty v novom prostredí. Pôsobením smerom „dovnútra“ *upevňuje* a *rozvíja* svoju vlastnú identitu. Reformulovaná koncepcia *pluralizmu kultúr*, ako alternatíva pôvodného *multikulturalizmu*, rešpektuje kultúrnu identitu vo vzťahu k všetkým kultúram a preto sa nemení ani na nejaký jednostranný variant *relativizmu*, ani na rovnako jednostranný *model* kultúrneho *univerzalizmu*. Navyše, vychádza z predpokladu, že každý „hodnotový univerzalizmus“, založený na *všeobecnej platnosti* jednej kultúry, (hoci aj „kultúry ľudských práv“ euro-atlantickej proveniencie)¹¹, má vždy nielen *monistický*, ale tiež *centralistický* a sui generis aj *fundamentalistický* charakter.

¹¹ Upozorňuje na to aj J. Pauer, keď konštatuje: „ľudské práva sa v súčasnosti prezentujú ako hodnoty a ako také sa *univerzalizujú*, stávajú sa aktívne pôsobiacimi symbolmi. To ešte neznamená, že by sa definitívne vymedzil zásadný problém hodnôt, keďže svet sa pravdepodobne nepohybuje v hraniciach lineárneho pokroku k všeobecnej úcte k ľudským právam... aj v najnovšej histórii Západu vidno, ako kultúra ľudských práv situuje svoje centrum a centrum celého ľudského sveta do

jednej z abstrakcií človeka, do ľudského individua ako bytosti uplatňujúcej ľudské práva. Takáto kultúra a v jej mene vedená politika zostáva visieť v centralizme a vyvoláva stále nové, staro-nové a stále nebezpečnejšie konflikty práve v mene ľudských práv a ich ochrany. Zachránené sú ľudské práva a zabíjané sú celkom *hlava-nehlava* konkrétne živé bytosti“ (Pauer 2000, s. 317 a s. 325).

Ak sa chceme „dopátrať“ k nejakému *zmysluplnému* „kultúrnemu univerzalizmu“, musíme abstrahovať od vyššie uvedenej koncepcie *pluralizmu kultúr* a aspoň na úrovni „teoretickej konštrukcie“ pripustiť, že v každej kultúre, ktorá je *najvlastnejším výkonom a výtvorom človeka*, je obsiahnuté niečo, čo majú všetky kultúry spoločné. Zdá sa, že tým by mohla byť práve tvorba hodnôt a to aj napriek tomu, že od „počiatku“ mali tieto hodnoty *súmerateľný* a *nesúmerateľný* charakter. Nazdávam sa, že takýto charakter majú aj hodnoty jednotlivých kultúr, ktoré sa v súčasnosti „stretávajú“ na teritóriu Európy v rámci procesov migrácie a imigrácie.

Aj s prihliadnutím na uvedené skutočnosti sa žiada poznamenať, že ani ústretová imigračná politika jednotlivých krajín EÚ – bez ochoty a schopnosti imigrantov občiansky sa integrovať, to znamená prispôbiť *systémy* svojich právnych, mravných a ďalších hodnôt, tým *systémom* noriem a hodnôt, ktoré sú záväzné na teritóriu EÚ – problém súčasnej migrácie a imigrácie reálne nevyrieši.

Zoznam bibliografických odkazov

- AsiaNews, 2024. *An Israeli and Palestinian, both victims of Gaza war, embrace before Pope Francis* [online]. Milan: PIME [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.asianews.it/news-en/An-Israeli-and-Palestinian-both-victims-of-Gaza-war,-embrace-before-Pope-Francis-60766.htm>
- BARŠA, Pavel, 2001. *Západ a islamismus: Střet civilizací, nebo dialóg kultur?* Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-85959-96-8.
- BERLIN, Isaiah, 1993. Dva pojmy slobody. In: E. GÁL a F. NOVOSAD, eds. *O slobode a spravodlivosti*. Bratislava: Archa, s. 7-73. ISBN 80-7115-047-9.
- ČARNOGURSKÁ, Marina a Zbyněk FIŠER, 1996. Doslov. In: LAO-C'. *Tao Te t'ing. (O ceste Tao a jej energii Te)*. Bratislava: Nestor, s. 273-311. ISBN 80-88801-19-2.
- FARKAŠOVÁ, Etela, 2004. Filozofia pre nové tisícročie. In: E. VIŠŇOVSKÝ, ed. *Filozofia ako problém?* Bratislava: Kalligram. ISBN 80-7149-651-0.
- GIRARD, René, 2011. *Pôvod kultúry*. Bratislava: Agora, s.r.o. ISBN 978-80-969394-5-9.
- GURŇÁK, Daniel, Tibor BLAŽÍK a Viliam LAUKO, 2007. *Úvod do politickej geografie, geopolitiky a regionálnej geografie*. Bratislava: Geo-grafika. ISBN 978-80-969338-8-4.
- HAIKO, Dalimír, 2008. *Úvod do indickej filozofie: Hodnoty a východiská*. Bratislava: H&H. ISBN 978-80-88700-70-8.
- HELD, David, 2000. *A Globalizing World?: Culture, Economics, Politics*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-22293-1.
- JURÁŠEK, Martin a Peter VANSÁČ, 2016. Fenomén (ne)legálnej migrácie. In: *Humanum: Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne*. Roč. 21, č. 2, s. 71-83. ISSN 1898-8431.
- KANT, Immanuel, 1996. *K večnému mieru*. Bratislava: Archa. ISBN 80-7115-129-7.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2006. *Psychologie smysluplnosti existence: Otázky na vrcholu života*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1370-5.
- Korán, 2014. *Korán: preklad do slovenského jazyka*. Prel. Abdulwahab Al-Sbenaty. Bratislava: Levant. ISBN 978-80-969967-4-2.
- MANNHEIM, Karl, 1991. *Ideologie a utopie: Přednášky a eseje*. Bratislava: Archa. ISBN: 80-7115-022-3.
- PAUER, Jozef, 2000. Kultúra pluralizmu: Medzi stratou centra, polycentrizmom a univerzalizmom. In: *FILIZOFIA*. Roč. 55, č. 4, s. 316-326. ISSN 0046-385X.
- RORTY, Richard, 2006. Objektivita hodnôt. In: R. RORTY. *Filozofické orchidey*. Bratislava: Kalligram, s. 151-176. ISBN 80-7149-830-0.
- ROUX, Jean-Paul, 2015. *Střet náboženství: Dlouhá válka mezi islamem a křesťanstvím*. Praha: Nakladatelství Rybka Publishers. ISBN 978-80-87950-13-5.
- ŠOLTÉSOVÁ, Viktória, 2013. *Religiozita, spirituality a hodnoty v katechéze: vplyv katechézy na vývin religiozity a hodnotových orientácií rómskych detí*. Banská Bystrica: Belianum. ISBN 978-80-557-0659-7.

- TAMBURINI, Riccardo, 2024. *World Poverty Statistics 2024* [online]. Zurich: Social Income [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://socialincome.org/en/int/world-poverty-statistics-2024>
- TRÖGER, Karl-Wolfgang, 2016. *Biblia a Korán: Čo ich spája a rozdeľuje*. Martin: Slovenská biblická spoločnosť. ISBN 978-80-89846-04-7.
- VÁROSS, Marian, 1970. *Úvod do axiológie*. Bratislava: Epona.
- VITO, Joseph A., 2001. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada. ISBN: 80-7169-988-8.

- WEBER, Max, 1983. *K metodológii sociálnych vied*. Bratislava: Pravda.
- WITTGENSTEIN, Ludwig, 2003. *Tractatus logico-philosophicus*. Bratislava: Kalligram. ISBN 80-7149-600-6.

Kontaktné údaje

Dr.h.c. Prof. Rudolf DUPKALA, CSc.

Inštitút politológie

Filozofická fakulta PU v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1

080 01 Prešov

Email: rudolf.dupkala@unipo.sk

NÁDEJ AKO ODPOVEĎ NA HRÔZY VOJNY

Hope as a response to the horrors of war

Michal HOSPODÁR

ABSTRAKT

Vojnový konflikt na Ukrajine je v spoločnosti neustále pertraktovanou témou. Zvlášť sa to dotýka Slovenska a jeho občanov, keďže vojna prebieha v susednej krajine. Príspevok sa zaoberá niektorými vybranými aspektmi tohto konfliktu. Dejiny ľudstva ukazujú, že samotný ľudský rozum nemôže byť garantom svetového mieru a pokoja. Vojna je morálnym zlyhaním zodpovedných za jej rozpútanie, spojeným s ťažkými následkami pre nevinných a bezbranných. Ako odpoveď na pretrvávajúcu vojnovú situáciu sa javí hlásanie skutočnej nádeje, spočívajúcej v biblicky motivovanom zmierení. Pomocou paralelizmu historickej udalosti vyslobodenia židov z babylonského exilu sa naznačuje novodobý nositeľ pravej nádeje. Je ním dnešný prorok, Svätý Otec František, s nespočetnými výzvami na hľadanie zmierenia a riešenia konfliktu pokojnou cestou. K jeho úsiliu sa má pripojiť aj každá miestna cirkev a všetci ľudia, ktorým záleží na všeobecnom dobre, akým je pokoj.

Kľúčové slová: Vojna. Pokoj. Spravodlivosť. Nádej. Sen.

ABSTRACT

The ongoing military conflict in Ukraine remains a constantly discussed topic within society. This issue is particularly pertinent to Slovakia and its citizens, given the proximity of the war in a neighboring country. This paper addresses several selected aspects of this conflict. Human history demonstrates that human reason alone cannot guarantee world peace. War represents a moral failure on the part of those responsible for its initiation, accompanied by severe consequences for the innocent and defenseless. In response to the ongoing war, the proclamation of true hope, grounded in biblically motivated reconciliation, appears as a viable solution. By drawing a parallel to the historical event of the Jewish liberation from the Babylonian exile, a contemporary bearer of true hope is suggested. It is today's prophet, Pope Francis, with his countless calls to seek reconciliation and resolve the conflict peacefully. His efforts should be supported by every local church and all individuals who care about the common good, such as peace.

Key words: War. Peace. Justice. Hope. Dream.

*Verím, že zloboh raz zhorí
na Božiu lásku v nás,
verím láske,
ktorá nás celých zdolá.*

Ingrid Lukáčová

ÚVOD

Patrím ku generácii, ktorá zažila totalitným režimom preferovaný vzťah k Rusku (vtedajšiemu Zväzu sovietskych socialistic-

kých republík). Ruský jazyk bol na základných i stredných školách povinný až do maturity. Ruskej literatúre sa venovala takmer taká pozornosť a učebný rozsah ako literatúre slovenskej. Neustále sa nám študentom vo vyučovacom procese pripomínalo, že ruština je jazyk pokroku a mieru, preto sa oplatí komplexne ju ovládať. Neskôr som mal možnosť zoznámiť sa aj s poprednými predstaviteľmi ruskej náboženskej filozofie (Vladimir

S. Solovjov, Pavel A. Florenskij atď.). Cez poznanie dejín Ruska v 20. storočí nám bola odovzdaná úcta k trpiacemu ruskému národu.

Vo februári 2022, keď sa začala ruská špeciálna vojenská operácia, sa na tento viacmenej pozitívny obraz dostala veľká machuľa. To, čo bolo dovtedy pozitívne, sa razom prekrylo čiernou farbou smrti. Rusko sa stalo pred našimi očami i očami celého sveta vojenským agresorom. Na túto situáciu sme neboli na Slovensku ani v Európe pripravení, lebo sme si už zvykli, že žijeme od skončenia druhej svetovej vojny (1945) v mierových podmienkach. Cieľom príspevku je hľadať vyváženú odpoveď na súčasnú situáciu týkajúcu sa rusko-ukrajinského konfliktu. A to v čase, keď zatiaľ nesvitá reálna možnosť jeho účinného riešenia.

1 Každá vojna je zlo

Klasik ruskej literatúry Lev Nikolajevič Tolstoj (1828 – 1910) nazval svoj hlavný román krátkym, ale výstižným názvom *Vojna a mier*. Zmyslom tejto veľkolepej literárnej epopeje bolo osláviť ruskú vojenskú neporaziteľnosť. Román na podklade historických bojov medzi cárskym vojskom pod vedením maršala Michaila I. Kutuzova proti dobyvateľnému ťaženiu francúzskeho cisára Napoleona hodnotí politicko-spoločenské dianie 19. storočia. Tolstoj (2017) akoby už samotným názvom svojho diela predznačoval, že dejiny sveta sú striedaním vojen a mieru, čiže relatívneho pokoja. Uvedená konštatácia platí tak o národoch, ako aj o jednotlivcoch. Aj tu sa potvrdzuje biblická pravda o človeku „ranenom“ dedičným hriechom, že nie je iba Ábel, ale aj Kain (porov. Gn 4 kap.).

Nepochybne, každá vojna je zlo. Fyzické i morálne. Fyzické zlo spočíva v ničení materiálnych hodnôt, ako sú ľudské obydlia, továrne, životné prostredie atď. Osobne považujem morálne zlo za väčšie alebo ťažšie ako fyzické. Morálnym zlom je totiž ničenie ľudských životov, nenávisť, neodpustenie, túžba po pomste, hnev a ďalšie nezriadené postoje,

ktoré so sebou vojna prináša.¹² Opakujem, najväčšie zlo je morálneho charakteru, lebo tu sa neľútostne ničí ľudský život. Všetko sa dá opraviť, rekonštruovať, len zničený život sa nevráti. Alebo ako opakuje pápež František: „Krutá vojna vzala deťom úsmev z tváre. Ale nestráčajme nádej.“ Podľa prehľadu komisára ukrajinského parlamentu pre ľudské práva Dmytra Lubinetsa k februáru 2024 je od začiatku vojny: 557 zabitých detí; 1225 zranených detí; 19 546 detí deportovaných do Ruska; 1 mil. ukrajinských detí postihnutých vojnou bez bezpečného prístupu k ďalšiemu vzdelávaniu. Okrem toho je zabitých 10 378 civilistov; 19 632 zranených civilistov; 700 000 ľudí zostalo bez pitnej vody; 6,5 mil. ľudí našlo dočasné útočisko v iných krajinách.

2 Reakcia Slovenska na vojnu

Na úplnom začiatku rusko-ukrajinskej vojny sme boli svedkami, že na hraničnom priechode vo Vyšnom Nemeckom o. Sobrance boli ako prví nápomocní obyčajní ľudia z dediny, starostovia okolitých obcí a predovšetkým Cirkev. V rámci svojich možností poskytli prvú charitatívnu pomoc všetkým utečencom bez rozdielu. K nim sa postupne pridali malé organizácie, spolky a združenia, ktoré so súcitným srdcom prinášali potrebnú pomoc a nádej tisícom ľudí. To je politika priamej akcie v zmysle hesla: kto skoro dáva, dvakrát dáva. Ako máme v pokračujúcom vojnovom konflikte pomáhať dnes?

Podľa údajov výročnej správy gréckokatolíckej charity cez hraničný priechod prešlo pešo 150-tisíc ľudí. Na hraničnom priechode poskytovali pomoc a prejavili solidaritu dobrovoľníci zo Slovenska a aj zo zahraničia. Bolo poskytnuté jedlo, hygienické potreby, oblečenie a materiálna pomoc. Služby poskytovali sociálni pracovníci a tlmočníci. Jedným z projektov pomoci bolo zriadenie a prevádzkovanie skladu na príjem a distribúciu humanitárnej pomoci v marci 2022 (Ivanová 2023).¹³ Ďalším z darov bol aj kamión

¹² To sme ako pedagógovia na GTF zažili na tvárach našich ukrajinských študentov, ktorí s mobilom v ruke počas prednášok čakali na správu od rodičov, či prežili lietadlový nálet

alebo pozemný útok. V takejto vyhrotenej situácii bolo zbytočné hovoriť o odpustení agresorovi.

¹³ V sklade pracovali dvaja skladníci, do pomoci na triedení, nakladaní a vykladaní boli zapojení aj dobrovoľníci. Do skladu

minerálnej vody zo *Západoslovenskej vodárenskej spoločnosti*. V roku 2022 bolo vydaných zo skladu 82 ton potravín, z toho 61 ton distribuovaných na Ukrajinu. A 73 ton materiálnej pomoci, hygieny, oblečenia a iných vecí. Z toho 63 ton distribuovaných na Ukrajinu.

Pri dlhotrvajúcom konflikte je prirodzené, že záujem o poskytnutie pomoci emigrantom medzičasom poklesol. Je to z dôvodu únavy, vlastných problémov, strachu a obáv atď. Podľa údajov Globsecu máme na Slovensku najvyššiu obavu z ukrajinských emigrantov z krajín Európy (44 %). Za nami je Bulharsko (38 %), Česko (30 %), Maďarsko (23 %) atď. Spolu s Českom má Slovensko druhú najvyššiu mieru obáv z emigrantov z iných krajín (69 % Česko a Slovensko, 70 % Bulharsko). Najsilnejšie je u nás pociťovaný strach z vojny a z toho, že nás vojenská pomoc Ukrajine ohrozí a vtiahne do vojny. Na Slovensku sa toho bojí 64 % ľudí, v Bulharsku 61 % a najmenej, 32 %, v Poľsku (Mikloš 2024). Vojna eskaluje napätie a zvyšuje polarizáciu spoločnosti, čo má za následok zvýšenie strachu z presahu vojnových operácií aj na územie Slovenska.

3 Biblická paralela

Dovoľte nám uviesť jednu, domnievame sa, že priliehavú paralelu z biblických dejín vyvoleného národa. V 6. storočí pred Kristom Nabuchodonozor II., kráľ mocnej Babylonskej ríše, si podmanil Židov a odvliekol či deportoval ich do Babylona. Išlo predovšetkým o židovskú inteligenciu. V druhej vlne dal zbúrať chrám v Jeruzaleme, zmocnil sa pokladu posvätných nádob, a tak rozvrátil hlavné stredisko náboženského a národného života. Pre Židov to bola skutočná pohroma. Do tejto situácie vstupuje mladý muž menom Daniel, označovaný za proroka (hebrejsky *roé*, teda toho, kto vidí ďalej ako bežný človek). Prežíva babylonský exil so svojím národom na dvore kráľa Nabuchodonozora, ale nijako nesplynie so zvykmi, kultúrou a rozkazmi babylonského kráľa. Je verný svojim židovským náboženským princípom, a preto sa mu aj na kráľovskom dvore v zajatí veľmi

darí. Povzbudzuje svoj národ k nádeji na návrat do Jeruzalema a na obnovu náboženského kultu. Po niekoľkých desaťročiach skúšky skutočne perzský kráľ Kýros ediktom z roku 539 pred Kristom dovolí Židom vrátiť sa a vybudovať Jeruzalem. Z poznania dejín vyplýva, že mocné svetové ríše padajú, ale zvyšky verných sa vždy zachránia. Po návrate Židov do vlasti vznikol 85. žalm odrážajúci atmosféru tých, čo sa vrátili. V jeho závere čítame o splnení Božích prisľúbení. „**Milosrdenstvo a vernosť** sa stretnú navzájom, **spravodlivosť a pokoj** sa pobožkajú.“

„Väčšina exegetov interpretuje štyri menované vlastnosti ako personifikované Božie atribúty, ktoré sprevádzajú vstup samého Boha a jeho spásy do sveta“ (Hroboň 2018). Slovanami „spravodlivosť a pokoj sa pobožkajú“ autor túži po naplnení prísľubu pokoja a šťastia pre svojich krajanov. Inými slovami povedané, ak sa Izrael bude usilovať o spravodlivosť, nevyhnutne nastane pokoj. Súčasná exegéza upozorňuje, že spravodlivosť je potrebné chápať v zmysle záchrany, spásy, ktorá prichádza od Pána. Dokumentuje to aj ďalší verš: Vernosť vyrastie zo zeme, spravodlivosť zhliadne z neba. Táto personifikovaná Božia spravodlivosť dáva bozk (verš 11) a hľadá (verš 12). V takejto perspektíve stretnutie, bozk a zhliadnutie z neba sú udalosťou a hovoria o obnovení vzťahu medzi Bohom a ľuďmi.¹⁴

4 Ponúkať nádej

Dnešná situácia s ukrajinskými utečencami, ktorých je vyše sedem miliónov, je v niečom podobná tej v Babylonskej ríši. Opakuje sa rozpínanosť pozemských kráľov a s ňou utrpenie nevinných ľudí, spojené s masívnym vystaňovaním. Nazdávame sa, že úlohou Cirkvi je aj v tomto čase ohlasovať **pravú nádej**. Nádej, ktorá prevyšuje ľudské čakanie, akýsi lacný optimizmus alebo opretie sa o schopnosti mocných tohto sveta. Potrebujeme väčšiu nádej, ktorá nesklame (porov. Rim 5,5). Je to nádej na premenu srdca. Nádej prameniaca z Boha. K tomu, ako chápať kresťanskú nádej, pripájame citáty z dokumentov rímskych pápežov nášho veku.

bola privezená pomoc zo Slovenska aj zo zahraničia (Nemecka, Rakúska, Veľkej Británie, Talianska, Poľska).

¹⁴ Porov. HROBŇ, Bohdan, ed., 2018. *Žalmy 76 – 100*. Trnava: Dobrá kniha, s. 304.

„Napokon: potrebujeme nádeje – menšie či väčšie –, ktoré nás zo dňa na deň udržiavajú na ceste. No bez veľkej nádeje, ktorá musí presahovať všetko ostatné, aj tak nestačia. Touto veľkou nádejou môže byť iba Boh, ktorý objíma vesmír a ktorý nám môže ponúknuť a darovať to, čo sami nemôžeme dosiahnuť. Práve to, že sme obdarení, je súčasťou nádeje. Boh je základ nádeje – nie hocijaký boh, ale Boh, ktorý má ľudskú tvár a ktorý nás miloval až do krajnosti: každého jednotlivca a ľudstvo ako celok. Jeho kráľovstvo nie je nejaký imaginárny druhý svet, umiestnený v budúcnosti, ktorá nikdy neprichádza. Jeho kráľovstvo je prítomné tam, kde on je milovaný a kde nás zasahuje jeho láska. Len jeho láska nám dáva možnosť vytrvať deň čo deň so všetkou striedanosťou, bez toho, aby sme stratili elán nádeje vo svete, ktorý je svojou povahou nedokonalý. A jeho láska je pre nás súčasne zárukou, že existuje to, čo len matne cítime, a predsa vnútri očakávame: život, ktorý je „skutočným“ životom“ (Benedikt XVI. 2008).

Pápež František aktuálne daroval Cirkvi a svetu nový dokument o kresťanskej nádeji. V ňom čítame: „Prvé znamenie nádeje možno konkretizovať ako mier pre svet, ktorý sa opäť ocitol v tragédii vojny. Ľudstvo, ktoré si nepamätá drámy z minulosti, prechádza novou a ťažkou skúškou, v ktorej sú mnohé národy utláčané brutalitou násilia. Čím ešte tieto národy netrpeli? Ako je možné, že ich zúfale volanie o pomoc nepodnecuje predstaviteľov národov, aby ukončili toľké regionálne konflikty, vedomí si následkov, ktoré z nich môžu plynúť na svetovej úrovni? Je to príliš, snívať o tom, že zbrane zmlknú a prestanú prinášať ničenie a smrť? Jubileum nám pripomína, že „tí, čo šíria pokoj“, sa „budú volať Božími synmi“ (Mt 5, 9). Potreba mieru je výzvou pre všetkých a vyžaduje si realizáciu konkrétnych projektov. Kiež nikdy nechýba diplomatické úsilie odvážne a kreatívne vytvárať priestor na rokovania zamerané na trvalý mier“ (František 2024).

ZÁVER

Pravou nádejou na vyriešenie konfliktu nie sú nové zbrane, ale odvaha bojujúcich strán na rokovanie a zmierenie. Skutočnou

nádejou pre vyriešenie krízy nie je ani (politický) ruský mesianizmus, čiže vysnívaná špeciálna rola Ruska pri záchrane všeobecných hodnôt sveta. Podľa ruského náboženského filozofa Vladimira Solovjova „idea určitého národa nie je v tom, čo si on sám myslí o sebe v čase, ale v tom, čo si o ňom myslí Boh vo večnosti“ (Soloviev 1888).

Snívajme sen o tom, že raz lož, klamstvo a dezinformačná scéna budú porazené. Snívajme sen o tom, že filozofia a teológia sa navzájom pobožkajú, ako sa to práve aj teraz deje. A na povrch vyjde jasná P(p)ravda, teda Boh sám. V tejto fáze vojny potrebujeme nádej. Potrebujeme pozdvihnúť oči k horizontom mieru, bratstva, spravodlivosti a solidarity. Toto je jediná cesta života, iná neexistuje. Samozrejme, žiaľ, často sa nezdá jednoduchá, dokonca miestami je kľukatá a do kopca. Dovoľte nám snívať sen o ľuďoch a najmä deťoch na Ukrajine, ktorým sa do nevinných očí vráti radosť a nádej.

Zoznam bibliografických odkazov

- BENEDIKT XVI., 2008. *Spe salvi* (encyklika). Trnava: Spolok svätého Vojtecha, od. 31. ISBN 978-80-7162-700-5.
- FRANTIŠEK, 2024. *Nádej nezahanbuje*. Bula o vyhlásení riadneho jubilea roku 2025, od. 8. Dostupné z: https://www.vatican.va/content/francesco/sk/bulls/documents/20240509_spes-non-confundit_bolla-giubileo2025.html
- HROBON, Bohdan, ed., 2018. *Žalmy 76 – 100*. Trnava: Dobrá kniha. ISBN 978-80-8191-135-4.
- IVANKOVÁ, Anna et al., 2023. *Výročná správa neziskovej organizácie Gréckokatolícka eparchiálna charita Košice za rok 2022*. Košice: Gréckokatolícka eparchiálna charita Košice.
- KBS, 1995. *Sväté písmo Starého a Nového zákona*. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda.
- MIKLOŠ, Ivan, 2024. Desivá správa o duši národa [online]. In: *SME* [cit. 2024-05-13]. Dostupné z: <https://komentare.sme.sk/c/23329203/desiva-sprava-o-dusi-naroda-pise-ivan-miklos.html>
- SOLOVIEV, Vladimir S. L'idée russe. Paris, 1888. In: T. ŠPIDLÍK, 1996. *Ruská idea jiny*

pohled na člověka. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., s. 181. ISBN 80-86045-02-1.

ŠPIDLÍK, Tomáš, 1996. *Ruská idea jiný pohled na člověka*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o. ISBN 80-86045-02-1.

TOLSTOJ, Lev Nikolajevič, 2017. *Vojna a mier*. Bratislava: Odeon. ISBN 978-80-5515-324-7.

Kontaktné údaje

doc. ThDr. Michal HOSPODÁR, PhD.

Katedra systematickej teológie
Gréckokatolícka teologická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. Biskupa Gojdiča 2

080 01 Prešov

Email: michal.hospodar@unipo.sk

SOCIÁLNA PRÁCA A JEJ VÝZNAM PRI PODPORE INTEGRAČNEJ POLITIKY

Social work and its importance in supporting integration policy

Michaela SKYBA

ABSTRAKT

Príspevok diskutuje a analyzuje zistenia vyplývajúce z troch pohľadov na migráciu a utečenectvo. Cieľom príspevku je pomocou jednotlivých úrovní sociálnej práce identifikovať význam sociálnej práce pri podpore integračnej politiky. Opiera sa pritom o jej vedeckú, praktickú a akademickú dimenziu. V rámci týchto úrovní prezentuje vlastné zistenia získané z kvalitatívneho výskumu, a tiež zistenia vyplývajúce zo sekundárnej analýzy výskumných štúdií. V závere formuluje odporúčania pre oblasť sociálnej práce v kontexte podpory integračnej politiky a kultúrne senzitívnej praxe.

Kľúčové slová: Sociálna práca. Integračná politika. Service learning. Kultúrne senzitívna prax.

ABSTRACT

The paper discusses and analyzes findings from three perspectives on migration and refugee. The aim of the contribution is to identify the importance of social work in supporting integration policy using the levels of social work. It relies on its scientific, practical and academic dimension. Within these levels, it presents own findings obtained from qualitative research, as well as findings resulting from secondary analysis of research studies. In the end, it formulates recommendations for the field of social work in the context of supporting integration policy and culturally sensitive practice.

Key words: Social work. Integration policy. Service learning. Culturally sensitive practice.

ÚVOD

V rámci príspevku sa zaoberáme možnosťou podpory integračnej politiky prostredníctvom sociálnej práce a jej troch dimenzií, ktoré definuje Balogová (2013) ako vedeckú, praktickú a akademickú úroveň. Tieto oblasti nám pomôžu sprecizovať predstavy o úlohe sociálnej práce, ktorá sa dotýka množstva sfér. V rámci vedeckej úrovne sa bližšie zameriavame na rezilienciu detí utečencov. Patria k jednej z najzraniteľnejších cieľových skupín integračnej politiky, na ktorú sú cielené opatrenia vyrovňávajúce jej znevýhodnenie. Zámerom je ponúknuť námety pre výskumnú činnosť s ohľadom na vzájomnú prepojenosť teórie s praxou, v rámci ktorej môže výskum slúžiť ako významná platforma pre intervencie v praxi. Ako súčasť praktickej dimenzie predstavujeme výsledky vybraných výskumov, ktoré

sú zamerané na študentov sociálnej práce, na ich postoje voči utečencom a na ich názory na dôsledky migrácie pre sociálnu prácu a jej komunitný rozmer, s cieľom diskutovať zistenia v kontexte podpory kultúrne senzitívnej praxe. Akademická úroveň sociálnej práce je významná z hľadiska riešenia témy sociálnej udržateľnosti prostredníctvom využitia inovatívnych metód vzdelávania a účinnej prípravy študentov sociálnej práce pre prax s touto cieľovou skupinou. V tejto časti sa bližšie koncentrujeme na využitie service learningu v pregraduálnej príprave študentov a študentiek sociálnej práce.

1 Integračná politika

Integračná politika vníma integráciu ako kontinuálny, dlhodobý a najmä dynamický proces, ktorého cieľom je dosiahnuť vzájomný rešpekt a uznanie medzi majoritou

a cudzincami. Súbežne ide o proces vyžadujúci reciprocitu v zmysle vzájomnej otvorenosti voči inakosti a rozmanitosti, ktorá by mala byť vnímaná v kontexte prospešnosti, obohatenia a súdržnosti medzi rôznymi komunitami a majoritou. Predstavuje rámec pre ďalšie politiky a opatrenia, ktoré sú zamerané na plnohodnotnú integráciu cudzincov, eliminovanie rizík súvisiacich s migráciou a prevenciu pred vznikom sociálne exkludovaných komunít migrantov. Podobne ako sociálna práca, je založená na hodnotách, akými je spravodlivosť, rovnosť, predchádzanie diskriminácii, rešpektovanie ľudských práv a slobôd a i. Usiluje sa tiež o účasť cudzincov na procese integrácie, ktorá je dôležitým predpokladom účinnej praxe v tejto sfére a rozvoja medzikultúrnych kompetencií všetkých aktérov. Medzi kľúčové priority integračnej politiky patrí úspešná integrácia považovaná za faktor prispievajúci k rozvoju Slovenska; rešpektovanie vyššie zmieňovaných hodnôt; podpora vyrovnávania znevýhodnení najzraniteľnejších skupín (napr. deti, maloletí bez sprievodu, obeť násilia, staršie osoby, osoby so zdravotným znevýhodnením, obeť trestných činov, obeť obchodovania s ľuďmi a vykorisťovania a pod.); spolupráca medzi všetkými pomáhajúcimi subjektmi usilujúcimi sa o úspešnú integráciu a zastrešujúcimi pomáhajúcich profesionálov, výskumné inštitúcie, vládu či médiá a podpora cudzincov v oblasti zamestnania, bývania, prístupu ku vzdelávaniu a jazykovej spôsobilosti (*Integračná politika Slovenskej republiky* 2014).

Sociálna práca stojí na rovnakých hodnotových pilieroch. Podporuje riešenie problémových interakcií rôznych cieľových skupín, ktoré vznikajú medzi jednotlivcom, rodinou, skupinou, komunitou a prostredím. V nasledujúcom texte priblížime prostredníctvom jednotlivých dimenzií sociálnej práce jej význam a úlohu v kontexte podpory integračnej politiky.

2 Reziliencia detí utečencov

Deti utečencov patria k jednej z najzraniteľnejších skupín, na ktoré sú cielené opatrenia integračnej politiky vyrovnávajúce znevýhodnenia v rôznych sférach. Zraniteľnosť týchto detí ohrozujúca ich rezilienciu spočíva

v množstve stresorov, v ich dlhodobom pôsobení a súvisí aj s rizikom narušenia dôležitých vývinových procesov detí a ich optimálneho sociálneho fungovania. Skúsenosť s migráciou v sebe zahŕňa stresory vznikajúce v dôsledku možnej diskriminácie, jazykových bariér, ohrozenia pocitu bezpečia a i., ktoré môžeme identifikovať v období (Pacione, Measham a Rousseau 2013): 1) pre-migrácie – traumatické udalosti zažité v krajine pôvodu migrantov; 2) migrácie – rôzne prejavy hostility, ktoré sa môžu vyskytnúť pred dosiahnutím hostiteľskej krajiny a 3) post-migrácie (napr. odlúčenie od rodiny a pod.). Vždy však súvisia s individuálnou skúsenosťou a okolnosťami jednotlivých detí utečencov. Utečenci sú definovaní ako osoby, ktoré sú nútené opustiť svoje domovy kvôli prenasledovaniu. Stres je rovnako prítomný u detí migrantov. Deti utečencov navyše zažívajú traumy z nútenej migrácie, vystavenia násiliu, straty blízkych, alebo z dlhodobého odlúčenia od svojej rodiny (Suárez-Orozco, Marks a Abo-Zena 2015).

U mnohých detí utečencov dochádza vplyvom zažitých početných traumatických udalostí v období pre-migrácie, migrácie a post-migrácie ku komplexnej posttraumatickej stresovej poruche (komplexná PTSP). Dôsledky sa dotýkajú mentálnej sféry (napr. úzkostné a afektívne poruchy, poruchy príjmu potravy), fyzickej sféry, a tiež súvisia s reviktimizáciou (Cook et al. 2005). Rizikovosť migrácie pre deti utečencov a ich zraniteľnosť je umocnená vystavením zmieňovaným stresorom v dôležitých vývinových obdobiach detí a vytvorením rizika obmedzenia či prerušenia žiaduceho, optimálneho priebehu vývinových procesov (Pieloch, McCullough a Marks 2016). Dôležitou pre sociálnu prácu je cielená koncentrácia na podporné faktory reziliencie detí na všetkých úrovniach.

V dôsledku nárastu počtu detí utečencov a v snahe ovplyvniť elimináciu množstva rizík, s ktorými sa stretávajú, rastú globálne iniciatívy na podporu výskumu v danej oblasti. Protektívne faktory reziliencie detí utečencov boli identifikované na niekoľkých úrovniach (napr. Kanji a Cameron 2010; Drury a Williams 2012; Betancourt et al. 2015; Carlson, Cacciatore a Klimek 2012;

Montgomery 2010; Pieloch, McCullough a Marks 2016 a i.):

- Individuálna úroveň - programy zamerané na podporu sebaurčenia, dostupnosť informácií pre deti a ich rodičov ako predpoklad pre informované rozhodnutia, pozitívny pohľad a nastavenie, altruizmus, vďačnosť, česťnosť, dobré vzťahy s tlmočníkmi, pocit nádeje, túžba po lepšej budúcnosti, životný zmysel, viera. Významným podporným faktorom je prosociálne správanie detí, ktoré je predpokladom nižšieho zastúpenia symptómov súvisiacich s poruchami duševného zdravia, v porovnaní s deťmi s menej prosociálnym správaním.
- Úroveň rodiny - život s členmi rodiny, zdravá rodinná komunikácia, rodinná podpora, súdržnosť, prítomnosť rodinných príslušníkov a širšej rodiny, podporný a pozitívny rodinný život, umiestnenie detí v širšej rodine.
- Úroveň školy – prístup k vzdelaniu a možnosť navštevovať školu, nádej na lepšie vzdelanie, cítiť sa v škole bezpečne, vnímaný a oceňovaný význam vzdelania, naplnenie základných potrieb vrátane potreby naučiť sa jazyk hostiteľskej krajiny. Ku faktorom na tejto úrovni patria tiež pozitívne školské skúsenosti a kolektívna hrdosť v rámci komunity na dosiahnuté vzdelanie. Medzi ďalšie faktory patrí dostupnosť zdrojov komunity a školy (napr. v podobe štipendií umožňujúcich ďalšie vzdelávanie, materiálneho vybavenia), priateľstvá, naplnenie túžob, školská úspešnosť, záväzok voči svojej rodine v zmysle naplnenia predstáv rodiny o školskom úspechu ich detí, v snahe nesklamať a vyhnúť sa neúspechu, zahanbeniu a i.
- Úroveň komunity - spoločenské aktivity, podpora komunity a jej vnímanie, rozvíjanie pocitu spolupatričnosti a vytváranie podporných sietí, možnosť bezpečného a slobodného priestoru pre hru, zapájanie sa do spoločenských aktivít (napr. šport, náboženské skupiny, záujmová činnosť).
- Spoločenská úroveň - udržiavanie spojenia s domovom, kultúra, náboženstvo, hrdosť a lojalita ku svojej kultúre a rodine, náboženská viera, spiritualita, možnosť

mať v komunite opatrovníka alebo pestúna s rovnakým etnickým pôvodom.

Jednotlivé zistenia kompletizujú pohľad na faktory pôsobiace na viacerých úrovniach, akými je uspokojenie základných potrieb, posilnenie autonómie detí, pozitívnej perspektívy, či podpora pocitu spolupatričnosti v komunitách, na ktoré by mali byť ciele intervencie pomáhajúcich profesionálov vytvárajúce optimálne podmienky pre integráciu detí a rodiny utečencov. Otvára sa tu významný priestor aj pre intervencie školských sociálnych pracovníkov a pracovníčky. Intervencie by mali smerovať na podporu hodnoty vzdelania, pozitívnych školských skúseností, kolektívnej hrdosti, dostupnosti zdrojov a vytváranie siete pomoci a podpory. Účinnosť jednotlivých opatrení v kontexte vytvárania inkluzívneho školského prostredia môže byť významná z hľadiska priameho kontaktu a včasných intervencií. Výstižnou je v tomto smere definícia reziliencie, podľa ktorej „*v kontexte vystavenia nepriaznivej situácii je reziliencia schopnosť jedincov nasmerovať svoju cestu k psychologickým, sociálnym, kultúrnym a fyzickým zdrojom, ktoré prispievajú k udržaniu ich blahobytu, ako aj ich schopnosť individuálne a kolektívne vyjednávať o týchto zdrojoch, aby boli poskytované a využívané kultúrne zmysluplným spôsobom*“ (Ungar 2011, s. 10). Za prínosné je možné považovať snahu takto vymedzenej reziliencie zohľadniť dôležitosť mnohých aspektov korešpondujúcich s požiadavkami súčasnej praxe aj v oblasti (školskej) sociálnej práce. Týkajú sa najmä potreby nasmerovať klientov sociálnej práce k zdrojom a uľahčiť im prístup k zdrojom, aby ich mohli plnohodnotne využívať. Dôležitou sa stáva aj rozšírenie definície o kultúrny kontext a špecifiká, ktoré musia byť reflektované a rešpektované pokiaľ je záujmom vyvíjať intervencie smerujúce k čo najoptimálnejšiemu uspokojovaniu potrieb detí a k zlepšovaniu problémových interakcií dieťaťa voči ďalším subjektom a systémom (škola, rodina, spolužiaci a pod.).

3 Postoje študentov sociálnej práce voči utečencom a ich názory na dôsledky migrácie pre sociálnu prácu

Sociálni pracovníci a pracovníčky patria k profesionálom, ktorých pozícia v multiborových tímoch zameraných na pomoc utečencom a migrantom je vzhľadom k ich kompetenciám a poslaniu kľúčová a nezastupiteľná. Dôležité sú z tohto hľadiska výskumy, ktoré zisťujú postoje študentov sociálnej práce k tejto cieľovej skupine, ako predpoklad zefektívňovania ich pregraduálnej prípravy a zosúladovania požiadaviek teórie s praxou. Jeden z takto koncipovaných výskumov priniesol významné zistenia. Použitým nástrojom bol dotazník, ktorý mal podobu sémantického diferenciálu, a tiež bola realizovaná regresná a faktorová analýza. Výskum odhalil viaceré skutočnosti, ktorých stručný prehľad ponúkame nižšie (Almášiová, Kohútová a Markovič 2017):

- Utečenci sú vnímaní ako konfliktní, nebezpeční, príživníci a hluční.
- Postoje študentov sociálnej práce sa výrazne neodlišujú od postojov spoločnosti, resp. bežnej populácie.
- V niektorých prípadoch mali študenti sociálnej práce negatívnejšie postoje ako študenti iných odborov.
- Študenti sociálnej práce majú k utečencom prevažne neutrálne až negatívny postoj (pozitívny postoj len vo veľmi malej miere).

V pregraduálnej príprave je podľa autoriek a autora potrebné zamerať sa na pozitívne ovplyvňovanie postojov študentov a študentiek sociálnej práce formou modelov presvedčania a kontaktnej hypotézy. Modely presvedčania vyžadujú dôslednú argumentačnú zdatnosť vyučujúceho so zámerom pôsobiť na kognitívnu zložku postojov. Tu podotýkame potrebu včasného pôsobenia na študentov a študentky, s cieľom zachytiť neutrálne postoje, ktoré je jednoduchšie modifikovať, než je to v prípade negatívnych postojov. Zážitkové formy vzdelávania spolu s reflexiou a interakciou s cieľovou skupinou zasa môžu pomôcť pri pôsobení na afektívnu a konatívnu zložku postoja. Prispievajú ku sebaspoznávaniu, podpore empatie a eliminácii predsudkov. Navrhnuté intervenčné

a edukačné pôsobenie by zároveň mohlo viesť k zmene aj kognitívnej zložky postojov. Na doplnenie úvah o prioritách v rámci vzdelávania v sociálnej práci s následným vplyvom na kreovanie kultúrne senzitívnej praxe ponúkame výskum, ktorý sme realizovali v roku 2024. Cieľom bolo zistiť názory študentov sociálnej práce na dôsledky migrácie pre komunitnú sociálnu prácu, čo bolo zároveň nosnou témou seminárnych prác. Tie boli analyzované v rámci kvalitatívnej analýzy textov. Zhrnutie výsledkov ponúkame prostredníctvom schém nižšie (*Obr. č. 1, Obr. č. 2*). Zo zhrnutia kľúčových zistení vyplývajú nasledujúce skutočnosti. Študentky majú tendenciu uvažovať o migrantoch z Ukrajiny a ďalších migrantoch z iných krajín v kategóriách, ktoré sme nazvali „dobré úmysly“ a „iné úmysly“. Dôvodom je skutočnosť, že študenti sú otvorení voči migrantom z Ukrajiny, vnímajú ich v pozitívnych kontextoch. Spochybňujú však relevantnosť dôvodov príchodu migrantov z iných krajín, ktorých vykresľujú na základe subjektívneho vnímania bez podloženia relevantnou argumentáciou. Tá absentuje aj pri všetkých ďalších úvahách a vyjadreniach študentiek. Je tu zároveň prítomná ďalšia kategória „sudcovská optika“, kedy študentky majú tendenciu hodnotiť vojnový konflikt na Ukrajine ako závažnejší dôvod pre opustenie krajiny, v porovnaní s konfliktmi v iných krajinách stojacich za migráciou. V niektorých prípadoch majú študentky dojem, že sociálna práca nepomáha v dostatočnej miere ukrajinským migrantom. Na druhej strane sa prejavujú názory spočívajúce v domnienke, že pomoc ukrajinským migrantom presahuje rámec potrebnosti. Tiež je tu prítomné hľadanie príčin nedostatočnej úrovne vlastnej trpezlivosti a prítomnosti negatívnych emócií, ktoré sú pripisované médiám považovaným za hlavný zdroj a regulátor nepriaznivých postojov k pomoci ukrajinským migrantom. Ukazujú sa tu dve tendencie: 1) spochybňovanie „mediálneho obrazu“ – obviňovanie médií, že skreslenými informáciami podnecujú nepriaznivý postoj k predmetnej otázke a sú príčinou nízkej tolerancie k otázkam pomoci ukrajinským migrantom; 2) nekritický pohľad a plná dôvera voči informáciám poskytutým spolužiakmi z Ukrajiny.

„Dobré úmysly“ a „iné úmysly“ alebo „Sudcovskou optikou“ • „Ked' si všimnete, tak väčšina migrantov sú prevažne matky s malými deťmi. Utekajú zo svojej krajiny kvôli vojnovému konfliktu alebo režimu, ktorý je pre nich nepriateľský. Inak to je, ako sme mali možnosť vidieť v médiách v rámci migrantov, ktorí prišli na grécky ostrov. Boli to muži na lodiach a boli prevažne bohatí, cestovali za lepším životom a nesúhlasili s režimom v ich krajine. Iná situácia je s ukrajinskými migrantmi. Ako som spomínala, tak sú to matky s deťmi, ktoré sa boja o svoj život. Muži ostávajú bojovať vo vojne.“	„Príliš málo“ • „Nemyslim si, že teraz im niekto pomáha v rámci komunitnej práce, čo je veľmi zlé, lebo ako sa im pomáhalo na hraniciach, tak tá pomoc by mala pokračovať ďalej a to v rámci miest a obcí.“	„Mediálny obraz“ alebo „Kto je vinník?“ • „Vplyv médií spôsobil, že som si niekedy povedala, že už by aj stačilo, že dostali dost podpory.“
--	--	--

Obr. č. 1: Názory študentov na dôsledky migrácie na sociálnu prácu I.

Zdroj: vlastné spracovanie

Ústrednou kategóriou analýzy seminárnych prác bola „integrácia“ ako predpoklad úspešnej adaptácia migrantov a utečencov v novej krajine (Obr. č. 2). Je vnímaná ako „pomoc pri adaptácii sa na nové nečakané podmienky“. Z analýzy textov je citelné považovanie sociálnej práce za „most pre spájanie rôznych svetov“. Jej význam spočíva vo vytváraní „vzájomného systému pomoci a podpory“; v pomoci pri „preklenutí jazykovej bariéry“ a pri zabezpečení základných potrieb, medzi nimi aj bývanie. K dôvodom jazykovej bariéry študentky radili psychický stav; dostupnosť jednotlivých služieb v oblasti miesta realizácie kurzov; chýbajúcu motiváciu; plán opustiť Slovensko a vrátiť sa späť, prípadne pokračovať v migrácii do inej

krajiny. Za platformu pre iniciatívy v oblasti uvedených aktivít boli považované komunitné plány miest a obcí. Prevládajúcou bola domnienka, že všetci majú negatívny postoj voči ukrajinským migrantom. Tiež sa ukázalo zúženie problematiky na kategóriu vhodných prijímateľov služieb sociálnej práce, ktorou sú podľa analyzovaných názorov ukrajinské matky s deťmi. Na základe analýzy seminárnych prác sa ukazuje ako kľúčová potreba zamerať dôslednú pozornosť v pregraduálnej príprave na oblasť argumentácie a kritického myslenia. Práve tieto oblasti je možné rozvíjať inovatívnymi a zážitkovými metódami vzdelávania, kde patrí aj service learning.

Obr. č. 2: Názory študentov na dôsledky migrácie na sociálnu prácu II.

Zdroj: vlastné spracovanie

4 Service learning v kontexte migrácie a utečectva

Ku kľúčovým teoretickým východiskám vytvárajúcim argumentačnú platformu pre potrebu zavádzania inovatívnych metód vzdelávania v sociálnej práci patria neskoro moderné teórie sociálnej práce a teórie o sociálnej práci reflektujúce dôsledky modernizácie pre sociálnu prácu a jej budúce smerovanie. V súvislosti s postmodernou je jedným z kľúčových a často diskutovaných dôsledkov individualizmus. Ak hovoríme o príprave budúcich sociálnych pracovníkov pre prácu s utečencami a migrantmi, v centre pozornosti je jeho vnímanie v rovine výskumných zistení vzťahujúcich sa na hodnotový rámec mladých ľudí „dnešnej“ generácie. V tomto smere je potrebné položiť si otázku, ako môžeme skvalitniť vysokoškolskú prípravu študentov sociálnej práce s ohľadom na súčasné tendencie a dôsledky postmodernej spoločnosti.

Odpoveď ponúkajú zistenia, ktoré hovoria o individualizme mladých ľudí v kontexte silnej orientácie na materiálne hodnoty s cieľom byť „bohatý“ a egocentrizmu, ktorý je spájaný s poklesom prosociálnych vlastností, ako je empatia, záujem o druhých, občianska orientácia a záujem o sociálne problémy (napr. Campbell, Bush, Brunell a Shelton 2005; Twenge, Campbell a Freeman 2012; Campbell, Rudich a Sedikides 2002 a i.). Dôležitým predpokladom občianskej angažovanosti, prosociálneho správania a zapojenia sa do dobrovoľníckych aktivít je pritom zmieňovaná empatia (Hawkins a Kaplan 2016).

Záujem študentov o participáciu na živote spoločnosti prehlbuje využívanie inovatívnych metód a stratégií vzdelávania. K nim môžeme radiť aj service learning a e-service learning, v rámci ktorých existuje bohatá výskumná evidencia ich prínosov vo vzťahu ku aktívnemu občianstvu a angažovanosti (napr. Celio, Durlak a Dymnicki 2011; Yorio a Ye 2012; Astin, Vogelgesang, Ikeda a Yee 2000; Miller 2020; Einfeld a Collins 2008; Engberg a Fox 2011; Conway et al. 2009; Fi-

guccio 2020; Rizun a Strzelecki 2020; Cul-saci, Russo a Cinque 2022; Lin a Shek 2021 a i.). Prínosy service learningu sú zjavné a analyzované aj v slovenských podmienkach (napr. Lipčaková a Matulayová 2012; Hanečáková, Skyba a Šoltésová 2012; Skyba a Šoltésová 2014; Brozmanová Gregorová et al. 2014; Skyba a Balogová 2019; Brozmanová Gregorová, Heinzová a Kurčíková 2019; Skyba 2020 a i.).

V nadväznosti na hľadanie účinných spôsobov skvalitňovania pregraduálnej prípravy pre prácu s utečencami je v súčasnosti dostupná výskumná evidencia prínosov service learningu priamo v tejto sfére. Zvlášť inšpiratívne sú výsledky, ktoré boli získané na základe evalvácie priamych¹⁵ a nepriamych service learningových aktivít¹⁶ študentov v prospech utečencov s využitím kvantitatívnych a kvalitatívnych výskumných stratégií. Opierajúc sa o zistenia Hawkins a Kaplan (2016), závery zhrňame do nasledujúcich oblastí:

- *Účinnosť priamych aktivít:* vo všetkých šetreniach došlo zhodne k zisteniu, že priame service learningové projekty vyžadujúce interakciu s utečencami prispeli vo väčšej miere k vytvoreniu priestoru pre otvorenosť voči potrebám iných a k rozvoju prosociálnych vlastností, než tomu bolo pri nepriamych projektoch, ktoré neboli založené na priamych interakciách.
- *Získanie skúsenosti* vedúcej k porozumeniu rozdielom prameniach z rôznorodých kultúr, k podpore empatie a k odklonu od egocentrizmu.
- *Decentrizmus*, ktorý bol identifikovaný v rôznych výrokoch študentov a študentiek. Študenti získali pocit novoobjavenej vd'ačnosti za okolnosti, ktoré umožňujú žiť každodenný „dobrý“ život (inými slovami sa naučili byť vd'ační za to, čo majú). Zároveň bol vytvorený priestor pre uvedomenie si ťažkých podmienok utečencov sprevádzajúcich ich život, čo sa stalo inšpiráciou pre študentov podnecujúcou ich snahu naplno využiť a mobilizovať svoj

¹⁵ Napr. organizovanie podujatí, športové aktivity, mentoring, doučovanie jazyka a pod.

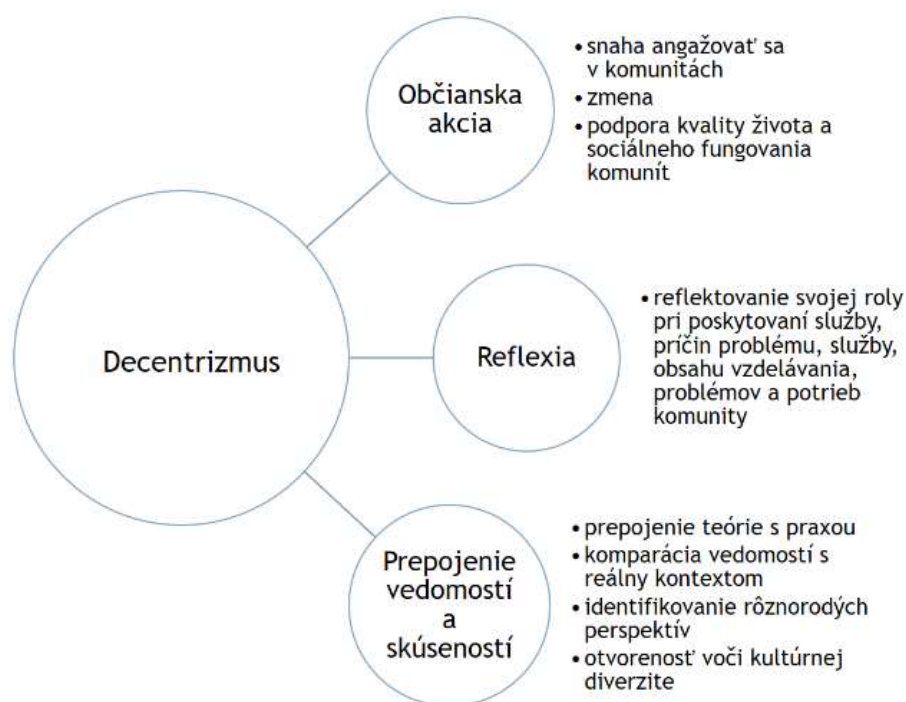
¹⁶ Napr. zbierky, poskytnutie oblečenia, výskum, aktivity zamerané na vzťahy s verejnosťou a i. Študenti zároveň absol-

vovali prednášky na rôzne súvisiace témy (historické a ekonomické aspekty migrácie, empatia), rolové hry, a tiež aktivity, ktorých cieľom bolo scitlivovať študentov voči rôznym problémovým situáciám, s ktorými sa utečenci stretávajú.

potenciál; rozšírenie perspektív na životnú situáciu utečencov; uvedenie si pocitu zodpovednosti; reflektovanie hodnoty slobody; prehĺbenie otvorenosti voči ľuďom, ktorí potrebujú pomoc; iniciáciu potreby pomáhať týmto ľuďom; prebudenie iniciatívy v prospech zmocnenia tých,

ktorí zažívajú situácie spojené s nespravodlivosťou a intoleranciou.

- *Zvýšenie empatie*: vyššie skóre v empatii sa preukázalo u študentov a študentiek realizujúcich priame service learningové aktivity.

Obr. č. 3: Konštrukty decentrizmu

Zdroj: vlastné spracovanie

Kľúčovým zistením je tu skutočnosť, že pomocou realizácie priamych aktivít študenti a študentky získali skúsenosti vedúce k porozumeniu rozdielom prameniach z rôznorodých kultúr, k podpore empatie a k odklonu od egocentrizmu. Inými slovami u študentov a študentiek došlo ku rozvoju decentrizmu prostredníctvom rozvoja občianskej akcie zameranej na zmenu, angažovanosti v komunitách a podpory sociálneho fungovania komunit; reflektovania potrieb komunity a prepojenia vedomostí a skúseností umožňujúcich identifikovať rôznorodé perspektívy a otvorenosť voči kultúrnej diverzite (Obr. č. 3). Decentrismus bol pritom vnímaný ako opak egocentrizmu a individualizmu. V našich podmienkach sa s decentrizmom stretávame najmä v psychológii a vo výskumoch, kde je považovaný za protipól egocentrizmu a konštrukt zahrnutý pod sociálnu

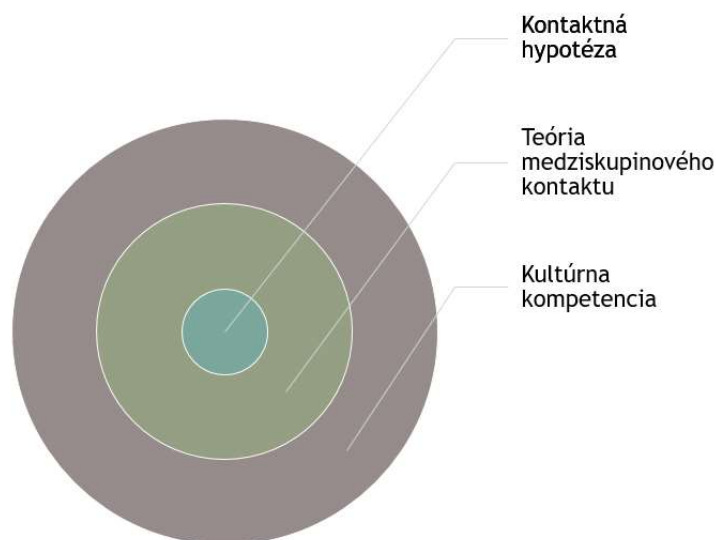
inteligenciu tvorenú sociálnymi schopnosťami (Kaliská a Nábělková 2015). Pre účely tohto príspevku považujeme decentrizmus za pozitívnu životnú orientáciu, ktorej predpokladom sú najmä občianske a kultúrne kompetencie podporujúce aktívnu participáciu na živote komunity, rešpektovanie kultúrnej rôznorodosti a citlivosť študentov a študentiek voči problémom komunity. Je súčasne cieľom pri uplatňovaní kultúrne senzitivitynej praxe sociálnej práce.

ZÁVER

Spojovacím článkom všetkých uvedených perspektív a jednotlivých zistení sú kultúrne kompetencie, ktoré je potrebné rozvíjať v príprave študentov sociálnej práce pre prax vo všetkých jej doménach, ktoré vymedzuje Suh (2004). Ide o snahu pôsobiť na

kognitívnu a emočnú zložku v zmysle posilňovania argumentačnej a poznatkovej bázy, týkajúcej sa rôznych hodnotových rámcov, empatie s odlišnou skúsenosťou migrantov a scitlivovania študentov sociálnej práce voči kultúrnym odlišnostiam so zámerom ovplyvniť doménu správania a prostredia. Cieľom je kreovanie a využitie kultúrne citlivých intervencií, iniciovanie zmien v sociálnom prostredí reflektujúcich aktuálne potreby migrantov a utečencov a podieľanie sa na vytváraní multikultúrneho prostredia, či už je to

práca, komunita alebo škola. Pregraduálna príprava sociálnych pracovníkov by mala v tomto smere scitlivovať študentov voči kultúrne podmieneným otázkam v snahe vyhnúť sa prehliadaniu diverzity vo vnútri kultúry. Ako uvádza Janebová (2013), bez reflektovania tejto otázky a tzv. čiastkových diskurzov by multikulturalizmus mohol viesť k udržiavaniu diskriminácie niektorých skupín, čo je z hľadiska sociálnej práce a jej hodnotovej platformy neprijateľné a nežiadúce.

Obr. č. 4: Rozvoj kultúrnych kompetencií

Zdroj: vlastné spracovanie

Významným predpokladom je vytváranie podmienok vo vzdelávaní v sociálnej práci pre komparáciu vedomostí s reálnym kontextom podporujúcich osvojenie si kľúčových hodnôt sociálnej práce s migrantmi a utečencami, kde je dôraz kladený na otvorenosť voči kultúrnej diverzite, rozvoj prosociálnych vlastností, záujem o druhých a občiansku orientáciu. Vo vzťahu ku formovaniu občianskych hodnôt v období mladej dospelosti sa vytvára predpoklad, že vysokoškolský priestor s možnosťou priameho a systematického ovplyvňovania správania a konania študentov a študentiek, by mal vytvárať podmienky pre ich rozvíjanie. Občianska angažovanosť pritom obsahuje prvok reciprocity v kontexte benefitov pre študentov v podobe osobnostného obohatenia a pre komu-

nitú v zmysle jej rozvoja a udržateľnosti nielen rastu. Účinné spôsoby je možné nachádzať v inováciách vo výučbe ukotvených v koncepte experienciálneho učenia, ktoré ponúka široký diapazón možností v tejto sfére. Osvedčenou metódou a stratégiou s bohatou výskumnou evidenciou dôkazov je aj service learning. Osobitne vnímame prínos priamych aktivít, ktorých dosah na otvorenosť voči rozmanitosti a rozvoj kultúrnych kompetencií potvrdzuje aj samotná teória medziskupinového kontaktu. Ústrednou je tu kontaktná hypotéza potvrdená vedeckými poznatkami o vplyve zážitkového učenia a priamych interakcií na rozvoj jednotlivých oblastí decentrizmu a na modifikovanie konatívnej a afektívnej zložky postojov (Obr. č. 4). Kladieme si otázku: „Čo by malo byť výstupom iniciatív sociálnej práce pri podpore

integračnej politiky?“ Záverom konštatujeme, že nevyhnutnosťou je upriamiť pozornosť vo výučbe na otázky dôsledkov modernizácie pre sociálnu prácu v kontexte migrácie a utečenectva so špecifickým fókusom na tému individualizmu. Rovnako dôležité je podnecovať záujem študentov o súvisiace otázky viažuce sa na oblasť kultúrnych kompetencií a kultúrne senzitivnej praxe zážitkovými a inovatívnymi metódami vytvárajúcimi priestor pre získanie skúseností a priame interakcie študentov s cieľovými skupinami. Na základe jednotlivých zistení sa domnievame, že touto cestou je možné prispievať ku komplexnosti intervencií budúcich sociálnych pracovníkov, kultúrne senzitivnej praxi, napĺňaniu princípov integračnej politiky, a zároveň aj ku sociálnej udržateľnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- ALMAŠIOVÁ, Angela, Katarína KOHÚTOVÁ a Daniel MARKOVIČ, 2017. Postoje študentov a študentiek sociálnej práce voči utečencom. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Roč. 17, č. 2 (2017), s. 5-18. ISSN 1213-6204.
- ASTIN, Alexander W., Lori J. VOGELGESANG, Elaine K. IKEDA a Jennifer A. YEE, 2000. *How Service Learning Affects Students* [online]. Los Angeles: UCLA Higher Education Research Institute. Dostupné z: <http://heri.ucla.edu/pdfs/hslas/hslas.pdf>.
- BALOGOVÁ, Beáta, 2013. Etablácia a profesionalizácia sociálnej práce v jej horizontálnej a vertikálnej línii. In: B. BALOGOVÁ, M. SKYBA a D. ŠOLTÉSOVÁ, eds. *„Pregraduálna príprava sociálnych pracovníkov, pracovníčok a sociológov, sociologičiek a možnosti ich uplatnenia v praxi“*. Prešov: PU v Prešove, s. 10-28. ISBN 978-80-555-0970-9.
- BETANCOURT, Theresa S. et al., 2015. We left one war and came to another: Resource loss, acculturative stress, and caregiver-child relationships in Somali refugee families. In: *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. Vol 21, No. 1, s. 114-125. ISSN 1099-9809.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Alžbeta et al., 2014. *Service learning : inovatívna stratégia učenia (sa) : (vysokoškolská učebnica)*. 1. vyd. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum. ISBN 978-80-557-0829-4.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Alžbeta, Zuzana HEINZOVÁ a Katarína KURČÍKOVÁ, 2019. Rozvoj kľúčových kompetencií študentov a študentiek sociálnej práce prostredníctvom stratégie service learning: In: *Sociální práce/ Sociálna práca*. Roč. 19, č. 2, s. 68-87. ISSN 1213-6204.
- CAMPBELL, Keith W., Carrie Pierce BUSH, Amy B. BRUNELL a Jeremy SHELTON, 2005. Understanding the Social Costs of Narcissism: The Case of the Tragedy of the Commons. In: *Personality and social psychology bulletin*. Vol. 31, No. 10, s. 1358 – 1368. ISSN 0146-1672.
- CAMPBELL, W. Keith, Eric A. RUDICH a Constantine SEDIKIDES, 2002. Narcissism, Self-Esteem, and the Positivity of Self-Views: Two Portraits of Self-Love. In: *Personality and social psychology bulletin*. Vol. 28, No. 3, s. 358 – 368. ISSN 0146-1672.
- CARLSON, Bonnie E., Joanne CACCIATORE a Barbara KLIMEK, 2012. A risk and resilience perspective on unaccompanied refugee minors. In: *Social Work*. Vol. 57, No. 3, s. 259 – 269. ISSN 0037-8046.
- CELIO, Christine I., Joseph DURLAK a Allison DYMICKI, 2011. A Meta-analysis of the Impact of Service-Learning on Students. In: *Journal of Experiential Education*. Vol. 34, No. 2, s. 164-181. ISSN 1053-8259.
- CONWAY, James M., Elise L. AMEL a Daniel P. GERWIEN, 2009. Teaching and learning in the social context: a meta-analysis of service learning's effects on academic, personal, social, and citizenship outcomes. In: *Teaching of Psychology*, Vol. 36, No. 4, s. 233-245. ISSN 1532-8023.
- COOK, Alexandra et al., 2005. Complex Trauma in Children and Adolescent. In: *Psychiatric Annals*. Vol 35, No. 5, s. 390 – 398. ISSN 0048-5713.
- CULSACI, Irene, Claudia RUSSO a Maria CINQUE, 2022. E-Service-Learning in Higher Education: Modelization of Technological Interactions and Measurement of Soft Skills Development. In: *Journal of*

- Higher Education Outreach and Engagement*. Vol. 26, No. 3, s. 39. ISSN 2164-8212.
- DRURY, John a Richard WILLIAMS, 2012. Children and young people who are refugees, internally displaced persons or survivors or perpetrators of war, mass violence and terrorism. In: *Current Opinion in Psychiatry*. Vol. 25, No. 4, s. 277-284. ISSN 0951-7367.
- EINFELD, Aaron a Denise COLLINS, 2008. The relationships between service-learning, social justice, multicultural competence, and civic engagement. In: *Journal of College Student Development*. Vol. 49, No. 2, s. 95-109. ISSN 1543-3382.
- ENGBERG, Mark E. a Katherine FOX, 2011. Exploring the relationship between undergraduate service-learning experiences and global perspective-taking. In: *Journal of Student Affairs Research and Practice*. Roč. 48, č. 1., s. 83-103. ISSN 1949-6605.
- FIGUCCIO, Michael J., 2020. Examining the Efficacy of E-Service-Learning. In: *Frontiers in Education*. Vol. 5, s. 1-6. ISSN 2504-284X.
- HANEČÁKOVÁ, Marta, Michaela SKYBA a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, 2012. *Service-learning v Prešove: metodická príručka pre učiteľov a učiteľov*. Prešov: Prešovské dobrovoľnícke centrum. ISBN 978-80-971239-0-1.
- HAWKINS, LouAnne B. a Leslie G. KAPLAN, 2016. Helping the Me Generation Decenter: Service Learning with Refugees. In: *Journal of the National Collegiate Honors Council*. Vol. 17, No. 2, s. 157 – 175. ISSN 1559-0151.
- Integračná politika Slovenskej republiky*, 2014 [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/informacie-cudzinci/integracna-politika.pdf>
- JANEBOVÁ, Radka, 2013. Kulturní senzitivita. In: O. MATOUŠEK et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 120 – 122. ISBN 978-80-262-0366-7.
- KALISKÁ, Lada a Eva NÁBĚLKOVÁ, 2015. *Psychometrické vlastnosti a slovenské normy Dotazníkov črtovej emocionálnej inteligencie pre deti, adolescentov a dospelých*. Banská Bystrica: Belianum. ISBN 978-80-557-0940-6.
- KANJI, Zeenatkhanu a Brenda L. CAMERON, 2010. Exploring the experiences of resilience in Muslim Afghan Refugee children. In: *Journal of Muslim Mental Health*. Vol. 5, No. 1, s. 22-40. ISSN 1556-5009.
- LIN, Li a Daniel T. L. SHEK, 2021. Serving Children and Adolescents in Need during the COVID-19 Pandemic: Evaluation of Service-Learning Subjects with and without Face-to-Face Interaction. In: *International Journal of Environmental research and Public Health*. Vol. 18, s. 1-16. ISSN 1660-4601.
- LIPČÁKOVÁ, Michaela a Tatiana MATULAYOVÁ, 2012. Service-learning vo vzdelávaní v sociálnej práci. In: B. BALOGOVÁ a E. KLIMENTOVÁ, eds. *Výzvy a trendy vo vzdelávaní v sociálnej práci. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 26. – 27. 04. 2012* [online]. Prešov: FF PU, s. 183-191. ISBN 978-80-555-0613-5. Dostupné z: <http://www.publib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Balogova4>
- MILLER, Richard L., 2020. "Service learning: a review of best practices." In: A. SCHWARTZ a R. L. MILLER, eds. *High Impact Educational Practices: A Review of Best Practices with Illustrative Examples* [online]. [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://teachpsych.org/ebooks/high-impacted>
- MONTGOMERY, Edith, 2010. Trauma and resilience in young refugees: A 9-year follow-up study. In: *Development and Psychopathology*. Vol. 22, No. 2, s. 477 – 489. ISSN 1469-2198.
- PACIONE, Laura, Tobi MEASHAM a Cécile ROUSSEAU, 2013. Refugee Children: Mental Health and Effective Interventions. In: *Current Psychiatry Reports*. Vol. 15, No. 2, s. 1-17. ISSN 1535-1645.
- PIELOCH, Kerrie A., Mary Beth MCCULLOUGH a Amy K. MARKS, 2016. Resilience of Children With Refugee Statuses: A Research Review. In: *Canadian Psychology*. Vol. 57, No. 4, s. 330-339. ISSN 1878-730.

- RIZUN, Mariia a Artur STRZELECKI, 2020. Students' Acceptance of the COVID-19 Impact on Shifting Higher Education to Distance Learning in Poland. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Vol. 17, s. 1-19. ISSN 1660-4601.
- SKYBA, Michaela a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, 2014. *Service-learning vo vzdelávaní (školských) sociálnych pracovníkov a pracovníčok*. Prešov: FF PU v Prešove. ISBN 978-80-555-1156-6.
- SKYBA, Michaela a Beáta BALOGOVÁ, 2019. Service-learningové aktivity na inštitúte edukológie a sociálnej práce FF PU v Prešove. In: Z. BARIAKOVÁ a M. KUBEALAKOVÁ, eds. *Vzdelávame pre budúcnosť. Zborník vedeckých a odborných štúdií*. Banská Bystrica: Belianum, s. 64-74. ISBN 978-80-557-1628-2.
- SKYBA, Michaela, 2020. Príklady dobrej praxe v kontexte COVID-19. In: *Journal Socioterapie*. Roč. 6., č. 3, s. 24-32. ISSN 2453-7543.
- SUÁREZ-OROZCO, Carola, Amy K. MARKS a Mona M. ABO-ZENA 2015. Unique and shared experiences of immigrant-origin children and youth. In: C. SUÁREZ-OROZCO, M. M. ABO-ZENA a A. K. MARKS, eds. *Transitions: The development of children of immigrants*. New York: New York University Press, s. 1 – 26. ISBN 978-0-8147-8944-5.
- SUH, Eunyoung Eunice, 2004. The Model of Cultural Competence Through an Evolutionary Concept Analysis. In: *Journal of Transcultural Nursing*. Vol. 15 No. 2, s. 93 – 102. ISSN 1043-6596.
- TWENGE, Jean M., W. Keith CAMPBELL a Elise C. FREEMAN, 2012. Generational Differences in Young Adults' Life Goals, Concern for Others, and Civic Orientation, 1966–2009. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 102, No. 5, s. 1045 – 1062. ISSN 0022-3514.
- UNGAR, Michael, 2011. The social ecology of resilience: addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. In: *American Journal of Orthopsychiatry*. Vol. 81, No. 1, s. 1-17. ISSN 939-0025.
- YORIO, Patrick L. a Feifei YE, 2012. A Meta-Analysis on the Effects of Service-Learning on the Social, Personal, and Cognitive Outcomes of Learning. In: *Academy of Management Learning & Education*. Vol. 11, No. 1, s. 9–27. ISSN 1537-260X.

Afiliácia

Príspevok vznikol s podporou projektov VEGA č. 1/ 0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*, KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

doc. Mgr. Michaela SKYBA, PhD.

Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov
Email: michaela.skyba@unipos.sk

STREDOVEKÍ PÚTNICI, STREDOVEKÍ MIGRANTI – HROZBA ALEBO KULTÚRNE OBOHATENIE?

Medieval Pilgrims, medieval migrants – threat or cultural enrichment?

Anabela KATRENIČOVÁ

ABSTRAKT

S pojmom cudzinca sa stretávame od počiatkov ľudskej spoločnosti a vzniku idey príslušnosti k určitému miestu. Cudziniec ako taký v dejinách ľudstva vždy predstavoval istú mieru ohrozenia a nebezpečenstva z narušenia poriadku i ohrozenia majetku i zdravia členov spoločnosti. Zároveň sa stáva nositeľom smrti a zatratenia. V zornom poli tohto príspevku preto stojí otázka, ako sa vyvíjalo ponímanie cudzinca od antiky až do stredoveku a prečo bol pútnik považovaný za symbol smrti.

Kľúčové slová: Stredovek. Pútnik. Smrť. Penitenčné knihy. Pokánie. Vyhnanstvo.

ABSTRACT

We encounter the concept of foreigner since the beginning of human society and the emergence of the idea of belonging to a certain place. As such, in the history of mankind, a foreigner has always represented a certain degree of threat and danger from disruption of order and threat to the property and health of members of society. At the same time, he becomes the bearer of death and damnation. Therefore, the field of view of this contribution is the question of how the perception of the stranger developed from antiquity to the Middle Ages and why the pilgrim was considered a symbol of death.

Key words: Middle Ages. Pilgrim. Death. Penitential books. Penitence. Exile.

ÚVOD

Idea príslušnosti obyvateľstva k určitému miestu alebo regiónu je akiste stará ako ľudstvo samo. Vznikla ako priamy dôsledok pocitu spolupatričnosti k rodinnému, rodovému a neskôr klanovému spoločenskému zriadeniu spolu so vznikom dedičného a nasledovníckeho práva. Svojou podstatou viedla k zachovávaniu rodu a jeho ochrane pred vonkajšími nepriateľmi i cudzími vplyvmi. Vylúčenie z tohto úzkeho spoločenstva solidarity znamenalo pomalú, ale istú smrť a preto sa stalo účinnou formou trestu za najrôznejšie druhy previnení. V našom príspevku si bližšie predstavíme pojem cudzinca tak, ako bol chápaný stredovekou spoločnosťou pričom poukážeme na antické filozofické i náboženské východiská, ktoré stredovek pojal do svojho konceptu. Zároveň si

ukážeme, akú úlohu zohrávali pútnici v stredovekej spoločnosti.

1 Antické filozofické a ideologické východiská

V antike bola idea príslušnosti obmedzovaná len na mestá, jeho obyvatelia sa nazývali občania a ich úlohou bolo spravovať spoločenstvo a nechať sa ním spravovať (Aristoteles, Politika, 1275a8). Rozmachom rímskej ríše, ktorá do seba stále vo väčšej miere pojímala aj pôvodne neautochtónne obyvateľstvo, sa do značnej miery ovplyvnilo aj chápanie občianstva. V období Rímskej ríše už byť občanom neznamenal aktívne sa zúčastňovať na chode spoločenského zriadenia, ale podliehať jeho zákonom. Občianstvo sa teda stalo legálnym statusom obyvateľov, ktorí zákonom podliehajú, ale zároveň sú

nimi aj chránení. Už sa neobmedzuje na konkrétne miesto, región, ale na platnosť tohto zákona. Spolu s nastupujúcou filozofiou cynizmu a neskôr stoicizmu sa idea občianstva rozširuje na celý vtedy známy svet a ľudia sa stávajú občanmi tohto neobmedzeného územia, kozmopolitmi, s cieľom podriaďiť sa zákonom prírody a žiť v súlade s prirodzenosťou. Od roku 212, keď rímsky cisár Caracalla (188-217) priznal občianstvo a občianske právo všetkým obyvateľom Rímskeho cisárstva, spojovacím prvkom občanov prestáva byť akákoľvek etnická príslušnosť, sociálne postavenie, či náboženské presvedčenie. Rímske dejiny sa však od počiatku vyznačovali veľkou otvorenosťou voči cudzím národom a cudzincom. Dokonca tých, ktorí boli schopní a ochotní prijať rímsku kultúru za svoju, pozdvihovali do najvyšších štátnych funkcií (Giardina, 13, 17). Táto otvorenosť Rimanov akiste súvisela s polyteistickým náboženstvom, ktoré vyznávali. S vymedzovaním pojmu občana sa tak analogicky mení aj chápanie cudzinca. Za cudzinca bol tak považovaný každý, kto najprv nepochádzal z rovnakého kmeňa, mesta, ríše, neskôr kto nezdieľal rovnakú vieru predkov, či nekomunikoval rovnakým jazykom a bol preto označovaný ešte horším prívlastkom než bol cudziniec, a to prišelec, prístahovalec, ktorým bolo substantívum barbar.¹⁷

Diametrálne odlišnú situáciu totiž nachádzame v silno monoteistickej spoločnosti, akou boli Izraeliti. Pentateuch im zdôrazňoval ich výlučný vzťah medzi nimi a ich Bohom. Boli jeho vyvoleným národom v protiklade s okolitými pohanskými národmi, ktoré pre nich predstavovali neustálu hrozbu na duchovnej i fyzickej úrovni. To je aj dôvod, pre ktorý na mnohých miestach v Biblii nachádzame nepriateľské vyjadrenia voči cudzím kmeňom (Lv 19, 9-10; 23, 22; Dt 7,1; 7,6; 14, 2; 23, 3-4; 24, 19-21; Nm 25,6-13; Neh 13,1-2). K týmto prekliatym kmeňom sa radia aj Moabčania a Amončania (Dt 23, 2-3). Izraelitom bolo nariadené, aby sa s týmito kmeňmi nespájali manželskými zväzkami,

ani ich iným spôsobom neprijímali medzi seba. Tieto prísne nariadenia však nebolo možné zachovávať najmä v kontexte expanzie izraelského kráľovstva, veľkého prílevu cudzincov a babylonského zajatia (597-538 p. n. l.), nuž dochádzalo k uzatváraniu exogamných zväzkov. V tejto situácii bolo potrebné rozšíriť chápanie príslušnosti k Izraelu už nie na základe pokrvného príbuzenstva, či územného vymedzenia, ale na základe prijatia a vyznávania viery v jediného Boha, Pána Izraela. To zahŕňalo aj zachovávanie vonkajšej formy viery – zachovávať soboty, nekonať zlo, ale naopak to, čo sa páči Bohu, zachovávať zmluvu, lipnúť na Bohu, slúžiť Mu, milovať Ho a modliť sa k Nemu (Iz 56, 2-7). Navyše sám Boh Izraela prejavuje starosť nad okolitými pohanskými kmeňmi, Abrahámovým potomstvom (Usue 2004, s. 296). Avšak aj v poexilovej dobe stále pretrvávala vedomie, že spolčovanie sa s cudzincami je protizákonné a ako také sa protiví Bohu a vyžaduje si trest (Ezd 9-10; Neh 13, 24-29). Na druhej strane však boli Izraeliti pobádaní, aby nevyklúčovali zo svojho streda cudzincov usadených v ich kraji, ale aby ich podporovali, pomáhali im a privádzali ich k Bohu (Ex 12, 48; Nm 9, 14; Dt 14, 28-29; 24, 19-20; 26, 12-13; Lv 19, 10; 23, 22; Beck 2018, s. 134-135).

2 Cudzinci v stredoveku

Stredoveká spoločnosť sa po rozpade multikultúrnej Rímskej ríše etnicky rozdrobila na niekoľko ranofeudálnych monarchií založených na vazalskom vzťahu. Na ich čele stál kresťanský panovník, ktorého prvoradou úlohou bolo udržiavať mier a brániť krajinu pred nájazdmi susedných, cudzích monarchií a národov. Pre toto obdobie je typické zdôrazňovanie teritoriálnej príslušnosti a budovanie opevnených miest. Feudálni páni sa snažili udržiavať svoj ľud na hraniciach svojho územia, aby neprichádzali o zisky z pravidelného výberu daní a aby nestratili pracovnú silu.

¹⁷ Ako uvádza Ľubor Králik vo svojom etymologickom slovníku, slovo barbar je výrazom zvukomalebného pôvodu, utvoreného zdvojením koreňa bar- označujúceho nezrozumiteľnú reč (Králik 2019, s. 64). Podobne ako v slovenčine bla-bla.

S latinským termínom označujúcim cudzinca „alienus/alienigena“ sa v literárnych prameňoch v období stredoveku začíname stretávať v 9. storočí. Týmto pojmom sa označovali ľudia, ktorí patrili k tým iným, alebo ktorí sa narodili inde, o ktorých pôvode sa nič nevie. Kresťanská spoločnosť čiastočne prebrala starozákonný koncept cudzincov a to malo za následok chápanie cudzincov ako neveriacich a potencionálnych zločincov, pred ktorými sa musí spoločnosť chrániť. V čase šírenia heretických prúdov a náuk, cirkev zdôrazňovala, že hlavnou charakteristikou cudzincov je ich odpor ku katólickej viere (Guerra 2012, s. 42-42). Spoločnosť sa snažila vylučovať cudzincov zo svojho streda a udržiavať ich v bezpečnej vzdialenosti mimo teritoriálnych a politických hraníc, či už mesta alebo kráľovstva. Pod cudzincom sa teda rozumel každý, kto prišiel z iného mesta alebo komunity. S cudzincami prichádzal aj strach, najmä ak pochádzali z početného znepriateleného národa, alebo z miesta sužovaného hladom, či epidémiou moru. V 13. storočí pod vplyvom nájazdov mongolských kmeňov, neúspechu krížových výprav a straty Svätej zeme dochádza k oslabeniu vplyvu kresťanstva a vytváraní obrazu cudzinca ako nepriateľa. Cudziniec sa stáva synonymom zla (Roumier 2020, s. 97) a hriechu. Táto skutočnosť nie je ani tak nepochopiteľná z hľadiska zloženia migrujúcich skupín. Tie bežne tvorili kupci, alebo vojaci vracajúci sa z vojen, prípadne vyhnanci. Pútnici, ktorí prechádzali krajinami smerujúc k svojmu duchovnému cieľu, tvorili samostatnú skupinu migrantov. Ako takí boli úplne vylúčení z ľudského, ale aj nadprirodzeného spoločenstva. Pútnici sa totiž vydali na cestu, aby našli odpustenie zo svojich hriechov a obnovili svoje spoločenstvo s Bohom i s ľuďmi. V stredoveku sa tieto dva svety prelínali a byť v nemilosti s Bohom znamenalo byť aj v nemilosti celej spoločnosti. Navyše púť bola jednou z najprísnejších foriem pokánia, ktorá sa ukladala hriešnikom za obzvlášť závažné previnenia ako bola vražda, incest, krádež a prepadnutie. Kajúnci museli putovať na posvätné miesto, ktoré im vďaka Božej prítomnosti mohlo pomôcť získať odpustenie. Púť sa

stala symbolom cesty, ktorú musela prejsť duša, aby našla vnútorný pokoj a zmierenie s Bohom. Stala sa symbolom návratu k Bohu. Bez prehánania možno povedať, že púť ako forma pokánia predstavovala istý druh vyhnanstva, ktorý sa používal už v Antike a bol považovaný za pomalú smrť duše v samote (Obyšvská 2012, s. 103-107).

Pútnik bol teda predstaviteľom cudzinca par excellence. Prechádzal neznámymi krajinami za svojím duchovným cieľom a zároveň bol úplne vylúčený zo spoločnosti. A to nielen z tej ľudskej, ale aj duchovnej, nadprirodzenej. Pútnik sa vydával na cestu, aby našiel odpustenie za svoje hriechy a obnovil spoločenstvo s Bohom, ktoré bolo akousi *conditio sine qua non* obnovenia spoločenstva s ľuďmi. V stredoveku boli totiž tieto dva svety veľmi úzko prepojené a byť v nemilosti Boha znamenalo spretfhanie akýchkoľvek spoločenských vzťahov s ľuďmi (Katreničová a Novotný 2022, s. 66).

3 Cudziniec ako pútnik

Aby sme mohli lepšie pochopiť podstatu pojmu pútnik v stredoveku, musíme sa v prvom rade zamerať na dôvody, pre ktoré človek – pútnik opustil svoj domov, všetky svoje istoty a vydal sa na takú nebezpečnú cestu, teda dôvody, pre ktoré sa človek dobrovoľne stal cudzincom. Púť bola totiž jedna z najprísnejších kajúcnych foriem používaných vo vrcholnom stredoveku. Človek ňou bol odsúdený kráčať na určité posvätné miesto, ktoré ako symbol Božej prítomnosti mu mohlo poslúžiť ako prostredník na získanie odpustenia a milosti. Púť sa tak stala predobrazom cesty, ktorú musí prejsť ľudská duša s cieľom nájsť vnútorný pokoj a obnovenie spoločenstva s Bohom a spoločenstvom, odpustenie hriechov. Táto symbolika vychádza priamo z definície hriechu Tomáša Akvinského, ktorý ho chápal ako vzdialenie sa od Boha a dobra a priklonenie sa k zlu. Vzdialenie sa od Stvoriteľa a priklonenie sa k stvoreniu. Človek sa tým zrieka priateľstva s Bohom a dáva prednosť nestálemu vzťahu s pomínutelným stvorením. Hriechom človek stráca aj vo svojej vôli spoločenstvo s Bohom a nutne sa stáva jeho nepriateľom. Ako hrieš-

nik sa človek vzd'al'uje aj od ľudského spoločenstva, ktoré v tejto dobe stále zosobovalo akéhosi strážcu nadprirodzených hodnôt a preto nemohlo tolerovať neposlušnosť a prestúpenie svetských alebo náboženských zákonov a nariadení. Preto trest za hriech musel zodpovedať miere vážnosti zákona.

Púť ako forma trestu však v skutočnosti nie je výdobytkom stredovekej spoločnosti. Už v antike veľmi dobre poznali trest vyhnanstva, ktorý sa považoval za pomalú smrť nielen tela, ale aj duše v nepredstaviteľnej samote a opustenosti. Bez prehánania môžeme povedať, že vyhnanstvo bolo horším trestom ako trest smrti. Človek často v cudzej krajine čakal v samote na deň svojej smrti, alebo na zmierenie sa s panovníkom, ktorý ho odsúdil a potrestal exilom. Vyhnanci vo všeobecnosti neboli prijímaní autochtónnym obyvateľstvom, ktoré bolo voči nim veľmi podozrievavé. Tento trest napokon poznala aj cirkev vďaka Božiemu odsúdeniu biblického Kaina (Gn 4,8), po vzore ktorého používala formu vyhnanstva ako jeden zo spôsobov získania odpustenia hriechov. O týchto kajúcich praktikách sa veľa dozvedáme práve z penitenčných kníh, ktoré vznikajú v období stredoveku.

Vyhnanstvo predstavovalo formu pokánia, ktorá sa udeľovala za obzvlášť ťažké hriechy akým bola úmyselná vražda alebo smilstvo. Podľa spovedného zrkadla z pera Alitgaria, biskupa z 9. storočia pôsobiaceho vo francúzskom meste Cambrai, sa sedemročným vyhnanstvom potrestá každý klerik, ktorý by sa dopustil úkladnej vraždy (Vogel 1969, s. 4). Alitgariovo pokánie, hoci by sa nám mohlo zdať priveľmi prísne, v skutočnosti predstavuje ľahšiu formu trestu oproti tým, ktoré sa používali v 6. storočí ako nám ich popísal Finnianus. Podľa neho je trestom za vopred premyslenú vraždu desaťročné vyhnanstvo a napokon služba rodičom obete (Vogel 1969, s. 46). Na druhej strane neúmyselná vražda sa trestala ešte miernejšie a to vyhnanstvom v trvaní troch rokov (Vogel 1969, s. 46). V inej penitenčnej knihe zo 6. storočia, ktorú zredigoval sv. Kolumbán, vražda, ktorú spáchal laik bola trestaná trojročným vyhnanstvom a doživotnou službou

rodičom obete tak ako v prípade vraždy spáchanej kňazom (Vogel 1969, s. 56).

Je pochopiteľné, že vrahovia a všetky záškodnícke živly boli akosi prirodzene vylučované zo spoločnosti a z vlasti, pretože boli považovaní za nebezpečných pre svoje okolie. Podobne tomu bolo aj v prípade ostatných zločincov, ktorí ohrozovali spoločenské dobré a majetok, ako napríklad zlodeji. V ich prípade penitenčné knihy neuvádzajú dĺžku exilu, ktorým bola trestaná ich záškodnícka činnosť (Vogel 1969, s. 48). Synoda v severnom Bretónsku napríklad potrestala vyhnanstvom mnícha, ktorý sa dopustil viacnásobnej krádeže posvätných predmetov bez časového určenia jeho vyhnanstva. V prípade opakovanej krádeže jedla, ku ktorej došlo už štyrikrát, bol mních potrestaný vyhnanstvom bez možnosti návratu (Vogel 1969, s. 46).

Ďalším typom hriechov, za ktorých spáchanie nasledoval trest vyhnanstvom, boli hriechy smilstva a cudzoložstva, teda všetky hriechy spojené s nezriadeným užívaním žiadostivosti. Tak bol sedemročným exilom potrestaný kňaz, ktorý mal sexuálny pomer so ženou. V tomto prípade je prekvapivé, že mníška, ktorá by sa dopustila rovnakého hriechu, by nebola potrestaná rovnakým spôsobom. Mníška sa nemohla vydať na púť, ani nemohla odísť do vyhnanstva. Mala sa kajať v kláštore, pretože vyhnanstvo alebo púť by bola príliš nebezpečná pre ženu.

V penitenčných knihách sa v stredoveku stretávame aj s inou formou pokánia z 11. storočia, ktorú opísal Burchard z Wormsu. Aj táto forma pokánia je akýmsi druhom exilu, alebo vylúčenia zo spoločnosti, avšak nie je až taká prísna. Vo svojej knihe *Corrector sive Medicus* Burchard z Wormsu uvádza dve možnosti potrestania vraha alebo zradcu. Išlo o trest, kedy mal kajúcnik vstúpiť do kláštora, alebo sa dobrovoľne oddeliť od spoločnosti s formálnym zákazom vyhľadávania spoločenstva s druhými (Vogel 1969, s. 71) s tým, že bol pre svet považovaný za mŕtveho a získal tzv. status mortuus mundi (Galtier 1937, s. 4), keďže bol postavený mimo svetských zákonov i morálky (Drengubiak 2012, s. 38).

Cyril Vogel vo svojej štúdií definuje púť ako trest, ktorý sa prísnosťou vyrovnal exilu. Podľa neho je púť vyhnanstvom bez presne určeného časového vymedzenia, trest, ktorý sa v kajúcej praxi používal od 11. storočia (Vogel 1969, s. 113). Hoci musíme povedať, že s púťou, ako trestom za hriech, sa v peniténčných knihách môžeme stretnúť už v predchádzajúcom období. Spomedzi najťažších hriechov, po spáchaní ktorých sa ľudia kajali púťou, môžeme spomenúť incestné vzťahy a sexuálne pomery. Incest s vlastnou matkou bolo trestaný trojročnou púťou. Za sexuálny styk spáchaný na zvierati si vyžadoval trest dva a pol ročnej púte. Ešte prísnejšie sa trestal hriech sodomie a homosexuálnych stykov. Ak bol skutok dokonaný, vyžadoval si trest štvorročnej púte. V opačnom prípade púť mala trvať tri roky. Masturbácia sa trestala púťou v trvaní dvoch rokov.

Stredoveká spoločnosť nepoznala koncept cestovania vo význame, v akom ho poznáme a používame v súčasnosti. Cestovanie bolo výlučne viazané na premiestnenie sa z jedného miesta na druhé za určitých podmienok a s určitým cieľom. Cestovali len vojaci a bojovníci, ktorí sa potrebovali premiestniť na bojové pole, alebo sa z vojenského ťaženia vrátiť domov, feudálni páni, ktorí prechádzali a kontrolovali svoje pozemky, mnísi, klerici a zasvätené osoby, ktoré sa premiestňovali z jedného opátstva do druhého alebo vykonávali kanonickú návštevu farnosti. Ďalej to boli kupci a v neposlednom rade skupiny študentov. Najväčšiu časť cudzincov však tvorili vyhnanci a pútnici. Tí sa však tiež nevydávali na svoju cestu bezdôvodne, ale, ako sme uviedli vyššie, na získanie zmierenia s Bohom a spoločnosťou, aby sa kajali zo svojich hriechov a získali vnútorný pokoj. Vyhnanstvo a púť teda vôbec neboli ľahkými trestami, ale udeľovali sa za tie najťažšie hriechy. Preto aj samotní pútnici a exilanti boli považovaní za najväčších hriešnikov, ktorí predstavovali ohrozenie pre celú spoločnosť. Nebolo možné, aby boli prijímaní v akejkoľvek spoločnosti, ktorá sa ho snažila vytlačiť na svoj okraj. Na ich ochranu bolo preto nevyhnutné vytvoriť cirkevný zákon. Takýto zákon môžeme vidieť

už v penitenciáli sv. Pirmina, mnícha z 8. storočia, francúzskeho alebo španielskeho pôvodu, pod názvom *Scarapsus de singulis libris canonicis*, kde povzbudzoval veriacich, aby neutláčali cudzincov (Vogel 1964, s. 94), ktorí boli stále závislí od milosrdenstva ľudí počas ich cesty.

Ďalším dôvodom, pre ktorý neboli pútnici dobre prijímaní obyvateľstvom krajiny, cez ktorú prechádzali, je jazyková bariéra. Jednoduchí ľudia neovládali latinčinu, vtedy medzinárodný jazyk. Vo vrcholnom stredoveku každá spoločnosť používala vlastný dialekt, ktorý sa líšil od jednej dediny do druhej. Vzájomná komunikácia bola teda veľmi ťažká až nemožná. Táto skutočnosť viedla k ešte väčšiemu vylúčeniu zo spoločnosti a z nemožnosti nájsť si v nej svoje miesto (Ure 2007, s. 19).

Počas svojej cesty samotní pútnici čelili mnohým nebezpečenstvám, ktoré ohrozovali nielen ich fyzický, ale i nadprirodzený život. Cesty v stredoveku neboli totiž bezpečné pre jednotlivcov. Navyše pútnici museli znášať zlé životné podmienky počas ich cesty. Prechádzali rôznymi krajinami a boli nútení znášať zmenu podnebných pásem alebo len teplotné rozdiely. Pútnici pri kontakte s rôznymi miestami boli náchylní na mnohé choroby, ktoré mohli zapríčiniť ich smrť alebo len nemožnosť pokračovať v ceste.

Okrem nebezpečenstiev ohrozujúcich telesný život, boli pútnici vystavovaní nebezpečenstvám ohrozujúcim ich duchovný život. V stredoveku boli považované za vážnejšie ako tie týkajúce sa telesného života. Mnohokrát personifikované pokušenie ich ohrozovalo všade a človek im vo svojej slabosti mohol podľahnúť. O tejto problematike sa zmieňuje Ján Jambor z Rožňavy, ktorý vo svojom Traktáte o strážení piatich zmyslov odsudzuje správanie niektorých pútnikov, ktorí počas samotnej púte upadajú do nových a ťažkých hriechov. Vo svojej rozprave o piatich zmysloch a potrebe ich ochrany zmieňuje veľké pokušenie, ku ktorému dochádza v hostincoch a ubytovniach pre pútnikov, ktoré pre nich boli zo zákona zriadené. Ján Jambor opisuje nehanebnosti sexuálneho charakteru, ku ktorým dochádza na týchto

miestach. Jambor dáva do súvisu tieto hriechy s duchovnou smrťou, smrťou duše, ktorú zapríčiňujú ešte horšie hriechy ako boli tie, na odčinenie ktorých sa pútnici museli vydať na svoju očistnú cestu (Katreničová 2019, s. 89). Tu sa logicky kladie otázka o zmysle púť a ich kritika, keď počas nich dochádza k hromadeniu ďalších možno ešte aj horších hriechov. Tak sa cesta očistenia stáva cestou ešte väčšieho zatratenia. A v takomto prípade sa natíska otázka, či malo vôbec takéto pokánie nejaký zmysel.

Na túto otázku neexistuje jednoznačná odpoveď. V stredoveku bolo ponímanie Boha oveľa silnejšie ako je tomu dnes a ľudia boli poverčivejší. Navyše žili v neustálom strachu zo smrti a z večného zatratenia. Je preto možné, že vtedajší ľudia verili, že im púť môže priniesť odpustenie hriechov, keďže bola veľmi úzko spojená v živote v askéze a v odriekaní. Každý pútnik bol istým spôsobom podobný Kristovi, lebo rovnako ako On aj pútnik kráčal v ústrety krížu a zakúšal na svojom tele hlad, smäd, horúčosť, chlad a telesnú slabosť.

Na druhej strane mali púte aj svoj veľmi pozitívny prínos. Ľudia prechádzajúc novými neznámymi krajinami boli konfrontovaní s odlišnou kultúrou než tou, na ktorú boli zvyknutí. Uchvátení novými vecami, príbehmi, zvykmi ich pomáhali prenášať do svojich vlastných krajín a krajov. Rovnako prinášali nové poznanie. Keď človek ukončil svoje putovanie a vrátil sa do svojej rodnej krajiny, čo tiež nebývalo pravidlom, lebo najmä jednoduchší ľudia sa už nevedeli vrátiť domov, alebo jednoducho ani nevedeli, z ktorej krajiny pochádzajú, začali rozprávať o všetkom, čo videli, čo zažili v cudzine. Ich status cudzinca, ktorým trpeli v cudzine, v rodnej krajine prinášal pokrok vo viacerých oblastiach. Výnimku v tomto prípade netvorí ani literatúra, práve tá bola cestovaním zasiahnutá asi najviac. Práve v tomto období vznikajú cestopisné diela a fantastické rozprávania, ktoré nielen sprostredkujú nové poznatky a interpretácie zážitkov z cudzej krajiny (Curtius 1998, s. 35), ale aj výrazne napomáhajú rozvoju obchodných ciest.

ZÁVER

Na záver môžeme povedať, že v období stredoveku bol status pútnika – cudzinca viazaný na vylúčenie zo spoločnosti a to najmä kvôli hriechom, za spáchanie ktorých bol človek považovaný za hrozbu pre spoločnosť. Byť cudzincom bol jeden z najťažších trestov, ktorý zo sebou prinášal veľké riziká, lebo človek sám, mimo svojho bezpečného prostredia sa mohol ľahko stať korisťou pre všetkých zločincov, či už skutočných alebo duchovných. Na druhej strane tento stav predstavoval možnosť očistenia a oslobodenia sa od hriechov a vášní, spôsob života v askéze a odriekaní, ktorý mohol človeka priviesť k Bohu. Bol aj akousi skúškou a potvrdením ľudskej spolupatričnosti či milosrdenstva, ktoré mali ľudia preukazovať pútnikom a cudzincom.

Zoznam bibliografických odkazov

- BECK, Chad Thomas, 2018. Sanctuary for Immigrants and Refugees in Our Legal and Ethical Wilderness. In: *A Journal of Bible and Theology*. Roč. 72, č. 2, s. 132-145. ISSN 08852758.
- CURTIUS, Ernst Robert, 1998. *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha: Triáda. ISBN 9788086138077.
- DRENGUBIAK, Ján, 2012. L'étranger et la révolution française: l'incarnation du mal dans les discours tchèque et français. In: *Romanica olomucensia*. Roč. 24, Supplementum, s. 37-43. ISSN 1803-4136.
- GALTIER, Paul, 1937. Pénitents et convertis. De la pénitence latine à la Pénitence celtique. In: *Revue d'histoire ecclésiastique*. Roč. 33, č. 3, s. 277-305. ISSN 0035-2381.
- GUERRA, Enrica, 2012. Foreigner. Being foreigner in the Late Middle Ages. In: A. BIANCO, ed. *Otherness/Alteritas*. Roma: Aracne editrice S.r.l., s. 41-48. ISBN 978-88-548-5210-5.
- KATRENIČOVÁ, Anabela, 2019. *Ján Jambor z Rožňavy. O strážení piatich zmyslov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. Vydavateľstvo ŠafárikPress. ISBN 9788081527937.
- KATRENIČOVÁ, Anabela a Štefan NOVOTNÝ, 2022. *Ženy Matúšovej genealógie v stredovekej exegetickej literatúre*. Košice:

- Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. Vydavateľstvo ŠafárikPress. ISBN 9788057401391.
- KRÁLIK, Lubor, 2019. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda. ISBN 9788022417679.
- OBYŠOVSKÁ, Anabela, 2012. L'étranger au Moyen-Ages. In: *Romanica olomucensia*. Roč. 24, Supplementum, s. 103-107. ISSN 1803-4136.
- ROUMIER, Julia, 2020. Constructions de l'étranger en figure du mal. Récits de voyages hispaniques à la fin du Moyen Age. In: *Al-finge*, č. 32, s. 95-130. ISSN 0213-1854.
- Sväté písmo*, 2007. Trnava: Spolok svätého Vojtecha. ISBN 9788071626831.
- URE, John, 2007. *Racconti de pellegrini*. Torino: San Paolo Edizioni. ISBN 9788821560019.
- USUE, Emmanuel Ordue, 2004. The place of non-Jews/foreigners in the early post-exilic Jewish community in Ezra and Nehemiah. In: *Old Testament Essays*. Roč. 17, č. 2, s. 294-314. ISSN 1010-9919.
- VANTAGGIATO, Lorenza, 2011. Non solo per fede. Pellegrinaggi „imposti“ alla tomba... In: *Ad Limina*. Roč. 2, č. 2, s. 211-229. ISSN 2171-620X.
- VOGEL, Cyril, 1964. Le pélerinage pénitentiel. In: *Revue des Sciences Religieuses*. Roč. 38, s. 113-153. ISSN 2259-0285.
- VOGEL, Cyril, 1969. *Il peccatore e la penitenza nel medioevo*. Torino: Editrice Elle Di Ci. ISBN 8801148526.

Afiliácia

Tento článok je výstupom z projektu VEGA1/0242/24 *Literatúra ako nástroj rozvíjania empatie u čitateľov* a projektu KEGA004PU-4/2024 *Téma smrti pre život – umelecká literatúra pre deti a mládež v literárnovedných a didaktických súvislostiach*.

Kontaktné údaje

Mgr. et Mgr. Anabela KATRENIČOVÁ, Ph.D

Inštitút romanistiky

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Email: anabela.katrenicova@unipo.sk

SOCIÁLNE ATRIBÚTY ŠTUDIJNÉHO PROSTREDIA U UKRAJINSKÝCH ŠTUDENTOV NA PREŠOVSKÉJ UNIVERZITE

Social attributes of the study environment among Ukrainian students at the university of Prešov

Zuzana POKLEMBOVÁ, Beáta BALOGOVÁ

ABSTRAKT

Zámerom príspevku je prezentácia prvotných výskumných aktivít zodpovedných riešiteľiek a riešiteľov, ktorí vytvorili autorský dotazník, pozostávajúci z niekoľkých častí, ktoré korešpondovali s jednotlivými parciálnymi cieľmi. Autorky analyzovali jednu z primárnych oblastí, ktorou je *Index sociálnych atribútov študijného prostredia (Isasp)*. Špecifikum tvorí študijné prostredie na *Prešovskej univerzite*, ktorá je teritoriálne najbližšou univerzitou k hraniciam *Ukrajiny* a druhým špecifickým aspektom je samotný výskumný súbor, ktorým sú osobnostné charakteristiky ukrajinských študentov a študentiek.

Kľúčové slová: Ukrajinská migrácia. Ukrajinskí študenti a študentky. Študijné prostredie. Sociálne atribúty. Kvantitatívny výskum.

ABSTRACT

The purpose of the paper is to present the primary research activities of the responsible researchers who created an author's questionnaire, consisting of several parts that corresponded to individual partial goals. The authors analyzed one of the primary areas, which is the Index of Social Attributes of the Study Environment (Isasp). The study environment at the University of Prešov, which is territorially the closest university to the borders of Ukraine, forms a specific aspect, and the second specific aspect is the research set itself, which is the personality characteristics of Ukrainian students.

Key words: Ukrainian migration. Ukrainian students. Study environment. Social attributes. Quantitative research.

ÚVODOM

Riešenie projektu sa začalo exploračnou fázou, ktorá spustila proces intenzívneho rešerše vedeckej literatúry z oblasti migrácie, integrácie, posúdenia a aplikácie sociálnych služieb. Následne bol vytvorený autorský dotazník, ktorého úlohou bolo potvrdenie existujúcich teoretických zistení a ich hlbšia verifikácia v rámci jednotlivých výskumných oblastí. Primárnou oblasťou je *Index sociálnych atribútov študijného prostredia (Isasp)*.

Ten bol zisťovaný u vybranej výskumnej vzorky – ukrajinských študentov *Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*¹⁸.

Celkovo išlo o 553 študentov *Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*, z toho 391 dievčat a 162 chlapcov. Z hľadiska veku išlo o študentov od 17 rokov veku, až po 46 rokov veku.

Špecifikum tvorí študijné prostredie na *Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v*

¹⁸ Podrobnejšie v príspevku Balogová, B. 2024. *Migrácia – implikácie pre sociálnu prácu*.

Prešove, ktorá je teritoriálne najbližšou univerzitou k hraniciam *Ukrajiny*. Slovensko ako člen *Európskej únie* a ako súčasť schengenského priestoru sa stáva atraktívnym prostredím pre študentov. To vytvára tlak na proaktívne opatrenie nielen samotnej univerzity, ale aj spoločnosti ako takej v oblasti hospodárstva, zdravotníctva, pracovného trhu, teda celkovej rozvojovej politiky štátu.

1 Teoretické východiská

Index sociálnych atribútov študijného prostredia (I_{sasp}) bol vytváraný z jednotlivých (ôsmich) položiek otázky č. 5, ktorá znela „Do akej miery ste spokojný s týmito atribútmi vo Vašej študijnej skupine?“¹⁹ a bola zameraná na sociálne faktory študijnej skupiny ovplyvňujúce adaptáciu ukrajinských študentov na štúdium na *Slovensku*.

Otázka č. 5 obsahovala osem položiek spojených s: a) veľkosťou (počtom študentov); b) zložením (ukrajinskí a slovenskí študenti); c) úrovňou tolerancie zo strany študentov navzájom; d) komunikáciou medzi slovenskými a ukrajinskými študentmi; e) komunikáciou iba medzi ukrajinskými študentmi; f) vzájomnou kooperáciou (napr. vymieňaním si študijných materiálov a pod.); g) vzájomnou oporou zo strany členov skupiny k štúdiu; h) dôverou medzi členmi študijnej skupiny. Tieto položky boli špecificky zamerané na jednotlivé aspekty adaptácie v novej krajine primárne: na osvojovanie si kultúry a jazyka a mieru identifikácie s hostiteľskou spoločnosťou²⁰; b), d), e); mieru sociálnej opory²¹; c), f), g, h) a všobecnú adaptáciu na vysokú školu a štúdium²².

2 Metodológia

Vzhľadom na možnosť označenia odpovede „*netýka sa ma to*“, pri jednotlivých položkách, boli pred kalkuláciou indexu dáta očistené o túto možnosť odpovede a index

predstavuje čistý nevážený aritmetický priemer odpovedí na škále: „*spokojný/á* – *aj spokojný/á* *aj nespokojný/a* – *nespokojný/á*“, pričom v pôvodných otázkach zodpovedala odpovedi možnosť „*spokojný/á*“ hodnota 1, odpovedi „*aj spokojný/á* *aj nespokojný/á*“ hodnota 2, a odpovedi „*nespokojný/á*“ hodnota 3.

Dáta, vrátane tvorby indexu sme spracovali v programe SPSS 16.10 a hodnoty I_{sasp} sme zaokrúhľovali na tri desatinné miesta. Pri ďalšom spracovaní a vytváraní jednotlivých indexov navrhujeme vytvoriť intervaly so zaokrúhlením na dve desatinné miesta a zodpovedajúce päťpoložkovej škále a hodnotami: *spokojný/á* <1;1,25>; *skôr spokojný/á* (1,25;1,75>; *aj spokojný/á* *aj nespokojný/a* (1,75;2,25); *skôr nespokojný/á* <2,25;2,75); *nespokojný/á* <2,75-3>.

3 Výskumné zistenia

Nami spracovávané dáta nespĺňajú kritéria normálne rozdelenie (Tab. č. 1), pri ich ďalšom štatistickom spracovaní je potrebné použiť neparametrické štatistické metódy.

¹⁹ Otázka č. 5 obsahovala osem položiek zameraných a *spokojnosť/nespokojnosť* respondentov s jednotlivými subpoložkami.

²⁰ Najmä vedomou konfrontáciou s kultúrou odlišnou od ich vlastnej, cieleným prekonávaním kultúrnych rozdielov a osvojovaním si jazyka a spôsobov komunikácie (Czereová, Mičko 2020).

²¹ Vráťane novovytvárajúcich sa vzťahov s ľuďmi z rovnakej i hostiteľskej komunity, ako i ľuďmi z iných kultúr (Hrehová, Brutovská 2020).

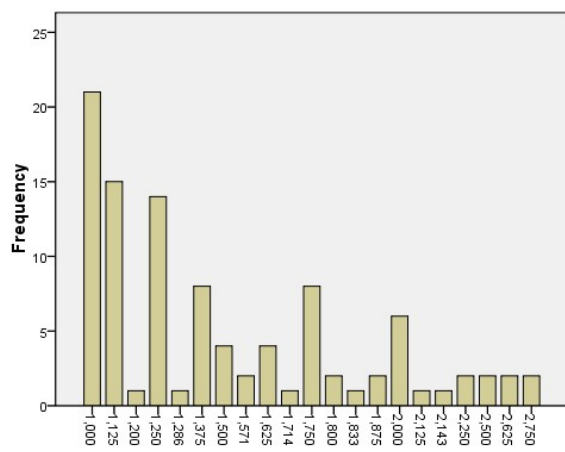
²² Adaptácia na vysokú školu v zahraničí je procesom smerujúcim k úspešnému štúdiu na vysokej škole, vrátane vytvorenia si pozitívnych vzťahov k súvisiacim životným podmienkam, ktorý zahŕňa zvládnutie nových životných situácií, vrátane reflexie a spracovania pôvodných očakávaní, prispôbeniu sa novým spôsobom komunikácie a následného uplatnenia sa na trhu práce (Hrehová, Brutovská 2020).

Tab. č. 1: Testy normality rozdelenia

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
5	,205	87	,000	,846	87	,000
5a	,420	87	,000	,635	87	,000
5b	,426	87	,000	,622	87	,000
5c	,426	87	,000	,621	87	,000
5d	,323	87	,000	,749	87	,000
5e	,377	87	,000	,694	87	,000
5f	,414	87	,000	,643	87	,000
5g	,432	87	,000	,610	87	,000
5h	,357	87	,000	,717	87	,000
<i>I_{sasp}</i>	,205	87	,000	,846	87	,000

Zdroj: Vlastné spracovanie

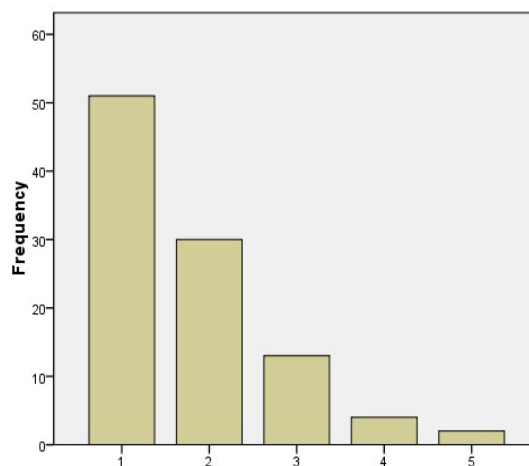
Hodnoty *Indexu sociálnych atribútov študijného prostredia* (*I_{sasp}*) (Graf č. 1) sa pohybujú v rozmedzí 1 až 2,750 s priemerom 1,459, mediánom 1,25 a modusom 1.

Graf č. 1: Index sociálnych atribútov študijného prostredia (*I_{sasp}*)

Zdroj: Vlastné spracovanie

Po následnom spracovaní a vytvorení navrhovaných kategórií *I_{sasp}*: *spokojný/á* <1;1,25>; *skôr spokojný/á* (1,25;1,75>; *aj spokojný/á aj nespokojný/a* (1,75;2,25); *skôr nespokojný/á* <2,25;2,75); *nespokojný/á* <2,75-3> (Graf č. 2) možno konšta-

tovať, že väčšina respondentov 81 % je spokojná, alebo skôr spokojná so sociálnymi faktormi študijnej skupiny, ktoré ovplyvňujú ich adaptáciu na štúdium na *Slovensku*, 13 % respondentov je aj spokojných, aj nespokojných a len 6 % opýtaných je viac, či menej s týmito faktormi nespokojných.

Graf č. 2: Intervalové spracovanie Indexu sociálnych atribútov študijného prostredia (*I_{sasp}*)

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z jednotlivých parciálnych faktorov (Tab. č. 2), ktoré naplňajú *Index sociálnych atribútov študijného prostredia* (*I_{sasp}*) boli respondenti vo vyššej miere nespokojní s komunikáciou medzi slovenskými a ukrajinskými študentmi a dôverou medzi členmi študijnej skupiny a najvyššiu spokojnosť mali s počtom študentov v skupine a zložením skupiny z ukrajinských a slovenských študentov.

Tab. č. 2: Parciálne faktory *I_{sasp}*

	5a	5b	5c	5d	5e	5f	5g	5h
N	97	98	100	96	99	98	96	95
Valid								
Netýka sa ma to!	3	2	0	4	1	2	4	5
Mean	1,35	1,35	1,44	1,61	1,49	1,44	1,43	1,55
Median	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Mode	1	1	1	1	1	1	1	1

Zdroj: Vlastné spracovanie

ZÁVER

Napriek tomu, že *Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove* má mnohé podporné adaptačné opatrenia vo vzťahu k ukrajinským študentom dlhodobo zakotvené v *Dlhodobá zámere* s podrobným popisom

adaptačných krokov je možné v rámci výskumu vymedziť ďalšie výzvy. Parciálne výsledky nášho výskumu zamerané na vnímanie relevantných sociálnych atribútov v akademickom prostredí s ukrajinskými študentami a študentkami implikujú ďalšie možnosti zlepšenia v oblasti pregraduálneho vzdelávania na *Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove*.

Ako najdôležitejšie sa ukazuje potreba podporiť úroveň tolerancie medzi študentami navzájom, (a to tak, medzi slovenskými a ukrajinskými študentami, prípadne študentami iných národností, ako aj ukrajinskými študentami navzájom). Významným je zlepšenie kvality komunikácie medzi slovenskými a ukrajinskými študentmi; podpora spolupráce a vzájomná opora študentov. U všetkých z vyššie zmienených oblastí vnímame ako veľmi dôležitú úlohu tútora jednotlivých ročníkov, prípadne tútora študijných skupín, individuálne a skupinové poradenstvo zamerané na zvládanie záťažových situácií vyplývajúcich zo štúdia v našej krajine, na zvládanie štúdia v inom jazyku a v iných kultúrnych podmienkach a v neposlednom rade *sociálno-psychologické výcviky* ako súčasť pregraduálneho kurikula budúcich pomáhajúcich profesionálov a profesionálov, ktoré svojou podstatou vytvárajú priestor na podporu a rozvoj spolupráce, komunikácie, sebapoznania a poznania dynamiky a štruktúry študijnej skupiny.

Zoznam bibliografických odkazov

BALOGOVÁ Beáta, Viera BILASOVÁ a Gita GEREMEŠOVÁ, 2018. *Sociálne kontexty hodnôt*. Prešov: Filozofická fakulta PU. ISBN 978-80-555-2097-1.

HREHOVÁ Daniela a Gizela BRUTOVSKÁ, 2020. Adaptácia – teoretické a výskumné východiská. In: D. HREHOVÁ et al. *Zahranční študenti vysokých škôl – adaptácia na štúdium a prácu na Slovensku*. Košice: TÚ v KE, KSV, s. 9-34. ISBN 978-80-553-3655-8.

CZEREHOVÁ Beáta a Ján MIČKO, 2020. Vybrané aspekty vzdelávania zahraničných študentov s dôrazom na kultúru a jazyk. In: D. HREHOVÁ et al. *Zahranční študenti vysokých škôl – adaptácia na štúdium a prácu na Slovensku*. Košice: TÚ v KE, KSV, s. 131-148. ISBN 978-80-553-3655-8.

Afiliácia

Príspevok vznikol v rámci projektu *KEGA č. 027PU-4/2022 Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce* a *VEGA č. 1/0535/23 Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

doc. Ing. Mgr. Zuzana POKLEMBOVÁ, PhD.

prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Email: zuzana.poklembova@unipo.sk

beata.balogova@unipo.sk

VPLYV SOCIÁLNEJ OPORY NA JEDNOTLIVCA VO VOJNOVÝCH PODMIENKACH NA UKRAJINE

The influence of social support on an individual in wartime conditions in Ukraine

Lívia PASTRNÁKOVÁ

ABSTRAKT

Téma sociálnej opory je, z dôvodu pretrvávajúcej vojny na *Ukrajine*, vysoko aktuálna. Príspevok zdôrazňuje sociálnu oporu ako silný determinant vo vzťahu k jednotlivcovi, ktorý žije vo vojnových podmienkach na *Ukrajine*. Predkladaný príspevok odpovedá na dva stanovené ciele. Prvým cieľom je teoreticky analyzovať a charakterizovať špecifické črty vplyvu sociálnej opory jednotlivca a druhým cieľom je analyzovať črty sociálnej opory pre jednotlivca na mikro, mezo a makroúrovni vo vojnových podmienkach. Základnou aplikovanou výskumnou metódou je metóda obsahovej analýzy vybraného zahraničného dokumentu s fokusom na kontext implikácií pre sociálnu prácu.

Kľúčové slová: Sociálna opora. Jednotlivec. Vojnové podmienky. *Ukrajina*. Mikroúroveň. Mezoúroveň. Makroúroveň. Sociálna práca.

ABSTRACT

The topic of social support is highly topical due to the ongoing war in *Ukraine*. The paper emphasizes social support as a strong determinant in relation to an individual living in war conditions in *Ukraine*. The presented contribution responds to two set goals. The first goal is to theoretically analyze and characterize specific features of the influence of social support of an individual, and the second goal is to analyze the features of social support for an individual at the micro, meso, and macro levels in wartime conditions. The basic applied research method is the method of content analysis of a selected foreign document with a focus on the context of implications for social work.

Key words: Social support. Individual. Wartime conditions. *Ukraine*. Micro level. Intermediate level. Macro level. Social work.

ÚVOD

Vojna vedie k neustálemu napätiu, emocionálnym zmenám, masovému ľudskému utrpeniu a zníženiu úrovne psychickej pohody. Pozorujeme narastajúce množstvo dôkazov dokumentujúcich negatívne dôsledky vojny pre duševné a fyzické zdravie každého Ukrajinca. Tureckí výskumníci Snoubar a Hawal (2021, [cit. 2024-05-10]) poukazujú na to, že mladí ľudia, ktorí boli ovplyvnení vojnou, môžu mať v budúcnosti množstvo chronických zdravotných problémov, keďže ich obklopovala nestabilná atmosféra a nedostatok fyzickej, psychickej a sociálnej opory.

Zastrow (2008, 2010) poznamenáva, že mladí ľudia, ktorí boli v zóne vojnových konfliktov majú dlhodobý pocit depresie, odcudzenia a strachu a vyžadujú vážne klinické intervencie.

Výskumníci Layne, Pynoos a Saltzman et al. (2001) zdôrazňujú, že výsledky správ klinických lekárov, ktorí pracovali s bosnian-skými adolescentmi naznačujú, že majú množstvo problémov. Najčastejšie pozorované boli: neochota študovať; nízka akademická výkonnosť; nedostatok túžby zvoliť si povolanie v budúcnosti alebo si plánovať rodinný život.

Cieľom príspevku je:

- 1) Teoreticky analyzovať a charakterizovať **špecifické črty vplyvu sociálnej opory** jednotlivca, ktorý žije v prostredí vojnového konfliktu na *Ukrajine*.
- 2) Analyzovať **črty sociálnej opory** pre jednotlivca na **mikro, mezo a makroúrovni** vo vojnových podmienkach.

1 Sociálna opora ako determinant duševného zdravia človeka vo vojne

Vo všeobecnosti sa môžeme stretnúť s tromi dominantnými smermi, ktoré popisujú sociálnu oporu. Prvým je *sociologický*

pohľad, ktorý za základ považuje diagnostiku sociálnych vzťahov a sociálnych sietí jedinca. *Psychologický pohľad*, ktorý sa zaoberá subjektívnym vnímaním a subjektívnym hodnotením sociálnej opory zo strany jedinca a napokon *komunikačno-interakčný prístup*, v kontexte ktorého sa hodnotí prijímanie, priebeh a využívanie sociálnej opory (Roy 2011).

Analýza zahraničných štúdií poukazuje na fakt, že problém dôležitosti sociálnej opory pre jednotlivca počas vojny priťahuje pozornosť viacerých odborníkov z rôznych profesií (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27])), ktorých znázorňuje Obr. č. 1.

Obr. č. 1: Sociálna opora ako multidisciplinárny konštrukt

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe pozorovaného môžeme skonštatovať, že sociálni pracovníci a sociálne pracovníčky úzko participujú na riešení zložitej životnej situácie ľudí, ktorá je spojená s vojnou na *Ukrajine*.

Holistické poňatie sociálnej opory potvrdzuje tiež pilotáž zahraničnej literatúry,

ktorá je uvedená na Obr. č. 2. Ukrajinskí autori Gorbunova (2016), Tsarenko (2018) a Tytarenko (2017, 2018) poukazujú na súvislosť sociálnej opory a vznikom posttraumatickej stresovej poruchy (ďalej *PTSD*), resp. traumy a krízy (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27])).

Gorbunova (2016)	Tsarenko (2018)	Tytarenko (2017)	Tytarenko (2018)	Turinina (2017)	Hall (2009)	Zastrow (2010, 2008)	Snoubur (2021)
PTSD	KRÍZA	TRAUMA	TRAUMA	TRAUMA	SOC. OPORA	EMPOWERMENT	INTEGRÁCIA
Promoting the social environment to the recovery and growth of the individual in post-traumatic states and disorders.	Fundamentals of rehabilitation psychology: Overcoming the effects of the crisis.	Ways to increase the social and adaptive capabilities of man in experiencing the consequences of traumatic events.	Psychological health of the individual: Means of self-help in terms of long-term trauma.	Psychology of traumatic situations.	Utilizing social support to conserve the fighting strength: Important considerations for military social workers.	Introduction to social work and social welfare empowering people.	Social work practices and enabling the integration of students from war and conflict zones.

Obr. č. 2: Sociálna opora v spektre výskumov z oblasti psychológie a sociálnej práce

Zdroj: vlastné spracovanie

V druhej časti tabuľky sú uvedení autori Hall (2009), Zastrow (2008, 2010) a Snoubur (2021, [cit. 2024-05-10]), ktorí sú predstaviteľmi z oblasti sociálnej práce. Vo svojich publikáciách sa venujú vplyvu sociálnej opory na vojenských sociálnych pracovníkov (*military social workers*), zmocňovaniu ľudí (*empowering people*) a integračnej politike sociálnej práce (a fokusom na *integráciu*) vo vzťahu k študentom a študentkám z vojnových a konfliktných zón.

Pojem „sociálna opora“ je zložitý a nejednoznačný konštrukt. Ukrajinskí psychológovia interpretujú sociálnu oporu ako **fyzickú a emocionálnu pohodu**, ktorá vytvára blízke prostredie pre človeka: rodinu, priateľov a kolegov. To pomáha človeku uvedomiť si, že je súčasťou milujúcej a starostlivej spoločnosti (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27])). Viacerí zahraniční výskumníci považujú sociálnu oporu jednotlivca za **súčasť „sociálneho kapitálu“**, ktorý je investíciou pre jeho prístup k zdrojom a ich budúce využitie (Norris, Stevens, Pfefferbaum, Wyche a Pfefferbaum 2008, [cit. 2024-05-27])).

Množstvo výskumníkov dokazuje, že sociálna opora je akýmsi **nárazníkom medzi stresom a jeho ničivými následkami**. Pomáha znižovať dopad škodlivých skúseností na jednotlivca a získavať cenné zdroje na prekonanie stresu (Sarason, Sarason, Pierce 1990). Iní výskumníci ju považujú za dôležitú **stratégiu pomôcť ľuďom vyrovnat' sa s traumatickými zážitkami**. Na základe ich realizovaných výskumov je podstatné skonštatovať,

že **účinná sociálna opora je jedným z najvýznamnejších faktorov pohody človeka, má pozitívny vplyv na jeho zdravie a prispieva k prevencii stresu** (Dirkzwager, Bramsen, Henk a Ploeg 2003, [cit. 2024-05-27])).

1.1 Sociálno-ekologická teória ako základné teoretické východisko konceptu sociálnej opory

Autorka Hovanová (2023) vo svojej publikácii predstavuje niekoľko *teórií sociálnej opory* medzi ktoré zaradzuje podľa Likeya a Cohena (2000) a neskôr Křivohlavého (2001):

- Teóriu sociálnej opory ako nárazníka v boji so stresom,
- Teóriu sociálneho konštrukt,
- Teóriu podporných sociálnych vzťahov,
- Teóriu opornej siete a jej vplyv na zdravie členov tejto siete,
- Teóriu pripútania – attachmentu,
- Teóriu sociálnej opory ako zdravie podporujúceho faktora.

Domnievame sa však, že pre účely tohto príspevku sa ako najviac vhodná javí **sociálno-ekologická teória**, ktorá pokrýva celú oblasť života jedinca v jeho eko-sociálnom prostredí a bio-psycho-sociálnej a spirituálnej dimenzii, ktorú nemožno opomenúť v rámci jeho osobnosti a kontextoch sociálnej práce ako praktickej činnosti.

Ako uvádza Matoušek (2013) v *Encyklopedii sociálnej práce*, popredným autorom, ktorý vypracoval sociálno-ekologický model je americký psychológ Bronfenbrenner

(1979). Menovaný autor znázornil 5 systémov, ktoré determinujú každého jedinca ako kruhy, ktoré ovplyvňujú jeho život i seba navzájom. Rovnako ako človek, viac či menej

aktívne, ovplyvňuje systémy, ktoré ho obklopujú (Obr. č. 3).

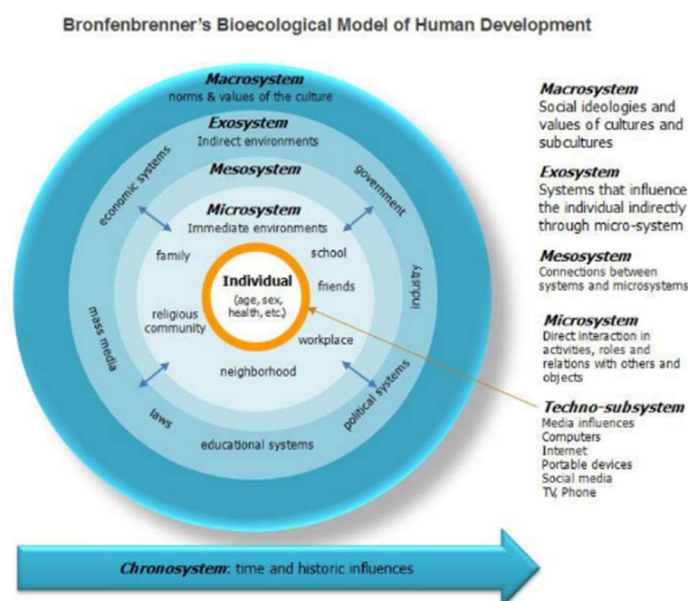

Figure 1: Bioecological Model of Human Development (Bronfenbrenner, 1979)

Obr. č. 3: Bronfenbrennerov bioekologický model ľudského vývinu

Zdroj: Predescu, Al Ghazi a Darjan (2018, [cit. 2024-05-29])

Bronfenbrenner rozlišuje päť základných systémov (Matoušek 2013):

- *mikrosystém* – tvorí najbližšie sociálne okolie človeka,
- *mezosystém* – zahrňuje vzťahy medzi jednotlivými mikrosystémami (medzi rodinou a školou, vrstovníkmi a rodinou a pod.),
- *exosystém* – v tomto systéme jedinec nie je aktívnym účastníkom, avšak zmeny v ňom ovplyvňujú jeho život (napr. pracovné prostredie rodičov ovplyvňuje život dieťaťa v mnohých hľadiskách – je pre dieťa exosystémom),
- *makrosystém* – tvorí rámec života človeka ako člena spoločnosti, zahŕňa etické, kultúrne, náboženské a ďalšie normy dané spoločnosťou,
- *chronosystém* – zachytáva zmeny prebiehajúce v čase z pohľadu jedinca a jeho prostredia (napr. zásadné zmeny v živote človeka). Patrí sem aj vedomie spoločensko-historického vývoja spoločnosti.

Zastávame názor, že vojnový konflikt na *Ukrajine* ovplyvňuje všetky menované systémy jednotlivca, a to od mikrosystému, čiže

najbližšej rodiny a jeho priateľov, až po chronosystémové zmeny vyplývajúce z vojny, ktoré výrazným spôsobom determinujú jedincovu existenciu, sociálne fungovanie či kvalitu jeho života. A preto sa domnievame, (a bolo to aj vo výskumoch potvrdené), že **úloha sociálnej opory je v tomto prípade kľúčová**.

2 Metodológia

Na základe cieľov stanovených v úvode práce je za hlavnú výskumnú metódu použitá obsahová analýza vybraného zahraničného dokumentu. Išlo konkrétne o vedeckú štúdiu *Social support of the individual in war conditions: Ukrainian and international experience* ukrajinskej autorky Liudmyli V., Piankivskej z roku 2022. Snahou tejto autorky bolo zaznamenať dôsledky vojny na *Ukrajine*, a to od jej samotných počiatkov (od februára 2022).

Analyzovaná vedecká štúdia poskytuje kľúčové výskumné zistenia ohľadom sociálnej opory a jej vplyvov na jednotlivca v ukrajinskom a zahraničnom priestore. Prezento-

vané výskumné zistenia môžu byť východiskom pre ďalší výskum v oblasti sociálnej opory v budúcnosti.

3 Výsledky práce a diskusia

V nasledujúcich častiach predloženej štúdie budú predstavené základné výsledky súvisiace so stanovenými cieľmi príspevku, a síce, črty sociálnej opory a jej základné charakteristiky s fokusom na jej mikro, mezo a makroúroveň. Menované bude podložené výsledkami zahraničných výskumov, ktoré ponúka autorka Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27]).

3.1 Črty sociálnej opory vo vojnových podmienkach na Ukrajine

Na základe analýzy dostupných zdrojov z oblasti psychológie (viz. Obr. č. 2) autori definujú sociálnu oporu ako psychologické a materiálne zdroje, ktoré poskytujú sociálnu sieť na pomoc ľuďom pri zvládaní stresu. Môžeme skonštatovať, že táto definícia obsahuje množstvo významných štrukturálnych komponentov. Sociálna opora jednotlivca môže byť: *emocionálna* (starostlivosť, povzbudenie), *informačná* (informácie o službách, dôsledkoch liečby, poradenstvo), *skupinová* (zapojenie do rôznych podujatí, skupín vzájomnej pomoci), alebo *inštrumentálna* (pomoc dobrovoľníkov, humanitárna pomoc, osobné poradenstvo). Sociálna opora môže pochádzať od rodinných príslušníkov, priateľov, kolegov, susedov, organizácií, územných spoločenstiev, štátov atď. (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27])).

Vo všeobecnosti ju autor Cohen, ako popisuje Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27]), považuje za sociálnu sieť poskytujúcu psychologické a materiálne zdroje na udržanie schopnosti človeka vyrovnáť sa so stresom. Poznamenáva, že sociálna opora je mnohotvárna a zahŕňa: *štrukturálnu oporu jednotlivca* (rozsah sociálnej siete, frekvenciu sociálnych interakcií); *funkčnú oporu* (skúse-

nosť, jej užitočnosť v schopnosti uspokojovať emocionálne alebo funkčné potreby); *emocionálnu oporu* (pocit pohodlia a bezpečia, ktoré posilňujú vieru, že človek je milovaný, rešpektovaný).

Sociálna opora je *mnohorozmerný a dynamický jav*. Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27]) vo svojom článku zdôrazňuje, že typy požadovanej opory sa neustále menia spolu so zmenami v povahe a hodnotení problému. Z hľadiska antropológie je sociálna opora v čase vojny vnímaná ako podpora zameraná na *prevenciu* alebo *intervenciu*. Zameriava sa na dôležitosť toho, *kto a komu* poskytuje oporu, na *aké problémy*, *kedy* a na *akej úrovni*.

Turinina (2017) pri vývoji modelov úspešného prekonania *PTSD*²³ zdôrazňuje výnimočnosť potreby sociálnej opory ľudí, ktorí zažili traumatickú udalosť. Zdôrazňuje, že to, čo sa stane s človekom po traumatickej udalosti, zohráva významnú úlohu a má naňho väčší vplyv ako samotná trauma. Zástancovia psychosociálneho prístupu modelov k štúdiu posttraumatických porúch osobnosti medzi faktory, ktoré prispievajú k prevencii rozvoja *PTSD* a zmierneniu jej priebehu, rozlišujú *včasnú a dlhodobú sociálnu oporu* (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27])).

Prax tiež zdôrazňuje sociálnu oporu typu *peer-to-peer* alebo *rovesnícku oporu*. Tá pôsobí ako určitá interakcia medzi ľuďmi, ktorí využívajú svoje vlastné skúsenosti, aby si navzájom pomáhali. Zdieľajú svoje vedomosti, svoje skúsenosti, podporujú sa a sú schopní navzájom prejavovať empatiu. Tento model opory sa používa na opis vzájomnej podpory medzi kolegami, blízkymi priateľmi, podporovnými skupinami a online fórami. Menovaný typ interakcie ľudí predpokladá, že vzťah medzi nimi je rovnocenný.

Možno teda konštatovať, že vo všeobecnosti medzi výskumníkmi a odborníkmi existuje rôznorodosť vízií na pochopenie sociálnej opory jednotlivca. Závisí to od okolností, povahy a hodnotenia problému. Štúdia vo

²³ Množstvo zahraničných výskumníkov (E. MacGeorge, V. Sumter, B. Feng et al.) dokazuje, že **sociálna opora** pre **veteránov z vietnamskej vojny** pôsobí **ako ochranný faktor** po 20 rokoch aj po 40 rokoch (alebo napr. emocionálna opora a psychologická pomoc ľudí v prvých dvoch týždňoch po **teroristickom útoku v USA z 11. septembra 2001** mali **menej symptómov depresie ako tí, ktorí nemali sociálnu oporu**). Pozitívny

vplyv sociálnej opory a vzťahov si všímajú aj F. Nazzari, O. Cruz, F. Neto, D. Perlman, L. Peplau. Uvádzajú, že študenti, ktorí majú sociálnu podporu a sociálnu interakciu po tom, čo boli svedkami vojny, zažívajú menej úzkosti, depresie a pocitov osamelosti (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27])).

všeobecnosti naznačuje, že sociálna opora je postavená na „sebapoňatí“ jednotlivca. Ide o extrémny a nepredvídateľný charakter udalostí počas vojny, ide o ťažké životné okolnosti, ktoré majú vysokú mieru rizika pre život a zdravie. V závere možno generalizovať, že sociálna opora dokáže udržať psychickú rovnováhu jednotlivca, zachovať vieru a zdroj na prežitie.

3.2 Črty sociálnej opory vo vojnových podmienkach na mikro, mezo a makroúrovni

V súlade s vybranou sociálno-ekologickou teóriou sociálnej práce stojí v centre nášho záujmu jednotlivec (Obr. č. 4), ktorý je obklopený mikro, mezo a makroúrovňou sociálnej opory. Ide o človeka silne determinovaného vojnovým konfliktom. Človeka, ktorý sa snaží zvládnuť náročné životné situácie spojené s vojnou. Človeka, ktorý sa usiluje o záchranu svojho života, ako aj života svojej rodiny. Čo všetko bude zahŕňať jeho sociálnu oporu? V rámci ktorej úrovne si nájde svoje uplatnenie sociálna práca? V čom môžu byť nápomocní jednotlivcovi sociálni pracovníci a sociálne pracovníčky? Práve na tieto otázky sa pokúsime nájsť v nasledujúcich častiach textu odpovede.

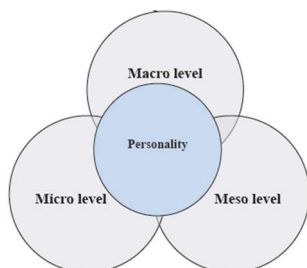

Figure 1. Model of features of social support of the individual in war conditions

Obr. č. 4: Úrovne sociálnej opory
Zdroj: Piankivska (2022, [cit. 2024-05-12])

Mikroúroveň sociálnej opory

Komplexný prieskum *Ratinggroup* v rámci projektu „Ukraine in war conditions“, realizovaný v prvých týždňoch začiatku vojny na Ukrajine, ukázal, že sociálna opora pomáha občanom stabilizovať psychoemocionálny stav, vyvoláva reakcie u obetí a poskytuje oporu iným. Výsledky menovanej štúdie, ktoré prezentuje Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27]), potvrdili, že: 72 % občanov neustále komunikuje s príbuznými

a priateľmi; 48 % ľudí komunikuje s priateľmi; 38 % uprednostňuje susedov a napokon 28 % opýtaných preferuje kolegov. Nasledujúca štúdia, ktorá bola realizovaná v tom istom roku, preukazuje prejav pokojných vzťahov a interakcie s rodinou a priateľmi u 94 % skúmaných a 89 % so susedmi. Podľa výsledkov prieskumu analytického centra CEDOS sa zistilo, že väčšina občanov si v prvých dňoch vojny stanovila za prioritu informovať svojich príbuzných a priateľov o jej začiatku a tiež sa chceli uistiť, či sú ich rodinní príslušníci v bezpečí (podľa slov respondentov „v prvých dňoch začiatku vojny nepustili telefón z rúk“). Najvýznamnejšou zložkou komunikácie počas vojny je sociálna opora smerovaná k rodinným príslušníkom, blízkym ľuďom a susedom, ktorí prejavujú rôzne druhy starostlivosti, pretože v prípade strát v rodine trpí každý jej člen.

Zároveň prieskumy analytického centra CEDOS naznačujú aj odvrátenú stranu sociálnej opory. Medzi respondentmi sa vyskytli situácie zhoršenia vzťahov a objavenie sa alebo prehĺbenie konfliktov s príbuznými a blízkymi osobami, ktoré spolu žili. Takéto vzťahy najčastejšie vznikali v dôsledku všeobecného napätia a zhoršenia emocionálneho stavu spojeného s vojnou a v dôsledku rozdielnych názorov na bezpečnostné otázky medzi respondentmi a ich príbuznými a blízkymi. Viacerí zahraniční výskumníci poznamenávajú, že priame rodinné konflikty súvisiace s ekonomickými problémami, nedostatkom súkromia a zasahovaním cudzincov do utečeneckých osád ovplyvňujú dynamiku rodiny a komplikujú rodinný život.

Zaujímavá je aj vízia sociálnej opory autora Snoubara (2021, [cit. 2024-05-10]). Výsledky jeho výskumu ukazujú, že študenti a študentky, ktorí boli svedkami vojny, väčšinou žiadajú o pomoc svojej rodiny. V stresových situáciách zahraniční študenti a študentky najčastejšie hľadajú sociálnu oporu od rodiny, priateľov alebo iných ľudí, ktorí im ju poskytujú, skôr než vyhľadávajú odbornú pomoc na prekonanie problémov.

Mezoúroveň sociálnej opory

K obnove psychickej pohody človeka okrem rodiny a priateľov prispieva aj členstvo v kluboch a spoločnostiach (napr. pra-

covné kolektívy, územné spoločenstvá, dobrovoľnícke organizácie). Najvýraznejší vplyv majú tzv. „priateľské emócie“ ľudí vo vzťahu k sebe navzájom a správanie zamerané na pomoc druhým. Snoubar (2021, [cit. 2024-05-10]) uvádza, že rozsiahly podporný systém poskytovaný sociálnymi pracovníkmi a sociálnymi pracovníčkami zohráva významnú úlohu v psychosociálnej rovnováhe osôb, ktorí prežili traumatické udalosti. Na základe prezentovaného preto konštatujeme, že najvýznamnejšiu úlohu sociálnej práce nachádzame práve v rámci mezoúrovne.

Výskumníci D. Somasundaram, S. Shivayokan (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27]) potvrdzujú, že opatrenia na úrovni komunity prispievajú k osloveniu väčšej populácie na určitom území a súčasne vykonávajú množstvo preventívnych opatrení na zachovanie duševného zdravia človeka. Uvádzajú tiež, že prežívanie stresujúcich udalostí možno premeniť na stratégie prežitia práve na úrovni komunity, pretože sa ľudia naučili prežiť v extrémne stresujúcich podmienkach. Výsledky sociologickej štúdie *“Ukraine in war conditions”*, dokazujú zapojenie Ukrajincov do sociálnej pomoci a podpory obyvateľstva vo vojnových podmienkach. Zistilo sa, že 33,5 % opýtaných občanov *pomáha iným ľuďom*, ktorí to potrebujú; 18,8 % z opýtaných sa stalo *dobrovoľníkmi*. Prieskum analytického centra CEDOS ukázal, že u občanov, ktorí začali s dobrovoľníctvom počas vojny, sú hlavnými *motívmi* tejto činnosti: *vnútorná potreba* zapojiť sa do dobrovoľníckeho hnutia a udržiavať si vlastný psychoemocionálny stav; prejavenie *zmyslu pre solidaritu a túžbu pomáhať ľuďom*; *zmysel pre povinnosť a vlastenectvo*; *túžba prispieť k víťazstvu vo vojne*; *dostupnosť zdrojov* alebo určitých kompetencií na pomoc. Väčšina opýtaných občanov si zvolila *fyzickú pomoc na mieste* (zabezpečovanie prístreškov, príprava a výdaj potravín ľuďom, nákup potrebných liekov a potravín, triedenie humanitárnej pomoci a pod.), *koordináčné práce* cez existujúcu sieť kontaktov v štáte a v zahraničí a *poskytovanie finančných prostriedkov*. Menšia časť respondentov presmerovala svoje profesionálne aktivity na *dobrovoľníctvo* (psychológovia, prekladatelia, mediálni

pracovníci). Vo všeobecnosti si respondenti zvolili jednu z nasledujúcich stratégií dobrovoľníctva, a to buď sa *zapojili do aktivít existujúcich koordináčnych centier* alebo *poskytovali pomoc samostatne*. Domnievame sa a zároveň súhlasíme s konštatovaním Snoubara (2021, [cit. 2024-05-10].), ktorý vyzdvihuje úlohu sociálnych pracovníkov a sociálnych pracovníčok v menovaných úlohách v rámci komunitnej sociálnej práce.

Sociálna opora smerovaná k iným osobám počas vojny prispieva k zachovaniu integrity jednotlivca, udržiava vnútornú rovnováhu medzi jednotlivcom a spoločnosťou a pôsobí aj ako určitý zdroj sebaaktualizácie a charakteristika osobného rastu jednotlivca. Prostredníctvom sociálnej opory sa človek začleňuje do „nového sveta“ a uvedomuje si svoju vlastnú hodnotu pre spoločnosť. A preto možno konštatovať, že sociálna opora jednotlivca na mezoúrovni počas vojny prispieva k posilneniu hodnoty jednotlivca prostredníctvom prijatia, benevolencie vo vzťahu, starostlivosti, náklonnosti a osobného rastu. Pôsobí tiež ako indikátor integrácie jednotlivca do zmien v sociálnom prostredí a zdroj zachovania integrity.

Makroúroveň sociálnej opory

Čo tvorí makroúroveň sociálnej opory jednotlivca? Spoločnosť, médiá a kultúru možno zaradiť medzi tzv. silné makroúrovňové determinanty, ktoré či už priamo alebo nepriamo ovplyvňujú život človeka v jeho eko-systémovom prostredí. Na štátnej úrovni globálne pracujú *ministerstvá a rezorty* na poskytovaní sociálnej ochrany občanom. *The Ministry and the Committee for Digital Transformation of Ukraine (Ministerstvo a Výbor pre digitálnu transformáciu Ukrajiny)* vytvorili nové služby v aplikácii *Diia* na registráciu sociálnej pomoci pre tých, ktorí prišli o prácu počas vojny a pomoc občanom *Ukrajiny v Poľsku*. V prvých dňoch vojny, *the Ministry of Education and Science (Ministerstvo školstva a vedy)*, spustilo informačnú kampaň o tom, ako upokojiť deti počas vojny, projekty pre deti a dospelých v TV kanáli s názvom *„Take care of yourself”*, (*„Postarajte sa o seba”*), kde poskytujú odporúčania na udržanie duševného zdravia.

Ďalším je kanál „*Support the child*“, kde vyvinuli a organizovali množstvo webinárov, kurzov o psychologickej pomoci a distribuovali relevantné metodické odporúčania. Na základe uvedeného, sa dá skonštatovať, že išlo o dobre premyslenú makrosociálnu politiku, podporu organizácií, posilňovanie sociálnych sietí a väzieb so spoločnosťou a reformy, ktoré sú dôležité pre podporu ľudí, presadzovanie odolnosti komunity k obnove a pomoci. *The Ministry of Culture and Information Policy (Ministerstvo kultúry a informačnej politiky)* v roku 2022 vytvorilo nový projekt „*Zjednotená platforma kultúry a médií počas vojny*“. Tento projekt na štátnej úrovni poskytoval rozsiahlu a silnú sociálnu oporu, podporoval ukrajinský jazyk, kultúru a tradície ukrajinského ľudu, čím posilňoval vieru občanov v seba a svoje schopnosti, vieru v silu rodiny, jej hodnoty, všestrannosť ukrajinského národa, schopnosť vzájomne sa podporovať a prekonávať ťažkosti. Verejné hodnoty, presvedčenia a tradície môžu poskytnúť ochranu pred hromadnou traumou. Hobfoll poukazuje na to, že empiricky overené najúčinnnejšie intervenčné princípy pre včasnú a strednodobú prevenciu po masovej traume sú: opätovné „pripojenie“ (inak by sme to mohli nazvať opätovné kontaktovanie), sociálna opora a pocit kolektívnej účinnosti (Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27])).

Vzhľadom na skutočnosť, že vojna vytvára vysoké nároky obyvateľstva na neustálu informovanosť, na *Ukrajine* počas vojny vzrástla potreba včasných a spoľahlivých informácií o skutočnej situácii v krajine a vojenských udalostiach. Medzi opýtanými občanmi vzrástla dôvera v centrálnu televíziu, tiež kanály v messengeroch, ktoré boli dostupné 24 hodín denne, sa stali najbežnejším spôsobom, ako prijímať informácie včas. Výsledky ukázali, že 78 % starších ľudí dostávalo informačné správy prostredníctvom *tradičnej televízie*, 58 % ľudí v strednom veku – prostredníctvom *internetových stránok*, 62 % mladých ľudí do 35 rokov – predovšetkým prostredníctvom *skupín a kanálov v messengeroch*, ktoré pravdepodobne čiastočne nahradili sociálne médiá (od 49 % až 37 %). V tejto súvislosti stojí za pozornosť skutočnosť, že v prvých týždňoch vojny na

Ukrajine sa komunikácia zmenila a prispôbila vojnovým podmienkam na sociálny, podporný a užitočný obsah.

Autorka Piankivska (2022, [cit. 2024-05-27]) sa domnieva, že makroúrovňová sociálna opora jednotlivcov počas vojny pôsobí ako dôležitá štátna stratégia, ktorá pomáha ľuďom vyrovnať sa s traumatickými zážitkami, môže podporovať a inšpirovať ich rast, sebarozvoj a spoločenskú angažovanosť.

ZÁVER

Zastávame názor, že predložený príspevok naplnil ciele, ktoré boli stanovené v úvode. Je potrebné skonštatovať, že sociálna opora jednotlivca je *mnohorozmerný a dynamický jav*, ktorý sa prispôsobuje meniacim podmienkam, ktoré so sebou vojna na *Ukrajine* prináša. Sociálna opora má svoju štruktúru, teda môže byť *emocionálna, informačná, skupinová* alebo *inštrumentálna*. Okrem tohto zistenia je nutné poznamenať, že vychádza od rôznych subjektov, či už od najbližších rodinných príslušníkov, príbuzných, priateľov či kolegov z práce, tak aj zo strany spoločnosti, štátu a kultúry. A preto možno dedukovať, že okrem mikroúrovne, zahŕňa tiež mezo a makroúrovinu. Názory odborníkov a výskumníkov na sociálnu oporu sa líšia, a síce, sociálna opora je vnímaná ako: preventívna aktivita, intervencia, sociálna sieť, ochranný faktor pred vznikom depresie, súčasť sociálneho kapitálu a zmierňujúci prvok symptómov *PTSD*. A napokon, čo je z nášho pohľadu veľmi významné, ako zmocňujúci, resp. posilňujúci prvok integrácie (integračnej politiky sociálnej práce) vo vzťahu k ľuďom, ktorí sú nútení vplyvom vojnového konfliktu opustiť svoje domovy a adaptovať sa na nové podmienky.

Na záver možno tvrdiť, že **komplexná sociálna opora** jednotlivca vo vojnových podmienkach môže nielen pomôcť vyhnúť sa objaveniu sa deštruktívnych následkov traumatických udalostí, ale **prispieť aj k zachovaniu integrity jednotlivca, jeho sebarozvoju, sebazdokonaľovaniu, posttraumatickému rastu a prehodnoteniu vlastného zmyslu života**. Práve s menovanými úlohami môžu jednotlivcom ovplyvneným vojnovým konfliktom pomôcť sociálni pracovníci a sociálne pra-

covníčky v rámci mezoúrovne, a to konkrétne na úrovni komunitnej sociálnej práce a v rámci dobrovoľníctva.

Zoznam bibliografických odkazov

- DIRKZWAGER, Anja J. E, Inge BRAMSEN a Henk M. van der PLOEG, 2003. Social support, coping, life events, and posttraumatic stress symptoms among former peacekeepers: a perspective study. In: *Personality and Individual Differences* [online]. Roč. 34, č. 8, s. 1545-1559 [cit. 2024-05-29]. doi: 10.1016/S0191-8869(02)00198-8. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/222832875_Social_support_coping_life_events_and_posttraumatic_stress_symptoms_among_former_peacekeepers_A_prospective_study
- HALL, J. Camille, 2009. Utilizing social support to conserve the fighting strength: Important considerations for military social workers. In: *Smith College Studies in Social Work* [online]. Roč. 79, č. 3, s. 335-343 [cit. 2024-05-29]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00377310903115465>
- HOVANOVÁ, Magdaléna, 2023. *Sociálna opora ako významná súčasť života adolescenta*. Košice: UPJŠ. ISBN 978-80-574-0198-8.
- LAYNE, Christopher, PYNOOS, Robert a William SALTZMAN et al., 2001. Trauma/grief-focused group psychotherapy: school-based post-war intervention with traumatized Bosnian adolescents. In: *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice* [online]. Roč. 5, č. 4, s. 277-290 [cit. 2024-05-29]. doi: 10.1037/1089-2699.5.4.277. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Christopher-Layne-4/publication/232597109_TraumaGrief-focused_group_psychotherapy_School-based_postwar_intervention_with_traumatized_Bosnian_adolescents/links/02bfe50e53adb1c8e2000000/Trauma-Grief-Focused-Group-Psychotherapy-School-Based-Postwar-Intervention-With-Traumatized-Bosnian-Adolescents.pdf
- MATOUŠEK, Oldřich, 2013. Sociálno-ekologická teória. In: O. MATOUŠEK et al. *Encyklopedie sociální práce*, s. 74-76. ISBN 978-80-262-0366-7.
- NORRIS, Fran H., Susan P. STEVENS, Betty PFEFFERBAUM, Karen F. WYCHE a Rose PFEFFERBAUM, 2008. Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. In: *American Journal of Community Psychology* [online]. Roč. 41, č. 1-2, s. 127-150 [cit. 2024-05-29]. doi: 10.1007/s10464-007-9156-6. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/5691020_Community_Resilience_as_a_Metaphor_Theory_Set_of_Capacities_and_Strategy_for_Disaster_Readiness
- PIANKIVSKA, Liudmyla V., 2022. Social support of the individual in war conditions: Ukrainian and international experience. In: *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"* [online]. Roč. 8, č. 2, s. 76-84. [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/362244271_Social_Support_of_the_Individual_in_War_Conditions_Ukrainian_and_International_Experience
- PREDESCU, Mihai, Loredana Al GHAZI a Ioana DARJAN, 2018. An Ecological Approach of Autism Spectrum Disorders. In: *Journal of Educational Sciences* [online]. Roč. XIX, č. 2, s. 38 [cit. 2024-05-29]. ISSN 2457 – 8673. Dostupné z: https://rse.uvt.ro/pdf/2018/NR2/RSE%202-2018_complet%20edition.pdf
- ROY, Ranjan, 2011. *Social Support, Health, and Illness: A Complicated Relationship*. Toronto: University of Toronto Press. ISBN 978-1-4426-4035-1.
- SARASON, Barbara R., Irwin G. SARASON a Gregory R. PIERCE, 1990. *Social Support: An Interactional View*. New York: J. Wiley & Sons. ISBN 9780471606246.
- SNOUBAR, Yaser a Hamed HAWAL, 2015. Young communities and the impact of wars and conflicts on the healthy growth of young people: Middle East as a model study. In: *European Journal of Interdisciplinary Studies* [online]. Roč. 1, č. 1, s. 129-

136 [cit. 2024-05-10]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/318537861_Young_Communities_and_the_Impact_of_Wars_and_Conflicts_on_the_Healthy_Growth_of_Young_People_Middle_East_as_a_Model_Study

SNOUBAR, Yaser, 2021. Social work practices and enabling the integration of students from war and conflict zones. In: *Humanities & Social Sciences Communications* [online]. Roč. 8, č. 32, s. 3 [cit. 2024-05-10]. doi: 10.1057/s41599-021-01009-z. Available from: <https://qspace.qu.edu.qa/bitstream/handle/10576/26147/Social%20work%20practices%20and%20enabling%20the%20integration.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

ZASTROW, Charles, 2010, 2008. *Introduction to social work and social welfare empowering people*. Boston: Cengage Learning. ISBN-10 0-495-80952-7.

Afiliácia

Príspevok vznikol s podporou projektov VEGA č. 1/ 0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojenej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*, KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

Mgr. Lívia PASTRNÁKOVÁ, PhD.

Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov
Email: livia.pastrnakova@unipo.sk

TALENT MANAŽMENT, AKO NÁSTROJ ĽUDSKÝCH ZDROJOV V KONTEXTE SOCIÁLNEJ PRÁCE

Talent management as a human resource tool in the context of social work

Peter GALLO, Beáta BALOGOVÁ

ABSTRAKT

Predkladaný príspevok je zameraný na problematiku *Talent manažmentu* v zariadeniach sociálnych služieb. Hlavným cieľom výskumu je ponúknuť pohľad na riadenie ľudských zdrojov prostredníctvom *Talent manažmentu* v oblasti sociálnych služieb. Príspevok sa zameriava na skúmanie *Talent manažmentu* z hľadiska rozdelenia podľa pohlavia a z hľadiska dôležitosti tohto nástroja ako významného motivačného faktora. Výskum bol realizovaný kvantitatívnou formou a to prostredníctvom dotazníkovej metódy na vzorke 108 respondentov (N=108). Z výsledkov dát od respondentov vyplýva, že dôležitosť *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb považuje viac ako 50% oslovených respondentov. Vo výskume sme sa zamerali aj na skúmanie rozdielov medzi pohlaviami v názoroch na *Talent manažment*. Overením hypotézy pomocou štatistických metód konštatujeme, že medzi pohlaviami neexistuje rozdiel vo vnímaní *Talent manažmentu* a pre obe skúmané pohlavia je rovnako dôležitý. *Talent manažment* je pre oblasť sociálnej práce dôležitý a jeho správnym využívaním prinesie úžitok nielen pre klientov sociálnej práce, ale aj pre zamestnancov sociálnych služieb, komunitu a celkovú spoločnosť.

Kľúčové slová: Sociálna práca. Talent manažment. Organizácie sociálnych služieb. Výskum.

ABSTRACT

The presented contribution is focused on the issue of *Talent management* in social service facilities. The main goal of the research is the management for the management of human resources *Talent* in the field of social services. The contribution focuses on the examination of *Talent management* from the point of view of distribution by gender and from the point of view of the importance of this tool as an important motivational factor. The research was carried out quantitatively and through the questionnaire method on a sample of 108 respondents (N=108). It follows from the results of the respondents that more than 50% of the respondents consider management data in social service organizations. In the research, we also focused on examining gender differences in opinions about *Talent management*. By verifying the hypothesis using statistical methods, there is no difference between the sexes in the perception of *Talent management* and it is equally important for both sexes. *Talent management* is important for the field of social work, and its proper use will bring benefits not only for social work clients, but also for social service employees, the community and society as a whole.

Key words: Social work. Talent management. Social work services. Research.

ÚVOD

Súčasná doba je charakterizovaná neustálym meniacim sa prostredím. Po skončení pandémie sa svet dostal do ďalších problémov súvisiacich s mocenskými záujmami a tým súvisiacim vojnovým konfliktom. V tomto kontexte je potrebné venovať pozornosť aj pridruženým problémom, medzi ktoré

patrí aj migrácia. Pred vojnovým konfliktom utieklo zo svojich domovov mnoho ľudí a okolité krajiny musia tento nápor zvládnuť. V tomto smere je dôležité venovať pozornosť aj problematike ľudských zdrojov, tak by túto situáciu vedeli ľudia správne zvládnuť prostredníctvom efektívnej organizácie práce a procesov. Jedným z efektívnych nástrojov riadenia

ľudských zdrojov je aj *Talent manažment*, ktorý je predmetom nášho skúmania. *Talent manažment* umožňuje organizáciám pritiahnuť a udržať si talenty z dlhodobého hľadiska. Zahŕňa rozvojové príležitosti a stratégie, ktoré motivujú tímy k čo najlepším výkonom. Tieto faktory sú nevyhnutné pre oblasť sociálnej práce, nakoľko len kvalifikovaný a odborne zdatný pracovník dokáže vykonávať svoju prácu efektívne (Le Grand 2020). Výhody *Talent manažmentu* predstavujú aj ďalšie oblasti. Ak sa od zariadení sociálnych služieb očakávajú kvalitné služby, je dôležité venovať pozornosť faktorom ľudských zdrojov, tak aby sociálne služby priniesli úžitok nie len pre migrantov, ale aj pre ostatnú komunitu a celkovú spoločnosť.

1 Teoretické východiská

Ľudské zdroje zohrávajú v spoločnosti veľa úloh. Oddelenie riadi vzťahy so zamestnancami, získavanie talentov, mzdy, onboarding a mnohé ďalšie. Ďalšou *povinnosťou HR* je *Talent manažment*. Táto metóda predstavuje prilákatie, výber a udržanie zamestnancov, čo zahŕňa kombináciu procesov ľudských zdrojov počas celého životného cyklu zamestnanca. Zahŕňa plánovanie pracovnej sily, zapojenie zamestnancov, vzdelávanie a rozvoj, riadenie výkonnosti, nábor, nástup, nástupníctvo a udržanie. Ide o neustály proces, ktorý zahŕňa prilákatie a udržanie kvalitných zamestnancov, rozvíjanie ich zručností a neustálu motiváciu k zlepšovaniu ich výkonu (Balogová 2017).

Závazkom a stratégiou organizácie je prilákať, najatť, rozvíjať a udržať zamestnancov, aby mohli profesionálne nasadiť svoje zručnosti a dosiahnuť tak produktívnejšie a konkurencieschopnejšie organizácie. *Talent manažment* je neustály proces, ktorý zahŕňa aj neustálu motiváciu každého člena tímu, aby zlepšoval svoj výkon. *Talent manažment* pomáha akejkoľvek organizácii maximalizovať hodnotu zamestnancov, ktorí sú tým najdôležitejším aktívom. Primárnym účelom je vytvoriť motivovanú pracovnú silu, ktorá zostane vo vašej spoločnosti dlhodobo. Presný spôsob, ako to dosiahnuť, sa bude líšiť od spoločnosti k spoločnosti (Vulpen 2019). Medzi hlavné úlohy patrí zabezpečiť, aby organizácie dostali správnych ľudí so správnymi zručnosťami na

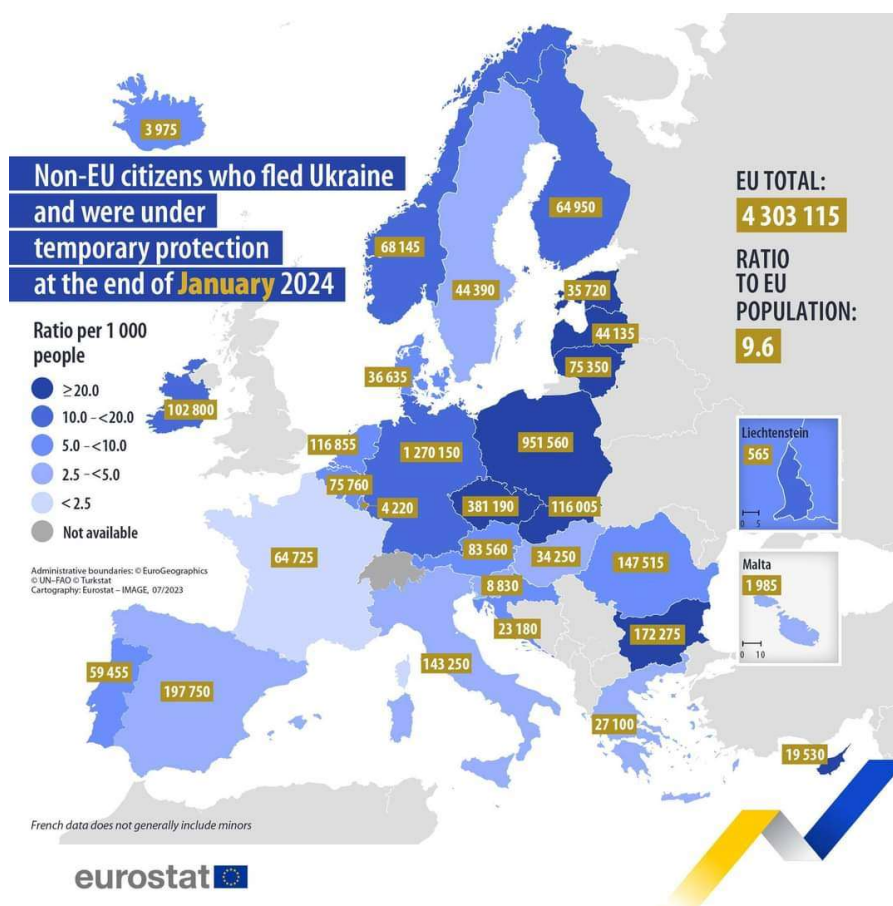
správnú pozíciu v správnom čase, aby agentúra mohla splniť svoje poslanie. Vyhľadanie, nábor, najímanie a rozvoj najlepších talentov je rozhodujúce nielen na podporu strategického plánovania agentúry, ale aj na to, aby prispelo k prosperujúcej a udržateľnej kultúre výkonnosti pracovnej sily. *Talent manažment* zahŕňa aj identifikáciu, hodnotenie a rozvoj talentu. Svojej organizácii tiež pomôže naplánovať nástupníctvo tým, že identifikuje budúcich lídrov a zabezpečí, aby mali potrebné zručnosti a skúsenosti v základných manažérskych funkciách. Na vybudovanie kariéry v *Talent manažmente* sú potrebné špecifické zručnosti. Dôležitý faktor sú vynikajúce komunikačné schopnosti, pretože je nevyhnutné komunikovať s ľuďmi zo všetkých oblastí života. Na budovanie vzťahov sú potrebné silné medziľudské zručnosti kvôli spolupráci medzi nadriadenými a podriadenými (Bershin 2023).

Veľmi dôležitý faktor je strategické myslenie. Súčasťou riadenia talentov je zosúladenie stratégií náboru, rozvoja a udržania s celkovými obchodnými cieľmi. Stratégia riadenia talentov je v podstate koncepčný prístup. To definuje, ako chce spoločnosť získavať, rozvíjať a udržiavať talenty v dlhodobom horizonte. Stratégia *Talent manažmentu* v tomto kontexte zahŕňa aj prístup k plánovaniu nástupníctva. Okrem toho stratégia *Talent manažmentu* definuje, ktoré návnady sa majú použiť na prilákatie zamestnancov a ich udržanie v spoločnosti. Ďalšou úlohou *Talent manažmentu* je pripraviť zamestnancov na ich pozíciu, rozvíjať ich zručnosti a integrovať ich do organizačnej kultúry. To má zase vplyv na ich konanie, čo pomáha zabezpečiť, aby sa talenty mohli rozvíjať v rámci jedinečného ekosystému spoločnosti a samo osebe malo na pamäti kultúrne, ako aj obchodné ciele. Gallo et al. (2023) uvádzajú, že téma *Talent manažmentu* čoraz častejšie zahŕňa aj manažment odchodov a absolventov z pracovnej sily. To sa potom nazýva riadenie vzťahov s talentmi. Existuje množstvo možností, ako nastaviť efektívny *Talent manažment*. Niektoré spoločnosti sa zameriavajú výlučne na schopnosti a skúsenosti uchádzačov. Efektívnejšie a udržateľnejšie je však vyhodnotiť, či kandidáti dobre zapadajú do organizačnej kultúry (Hämäläinen 2003).

Vo všeobecnosti je riadenie talentov jednou z úloh riadenia ľudských zdrojov. Tento prístup však bude úspešný len vtedy, ak ho podporia aj manažéri spoločnosti. V súvislosti sa hovorí o mimoriadne kvalifikovaných zamestnancoch, ktorých je na trhu práce obzvlášť ťažké nájsť. Súčasné výzvy, akými sú nedostatok kvalifikovaných pracovníkov, ktorý sa v dôsledku čoraz vážnejšieho nedostatku premenil na všeobecný nedostatok pracovnej sily, ako aj vysoká ochota meniť zamestnanie, skracujúca sa dĺžka služby, zvyšujúce sa nároky na kvalitu práce a pracovný pomer (Cellini a Scavarda 2020).

Oblasť sociálnej práce je náchylná na kvalitnú pracovnú silu a práve prostredníctvom *Talent manažmentu* vie týchto zamestnancov udržať a zabezpečiť im dostatočný rozvoj v ich profesionálnej kariére. História dobrovoľníctva a jeho štruktúrované postupy riadenia talentov robia sociálny sektor jedinečným. Zatiaľ čo sa zásoba talentovaných pracovníkov pre sociálny sektor rozširuje v dôsledku zvýšeného

oceňovania ziskových hodnôt a zručností, priestupnosť v ziskových a neziskových organizáciách súvisiacich s platovými podmienkami a s neuspokojivými príležitostami na kariérny rozvoj ohrozuje možný a ľahký presun talentovaných pracovníkov od sociálneho sektora k obchodnému sektoru (Hojet et al. 2022). Neexistuje žiaden spôsob, ako zistiť, čo jednotlivca považuje za najviac motivujúce pokračovať vo svojej angažovanosti v organizácii. Každý nový a existujúci zamestnanec má od svojej organizácie jedinečné očakávania. Pokiaľ sa talentom neposkytne množstvo príležitostí na zvýšenie vnútornej motivácie a poskytovanie vonkajších odmien, z ktorých si môžu vybrať kombináciu, organizácie budú vždy hľadiť na vysokú mieru fluktuácie (Evans 2009). Je dôležité venovať pozornosť využívaniu *Talent manažmentu* hlavne v súčasnom krízovom období, z dôvodu veľkého množstva utečencov, ktorí utiekli pred vojnou do Európy. Obr. 1 zobrazuje počty utečencov z Ukrajiny do krajín Európskej únie. Údaj je k januáru 2024.

Obr. č. 1. Počet utečencov z Ukrajiny do krajín Európskej únie.

Zdroj: Eurostat, 2024

2 Metodológia a metodika

Príspevok je zameraný na skúmanie *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb. Ako hlavnú výskumnú metódu sme zvolili dotazníkový výskum. Dotazník pozostával s vopred zostavených otázok s možnosťami dopredu nastavených odpovedí, otvorených otázok a otázok na ktoré bolo možné odpovedať formou Likertovej škály. Štruktúra dotazníka pozostávala z dvoch častí. Prvú časť tvorili demografické údaje. Druhá časť bola zameraná na skúmanú oblasť, teda oblasť *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb. Demografické otázky boli zamerané na pohlavie respondentov, ich vek, dosiahnuté vzdelanie, miesto bydliska a pracovné zaradenie. Výskumné otázky sa týkali samotnej podstaty *Talent manažmentu* a to jeho využívania v organizáciách sociálnych služieb. Výskum sme realizovali online formou, prostredníctvom internetovej aplikácie Google form a osobným distribuovaním dotazníkov pracovníkom v oblasti sociálnych služieb. Výskum bol realizovaný počas polročného obdobia a to v mesiacoch september 2023 až február 2024. Pre výsledky výskumu sme vybrali metódu náhodného výberu respondentov, ktorá zaručuje rovnakú možnosť respondentovi, že sa zúčastní dotazníkového výskumu. Výsledky výskumu sme spracovali štatisticky v programe Statistica s aplikovaním grafov a tabuliek programu Microsoft Excel. Štatisticky spracované rozdiely kategorických premenných sme porovnávali na základe T-testu. Štatisticky významné sú považované hodnoty $p < 0,05$. V štatistickom vyhodnotení dát sme využili aj metódu proporcie daného javu v populácii. Vzorec je uvedený v Tab. 1.

Tab. č. 1: Vzorec pre výpočet

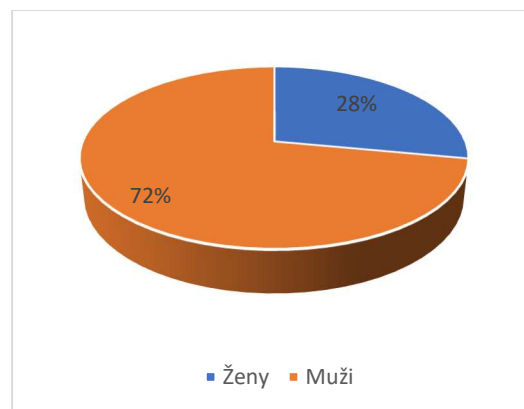
Metóda proporcie v populácii	
Výpočet	$p = \hat{p} \pm z_{\alpha} * \sqrt{\frac{\hat{p} * \hat{q}}{n}}$

Zdroj: Marcheová et al. (2011)

3 Výsledky práce

Výskum zameraný na *problematiku Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb bol stanovený na základe vopred uvedených hypotéz. Počet respondentov,

ktorých sa nám podarilo osloviť a od ktorých sme dostali aj odpovede bol vo vzorke 108 respondentov. Rozdelenie podľa pohlavia uvádzame na Obr. č. 2.

Obr. č. 2: Respondenti podľa pohlavia

Zdroj: Vlastné spracovanie

Rozdelenie respondentov podľa pohlavia zobrazuje oveľa väčší počet žien ako mužov. Sociálna práca ako feminizovaná disciplína teda potvrdzuje, že aj vo výskumoch sa zúčastňuje väčší počet žien ako mužov. V absolútnom vyjadrení ide o 78 žien a 30 mužov, ktorí sa zapojili do nášho výskumu zameraného na problematiku *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb.

Ako prvú hypotézu sme si stanovili predpoklad zameraný na využívanie *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb nasledovne:

H1: Predpokladáme, že využívanie *Talent manažmentu* považuje viac ako 50% zamestnancov v organizáciách sociálnych služieb za motivačný faktor.

Hypotéza bola overovaná formou metódy proporcie daného javu v populácii s nasledovným výsledkom.

Tab. č. 2: Overenie hypotézy

Metóda proporcie v populácii
$p = 0.5804 \pm 1.96 * \sqrt{\frac{0.4804 * 0.4196}{108}}$ $p = 0.4804 \pm 0.02206$
$0.5117 \leq p \leq 0.6492$

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z výsledkov výskumu vyplýva, že úroveň viac ako 50% pracovníkov v oblasti sociálnych služieb považuje nástroj *Talent manažmentu* za motivačný faktor. Štatistické vyhodnotenie hypotézy pomocou metódy proporcie daného javu v populácii ukazuje ešte vyššie hodnoty ako 50% a to až v možnom rozmedzí od 52% po 65%. Nástroj *Talent manažmentu* je podľa pracovníkov významný a dôležitý a je nevyhnutné mu venovať pozornosť. Uvedenú hypotézu **prijímame**.

Druhá hypotéza bola zameraná na skúmanie rozdielov medzi pohlaviami a bola stanovená nasledovne:

H2: Predpokladáme, že medzi pohlavím a dôležitosťou využívania *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb existuje štatisticky významný rozdiel.

Táto hypotéza bola overená formou T-testu s hladinou významnosti $p=0.05$. V hypotéze sme porovnávali odpovede od respondentov na otázky, ktoré určujú ich rozdelenie podľa pohlavia a odpovede na výskumné otázky, ktoré zdôrazňujú dôležitosť *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb. Výsledky sú uvedené v Tab. č. 3.

Tab. č. 3: Overenie hypotézy

T - test	
Vzorec	$\chi^2 = \sum \frac{(f_e - f_t)^2}{f_t}$
Vypočítaná hodnota	$p = 0.4401$
Hladina významnosti	$\alpha = 5\% (0.05)$
Stupeň voľnosti	$DF = 1.00$

Zdroj: vlastné spracovanie v programe Statistica

Na základe štatistického overenia hypotézy môžeme konštatovať, že medzi pohlavím a dôležitosťou využívania *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb neexistuje štatisticky významný rozdiel. Potvrďuje to aj štatistické overenie hypotézy, v ktorom vyšla hodnota $p = 0.4401$, čo je vyššia hodnota ako hladina významnosti $\alpha = 5\% (0.05)$. Uvedenú hypotézu teda **nepríjímame**. Z výsledkov konštatujeme, že ako ženy, tak aj muži zdôrazňujú

dôležitosť využívania *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb. Nástroj *Talent manažmentu* nepozná rodové rozdiely a sociálna práca ako feminizovaná disciplína uplatňuje tento nástroj bez rozdielov. Využívaní *Talent manažmentu* v spomínaných organizáciách pomáha rozvíjať talenty bez rozdielov na pohlavie. Dôležité je, aby boli podmienky pre využívanie *Talent manažmentu* v organizáciách sociálnych služieb správne nastavené a aby bola dodržaná hierarchická úroveň pracovníkov.

ZÁVER

Súčasná globálna ekonomika vytvorila komplexné a dynamické prostredie, v ktorom sa väčšina organizácií rýchlo naučila súťažiť o talentovaných zamestnancov. Výsledok *Talent manažmentu* v kontexte orientácie na sociálne zariadenie prináša perspektívne myslenie, schopnosť inovácií v oblasti ľudských zdrojov, zavádzanie zmien a v vo významnej miere aj vedenie ľudí, v ktorých sa orientuje na zameranie na činnosti, inšpiráciu pre ostatných pracovníkov v sociálnom zariadení a rozvoj sociálneho zariadenia. Úlohou vedenia talentov je orientácia na klienta sociálnej práce, odborná práca s klientom, poskytnutie všetkých potrebných služieb klientovi, zabezpečenie kontaktu s inštitúciami sociálneho zabezpečenia, úradmi práce a pod. Úspešné vedenie talentovaných zamestnancov zabezpečí efektívnu spoluprácu s ostatnými pracovníkmi v sociálnom zariadení, budovanie medziludských vzťahov, umenie počúvať, schopnosť mať vplyv, zdieľanie informácií, podpora otvorenej komunikácie. Výsledok takto využívaného nástroja *Talent manažmentu* prinesie pre pracovníkov v oblasti sociálnych služieb orientáciu na vlastný rozvoj, schopnosť učiť sa, orientáciu na kolektívne ciele a ciele sociálneho zariadenia.

Zoznam bibliografických odkazov

BALOGOVÁ, Beáta, 2017. Talent manažment ako prostriedok rozvoja kreativity podniku. In: *Spoleczenstwo i edukacja : miedzynarodowe studia humanistyczne*. [online]. Roč. 25, č. 2. s. 15-19. [cit. 2017-01-23]. ISSN 1898-0171. Dostupné z: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmata1.element.ojs-issn-1898->

- 0171-year-2017-issue-2_25_-article-7b1080f7-a82d-3b3f-8b60-ff3542903c55
- BERSIN, Josh, 2023. *What is Talent Management?* London: Palgrave Macmillan. ISBN 978-023-02241-93.
- CELLINI, Giovanni a Alice SCAVARDA, 2020. The effects of the economic crisis and managerialism in social work: a study of working practices and relationship reshaping. In: *Alternativas. Cuadernos de trabajo social*. [online]. [cit. 2020-01-26]. ISSN 1133-0473. Dostupné z: <https://doi.org/10.14198/ALTERN2020.27.01>
- EVANS, Tony, 2009. Managing to be professional? Team managers and practitioners in modernised social work. In: *Modernising Social Work: Critical Considerations*, s. 145-163. ISBN 978-144734272-4; 978-184742005-3.
- Eurostat, 2024. *Citizens from Ukraine. Database*. [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/non-citizens/earnings/database>
- GALLO, Peter, Veronika ČABINOVÁ, Beáta BALOGOVÁ, Jana BURGEROVÁ a Bohuslava MIHALČOVÁ, 2023. HR scorecard as an effective tool of talent management in the in social service organization. In: *Quality - Access to Success*. [online]. Roč. 24, č. 193, s. 87-94. [cit. 2023-02-22]. ISSN 2668-4861.
- Dostupné z: <https://doi.org/10.47750/QAS/24.194.10>
- HÄMÄLÄINEN, Juha, 2003. The Concept of Social Pedagogy in the Field of Social Work. In: *Journal of Social Work* [online]. Roč. 3. s. 69-80. [cit. 2003-01-17]. ISSN 1468-0173. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1468017303003001005>
- HÖJER, Staffan et al., 2022. Fieldwork Education in Social Work as One Way of Building Bridges between China and Europe (Book Chapter). In: *The Routledge Handbook of Field Work Education in Social Work*. s. 44-56. ISBN 978-1032-205-52-6.
- LE GRAND, Julian, 2020. *The Strategy of Equality Redistribution and the Social Services*. London: Routledge. ISBN 978-1-138-59765-5.
- MARKECHOVÁ, Dagmar, Anna TIRPÁKOVÁ a Beáta STEHLÍKOVÁ, 2011. *Základy štatistiky*. Nitra. ISBN 978-80-8094-899-3.
- VULPEN, van Eric, 2019. *The Basic Principles of People Analytics: Learn how to use HR data to drive better outcomes for your business and employees*. Rotterdam: AIHR Academy. ISBN 978-1097268757.

Afiliácia

Príspevok vznikol v rámci projektu *KEGA č. 027PU-4/2022 Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce* a *VEGA č. 1/0535/23 Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

doc. Ing. Peter GALLO, PhD.
prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA
 Inštitút edukológie a sociálnej práce
 Filozofická fakulta
 Prešovská univerzita v Prešove
 Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov
 Email: peter.gallo.1@unipo.sk
beata.balogova@unipo.sk

VÝZVY UKRAJINSKEJ MIGRÁCIE REFLEKTOVANÉ V ŽIVOTNOM ŠTÝLE MIGRANTA

Challenges of Ukrainian migration reflected in the migrant's lifestyle

Natália VRANKOVÁ, Beáta BALOGOVÁ

ABSTRAKT

Životný štýl predstavuje označenie pre všetky každodenné činnosti, ktoré sú tvorené hodnotami a normami spoločnosti. Zmena životného štýlu spôsobená zmenou životného prostredia v procese migrácie predstavuje mimoriadny zásah do bežného fungovania ľudí. Príspevok je komplementárne zameraný na zmeny prejavujúce sa na zdraví migrujúcich. Zdravotné hľadisko je opisované prostredníctvom vnímania integrovaného rytmu organizmu – cirkadiálneho rytmu. Riadenie všetkých biologických funkcií zahrňujúce zdravie je odvodené prostredníctvom oscilátorov. V rámci určenia zdravotnej perspektívy boli vybrané štyri oblasti, ktoré boli predmetom výskumnej štúdie. Tá má kvalitatívny rozmer a je realizovaná prostredníctvom sondáže. Výsledky výskumnej štúdie je možné charakterizovať prostredníctvom pozitívnych, ale aj negatívnych zmien vo vybraných oblastiach. V praxi sociálnej práce je nutné posudzovať každú oblasť životného štýlu. Poznanie teoretických konceptov a vplyvov životného štýlu predznamenáva zvyšovanie odbornej činnosti v praxi. Štúdia má charakter zahrňujúci bežné fungovanie ľudí v spoločnosti, ktoré je prispôbované žiaducim štandardom pre fungovanie v nej. Všetky normy a hodnoty vytvárajú štandardný vzorec žiaduceho životného štýlu, ktorý je špecificky diferencovaný v každej krajine.

Kľúčové slová: Životný štýl. Sociálne normy. Sociálne hodnoty. Cirkadiánnny rytmus. Sociálna práca. Migrácia.

ABSTRACT

Lifestyle is a label for all everyday activities that are shaped by the values and norms of society. The change in lifestyle caused by environmental change in the process of migration represents an extraordinary intervention in the normal functioning of people. The paper has a complementary focus on the changes manifested in the health of migrants. The health aspect is described through the perception of the integrated rhythm of the organism - the circadian rhythm. The control of all biological functions involving health is derived through oscillators. In order to determine the health perspective, five areas were selected for the research study. The latter has a qualitative dimension and is carried out through probing. The results of the research study can be characterized through positive as well as negative changes in the selected four areas. In social work practice it is necessary to assess each area of lifestyle. Knowledge of the theoretical concepts and influences of lifestyle, foreshadows increasing professional activity in practice. The nature of the study is inclusive of the normal functioning of people in society, which is adapted to desirable standards for functioning in it. All norms and values form a standard pattern of desirable lifestyles, which are specifically differentiated differently in each country.

Key words: Lifestyle. Social norms. Social values. Circadian rhythm. Social work. Migration.

ÚVOD

Sociálna práca ako praktická disciplína skúma prostredníctvom posúdenia všetky aspekty ľudského fungovania. Ide o vnímanie fyzických podmienok ľudí, ktoré tvoria predpoklad pre životný štýl. Primárne je to zdravotná, a fyziologická stránka, ktorá je predmetná pre optimálne vnímanie správneho fungovania organizmu. Obe zložky fungovania sú prioritné pre sociálnu prácu a rovnako sú dôležité pre oblasť v migrácii. V procese migračnej adaptácie je dôležité vnímať životný štýl prostredníctvom jeho jednotlivých častí. Téma migrácie je vysoko aktuálnou témou, nakoľko počet migrujúcich ľudí neustále stúpa. Predmetom príspevku je prepojenie oboch tém prostredníctvom dôsledkov, ktoré sa dotýkajú mnohých oblastí života, najmä však zdravotného hľadiska. Migráciu a životný štýl je možné prepojiť v rámci troch nosných perspektív. V teoretickom koncepte je primárne predstavená migrácia optikou dôsledkov zdravia prostredníctvom autorov: Farhuda a Aryana (2018, [cit. 2024-05-12]); Gupta (2019, [cit. 2024-05-12]); Bea, Fang a Rustgi et al. (2019, [cit. 2024-05-12]); Sukegawa, Noda a Morishita, (2009, [cit. 2024-05-12]) a ďalších. Teoretické vymedzenie životného štýlu je opísané prostredníctvom autorov Jensen (2007, [cit. 2024-05-13]); Spadea, Rusciani a Mondo (2018, [cit. 2024-05-13]) v opise migrácie je príspevok orientovaný na vymedzenie jednotlivých charakteristík na ktoré poukazujú Rechel, Mladovský a Ingleby et al. (2013, [cit. 2024-05-08]); Gushlak, Pottie a Roberts (2011, [cit. 2024-05-08]). Cieľom príspevku je reflektovať charakter zmien životného štýlu ako dôsledku migrácie.

1 Teoretické východiská migrácie a životného štýlu

Teoretické koncepcie štúdie sú reflektované v dvoch základných pojmoch – migrácia a životný štýl. Migrácia predstavuje v spoločnosti významný a rozšírený fenomén. Tento fakt potvrdzujú Rechel, Mladovský a Ingleby et al. (2013, [cit. 2024-05-08]), pričom opisujú, že v aktuálnom rozložení obyvateľstva, je podiel migrantov v európskej populácii vy-

soký a neustále rastie. Autori taktiež poukazujú na zvýšenú mieru migrácie, ktorá si vyžaduje potrebu zvýšenej sledovanosti analýzy jej dôsledkov. Zdôrazňujú, že je potrebné získavať vyššiu mieru informácií o zdraví migrantov. S tým súvisí aj potreba skúmať prípadné prekážky v prístupe k zdravotníckym službám, či spôsoby zlepšenia poskytovania zdravotníckych služieb pre migrantov, na ktoré sa vzťahuje globálna politika v oblasti zdravia platná pre celú *Európsku úniu*. Gushlak, Pottie a Roberts (2011, [cit. 2024-05-08]) na príklade *Kanady* opisujú, že v súčasnosti predstavuje migrácia až dve tretiny populačného rastu. Pristáholci tvoria viac ako 20 % populácie krajiny. Trend zvyšovania podielu migrácie v obyvateľstve je pozitívny, nakoľko prichádzajúci migranti podľa ich realizovaného prieskumu disponujú lepším zdravím a celkovou odolnosťou. Aj napriek snahám o udržanie zdravia je postupom času prítomný pokles zdravého imigrantského efektu. Prístup k zdravotníckym službám a zdravotné podmienky niektorých populácií migrantov sa líšia v porovnaní s pacientami narodenými v *Kanade*. Tieto rozdiely podporujú potrebu preventívnej starostlivosti a v poskytovaní zdravotníckych služieb. Autori zdôrazňujú, že zdravotný profil migrantov sa líši v závislosti od ich pôvodu a skúseností, a preto je veľmi žiaduce, aby sa implementovali charakteristiky zdravotného stavu migrantov do praxe.

Prepojenie migrácie so životným štýlom je možné opísať na troch perspektívach. Prvú perspektívu poskytuje Jensen (2007, [cit. 2024-05-13]), pričom určuje, že pôvod slova pochádza z latinského výrazu *Modus vivendi*, ktorý označuje spôsob života. Poroženie daného výrazu zahŕňa zmysel hodnôt a postojov. Všetky hodnoty a postoje tak, ako to bolo tradíciou v starovekom *Grécku*, označovali niečo, čo mladá generácia zdedila od staršej generácii. Autorka taktiež poukazuje na aktuálnu diferenciu základného rozmeru hodnôt a noriem spoločnosti, ktoré sa dedili z generácie na generáciu. Takto zdedený komplex je aktuálne ovplyvňovaný detským kultúrnym prostredím, kultúrnym prostredím mládeže a multikultúrnym prostredím

dospelých. Tieto vplyvy majú dosah na proces formovania životného štýlu v súčinnosti s médiami a globalizáciou. Druhú perspektívu je možné vnímať prostredníctvom nového rozmeru fenoménu **migrácie za životným štýlom**. Podľa *LM Hub* (2024, [cit. 2024-05-13]) je migrácia za životným štýlom označenie pre sťahovanie sa občanov z bohatých priemyselných krajín s cieľom nájsť zmyslupnejší a pokojnejší život, zvyčajne na miestach s nižšími životnými nákladmi a slnečným podnebím. Ostatným rozmerom teoretickej koncepcie je životný štýl migrujúceho človeka. Charakterizujúc toto hľadisko uvádza Spadea, Rusciani a Mondo (2018, [cit. 2024-05-13]), že migrácia so sebou prináša mnohé zmeny odzrkadľujúce sa na kvalite života ľudí. Prioritne ide o to, že migrujúci ľudia zažívajú hlboké zmeny v životnom štýle. Tieto zmeny majú veľký vplyv na mechanizmy súbežne sa vyskytujúce v rizikovitom správaní. Predmetné sú všetky vzájomné vzťahy vznikajúce medzi rôznymi kultúrami a históriou migrácie v danom období. Proces inkulturácie preto môže mať pozitívne alebo negatívne účinky na zdravie v závislosti od individuálnych a kontextových hľadísk.

1.1 Zmena životného štýlu v perspektíve zdravia

Vonkajšie prostredie je priamym činiteľom ovplyvňovania kvality zdolnosti organizmu. Poukazujúc na stanovisko Farhuda a Aryana (2018, [cit. 2024-05-12]) je možné opísať, že aj napriek tomu, že environmentálne podmienky nie sú vôbec závislé na ľudskej kontrole dokážu ovplyvňovať ľudský organizmus prostredníctvom adaptívnej funkcie biologického rytmu. Konkrétne ide o cirkadiánnu rytmus, ovplyvnený **faktormi ako životný štýl**, dedičnosť, rotácia zeme a slnka a striedanie ročného obdobia. Základná regulácia cirkadiánného rytmu je kľúčovou pre zdravý život ľudí. Všetky environmentálne faktory (svetlo, trvanie noci a dňa, ročné obdobia) zároveň kreujú životný štýl. Zmeny v činiteľoch cirkadiánného rytmu môžu viesť k narušeniu cirkadiánného rytmu a to spôsobuje zvýšený výskyt rôznych chorôb. Gupta (2019, [cit. 2024-05-12]) opisuje, že moderný život so sebou prináša nepravidelnosť

striedania tmy a svetla cez svetelný smog. Toto narušenie základného cyklu dňa a noci je sprevádzané negatívnymi dôsledkami ukazujúcimi sa na zníženej kvalite a intenzite spánku. Obdobne sedavý spôsob života a nevhodná strava v podobe rýchleho občerstvenia nepriaznivo ovplyvňujú ľudské zdravie. Pokračujúc v týchto charakteristikách uvádzajú Bea, Fang a Rustgi et al. (2019, [cit. 2024-05-12]), že jednou z oblastí, ktorá je ovplyvnená nezdravým životným štýlom je oblasť stravovania. Všetky narušenia cirkadiánnych rytmov životným štýlom, ktoré môžu byť podporené nevhodným pracovným rozvrhom, stravovacími návykmi, klimatickými podmienkami predstavujú výrazný vplyv metabolickej homeostázy. Táto metabolická dysfunkcia je spôsobená chronickým nesúlalom endogénnych rytmov organizmu a je zdraviu škodlivá, zvyšuje riziko obezity, metabolických a kardiovaskulárnych ochorení, cukrovky a rakoviny (Bea, Fang a Rustgi et al. 2019, [cit. 2024-05-12]). V rámci stravovania je možné opísať aj nadväzujúcu funkciu – spánok, ktorej hlavnou úlohou je regenerácia organizmu. V tomto smere zdôrazňujú Sukegawa, Noda a Morishita, (2009, [cit. 2024-05-12]), že je možné charakterizovať spánok ovplyvnený životným štýlom. Prioritne ide o prepojenie zahŕňajúce všetky aktivity počas dňa a noci.

Predmetné je narušenie rytmov spánku a bdenia, ktoré vedie k poruchám cirkadiánného rytmu. Narušenie základného rytmu spánku a bdenia je podľa Figueiro a Pedlera (2023, [cit. 2024-05-18]) ovplyvnené príchodom elektrického osvetlenia v ľudských obydliach, ale aj pouličným osvetlením. Tento aspekt radikálne zmenil základný cyklus, ovplyvnený striedaním svetla a tmy³. Nedostatok strhnutia cirkadiánnym rytmom vedie k zhoršenému spánku, ale aj k zvýšenému rozvoju chorôb. Zároveň Zhang, Zhang a Wang (2023, [cit. 2024-05-12]) podporujúco konštatujú, že vplyv cirkadiánného rytmu je možné sledovať prostredníctvom kvality spánku. Tá je vo vzťahu k zdraviu smerodajná v prepojení so zdravým životným štýlom. Je možné charakterizovať, že optimalizáciou cirkadiánného rytmu sa môže

zlepšiť kvalita spánku prostredníctvom rozvíjania a podpory zdravého životného štýlu zahŕňajúceho zdravú stravu, pohyb a optimálny spánok. Podporu zdravého životného štýlu je možné realizovať cez rôzne športové aktivity. Opierajúc sa o benefity zdravého životného štýlu kreovaného športovou aktivitou uvádzajú Gabriel a Ziertah (2019, [cit. 2024-05-12]), že narušené denné rytmy sú čoraz evidentnejšie ako škodlivé javy v patológii metabolických ochorení. Cvičenie je dobre charakterizované ako kľúčový zásah v prevencii a liečbe jedincov s metabolickými

ochoreniami. Okrem toho napomáha k stimulácii metabolizmu svalstva, ktoré je ovládané cirkadiánnym rytmom. Zároveň podľa Lieveerse, de Vries a Hoogendoorn (2013, [cit. 2024-05-12]) prispieva stabilná sociálna opora. Autori opisujú, že prostredníctvom teórie social zeitgeber môže nedostatok sociálnej opory znížiť pravidelnosť cirkadiálneho rytmu. Sumarizujúc jednotlivé aspekty životného štýlu, ktoré sú priamo kontraindikované cirkadiánnym rytmom sme vytvorili prehľadnú tabuľku:

Tab. č. 1: Prehľad aspektov životného štýlu a zdravotného hľadiska

Oblasť	Životný štýl	Cirkadiánnny rytmus	Dôsledky na zdravie
Stravovanie	stravovacie návyky, klimatické podmienky stravy	metabolická homeostáza	obezita, metabolické a kardiovaskulárne ochorenia, cukrovka
Spánok	aktivity počas dňa a noci, elektrické osvetlenie	Vyplavovanie melatonínu	nespavosť, podráždenosť, znížená kvalita spánku
Športová aktivita	sedavá práca, málo aktivity v bežných činnostiach, pravidelnosť pohybu	prevencia a liečba ľudí s metabolickými ochoreniami	celková zvýšená odolnosť organizmu, podpora kondície
Sociálna opora	výchova k zdravým životným návykom, príležitosti pre zdravý spôsob života	pravidelnosť opakovania cirkadiánnnych rytmov	optimálny zdravotný stav

Zdroj: vlastné spracovanie

2 Metodológia

Výskumný problém je odvodený z cieľa štúdie pričom sa zameriava na **objasnenie toho ako študenti migrujúci z Ukrajiny prispôsobili životný štýl života na Slovensku**. Pre efektívne pochopenie a interpretovanie skúmanej problematiky je zvolená **kvalitatívna výskumná stratégia**, ktorá je opisovaná Hendlom (2017) ako stratégia, pri ktorej sa efektívne interpretuje sociálne správanie, prostredníctvom subjektívnych významov aktérov a ich konštrukcií o vlastnom správaní a správaní iných. Výskumný problém je možné uchopiť v rámci exploratívnej úrovni problému zmeny životného štýlu v procese migrácie. Exploratívnu rovinu výskumu charakterizujú Gučík et al. (2011) ako typ výskumu, pri ktorom je možné odvodiť

poznávací charakter, v ktorom sa kladie dôraz na získanie prehľadu o skúmanej problematike. Tento postoj podporuje Reichel (2009) pričom zdôrazňuje, že exploratívny výskum skúma podstatu javu alebo fenoménu a jeho základné vlastnosti, prípadne aj vzťahy medzi nimi. Podstatou je skúmanie rôznych závislostí, s cieľom priniesť úplne nové poznatky o fenoméne. Problematika zmeny životného štýlu v dôsledku zmeny prostredia a zmeny krajiny je v podmienkach Slovenska málo preskúmaná. Vo vzťahu k migrácii je zmena životného štýlu potrebná pre úplne začlenenie sa do spoločnosti. Skúmanie aspektov životného štýlu súhrne vytvára obraz o miere schopnosti začlenenia.

Na základe stanoveného výskumného problému špecifikujeme **výskumnú otázku: Ako sa zmenil životný štýl študentov migrujúcich z Ukrajiny, ktorí žijú na Slovensku v rozmedzí 6 až 12 mesiacov.** Zároveň Reichel (2009) uvádza, že rovnako, ako pri kvantitatívnej stratégii, tak aj pri kvalitatívnej je potrebná dôkladná príprava výskumného návrhu, pričom nosným bodom je konceptualizácia. Konkrétne opisuje Balogová a Boriščáková (2021) konceptualizáciu ako proces, pri ktorom sa zo všeobecných myšlienok a úvah stáva relevantný odborný koncept. Identifikujú sa najdôležitejšie pojmy javu a prieniky, ktoré sa budú skúmať. Konceptualizácia výskumného problému je uchopená prostredníctvom nosných pojmov:

1. Životný štýl;

- a. Cameron (2010) uvádza, že životný štýl predstavuje súbor stabilných a konkrétnych javov, ktoré kreujú ľudský život. Je ho možné opísať skrz rôznych aspektov. V rámci aspektu národnosti, tvorí životný štýl jedinečnosť, ale aj ochranu vlastnej identity. V módnom priemysle ide o oblečenie a doplnky, ktoré vytvárajú podklad pre životný štýl. Lekárske hľadisko zohľadňuje moderný životný štýl v účinkoch na globálne zdravie. Všeobecne je možné charakterizovať životný štýl ako označenie každodenných zvykov, činnosti jedincov, ktoré sú viditeľné a zároveň je možné ich meniť. Tvarujú identitu a zdravie človeka.
- b. Sobel (1981) uvádza nosnú definíciu životného štýlu s psychologického hľadiska ako špecifické správanie, ktoré je pozorovateľné a ovplyvniteľné vôľovými procesmi.
- c. Pham-Huy a Pham Huy (2022) charakterizujú životný štýl optikou zdravia. Zameriavajú sa na to, ako ovplyvňuje výber potravín, fyzická aktivita, voľný čas, dĺžka spánku a požívanie alkoholu, tabakových výrobkov či drog zdravie a každodenné fungovanie. Rovnako dôležitým faktorom je výber bývania, temperamentu správania sa v rodine, s priateľmi a správanie sa v práci. Zároveň výber kvality a prípravy jedla, každodenné fyzické aktivity, ako je chôdza. Rovnako dôležitá

pre životný štýl je aj infraštruktúra verejnej dopravy mesta v ktorom ľudia fungujú⁴.

2. Oblasť životného štýlu;

- a. V rámci uvedenia jednotlivých oblastí vychádzame z kategórie premenných životného štýlu Farhuta (2015, [cit. 2024-05-13]), ktorý opisuje, že poznáme deväť základných oblastí - stravovanie, šport a cvičenie, spánok, sexuálna aktivita, návykové látky, lieky, technológie, voľný čas a štúdium. Pre potreby realizácie rozhovorov sme opísali bližšie len niektoré z nich. Ide o spánok, stravovanie, šport a zaradili sme aj sociálnu oporu.
- i. Vo vyčlenení životného štýlu je nutné opísať prepojenie úzko spojený spánok. Shochat (2012, [cit. 2024-05-26]) opisuje, že technologický pokrok umožnil modernej spoločnosti zotrvať v bdení 24 h, cestovanie cez rôzne časové pásma a vystavenie sa nespočítanému množstvu elektronických zariadení, ako sú televízory, počítače a mobilné telefóny, ktoré súčinne tvoria nevhodné podmienky pre optimálny životný štýl. Všetky tieto elementy boli predmetom mnohých štúdií, ktoré potvrdzujú, že tieto pokroky si vyberajú svoju daň na ľudskom fungovaní a zdraví prostredníctvom svojich škodlivých účinkov na kvalitu, kvantitu a načasovanie spánku. Vzájomnosť životného štýlu a kvality spánku potvrdzuje Monk et al. (2002, [cit. 2024-05-26]), ktorí charakterizujú, že existuje súvislosť medzi pravidelnosťou životného štýlu a kvalitným spánkom.
- ii. stravovanie – nevhodné návyky životného štýlu, ktoré so sebou prinášajú nesprávne stravovacie návyky kvantifikujú rôzne zdravotné riziká súvisiace so zápalovými a inými procesmi organizmu (Angelo et al. 2019, [cit. 2024-05-26]). Vzťah k stravovaniu je dôležitý pre celkový životný štýl v tomto koncepte Romero Blanco et al. (2021, [cit. 2024-05-26]) uvá-

- dzajú, že výsledky ich štúdie preukazujú, že ľudia, ktorí trpeli závislosťou na jedle mali zvýšenú mieru BMI a zároveň mali pridruženú horšiu kvalitu spánku, problémy s úzkosťou alebo depresiou, zároveň títo ľudia preferovali život, ktorý bol tvorený prevažne sedavým spôsobom života.
- iii. šport a cvičenie – miera bežnej pohybovej aktivity počas dňa predurčuje formu fungovania vo vlastnom živote. Tento pohľad podporuje Sokolová et al. (2021, [cit. 2024-05-26]), ktorá poukazuje na to, že pohybová aktivita a šport tvoria základnú sústavu najdôležitejších prvkov zdravého životného štýlu. Zároveň Bonnet et al. (2021, [cit. 2024-05-26]) zhodne charakterizujú zdravý životný štýl, ktorý je tvorený športom a zdravým prístupom k nemu. Udržiavanie športovej aktivity a vzdelávanie sa v danej oblasti pomôže predchádzať rôznym zdravotným problémom. Miera zdravého životného štýlu môže kontrolovať nadváhu Héroux et al. (2017, [cit. 2024-05-26]) charakterizuje, že životný štýl je možné deskriptívne zachytiť prostredníctvom antropometrie. Tá skúma zloženie tela prostredníctvom hmotnosti, obvodu pásu, telesného tuku, svalovej hmotnosti, krvného tlaku, biochemické vyšetrenie krvi a iné. Je možné charakterizovať, že prostredníctvom antropometrie je možné sledovať kondíciu telesnej stránky tela.
- iv. sociálna opora – rovnako dôležitou súčasťou životného štýlu je správanie sa vo svojom sociálnom prostredí. Opisne charakterizuje Kelly (2011, [cit. 2024-05-26]), že existuje vzájomný vzťah medzi životným štýlom v podobe zdravých životných návykov a sociálnou oporou. Pričom sociálna opora, ktorá je sprostredkovaná zo strany rodiny a priateľov je rovnako prepojená s návykmi životného štýlu, či už ide o zdravé alebo nezdravé návyky. Autor upozorňuje

na komplementárnu synergiu nárastu sociálnej opory a zdravých návykov v životnom štýle a rovnako nízkej sociálnej opore a zhoršených návykoch v životnom štýle.

Ako primárna metóda výskumnej štúdie je zvolená metóda sondáže. Reichel (2009) opisuje ako jeden z variantov pred výskumom sondáž. Ide o špecifický typ predvýskumu, ktorý má za cieľ hlbšie skúmať jeden alebo viaceré aspekty pozorovaného javu. Ide o hlbší prienik do prvkov či fenoménov skúmaného prvku. Zároveň, autor poukazuje na kvalitatívny charakter sondáže, ktorý vzniká pri priamom skúmaní v prostredí, napríklad v prostredí inštitúcie. Sondáž konštruovaná pre tento typ výskumnej štúdie je realizovaná vo forme krátkych rozhovorov so študentmi odboru *Sociálna práca na Inštitúte edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove*. Ide o študentov prvého ročníka, ktorí majú aktuálne svoj pobyt na *Slovensku* v trvaní 7, 5 mesiaca. Táto doba je dostatočná pre porovnanie podmienok na zmeny životného štýlu. Rozhovory sú realizované prostredníctvom vopred pripravených otvorených otázok. Počet respondentov pre sondáž je v celkovom počte štyri. Išlo o študentov vo veku od 17 do 19 rokov. Výber respondentov bol zámernejší. Kritéria pre výber boli nastavené na študenta vysokej školy, ktorý je žije na *Slovensku* do 1 roka. Kategórie pre realizovanie rozhovorov boli konštruované na základe konceptuálneho rámca. Išlo o tieto kategórie: **Stravovanie⁵, Šport⁶, Spánok⁷, Sociálna opora**. V rámci jednotlivých kategórií sú oblasti otvorených otázok, preberané s respondentmi.

3 Výsledky výskumnej štúdie

V rámci analýzy odpovedí študentov sme využili techniku zhrňujúceho protokolu. Túto opisuje Hendl (2016) ako predmetnú vtedy, ak ponechávanie celých pasáží odpovedí nie je podstatné pre interpretáciu. Je dôležité poukázať na to, že tento proces nie je náhodný. Zámerné ponechávanie pasáží, ktoré mali v rámci hodnotenie oblastí a zároveň ide o ponechávanie pasáží, ktoré zachy-

távajú citovo podfarbené dichotómie vyjadrenia. Analýza odpovedí je graficky znázornená v nasledujúcej tabuľke, pričom červenou farbou sú označené údaje, ktoré respon-

dentky interpretovali negatívne a žltou farbou sú označené údaje, ktoré sú interpretované pozitívne.

Tab. č. 2: Odpovede respondentiek

	Respondentka č. 1	Respondentka č. 2	Respondentka č. 3	Respondentka č. 4
SPÁNOK	Môj spánok sa celkovo veľmi zhoršil , som menej disciplinovaná v čase kedy idem spať.	Môj spánok sa veľmi zlepšil .	Začala som chodiť spať skôr ako doma. Spím lepšie .	Spím omnoho lepšie ako predtým.
ŠPORT	Prestala som športovať tak ako som športovala na <i>Ukrajine</i> . Nechodím do posilňovne ani na žiadne tréningy.	Začala som aktívne chodiť do posilňovne .	Už nešporujem tak ako doma , nemám sa kam prihlásiť na športové aktivity.	Začala som aktívne chodiť do posilňovne .
STRAVOVANIE	Moje stravovanie sa stalo menej pestrým a nepravidelným .	Vďaka zhoršenému stravovaniu som veľmi pribrala na váhe.	Nemyslím, že sa mi nejak zmenili stravovacie návyky.	Nevnímam zmenu v stravovacích návykoch.
SOCIÁLNA OPORA	Moja sociálna opora sa zmenila. Znížil sa počet priateľov , nemám častý kontakt s domovom.	Na <i>Slovensku</i> som si našla nových priateľov - Slovákov, ktorí ma podporujú .	Aktuálne menej komunikujem s rodinou ale trávim viac času so svojimi priateľmi s ktorými si rozumiem .	Na <i>Slovensku</i> som si vybudovala stabilnú sieť sociálnej opory , ktorá ma podporuje.

Zdroj: vlastné spracovanie

Z výsledkov predchádzajúcej tabuľky je možné charakterizovať, že respondenti opisujú v niektorých oblastiach zhoršené alebo zlepšené aspekty životného štýlu. V rámci oblasti spánku uviedli respondentky zhoršený spánok v dôsledku nedostatočnej disciplíny, pričom ďalšie respondentky uviedli, že zmenou prostredia vplyvom migrácie sa ich spánok zlepšil teda v konečnom dôsledku sa cítili viac oddýchnuté a pripravené na ďalší deň. V oblasti šport je porovnanie prostredia na *Slovensku* s *Ukrajinou* vyrovnané v počte stimulácie a regresie športový aktív. Polovica respondentiek uvádza, že na *Slovensku* začali aktívne športovať, a druhá polovica opisuje práve opačnú dimenziu. Prostredie na *Slovensku* im nesaturuje vhodné podmienky pre športovanie. Obdobne je opísaná oblasť stravovania, avšak zmena nastáva len u dvoch respondentiek, ktoré túto

zmenu hodnotia negatívne – opisujú zhoršenú stravu a rovnako aj nepravidelnú.

Dve respondentky nevímajú žiadnu zmenu v stravovacích návykoch. Najvýraznejšie zmeny nastávali v oblasti sociálnej opory u všetkých respondentov. Obdobná dichotómia je u všetkých stabilná podpory zo strany rodiny je menej citelná avšak štruktúra opory sa zmenila skôr na oporu zo strany priateľov.

Vo výsledkoch nasledujúcej tabuľky uvádzame najväčšie výzvy, ktoré vplyvom zmeny životného štýlu na *Slovensku* museli respondentky prekonať a zároveň aké najväčšie dôsledky to prinieslo na ich zdravotný stav.

Tab. č. 3: Ďalšie odpovede

	Respondentka č. 1	Respondentka č. 2	Respondentka č. 3	Respondentka č. 4
Výzvy	jazyková bariéra, iná mentalita	rozdielny životný štýl, jazyková bariéra	pocit, že tu nepatrím a že tu nie som vítaná, jazyková bariéra	jazyková bariéra, iná kultúra
Zdravie	vypadávanie vlasov, úzkosti a podráždenosť, nespavosť	vypadávanie vlasov	zlepšenie spánku	žiadnen vplyv

Zdroj: vlastné spracovanie

Medzi najväčšie výzvy, ktoré boli opísané je jazyková bariéra, zároveň je to iná kultúra, životný štýl a tzv. iná mentalita. Všetky tieto elementy sa vzťahujú na životný štýl ľudí, ktorý je rozdielny pre všetky oblasti. Dôsledky zmien boli rôznorodé.

4 Diskusia

Zmena životného štýlu a jej dôsledky na zdravie ľudí je predmetom vedeckého bádania v rôznych krajinách. Pre porovnanie výsledkov výskumu vyplývajúcich zo štúdie uvádzame výsledky zahraničných štúdií Spadea, Rusciani a Mondo (2018, [cit. 2024-05-13]); Figuero a Pedler (2023, [cit. 2024-06-09]); Sukegawa Noda, a Morishita (2009, [cit. 2024-05-12]); Gupta (2019, [cit. 2024-05-12]), ktoré obdobne skúmali zmeny životného štýlu v rámci rôznych perspektív. Spadea, Rusciani a Mondo (2018, [cit. 2024-05-13]) opisujú, že väčšina teoretických východísk migrácie zhodne uvádza, že dlhší pobyt v krajine s inou kultúrou, môže spôsobiť dôsledky spájajúce sa najmä s nezdravými návykmi, ale aj nezdravým stravovaním pričom priamym dôsledkom môže byť zvýšenie hmotnosti. Zhodne konštatujeme, že v nami realizovanej výskumnej štúdii sme dostali rovnaký výsledok. Časť respondentiek opisovala, že dôsledkom zmeny prostredia sa ich stravovanie návyky zmenili, a to sa odzrkadlilo na pribúdajúcej telesnej hmotnosti. Autori Spadea, Rusciani a Mondo (2018, [cit. 2024-05-13]) ponúkajú vysvetľujúce hľadisko, pričom sa sústredili na to, že zlé socioekonomické faktory podporujú nezdravý životný štýl, a naopak lepšie sociálno-ekonomické postavenie determinuje, lepší prístup k zdravému životnému štýlu. Zároveň je možné konštatovať, že zdravý životný štýl v sebe zahŕňa proaktívny prístup k bežným aktivitám, zahŕňajúci pohyb na

čerstvom vzduchu. Komplementárne Figuero a Pedler (2023, [cit. 2024-06-09]) opisujú, že miera vystavenia sa dennému svetlu je jedným z faktorov ovplyvňujúcich životný štýl, a totožne je dôležitá pre fungovanie ľudského cirkadiálneho rytmu. Obdobne identifikovaným faktorom životného štýlu a zároveň cirkadiálneho rytmu je spánok. V tomto ponímaní uvádzajú Sukegawa, Noda, a Morishita (2009, [cit. 2024-05-12]) vlastnú realizovanú štúdiu, ktorej cieľom bolo hodnotenie spánkových návykov ako súčasti životného štýlu. Pri vyhodnotení identifikovali u 52 respondentov všetky tri spánkové chronotypy 9, 6 % ranného typu, 71, 2 % stredného typu a 19, 2 % večerného typu. Z večerných typov malo 40 % variáciu v čase spánku viac ako dve hodiny a 20 % malo variáciu v čase prebudenia viac ako dve hodiny. Približne 80 % ranných a 20 % večerných typov uviedlo príjemné zážitky z prebudenia. Záverom autori poukazujú na to, že hodnotenie skutočných podmienok spánku a životných návykov pomocou jednoduchých a vysoko spoľahlivých dotazníkov môže byť užitočné pri prevencii porúch spánku a pri zlepšovaní spánku a životných návykov. Na tento aspekt je dôležité poukázať aj v sociálnej práci. Optikou posúdenia v sociálnej práci je dôležité nazerať na aspekty fyzického zdravia prostredníctvom kvality prostredia. V tomto ponímaní uvádzame stanovisko Hamadeja a Balogovej (2015, s. 55, [cit. 2024-06-10]), ktorí definujú, že „*samotné posúdenie je pracovníkmi SPODaSK zakomponované v rámci plánu sociálnej práce s rodinou, v ktorom je obsiahnutý cieľ plánu sociálnej práce s klientom a rodinou a koordinácia zadaných úloh. Obidva modely sa spoločne zameriavajú na hodnotenie fyzického, psychického a sociálneho stavu klientov, a to aj so zohľadnením*

na špecifickosť ich individuálnych potrieb“. Prostredníctvom posúdenia v sociálnej práci je podstatné vnímať viaceré aspekty životného štýlu, ktoré sa menia a ovplyvňujú sociálne fungovanie ľudí. V opise faktoru spánku pokračuje Gupta (2019, [cit. 2024-05-12]), ktorý určuje, že štúdie zdôrazňujúce dôležitosť praxe založenej na dôkazoch o denných rytmoch ľudského správania poskytujú základ pre adekvátny pohľad na kauzálne faktory cirkadiánneho nesúladu. Na základe tohto možno konštatovať, že autor poukazuje na rôzne štúdie molekulárnej chronobiológie, ktoré majú za cieľ poukázať na faktory týkajúce sa cirkadiánneho rytmu a sú regulované životným štýlom. Medzi nosné výsledky výskumných štúdií v predmetnej problematike označuje Gupta (2019, [cit. 2024-06-09]), že súčasné trendy životného štýlu súčinne so zrýchleným mestským životom kontinuálne narúšajú cirkadiánnu rytmus. Obdobný súvis predstavujú viac ako 8-hodinové pracovné zmeny. Predmetný je aj čas dochádzania za prácou. Dlhé dochádzanie zapríčiňujúce skoré vstávanie a neskoré zaspávanie podporuje prejavy nespavosti a zhoršenú kvalitu spánku. Predmetná je aj každodenná pracovná rutina, sprevádzaná nutnosťou rýchleho stravovania sa, prostredníctvom rýchleho občerstvenia, ktoré narúša nastavenie denných rytmov, jedenia a spánku. Dôsledkom, čoho sa v konečnom efekte zvyšuje rozvoj chorôb. Zdravý aspekt životného štýlu je aj cvičenie. Gabriel a Ziertah (2019, [cit. 2024-05-12]) opisujú, že načasovanie aktívnej činnosti je prepojené s metabolickými činnosťami organizmu. U ľudí vrcholí mitochondriálna funkcia v neskorých popoludňajších hodinách. Načasovanie cvičenia a aktívnej činnosti tak, aby sa koordinovala s cirkadiánnym rytmom. Tá môže byť účinnou stratégiou na optimalizáciu zdravotného stavu. Autori rovnako poukazujú na to, že práca na zmeny môže vyvolať akútnu inzulinovú rezistenciu. Preto vhodne načasované cvičenie môže zlepšiť zdravotné ukazovatele metabolických ochorení.

ZÁVER

Záverom možno poukázať na to, že dôsledky procesu migrácie sú preukázateľné v rôznych oblastiach ľudského života. Výskumný problém reflektuje objasnenie procesu prispôsobenia životného štýlu študentov migrujúcich z *Ukrajiny na Slovensko*. Stanovená výskumná otázka „*Ako sa zmenil životný štýl študentov migrujúcich z Ukrajiny na Slovensko?*“ bola rozpracovaná prostredníctvom výskumnej štúdie, ktorá mala kvalitatívny rozmer. Realizovaná bola metódou sondáže. Vybraté boli štyri kľúčové oblasti: **stravovanie, šport a cvičenie, spánok a sociálna opora**, ktoré sa bližšie skúmali. Zistenia preukázali, že proces migrácie so sebou priniesol zmeny v oblasti spánku a športu a cvičenia zároveň, ktoré boli pozitívne, ale aj negatívne vnímané. Celkové zhoršenie bolo identifikované v stravovacích návykov spojených so zmenou štruktúr sociálnej opory. Jazyková bariéra a rozdiely v kultúre boli identifikované ako hlavné výzvy, ktorým čelili. Dôsledky na život respondentov zahŕňali zdravotné aspekty v podobe zhoršenej pleti, vypadávania vlasov, úzkosti, ale aj zlepšenie prípadne zlepšenie spánku. V časti diskusia sme preukázali podobnosť výsledkov s realizovanými štúdiami čo podporuje transparentnosť výskumnej štúdie.

Zoznam bibliografických odkazov

- BALOGOVÁ, Beáta a Miriama BORIŠČÁKOVÁ, 2021. *Prologoména kvalitatívneho výskumu v sociálnej práci*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-2799-4.
- BRENDAN, M. Gabriel a Juleen R. ZIERATH, 2019. Circadian rhythms and exercise - re-setting the clock in metabolic disease. In: *Nature Reviews Endocrinology* [online]. Roč. 2019, č. 15, s. 197-206. ISSN 1759-5037 Dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41574-018-0150-x>
- CAMERON, David, 2016. Obesity, bioethics the Lifestyle dispositif. In: CH. MAYES. *The biopolitics of Lifestyle Foucault, ethics and healthy choices*. London: Routledge. ISBN 978-1-138-93386-6.

- FARHUD D. Dariush, 2015. Impact of Lifestyle on Health. In: *Iranian journal of public health* [online]. Roč. 44, č. 11, s. 1442–1444 [cit. 2024-06-09]. ISSN 2251-6085. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4703222/>
- FARHUD, Dariush a Zahra ARYAN, 2018. Circadian Rhythm, Lifestyle and Health: A Narrative Review. In: *Iranian journal of public health* [online]. Roč. 47, č. 8, s. 1068–1076. [cit. 2024-06-09]. ISSN 2251-6085. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6123576>
- FIGUEIRO G. Mariana a David PEDLER, 2023. Cardiovascular disease and lifestyle choices: Spotlight on circadian rhythms and sleep. In: *Progress in cardiovascular diseases* [online]. Roč. 2023, č. 77, s. 70-77 [cit. 2024-06-16]. ISSN 0033-0620. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pcad.2023.02.004>
- FIGUEIRO, G. Mariana a David PEDLER, *Cardiovascular disease and lifestyle choices: Spotlight on circadian rhythms and sleep*, In: *Progress in Cardiovascular Diseases* [online]. Roč. 2023, č. 77, s. 70-77 [cit. 2024-06-09]. ISSN 0033-0620. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0033062023000105>
- GUČÍK, Marian et. al, 2011. *Marketing cestovného ruchu*. Banská Bystrica: Slovensko-Švajčiarske združenie cestovného ruchu. ISBN 978-80-890990-85-3.
- GUPTA, Neelu Jain, 2019. Lifestyle and Circadian Health: Where the Challenges Lie? In: *Nutrition and Metabolic Insights* [online]. Roč. 2019, č. 12. [cit. 2024-06-09]. ISSN 1178-6388. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1178638819869024>
- GUSHLAK, Brian, Kevin POTTIE a Janet HATCHER ROBERTS, 2011. Migration and health in Canada: health in the global village. In: *Canadian Medical association Journal* [online]. Roč. 12, č. 183, s. 952-958. ISSN 0820-3946 [cit. 2024-06-09]. Dostupné z: <https://www.cma.ca/content/183/12/E952.short>
- HAMADEJ, Martin a Beáta BALOGOVÁ, 2015. Posúdenie ako významná časť práce sociálneho pracovníka v procese socioterapie. In: B. BALOGOVÁ a L. BARTKOVÁ. *Sociálny výskum – nekonečná hra ideí a dôkazov* [online]. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. s. 49-60 [cit. 2024-06-16]. ISBN 978-80-555-1642-4. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/el-pub/dokument/Balogova10/subor/Hamadej.pdf>
- HENDL, Jan, 2017. Věda a výzkum. In: J. HENDL a J. REMR. *Metody výskumu a evaluace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1192-1.
- HÉROUX, Mariane, 2017. A personalized, multi-platform nutrition, exercise, and lifestyle coaching program: A pilot in women. In: *Internet Interventions* [online]. Roč. 2017, č. 7, s. 16-22 [cit. 2024-06-09]. ISSN 2214-7829. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214782916300069>
- JENSEN, Mikael, 2007. *Defining Lifestyle*. In: *Environmental Sciences* [online]. Roč. 4, č. 2, s. 63–73 [cit. 2024-06-09]. ISSN 0944-1344. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15693430701472747>
- KELLY, A. Stephanie, M. Bernadette MELNYK a Diana L. JACOBS, 2010. Correlates Among Healthy Lifestyle Cognitive Beliefs, Healthy Lifestyle Choices, Social Support, and Healthy Behaviors in Adolescents: Implications for Behavioral Change Strategies and Future Research. In: *Journal of Pediatric Health Care* [online]. Roč. 25, č. 4, s. 216-223 [cit. 2024-06-16]. ISSN 0891-5245. Dostupné z: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0891524510000490?casa_token=W8SoNyT4gcAAAAA:mnEvz7DzPpy0it9pf9MccYA-gl7d5htCNC0Ok-oEUZR0CGDpRgoQS_hIrC1A3Onkhp7UnluwaQ
- LIEVERSE, Ritsaert, Rinske de VRIES a Adriaan W. HOOGENDOORN, 2013. Social Support and Social Rhythm Regularity in Elderly Patients with Major Depressive Disorder. In: *The American Journal of Geriatric Psychiatry* [online]. Roč. 21, č.

- 11, s. 1144-1153 [cit. 2024-06-09]. ISSN 1064-7481. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1064748113000572>
- LMhub, 2024. [online]. [cit. 2024-05-13]. Dostupné z: <https://research.tuni.fi/lifestyle/>
- PHAM-HUY, Chuong a Bruno PHAM HUY, 2022. *Food and lifestyle in health and disease*. Oxon: CRC Press Taylor Francis Group. ISBN 978-1-032-11222-0.
- RECHEL, Bernd, Philipa MLADOVSKÝ a David INGLEBY, 2013, Migration and health in an increasingly diverse Europe. In: *Health in Europe* [online]. Roč. 2013, č. 381, s. 1235-1245. ISSN 464-360X [cit. 2024-06-09]. Dostupné z: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(12\)62086-8/abstract?cc=y%3D](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(12)62086-8/abstract?cc=y%3D)
- REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.
- ROMERO-BLANCO, Christina, 2021. Food Addiction and Lifestyle Habits among University Students. In: *Nutrients* [online]. Roč. 13, č. 4 [cit. 2024-06-09]. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/2072-6643/13/4/1352>
- SEUL-A, Bae, Fang Ming ZHU a Vinod RUSTGI, 2019. At the Interface of Lifestyle, Behavior, and Circadian Rhythms: Metabolic Implications. In: *Frontiers in Nutrition* [online]. Roč. 2019, č. 6 [cit. 2024-06-09]. ISSN=2296-861X. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnut.2019.00132/full>
- SOBEL, E., Michael, 1981. *Lifestyle and Social Structure – Concepts, Definitions, Analyses*. New York: Academic Press. ISBN 0-12-654280-5.
- SOKOLOVÁ, Ol'ga et al., 2021. Physical activity as a component of a healthy lifestyle. In: *IV International Scientific and Practical Conference "Sustainable Development and Green Growth on the Innovation Management Platform" (SDGG 2021)* [online]. [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2021/67/e3sconf_sdgg2021_06011/e3sconf_sdgg2021_06011.html
- SPADEA, Teresa, Raffaella RUSCIANI a Luisa MONDO, 2018. Health-Related Lifestyles Among Migrants in Europe. In: A. ROSANO. *Access to Primary Care and Preventative Health Services of Migrants* [online] [cit. 2024-06-16]. ISBN 978-3-319-73629-7. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-73630-3_6
- SUKEGAWA, Mayo, Akiko NODA a Yuki MORISHITA, 2009. Sleep and lifestyle habits in morning and evening types of human circadian rhythm. In: *Biological Rhythm Research* [online]. Roč. 40, č. 2, s. 121-127 [cit. 2024-06-09]. ISSN 0929-1016. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/09291010701794404>
- ZHANG, Simin, Ningrui ZHANG a Sijia WANG, 2023. Circadian rhythms and sleep quality among undergraduate students in China: The mediating role of health-promoting lifestyle behaviours. In: *Journal of Affective Disorders* [online]. Roč. 2023, č. 333, s. 225-232, ISSN 0165-0327 [cit. 2024-06-09]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165032723005384>

Afiliácia

Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce* a KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

**Kontaktné údaje: Mgr. Natália VRANKOVÁ
prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA**

Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov
Email: natalia.dvorscakova@smail.unipo.sk
beata.balogova@unipo.sk

VÝZNAM ZDRAVIA V KONCEPTE SELF CARE U UKRAJINSKÝCH ŠTUDENTOV

The meaning of health in the concept of self care among Ukrainian students

Stela RICHNAVSKÁ, Beáta BALOGOVÁ

ABSTRAKT

Štúdia reflektuje konceptualizáciu migrácie ukrajinských študentov, ktorá predstavuje fenomén formujúci súčasný i budúci obraz vývoja sveta v sociálnom, ekonomickom, demografickom, politickom i kultúrnom kontexte. Autorky štúdie poukazujú na komplexne zamerané riešenie integrácie migrujúcich študentov, ktorá predstavuje kľúčovú otázku migračnej a integračnej politiky. Prihliadajúc na integráciu migrujúcich študentov, štúdia zdôrazňuje hľadisko indikátorov zdravotnej a vzdelanostnej integrácie s nutnosťou potreby ovládania slovenského jazyka. Líniu dotahuje analýza špecifických prvkov integrácie, faktory ovplyvňujúce migráciu a význam vysokoškolského štúdia v živote ukrajinských študentov. V kontexte teoretických prístupov vo vzťahu k migrácii sa štúdia opiera o teóriu kumulatívnych príčin a teóriu sociálnych sietí. Optikou sociálnej práce možno uviesť ekologickú perspektívu ako fundamentálny teoretický koncept. Tieto atribúty smerujú k uvedomeniu si významu zdravia v koncepte self care u ukrajinských študentov. Z hľadiska platných sociálno-politických dokumentov sa štúdia orientuje na vymedzenie zdravia v medzinárodnom kontexte. Rezultujú možno uviesť, že dôležitým atribútom kreovania štúdie sú odporúčania pre teóriu a prax v kontexte realizácie self care a zlepšenia zdravia subjektívnej pohody u ukrajinských študentov.

Kľúčové slová: Migrácia. Integrácia. Zdravie. Self care. Sociálna práca. Teoretické prístupy.

ABSTRACT

The study reflects on the conceptualization of migration of Ukrainian students, which is a phenomenon that shapes the current and future picture of the world's development in social, economic, demographic, political and cultural contexts. The authors of the study point to a comprehensive solution to the integration of migrant students, which represents a key issue of migration and integration policy. Taking into account the integration of migrant students, the study highlights the aspect of health and educational integration indicators with the necessity of the need for proficiency in the Slovak language. The line is drawn by the analysis of specific elements of integration, factors influencing migration and the importance of higher education in the life of Ukrainian students. In the context of theoretical approaches in relation to migration, the study draws on cumulative cause theory and social network theory. Through the lens of social work, the ecological perspective can be mentioned as a fundamental theoretical concept. These attributes point towards an awareness of the importance of health in the concept of self-care among Ukrainian students. In terms of current socio-political documents, the study focuses on the definition of health in the international context. As a result, it can be stated that an important attribute of the creation of the study are recommendations for theory and practice in the context of the implementation of self care and improvement of health subjective well-being in Ukrainian students.

Key words: Migration. Integration. Health. Self care. Social work. Theoretical approaches.

ÚVOD

Predmetom záujmu je **zdravie**, ktoré Vitálošová (2017, [cit. 2024-06-19]) definuje ako stav rovnováhy, pohody a schopnosti žiť, prekonávať prekážky a dosahovať životné ciele. Zdravie je vo všeobecnosti významnou súčasťou života **migrujúcich jedincov, prípadne ukrajinských študentov a študentiek** a ich aktuálne prežívanej situácie. Vnímanie zdravia ako stavu rovnováhy a pohody je prelínané s aspektmi *self care*, ktorá v živote migrujúceho jedinca zastáva dôležité miesto. Ďalšie nazeranie na zdravie uvádza Stanek (2011, [cit. 2024-06-19]), ktorý ho objasňuje ako stav dokonalého, telesného, duševného i sociálneho uspokojenia potrieb. Zdravie je životný proces, ktorý sa podľa Tomeša (2011, [cit. 2024-06-19]) mení na základe podnetov z interného prostredia ľudského organizmu alebo externého prostredia jedinca.

V zmysle **etického nazerania na hodnoty a ich definičné vymedzenie** sa Balogová, Bilasová a Geremešová (2018, [cit. 2024-06-19]) opierajú o tvrdenie Pasternákovej a Krajčovej (2009, s. 27 [cit. 2024-06-19]), podľa ktorých hodnoty predstavujú „ideálny objekt alebo ideu, ku ktorému jedinec zastáva hodnotiaci postoj a pripisuje mu význam vo svojom živote a snaží sa dosiahnuť ho“. Hodnoty významne vplyvajú na konanie a postoje jedinca. Sú označované ako hybná sila formovania osobnosti jedinca, jeho správania i konania v rôznych situáciách. **Z pohľadu sociológie** môžeme hovoriť o **životných alebo kultúrnych hodnotách**. Prelínajúc na zameranie štúdie uvádzame, že **zdravie patrí medzi základné životné hodnoty**, ako aj blahobyt, uznanie alebo rodinné šťastie. Okrem uvedeného poukazujeme na príklady základných kultúrnych hodnôt, medzi ktoré Balogová, Bilasová a Geremešová (2018, [cit. 2024-06-19]) priradujú ekonomické, sociálno-politické, historické a duchovné hodnoty.

Významným prvkom spracovania štúdie je **konceptuálny rámec vymedzenia migrácie**. Opierame sa o definíciu *Európskeho parlamentu* (2020, [cit. 2024-06-18]), podľa ktorého migrácia znamená pohyb jedincov s cieľom usadiť sa na novom mieste. Z hľadiska jej formy je známe, že migrácia môže byť dobrovoľná alebo nedobrovoľná a dôvody

pre jej rozhodnutie môžu byť ekonomického, environmentálneho alebo sociálneho pôvodu. Poukazujeme na prieniky **migrácie a migračnej politiky**, ktoré podľa *Slovenskej debatnej asociácie* [cit. 2024-06-18] veľmi úzko súvisia s **integráciou migrujúcich jedincov**.

Migrácia je neoddeliteľne spojená s **dôvodmi a faktormi**, ktoré ovplyvňujú rozhodnutie ukrajinských študentov a študentiek. Medzi významné faktory migrácie Chrančoková (2015, [cit. 2024-06-18]) priraduje počet univerzít v krajine, vzdialenosť domáceho prostredia od hostiteľskej krajiny, úroveň nezamestnanosti a počet migrujúcich študentov a študentiek z domovskej krajiny. Vstúpiť na územie hostiteľskej krajiny môže pre migrujúcich študentov a študentky z *Ukrajiny* predstavovať novú kultúru, komunitu a spektrum študijných programov. V oblasti migrácie sa ďalej zameriavame na **potrebu ovládania slovenského jazyka**, ostatné dôvody a faktory vplyvajúce na migráciu, sebestačnosť migrujúceho jedinca, i ďalšie tézy domáceho i zahraničného nazerania na migráciu.

Zameranie štúdie pozostáva z reflexie východísk migrácie ukrajinských študentov a študentiek, analýzy prvkov migrácie a indikátorov integrácie. Sústreďujeme sa na konceptuálne vymedzenie významu zdravia a dôležitosti vysokoškolského štúdia v živote ukrajinských študentov a študentiek. Lineárne sa opierame o teoretické prístupy vo vzťahu k migrácii, konkrétne o **teóriu kumulatívnych príčin a teóriu sociálnych sietí**, čo dopĺňame praktickým nazeraním z oblasti **sociálnej práce**. V nadväznosti vychádzame z premisy **ekologickej perspektívy**, ktorú vnímame ako fundamentálny teoretický koncept v kontexte sociálnej práce.

Prienikom medzi teóriou a praxou je uplatnenie atribútu **life-modelu, komponentov self care a reflexívno-terapeutickej paradigmy**. Vychádzajúc z odbornej spisby v domácom i medzinárodnom meradle uvádzame, že zámerom štúdie je **vyzdvihnúť význam zdravia v koncepte self care u ukrajinských študentov a študentiek**, s prihliadnutím na optiku platných sociálno-politických dokumentov (napr. *Európska sociálna charta* 1996, *Charta základných práv Európske únie*

2016 a *World Health Organization*) v *Slovenskej republike* i odporúčanií kreovaných pre teóriu a prax v kontexte realizácie *self care* i zlepšenia zdravia jedincov.

1 Konceptualizácia migrácie ukrajinských študentov

Migráciu možno definovať ako neoddeliteľnú súčasť ľudstva, ktorá podľa Kinera (2020, [cit. 2024-06-18]) predstavuje fenomén formujúci súčasný a budúci vývoj sveta v ekonomickom, politickom, sociálnom, demografickom i kultúrnom kontexte. Podľa *Slovenskej debatnej asociácie* [cit. 2024-06-18]) (ďalej len SDA) uvádzame, že migrácia je jav prejavujúci sa rôznymi spôsobmi, ktorý obsahuje viaceré príčiny. V migrácii ide o presun jedinca z jedného geografického miesta na iné. Jediniec môže dočasne alebo trvalo opustiť krajinu, v ktorej sa narodil a následne sa usídliť v novej hostiteľskej krajine.

Pri charakterizovaní konkrétnych aspektov a porozumení dôvodov migrácie je dôležité uviesť **rozdiel medzi dobrovoľnou a nedobrovoľnou migráciou**. Vychádzame z poňatia SDA [cit. 2024-06-18]), podľa ktorej dobrovoľná migrácia zahŕňa dôvody ako štúdium, práca, podnikanie alebo odchod za blízkymi a príbuznými.²⁴ Naopak, nedobrovoľná migrácia môže byť súhrnom dôvodov ako vojna, prírodné katastrofy alebo prenasledovanie na základe rasy, etnicity, pohlavia a vierovyznania.

S migráciou súvisí aspekt **integrácie**, ktorú Nagyová (2023, [cit. 2024-06-18]) vníma ako postupný proces, počas ktorého sa jedinec usiluje o adaptáciu v novom kultúrnom prostredí. Vyzdvihujeme **integráciu migrujúceho jedinca**, ktorá podľa *Koncepcie integrácie cudzincov v Slovenskej republike*, vytvorenej pod záštitou *Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky*, (2009, [cit. 2024-06-18]) predstavuje kľúčovú otázku vo sfére **migračnej politiky Európskej únie**. Podľa uvedenej koncepcie prebiehajú diskusie týkajúce sa otázok vzá-

jomného pôsobenia migračnej politiky, integračnej politiky a vývoja celej *Európskej únie*.

Integračná politika predstavuje komplexné postupy štátu, ktoré sú v ponímaní Kinera (2020, [cit. 2024-06-18]) orientované na úspešnú adaptáciu a akomodáciu prisťahovalcov²⁵ na život v novom sociálnom prostredí. Integračná politika podľa SDA [cit. 2024-06-18]) obsahuje súbor nástrojov, ktoré majú potenciál byť nápomocné pre migrujúceho jedinca a jeho úspešné začlenenie sa v hostiteľskej krajine. Integrácia migrujúceho jedinca je procesom začleňovania sa do spoločnosti, ktorého výsledkom je dosiahnutie životných šancí a perspektív ako v prípade väčšinovej spoločnosti.

Úspešná integrácia migrujúceho jedinca je prelínaná vo vzťahu s **ovládaním jazyka novej kultúry**. Na príklad migrujúcich jedincov do *Slovenskej republiky* Nagyová (2023, [cit. 2024-06-18]) nazerá spôsobom, že ukrajinskí študenti prichádzajú do krajiny bez schopnosti ovládania slovenského jazyka. Jazykový posun sa u ukrajinských študentov prejaví až po určitom čase, najmä prostredníctvom jazykových kurzov a komunikácie s domácimi obyvateľmi. Migrujúci jedinci sú odkázaní na jazykovú pomoc, preto je opora pri učení nového jazyka žiaduca a garanciou plynulosti pri zabezpečovaní ich fundamentálnych potrieb po príchode do novej krajiny.

Ovládanie slovenského jazyka je podľa *Koncepcie integrácie cudzincov v Slovenskej republike* (2009, [cit. 2024-06-18]) elementárnou podmienkou úspešnej integrácie. Schopnosť ovládania jazyka je pre migrujúceho jedinca kľúčom k získaniu ďalších **informácií, vedomostí a vzdelávania**. Pozitívum spočíva v uvedomení si, že ovládanie jazyka je komunikačným prostriedkom vytvárajúceho vzťah medzi migrujúcim jedincom a jeho okolím. Výber krajiny je dôležitým faktorom pri rozhodnutí migrujúceho jedinca. Ukrajinskí študenti si krajinu vyberajú na základe viacerých kritérií. Jedným z nich je podľa Chrančokovej (2014, [cit. 2024-06-

²⁴ Migrácia vyznačujúca sa dobrovoľnosťou neznamená, že jedinec sa môže za každých okolností voľne presúvať medzi krajinami. Dobrovoľná migrácia je krajinami regulovaná, čo

podľa SDA znamená, že jedinec musí spĺňať podmienky pre usídlenie sa v hostiteľskej krajine.

²⁵ Akcentujeme, že v štúdiu rešpektujeme mužský a ženský rod rovnako, ale ďalej budeme používať len maskulínium.

18]) jazyk, ktorý sa migrujúci jedinci plánujú učiť a následne sa ním dorozumievať. Prelímaním sa dôvodom výberu krajiny je v ponímaní Baláža (2010, [cit. 2024-06-18]) pôvodná, resp. domovská krajina migrujúceho jedinca. V tomto duchu je jazyková pomoc vnímaná ako blízky kontakt migrujúceho jedinca, čo podľa Nagyovej (2023, [cit. 2024-06-18]) je významným prvkom pri udržiavaní subjektívnej pohody migrujúceho jedinca s dosiahnutím jeho integrácie.

U migrujúceho jedinca možno hovoriť o ďalších prvkoch integrácie, medzi ktoré možno zaradiť **primárne** (napr. ubytovanie, štúdium, práca a vnútorné prežívanie) a **sekundárne** (napr. **zdravie**, pocit bezpečia a prijatie). Pri vysokoškolskom štúdiu v zahraničí, ako primárnym prvku integrácie, vychádza z ponímania Bystrianskej (2018, [cit. 2024-06-18]), podľa ktorej ide o zachovanie medzigeneračnej výhody, a to v očakávaní, že prinesie výhody i priaznivé možnosti do budúcnosti pre migrujúceho jedinca ako študenta i jeho rodinu. Všetky tieto atribúty sú súčasťou všeobecného cieľa integrácie, ktorým podľa *Koncepcie integrácie cudzincov v Slovenskej republike* (2009, [cit. 2024-06-18]) je, aby migrujúci jedinec získal **sebestačnosť**, ktorá mu umožňuje viesť nezávislý život, mať bývanie, vzdelanie, zamestnanie, tvoriť sociálne siete, disponovať zdravotnou starostlivosťou, mať prístup k verejným inštitúciám, službám a participovať v zmysle aktívnej účasti na spoločenskom živote.²⁶

V uvedenom kontexte akcentujeme na **inkluzívne vzdelávanie**, ktoré podľa Letzela-Altovej a Pozasovej (2024, [cit. 2024-06-18]) vychádzajúcich z Hardyho et al. (2019, [cit. 2024-06-18]) je zamerané na dosiahnutie subjektívnej spokojnosti všetkých potrieb študentov. Tento typ vzdelávania sa sústreďuje na viaceré aspekty diverzity študentov, medzi ktoré patria napríklad komunikačné a jazykové kompetencie, rodný jazyk, zázemie, sociálno-ekonomické postavenie, skúsenosti s migráciou, vek alebo pohlavie.

Migrácia je spojená s vplyvom rôznych dôvodov a faktorov, medzi ktoré Popper, Bianchi, Lukšík a Szeghy (2006, [cit. 2024-06-18]) zaraďujú útek pred vojnou s cieľom hľadania možností prežitia, bezpečia a slobody životného štýlu, demokracie i platnej legislatívy, ako aj ekonomické dôvody, osobné dôvody (napr. výzva pre zmenu života, lepšie profesijné uplatnenie, možnosť sebarealizácie a rozšírenie sociálnej siete) alebo sociálno-vzťahové dôvody, v rámci ktorých migrujúci jedinec prichádza za iným blízkym jedincom.

Migrácia ukrajinského študenta je v tomto nazeraní posilnená vzájomnou oporou, pomocou a vedomím, že *Slovenská republika* je bezpečná krajina so slobodou životného štýlu pre mladých ľudí, ktorá obsahuje demokraciu a platnosť práva. K ďalším dôvodom migrujúcich jedincov *Európsky parlament* (2020, [cit. 2024-06-18]) uvádza sociálne a politické faktory (napr. spomínaná vojna, riziká a konflikty) alebo demografické a ekonomické príčiny (napr. lepšie príležitosti na vzdelávanie).

Obsah konceptuálneho rámca uzatvárame vyzdvihnutím prínosu *Slovenského korpusu ukrajinských študentov* (2017, [cit. 2024-06-18]), ktorý sa prezentuje ako nezisková, mládežnícka, vzdelávacia a dobrovoľnícka organizácia založená na iniciatíve ukrajinských študentov, ktorí sa vzdelávajú na území *Slovenskej republiky*. Dôvody jej vzniku súvisia s problémami, náročnosťou a nekorektnými sprostredkovateľskými agentúrami, s ktorými sa uchádzači o štúdium z *Ukrajiny* mohli stretnúť. Cieľom uvedenej organizácie je spojenie sa za účelom vzájomnej pomoci.

2 Teoretické prístupy vo vzťahu k migrácii

Na tému migrácie nazeráme očami **teórie kumulatívnych príčin**, ktorá podľa Kinera (2020, [cit. 2024-06-18]) je založená na evolučnom procese prispievajúcom k inštitucionálnym a sociálno-ekonomickým zmenám v krajine pôvodu, ako aj v cieľovej, hostiteľskej krajine. V tomto ponímaní má migrácia

²⁶ Zameraním sa na ukrajinských študentov možno uviesť príklady vybraných indikátorov integrácie. Ako príklad uvádzame zdravotnú integráciu zahrňujúcu prístup k zdravotnej

starostlivosti a zdravotnému poisteniu alebo vzdelanostnú integráciu obsahujúcu uznanie odbornej kvalifikácie z krajiny pôvodu (*Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike* 2009, [cit. 2024-06-18]).

silný vplyv na dôsledky týkajúce sa migrujúceho jedinca i jeho prostredia, v ktorom pôsobí. Súčasne možno hovoriť o prvku spätnej väzby, ktorý existuje medzi pôvodnou a cieľovou krajinou, pôsobiacej ako stimulant ďalších migračných pohybov jedincov.

Komparatívne sa sústreďujeme na optiku **teórie sociálnych sietí**, v rámci ktorej Kiner (2020, [cit. 2024-06-18]) opisuje, že každý migrujúci jedinec je interpersonálne spojený so svojou rodinou, priateľmi a známymi. Intenzívne spojenie migrujúceho jedinca a jeho pevných sociálnych sietí vedie podľa Štefančíka (2010, [cit. 2024-06-18]) k vyššej pravdepodobnosti migrácie ďalších jedincov, čoho prívlastkom je aspekt reťazového charakteru. Koncept sociálnych sietí je rozpoznateľný vytvorením **migračnej sociálnej siete**, ktorá je vnímaná ako podporný mechanizmus (Šatara 2022, [cit. 2024-06-18]).

Sociálna sieť je obsahom zmesi medziľudských vzťahov, ktoré spája príbuzenstvo a priateľstvo, prostredníctvom ktorého sa poskytuje prístup k informáciám a rôznym formám i zdrojom pomoci. Migrujúci jedinci, ktorí sa usadia na novom mieste a sú zdrojom pomoci pre ostatných migrujúcich jedincov, môžu byť vnímaní ako **facilitátori**, čo je známym pojmom aj v oblasti sociálnej práce. Ich pomoc a opora je reflektovaná napríklad v poskytovaní potrebných informácií, pomoci pri cestovaní, ubytovaní a podpore pri adaptácii v novom prostredí (Arango 2010; Wickramasinghe a Wimalaratana 2016; Semenková 2022).

Kvalitné sociálne siete v ponímaní Kinera (2020, [cit. 2024-06-18]) vedú k zvyšujúcim sa prínosom migrácie pre jedincov. Spojenie medzi migrujúcimi jedincami zahŕňa pozitívne dôsledky týkajúce sa ďalších migrujúcich jedincov. Tie sú reflektované v **informovanosti, zázemí v cudzej krajine, sociálnej opore i uľahčenom adaptačnom procese**.²⁷ Šatara (2022, [cit. 2024-06-18]) rezultuje, že **migračná sieť** je definovaná ako nosný mechanizmus pri adaptačnom procese migrujúcich jedincov na životné podmienky v novom

sociálnom, demografickom a kultúrnom mieste.

V praxi sociálnej práce Baláž (2013, in: Matoušek et al. 2013) poukazuje, že **sieťová analýza** pomáha nazerať na problémovú životnú situáciu migrujúceho jedinca v jej komplexnosti. Uplatnenie teórie sociálnych sietí v rozsahu sociálnej práce môže byť prínosom pri návrhu a realizácii sociálnych intervencií.

3 Ekologická perspektíva ako fundamentálny teoretický koncept v kontexte sociálnej práce

Z pohľadu sociálnej práce sa **ekologická perspektíva** javí ako kvalitná a relevantná teoretická platforma. Jej významným atribútom je vymedzenie **človeka v prostredí**, ktoré podľa Skyba (2014, [cit. 2024-06-18]) zdôrazňuje interakciu medzi jedincom a jeho sociálnym prostredím. **Uplatnenie ekologickej perspektívy v živote migrujúcich jedincov** ponúka výhodu spočívajúcu v otvorenom priestore pre hľadanie, nájdenie a riešenie problémov, s ktorými sa migrujúci jedinec môže stretnúť. Ako príklad môžeme uviesť možnosti dosiahnutia sebarealizácie, adaptáciu na nové sociálne a kultúrne prostredie, ovládanie slovenského jazyka alebo dosiahnutie subjektívnej psycho-sociálnej pohody. Vychádzajúc z uvedených príkladov môžeme hovoriť o koloritnom priestore, v ktorom je možné aplikovať variabilné intervencie v prospech migrujúcich jedincov.

Vybraná perspektíva poskytuje optiku **life-modelu**, ktorý sa podľa Skyba (2014, [cit. 2024-06-18]) koncentruje na silné stránky jedinca i jeho potenciál udržiavať rovnováhu vo svojom prostredí s možnosťou optimalizovania vlastných nárokov, v rámci čoho môžeme vnímať úzke prieniky so **self care**. V línii ekologickej perspektívy je možné **rozvíjanie inovatívnych aktivít**, ktoré v ponímaní Apter (1982, in: Allen-Meares 2004) môžu byť zamerané na prospešné organizovanie voľného času migrujúceho jedinca, čoho súčasťou môžu byť prvky **self care**. Uplatniteľnou teoretickou oporou v uvažovaní o súvis-

²⁷ Kombináciou uvedenej teórie môže byť teória migračných systémov, ktorá sa podľa Kinera (2020, [cit. 2024-06-18]) odvíja od historických okolností vedúcich k rozhodnutiu pre

migráciu jedincov. Interpretáciou autora je, že pôvodná krajina a cieľová krajina migrujúceho jedinca je v určitom spojení, ktoré možno vnímať v sociálnych, historických, kultúrnych a ostatných väzbách.

lostiach so *self care* môže byť **reflexívno-terapeutická paradigma**, ktorá sa podľa Payna (2012, [cit. 2024-06-18]) orientuje na duševné zdravie a udržiavanie psycho-sociálnej subjektívnej pohody jedinca.

4 Zdravie v medzinárodnom rozmere platných sociálno-politických dokumentov

S fokusom na životnú situáciu na *Ukrajine* reflektujeme, že podľa Poppletona, Ougrian a Maksymetsovej (2022, [cit. 2024-06-18]) vojnový konflikt spôsobil problémy mnohým jedincom, z hľadiska ich prístupu k **zdravotnej starostlivosti**. Zariadenia zdravotníckej starostlivosti boli v dôsledku vojny poškodené, narušené, prípadne personál bol zranený alebo presunutý na iné miesta. Tieto dôvody patria k možným faktorom, ktoré ohrozujú zdravie jedincov. Dodávame, že migrujúcim študentom z *Ukrajiny* sú na *Slovensku* priznané všetky práva v oblasti zdravotnej starostlivosti.

Starostlivosť o fyzické a psychické zdravie je prvoradé, preto v nasledujúcich častiach štúdie akcentujeme na vybrané platné sociálno-politické dokumenty upravujúce články o zdraví jedinca. Opierajúc sa o *Európsku sociálnu chartu* (1996, [cit. 2024-06-18]) uvádzame, že „každý má právo používať opatrenia zamerané na dosiahnutie najlepšieho zdravotného stavu“. Tomeš (2011, s. 204 [cit. 2024-06-19]) vyzdvihuje *Listinu základných práv a slobôd*, z ktorej vyplýva, že „každý občan má na základe verejného poistenia právo na bezplatnú zdravotnícku starostlivosť“.

Prínosné informácie o ukotvení zdravia zdieľa *World Health Organization*, v ktorej odborníci vymedzili zdravie ako „celkový stav telesnej, duševnej a sociálnej pohody“. Stručný prehľad o dôležitej terminológii a súvisiacich aspektov zdravia sumarizujeme *Chartou základných práv Európskej únie* (2016, [cit. 2024-06-18]), konkrétne článkom 35 o *Zdravotnej starostlivosti*, ktorý upravuje, že „každý jedinec má právo na prístup k preventívnej zdravotnej starostlivosti a právo využívať lekársku starostlivosť“.

5 Odporúčania pre teóriu a prax v kontexte realizácie *self care* a zlepšenia zdravia i subjektívnej pohody u ukrajinských študentov

Existencia možností realizovania *self care* a intervencií zameraných na zlepšenie zdravia i subjektívnej pohody u ukrajinských študentov sú predmetom záujmu nasledujúcich odporúčaní pre teóriu a prax v oblasti profesie sociálnej práce. Na základe analýzy vhodných intervencií dostupných pre migrujúcich jedincov, uvádzame prínos skupinového modelu *Self-Help Plus*, ktorý je vyvinutý *World Health Organization* (2021, [cit. 2024-06-18]).²⁸ Model je dostupný v ukrajinskom jazyku, ktorý podľa *Finnish Institute for Health and Welfare* ([cit. 2024-06-18]) predchádza problémom duševného zdravia u migrujúcich jedincov.

Pre bližšie objasnenie poukazujeme, že skupinový model predstavuje riadenú spolupomocnú metódu, ktorej cieľom je **učiť zručnosti zvládania stresu pomocou sprievodcu, nahrávok a diskusie**. Okrem iného, model obsahuje informácie týkajúce sa **duševného zdravia populácie migrujúcich jedincov a spôsobov podpory duševného zdravia i dostupných služieb**. Špecifikum tohto modelu je, že sprístupňuje informácie o zdrojoch **chrániacich a posilňujúcich zdravie migrujúcich jedincov** (napr. zdravý životný štýl, sociálne vzťahy, kontakt s rodinou, náboženská viera, komunita a rovnosť) a faktoroch **ovplyvňujúcich ich duševné zdravie** (napr. diskriminácia, osamelosť, finančná neistota, nedostatočná inklúzia, jazykové a kultúrne výzvy alebo neistota z budúcnosti).

Odporúčanie v zmysle realizovania *self care* zastrešujeme prostredníctvom *Self Care Forum* (2020, [cit. 2024-06-18]), ktorého cieľom je **rozšíriť dosah *self care* s dôrazom na jej začlenenie do každodenného života jedincov**. Predstavené fórum je špecifické kooperáciou s akademickými a vedeckými inštitúciami, pedagógmi a dobrovoľníckymi organizáciami, ktorí sa prostredníctvom viacerých videí, webinárov a kampaní usilujú o zdieľanie informácií týkajúcich sa kľúčových aspektov *self care*, ktoré majú priaznivé

²⁸ *Self-Help Plus* je päťhodinový kurz pre veľké skupiny, do tridsiatich ľudí, ktorého cieľom je nadobudnutie zručností v oblasti zvládania stresu. Kurz je poskytovaný pod dohľadom

facilitátorov, ktorí absolvovali školiaci kurz a používajú vopred nahraný zvuk a ilustrovaného sprievodcu (*World Health organization* 2021, [cit. 2024-06-18]).

účinky pre život jedincov. Pre migrujúcich jedincov ďalej odporúčame spracovanie pracovného listu zameraného na *Núdzovú self care*, ktorého zámer podľa *University at Buffalo School of Social Work* [cit. 2024-06-18]) spočíva v kreovaní plánu *self care*, ak sa jedinci ocitnú v mimoriadne náročnej situácii, čo zmena života vplyvom migrácie, aktuálna situácia na *Ukrajine* a súčasné sociálno-ekonomické aspekty môžu predstavovať.

V zmysle tvorby relevantných odporúčaní pre ukrajinských študentov, ktoré zahŕňujú

self care a zložky podporujúce zdravie i subjektívnu pohodu, poukazujeme na používanie **digitálnych nástrojov** obsahujúce viaceré pozitívne výhody pre ich subjektívne vnímanie sveta. Predkladané digitálne nástroje *self care* sú orientované na viaceré kategórie ako duševné a fyzické zdravie, subjektívna pohoda, *wellbeing*, vďačnosť, meditácia, všímavosť, mapovanie nálady, cirkadiánne rytmy, spánok a iné. Súčasťou analýzy nástrojov *self care* dostupných v online priestore je vymedzenie obsahu jednotlivých aplikácií a ich zamerania, cieľa a prístupu.

Tab. č. 1: Inšpirácie digitálnych nástrojov *self care*

Digitálny nástroj <i>self care</i>	Obsah aplikácie	Zameranie a cieľ	Dostupnosť aplikácie
<i>Calm</i> ²⁹	Kurzy o koncepcii meditácie, dýchacích cvičení a všímavosti ³⁰ orientovaných pre začiatočníkov, ktorí chcú byť produktívnejší.	Aplikácia je určená pre študentov, ktorých cieľom je udržať zdravý spánok, dozvedieť sa o meditácii, bojovať proti stresu s cieľom byť produktívnejší.	Sedemdnňová bezplatná skúšobná verzia pre nových používateľov.
<i>Aura</i> ³¹	Vychádza z aplikácie algoritmu, ktorý pomocou kvízu navrhuje rôzny obsah, príbehy, rady alebo aktivity od terapeutov a koučov. Používatelia aplikácie získavajú prístup k študijným tipom, hudbe, <i>wellness</i> alebo modlitbám.	Zameraná na <i>self care</i> , od dych, meditáciu, spánok, subjektívnu pohodu a všímavosť.	K dispozícii je voľba príplatku, ktorý zahŕňa individuálne online stretnutia s terapeutmi.
<i>Headspace</i> ³²	Obsahuje úvodné kurzy meditácie zamerané na zdokonalenie meditačných schopností. Používatelia môžu sledovať svoj pokrok v kontexte plnenia (napr. denných, mesačných, školských a rodinných) cieľov v oblasti <i>self care</i> , nadviazať priateľstvá a absolvovať fyzické cvičenia. V aplikácii je dostupné spektrum článkov zameraných napríklad na <i>self care</i> , všímavosť, <i>coping</i> alebo meditáciu.	Ústrednou orientáciou je znižovanie stresu, napomáhanie k lepšiemu spánku, budovanie reziliencie. Jedným z cieľov aplikácie je poskytnúť návod k serióznej meditácii. Aplikácia sa zameriava na články o <i>self care</i> , všímavosti, vďačnosti, strese, komunikácii, rodine, smútku, zvykoch, cieľoch, duševnom zdraví a iné.	Ponúka možnosť študentského plánu, ktorý je z hľadiska cenovej relácie výhodnejší, avšak aplikácia ponúka možnosť bezplatne vyskúšať prémiovú verziu na sedem dní.
<i>Finch</i> ³³	Možnosť nastavenia vlastných cieľov na každý deň. Ako príklad možno uviesť návštevu knižnice alebo dokončenie domácich úloh. Obsahuje súbor cvičení zameraných na <i>self care</i> , ktorými sú napríklad prechádzka, cvičenie a zdravá strava.	Pomáha jedincovi prosperovať pomocou stanovovania osobných cieľov v oblasti <i>self care</i> s dôrazom na motiváciu a odosielanie povzbudzujúcich správ počas dňa.	Obsahuje bezplatnú štandardnú verziu a prémiovú verziu, ktorá sprístupňuje ďalšie ciele a aktivity. Pozitívum bezplatnej verzie je, že neobsahuje reklamy, preto nie je nutné investovať do prémiovej verzie.
<i>MyFitnessPal</i> ³⁴	Sleduje a zaznamenáva progres v oblasti silového tréningu a kardiovaskulárnych cvičení. V rámci uvedenej aplikácie sa odporúča podpora tretej strany, ako sú napríklad inteligentné hodinky.	Špecifikuje sa na zdravie, stravu, kalórie a kondíciu jedinca.	Aplikácia má k dispozícii bezplatnú verziu, pre náročnejších používateľov má v repertoári aj platenú verziu.

²⁹ *Calm* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.calm.com/mindfulness>

³⁰ Schopnosť jedinca sústrediť sa na prítomný okamih a rozvíjať pozorovanie na vlastné myšlienky, emócie, pocity a vnemy. Všímavosť umožňuje znižovať stres, úzkosť, zvyšovať sústredenie, koncentráciu a zlepšovať emocionálnu reguláciu i pocit celkovej subjektívnej pohody a spokojnosti jedinca.

³¹ *Aura* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.aurahealth.io/>

³² *Headspace* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.headspace.com/>

³³ *Finch* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://finchcare.com/>

³⁴ *MyFitnessPal* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.myfitnesspal.com/>

<i>Sleep Cycle</i> ³⁵	Obsahom je široká paleta článkov a štatistík orientovaných na tému spánku, cirkadiánnych rytmov, meditácie, návykov ovplyvňujúcich spánok, návrhy na zlepšenie spánku alebo prepojenia na relaxačné zvuky a iné.	Zámerom aplikácie je sledovať a analyzovať spánkový cyklus s cieľom podpory dosiahnuť lepšie zdravie jedinca.	Aplikáciu je možné používať bezplatne, s čiastočným prístupom, ale aj s poplatkom za prémiovú verziu.
<i>Happyfeed</i> ³⁶	Aplikácia ponúka zaznamenanie zoznamu vďačnosti alebo pozitívnych aspektov, ktoré jedinec počas dňa zažil. Pomocou uvedeného digitálneho denníka vďačnosti sa u jedinca podporuje zdravie, produktivita a sústredenie, znižuje stres a zlepšujú sociálne väzby.	Denník vďačnosti, ktorý pomáha pestovať radosť spôsobom, že jedinec uvažuje o dobrých veciach.	Obsahuje čiastočný bezplatný prístup a platenú verziu.
<i>Gratitude Journal: Affirmations</i> ³⁷	Obsahom je široká paleta článkov, videí, odporúčaní a návrhov zameralých na témy typu nočnej rutiny <i>self care</i> pre pokojný spánok, nápady na <i>self care</i> pomáhajúce jedincovi podporiť jeho subjektívnu pohodu alebo inšpirácie ako pozitívne začať deň a ďalšie.	Orientuje sa na stratégiu vďačnosti a všímavosti.	Možnosť čiastočného bezplatného prístupu so skúšobnou verziou, bez nutnosti registrácie, prípadne je dostupná prémiová verzia aplikácie.
<i>MindDoc</i> ³⁸	Náplňou aplikácie je napríklad vedenie denníka nálad, otázky zamerané na subjektívnu pohodu jedinca, všímavosť a iné.	Hlavným zámerom je subjektívna emocionálna pohoda, v rámci ktorej sú prístupné spôsoby, ako sa vyrovnáť s náročnými emóciami, zmierniť stres a trénovať komunikačné zručnosti.	Obsahuje bezplatný vstup, bez nutnosti registrácie, a prémiovú verziu.
<i>Insight Timer</i> ³⁹	Je určená rôznym cieľovým skupinám, do ktorej sa zaraďuje aj rodina alebo deti, ktorým sú venované články, zvukové záznamy a videá zamerané na <i>self care</i> , <i>wellbeing</i> , spánok, dýchanie, jogu, pokojnú hudbu, meditáciu a všímavosť.	Cieľom je, aby si jedinec vytvoril zdravé návyky a rutinu podporujúcu subjektívnu pohodu.	Aplikácia je dostupná pre všetkých používateľov bez nutnosti platby.
<i>Smiling Mind</i> ⁴⁰	Aplikácia ponúka programy pre mládež, dospelých a školské triedy. Programy sú zamerané napríklad na stres, spánok, koncentráciu, subjektívnu pohodu, školský výkon, rezilienciu, prosperitu študenta, sociálne väzby, šport alebo všímavosť. Programy sú založené na podpore rozvoja sociálnych a emocionálnych zručností u detí a celkového zdravia.	Zámerom aplikácie je byť sprievodcom pre jedinca v realizovaní jeho každodennej všímavosti, ktorý je vytvorený psychológmi a pedagógmi s cieľom podporiť duševné zdravie a subjektívnu pohodu detí.	Obsahuje bezplatné programy pre deti a dospelých.
<i>Sanvello</i> ⁴¹	Aplikácia poskytuje jedincovi možnosť sledovať svoju náladu, denné aktivity, spánok alebo cvičenie. Ponúka nástroje orientované na relaxáciu, zvládanie stresových situácií, prípadne používateľ má možnosť stanoviť si osobné ciele každý týždeň.	Cieľom je ponúknuť stratégie na zvládanie stresu a vybudovanie zručností v oblasti udržiavania zdravia, napríklad na základe meditácie všímavosti.	Používateľovi je umožnené bezplatné používanie aplikácie, ale je dostupná aj prémiová verzia.

Zdroj: vlastné spracovanie s inšpiráciou podľa University of the West of Scotland (2023, [cit. 2024-03-17]) a University of Maryland Baltimore [cit. 2024-03-20]

³⁵ *Sleep Cycle* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.sleepcycle.com/>

³⁶ *Happyfeed* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.happyfeed.co/>

³⁷ *Gratitude Journal: Affirmations* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://gratefulness.me/>

³⁸ *MindDoc* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://minddoc.com/us/en/>

³⁹ *Insight Timer* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://insighttimer.com/>

⁴⁰ *Smiling Mind* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.smilingmind.com.au/>

⁴¹ *Sanvello* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.sanvello.com/>

Prezentované digitálne nástroje v tabuľke obsahujú celý rad podpory *self care*, ako aj odporúčania na ďalšie články a videá. V rovine **edukačnej oblasti** možno uviesť, že jediniec má prístup k virtuálnym workshopom, seminárom, online konzultáciám a poradenstvu.

Prihliadajúc na čas strávený vo vysokoškolskom prostredí uvádzame, že pre ukrajinských študentov môže byť prínosom realizácia **informatívnych a podnetných prednášok o výhodách *self care*** s cieľom dosiahnutia ich subjektívnej pohody. Súčasne vnímame potenciál v tvorbe **newsletterov o potrebe a účinnosti *self care* v živote ukrajinských študentov** a **kreovaní posterov v oblasti *self care*** zdieľaných v priestoroch vysokých škôl.

ZÁVER

Reflexiu významu zdravia v koncepte *self care* u ukrajinských študentov dotahujeme líniou analýzy v kontexte uzatvárajúcich téz o vnímaní zdravia v živote migrujúcich jedincov. Vychádzajúc z predkladaných hľadísk, v kontexte domáceho a zahraničného nazierania, na migráciu môžeme konštatovať, že jej prvky obsahujú značné prieniky dotýkajúce sa zdravia, ktoré je dôležitou súčasťou života jedincov.

Dodávame, že **zdravie** je v ponímaní *World Health Organization* [cit. 2024-06-19]) stavom pohody, v ktorom si jedinec uvedomuje vlastné schopnosti a dokáže sa vyrovnávať so stresom, produktívne pracovať a prispievať k rozvoju komunity. Prihliadajúc na vybrané aspekty migrácie uvádzame, že zdravie je podmienené viacerými faktormi v sociálno-ekonomickom, biologickom i environmentálnom rozsahu. Vzhľadom na fundamentálne východiská štúdie uvádzame, že zdravie je potrebné vnímať ako atribút, ktorý je možné **posilniť a podporiť na úrovni jedinca, komunity i spoločnosti**.

S dôrazom na **cieľovú skupinu ukrajinských študentov** a možnosti online priestoru vnímame prínos v používaní digitálnych nástrojov *self care*, ktoré slúžia ako zdroj inšpirácie a pomoc pri **zvyšovaní produktivity, zvládání stresu a zlepšení zdravia i celkovej subjektívnej pohody**. Prezentované odporú-

čania pre teóriu a prax sú komplexným konceptom uplatniteľným v rovine praktizovania *self care* s cieľom udržania alebo zlepšenia zdravia migrujúcich jedincov.

V závere poukazujeme na niektoré **významné východiská, prípadne teórie týkajúce sa zdravia** podľa Seedhousea (1995, in: Křivohlavý 2001), v rámci ktorých vyzdvihujeme:

- vnímanie, že zdravie je **zdrojom fyzickej a psychickej sily**, ktorá pomáha prekonávať ťažkosti a prekážky v živote jedinca,
- uvedomenie si, že základnými zdrojmi zdravotnej sily sú zmysluplnosť, viera v zvládnuteľnosť úloh a schopnosť chápať dianie, v ktorom sa jedinec nachádza (**salutogenéza**),
- chápanie zdravia ako schopnosti **adaptácie**, ktorá sa prejavuje schopnosťou prispôbiť si prostredie podľa vlastných potrieb alebo prispôbiť sa požiadavkám prostredia.

Tieto vybrané teórie vychádzajú z premisy, že zdravie je dôležitým predpokladom plnenia životných cieľov a pohybujúcim sa dynamickým javom (Vitálošová 2017, s. 306 - 307 [cit. 2024-06-19]).

Súvislosti vychádzajúce z premisy teoretickej platformy vo vzťahu k migrácii, sociálnej práci, terminologickým vymedzeniam, vyzdvihnutiu zdravia ako hodnoty v etickom rozsahu, uplatneniu sociálno-politických dokumentov, analýze zdravia a kreovaniu odporúčaní pre teóriu a prax, ktoré boli prezentované v štúdii, podčiarkujú fakt, že význam zdravia v koncepte *self care* u ukrajinských študentov sme reflektovali v kontexte **teoretických téz i aplikačných rozmerov uplatniteľných v praxi sociálnej práce**.

Zoznam bibliografických odkazov

- Aura* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.aurahealth.io/>
- BALOGOVÁ, Beáta, 2015. Charakteristika sociálnej práce, vybrané teórie a metódy sociálnej práce. In: B. BALOGOVÁ, et al. *Kompendium sociálnej práce pre bakalársky stupeň štúdia*. Prešov: A-print. ISBN 978-80-89295-59-3
- BALOGOVÁ, Beáta, Viera BILASOVÁ a Gita GEREMEŠOVÁ, 2018. *Sociálne kontexty*

- hodnôt*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-2097-1.
- BALOGOVÁ, Beáta, 2021. Charakteristika sociálnej práce – Vybrané teórie a metódy sociálnej práce. In: B. BALOGOVÁ et al. *Kompendium sociálnej práce pre magisterský stupeň štúdia*. Prešov: A-print. ISBN 978-80-89721-55-9.
- BYSTRIANSKA, Mária, 2018. Tri konceptualizácie medzinárodnej migrácie študentov: Prípád Slovensko. In: *Working Papers in Sociology* [online]. Roč. 18, č. 1, s. 1-27 [cit. 2024-06-18]. ISSN 2453-6970. Dostupné z: <https://sociologia.sav.sk/static.php?id=2277>
- Calm* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.calm.com/mindfulness>
- Európska sociálna charta*, 1996 [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/Eu_soccharta_revidovana1996.pdf
- EURÓPSKY PARLAMENT, 2020. *Aké sú najčastejšie dôvody migrácie* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/topics/sk/aticle/20200624STO81906/ake-su-najcastejsie-dovody-migracie>
- Finch* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://finchcare.com/>
- FINNISH INSTITUTE FOR HEALTH AND WELFARE, 2023. *Mental health of migrants* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://thl.fi/en/topics/migration-and-cultural-diversity/immigrants-health-and-wellbeing/mental-health-of-migrants>
- FINNISH INSTITUTE FOR HEALTH AND WELFARE, 2024. *Supporting the health and well-being of refugees from Ukraine* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://thl.fi/en/topics/migration-and-cultural-diversity/>
- Gratitude Journal: Affirmations* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://gratefulness.me/>
- Happyfeed* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.happyfeed.co/>
- Headspace* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.headspace.com/>
- Charta základných práv Európskej únie*, 2016 [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>
- CHRANČOKOVÁ, Martina, 2014. Geografická štruktúra zahraničných študentov v Európe. In: *Prognostické práce* [online]. Roč. 6, č. 2, s. 1-23 [cit. 2024-06-18]. ISSN 1338-3590. Dostupné z: <https://www.prog.sav.sk/geograficka-struktura-zahranicnych-studentov-v-europe/>
- CHRANČOKOVÁ, Martina, 2015. *Migrácia študentov za vzdelaním ako faktor budovania poznatkovej ekonomiky* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/292140023_Migracia_studentov_za_vzdelanim_ako_faktor_budovania_poznatkovej_ekonomiky
- Insight Timer* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://insighttimer.com/>
- LETZEL-ALT, Verena a Marcela, POZAS, 2024. Inclusive education for refugee students from Ukraine – An exploration of differentiated instruction in German schools. In: *Journal of Research in Special Educational Needs* [online]. [cit. 2024-06-18]. DOI <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12678>. Dostupné z: <https://nasen-journals.onlinelibrary.wiley.com/toc/14713802/0/0>
- MindDoc* [online]. [cit. 2024-06-18]. support-material/supporting-the-health-and-well-being-of-refugees-from-ukraine
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2009. *Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integracia-cudzincov/dokumenty/koncepcia-integracie-cudzincov-v-slovenskej-republike.pdf>
- MyFitnessPal* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.myfitnesspal.com/>
- NAGYOVÁ, Simona, 2023. Skúmanie miery integrácie cudzincov na Slovensku a úloha komunitného tlmočníka v procese

- integrácie. In: *Jazyk a kultúra* [online]. Roč. 14, č. 56, s. 43-53 [cit. 2024-06-18]. ISSN 1338-1148. Dostupné z : <https://www.ff.unipo.sk/jak/cislo56.html>
- POPPER, Miroslav, Gabriel BIANCHI, Ivan LUKŠÍK, Ivan a Petra SZEGHY, 2006. *Potreby migrantov na Slovensku. Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/201206/doc_28641_6515294_98.pdf
- POPPLETON, Aaron, Dennis OUGRIN a Yana MAKSYMETS, 2022. Providing responsive primary care for Ukrainian refugees. In: *British Journal of General Practice* [online]. Roč. 72, č. 719, s. 274-275 [cit. 2024-06-18]. ISSN 1478-5242. Dostupné z: <https://bjgp.org/content/72/719/274>
- Sanvello* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.sanvello.com/>
- Self Care Forum*, 2020. [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.selfcareforum.org/>
- SKYBA, Michaela, 2014. *Školská sociálna práca*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-1153-5.
- SLOVENSKÁ DEBATNÁ ASOCIÁCIA, *Rozumne o migrácii. Manuál pre organizátorov verejných podujatí* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://cvek.sk/wp-content/uploads/2016/02/Manua%CC%81l-Rozumne-o-migracii_finalna-verzia.pdf
- Sleep Cycle* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.sleepcycle.com/>
- Slovenský korpus ukrajinských študentov*, 2017. [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://skkus.eastportal.sk/language/sk/o-nas-3/>
- Smiling Mind* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.smilingmind.com.au/>
- ŠATARA, Erik, 2022. Vplyv sociálnych sietí pri vzniku migračnej sociálnej siete (v segregovanom/marginalizovanom prostredí). In: *Pomáhajúce profesie* [online]. Roč. 5, č. 1, s. 20-33 [cit. 2024-06-18]. ISSN 2730-1214. Dostupné z: <http://www.pp.fsvaz.ukf.sk/2022/07/01/vplyv-socialnych-sieti-pri-vzniku-migracnej-socialnej-siete-v-segregovanom-marginalizovanom-prostredi/>
- ŠTEFANČÍK, Radoslav, 2010. Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii. In: *Slovenská politologická revue* [online]. Roč. 10, č. 4, s. 51-72 [cit. 2024-06-18]. ISSN 1335-9096. Dostupné z: <https://sjps.fsvucm.sk/index.php/sjps/issue/archive?issue-sPage=2#issues>
- TVRDOŇ, Miroslav, 2017. Zdravotná politika. In: B. BALOGOVÁ a E. ŽIAKOVÁ, eds. *Vademecum sociálnej práce. Terminologický slovník*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-8152-483-7.
- UNIVERSITY AT BUFFALO SCHOOL OF SOCIAL WORK. *Developing Your Self-Care Plan* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://socialwork.buffalo.edu/resources/self-care-starter-kit/developing-your-self-care-plan.html>
- VITÁLOŠOVÁ, Irena. Zdravie. In: B. BALOGOVÁ a E. ŽIAKOVÁ, eds. *Vademecum sociálnej práce. Terminologický slovník*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-8152-483-7.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Health and Well-Being* [online]. [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://www.who.int/data/gho/data/major-themes/health-and-well-being>
- WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2021. *Self-Help Plus (SH+). A Group-Based Stress Management Course For Adults* [online]. [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240035119>

Afiliácia

Príspevok vznikol s podporou projektov VEGA č. 1/ 0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*, KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

Mgr. Stela RICHNAVSKÁ

prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce,

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Email: stela.richnavska@smail.unipo.sk

beata.balogova@unipo.sk

POSÚDENIE ŽIVOTNEJ SITUÁCIE MIGRANTOV NÁSTROJMI SOCIÁLNEJ PRÁCE

Assessment of the living situation of migrants using tools of social work

Yuliia KOVALCHUK, Beáta BALOGOVÁ

ABSTRAKT

Predkladaný príspevok reflektuje súčasný stav problematiky migrácie utečencov na *Slovensku* v dôsledku vojnového konfliktu na *Ukrajine*. V súčasnosti potrebujú špecifickú pomoc najmä migranti a ich rodiny, čo je možné len pri fungovaní siete medzinárodných inštitúcií, ktoré zohľadňujú aktuálnu situáciu a jej osobitosti z pohľadu sociálnej práce. V teoretickej časti autorky poukazujú na aktivity orientované na pomoc utečencom z *Ukrajiny*. Následne sa zaoberajú problematikou integrácie utečencov v rámci vojnového konfliktu. Súčasťou príspevku je aj výskumná časť, kde autorky skúmajú dôvody nútenej migrácie utečencov na *Slovensko* a zisťujú aké pocity prežívajú utečenci po príchode na *Slovensko*. Zároveň analyzujú, ako utečenci z *Ukrajiny* vidia svoju budúcnosť na *Slovensku*.

Kľúčové slová: Migrácia. Migrant. Cudzinec. Utečenec. Odídenec. Sociálna práca s migrantmi.

ABSTRACT

The presented article reflects the current situation of the problem of refugee migration in Slovakia as a result of the military conflict in Ukraine. Currently, migrants and their families especially need specific help, which is only possible when a network of international institutions is created that takes into account the current situation and its peculiarities from the point of view of social work. In the theoretical part, the authors point to activities aimed at helping refugees from Ukraine. They also address the problematic integration of refugees within the military conflict. The contribution also includes a research part, where the authors examine the reasons for the forced migration of refugees to Slovakia and find out what feelings refugees experience before/after arriving in Slovakia. At the same time, they discuss how refugees from Ukraine see their future in Slovakia.

Key words: Migration. Migrant. Foreigner. Refugee. Outcast. Social work with migrants.

ÚVOD

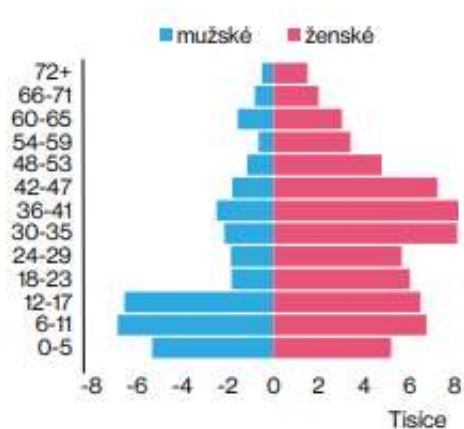
Vojnový konflikt na *Ukrajine* spôsobil vážnu humanitárnu krízu. Intenzívne nepriateľské akcie, ktoré na *Ukrajine* prebiehajú od 24. februára 2022, spôsobili silnú pečať všetkým prepojeniam ekonomického, sociálneho a humanitárneho systému ukrajinského štátu.

Konflikt na *Ukrajine*, ktorý začal v roku 2014 a eskaloval sa v roku 2022, vyvolal masovú vlnu utečencov hľadajúcich bezpečie v susedných krajinách, vrátane *Slovenska*. Táto práca sa zameriava na posúdenie životnej situácie utečencov na *Slovensku*, pričom

sa venuje aspektom ako je: bývanie, zamestnanie, vzdelanie, zdravotná starostlivosť a integrácia do spoločnosti. Od vypuknutia vojnového konfliktu na *Ukrajine* v roku 2022 *Slovensko* prijalo významný počet utečencov, ktorí hľadali útočisko pred násilím a nestabilitou vo svojej domovine. Táto vlna migrácie priniesla so sebou rôzne výzvy, ako aj príležitosti na integráciu a podporu. Cieľom príspevku je posúdiť súčasnú životnú situáciu ukrajinských utečencov na *Slovensku* a analyzovať kľúčové aspekty, ktoré ovplyvňujú ich každodenný život.

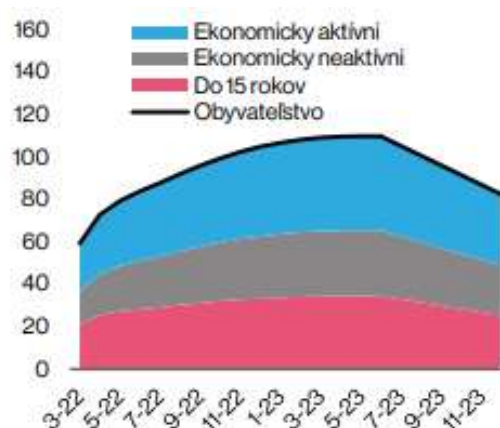
Podľa najnovších údajov sa na *Slovensku* stále nachádza významný počet ukrajinských utečencov, pričom mnohí z nich sa usadili v rôznych mestách a obciach po celej krajine. Vláda v spolupráci s medzinárodnými a miestnymi organizáciami naďalej poskytuje podporu v oblasti ubytovania, zdravotnej starostlivosti, vzdelávania a zamestnanosti. Avšak, výzvy sú stále prítomné a potrebujú kontinuálnu pozornosť.

Podľa údajov *Ministerstva vnútra SR* (2023, [cit. 2024-04-25]) od začiatku konfliktu prekročilo hranicu so *Slovenskom* milión utečencov z *Ukrajiny*. To predstavuje 2,2 % z celkových žiadostí v rámci *Európy*. Hlavnými motívmi zotrvania v hostiteľskej krajine sú pritom bezpečnosť, rodinné väzby a zamestnanie. Napriek neistote vývoja vojny a konečnej destinácie utečencov, vrátane ich návratu na *Ukrajinu*, predpokladáme, že presuny utečencov postupne ustanú a prijímateľia útočiska sa budú vracieť na *Ukrajinu*, pričom polovica všetkých žiadateľov ostane na *Slovensku* dlhšie ako 1 rok (*Agentúra OSN pre utečencov 2023*, [cit. 2024-04-25]).

Graf. č. 1: Štruktúra ukrajinských utečencov podľa pohlavia a veku k 31. decembru 2022 (tisíce osôb)

Zdroj: Ministerstva vnútra SR (2023, [cit. 2024-04-25])

Graf č. 2: Očakávaná štruktúra ukrajinských utečencov podľa ekonomickej aktivity (tisíce osôb)

Zdroj: Ministerstva vnútra SR (2023, [cit. 2024-04-25])

Preto môžeme konštatovať, že podľa aktuálneho odhadu by počet permanentne presídlených ľudí na *Slovensko* predstavoval prírastok slovenskej populácie. Pre odhad celkového počtu obyvateľov však používame metodiku podľa národných účtov, ktorá za obyvateľa považuje osobu, ktorá sa zdržiava alebo má v úmysle sa zdržiavať na území aspoň jeden rok. Za prejav tohto úmyslu považujeme práve žiadosť o dočasné útočisko. Zohľadňujúc údaje o participácii žien a mužov podľa vekových kategórií z ukrajinských štatistík predpokladáme, že z celkového počtu odídencov môže byť na slovenskom trhu ekonomicky aktívnych vyše 40 %. Keďže drvivá väčšina presídľovaných z *Ukrajiny* sú ženy s deťmi (Graf 1), bude na trhu práce v porovnaní s rokmi pred vojnou pribúdať menej ukrajinských mužov, ale pozitívny vplyv na trh práce sa prejaví i pri aktuálnej štruktúre migrantov. Nepredpokladáme, že miera participácie žien bude výraznejšie menšia, i keď vzhľadom na neprítomnosť otcov stúpu nároky spojené so starostlivosťou o dieťa. Po vyčlenení nezaopatrených detí do 15 rokov a ďalších ekonomicky neaktívnych osôb pribudne na *Slovensku* do oblasti pracovnej sily k polovici roka vyše 40-tisíc osôb (Graf 1 a 2) (*Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 549/2013 o európskom systéme národných a regionálnych účtov v EÚ*, *Ministerstvo financií SR 2023*, [cit. 2024-04-25]).

Hlavnou úlohou migračnej politiky každého štátu je prekonávať spontánnosť migrácie, rozvíjať účinné mechanizmy ovplyvňovania tohto procesu, zabezpečovať normálne životné podmienky (pobyt, zamestnanie a vzdelávanie utečencov) a znižovať negatívne dôsledky utečencov na domáce obyvateľstvo. Kľúčom k úspešnej realizácii týchto úloh je uvedenie si potreby profesionálneho prístupu k riešeniu problémov utečencov a riadna odborná príprava sociálnych pracovníkov na prácu s určitou kategóriou klientov (*General Education Requirements Program Requirements 2015*, [cit. 2024-04-25]). Aktuálne vedúcu úlohu pri riešení problémov utečencov (vrátane pri realizácii sociálnej práce s utečencami) v medzinárodnom kontexte hrajú medzinárodné organizácie (*Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR 2023*, [cit. 2024-04-25]); *Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) (2022*, [cit. 2024-04-25]); *UNESCO, Medzinárodný výbor os. Červený kríž, Európska rada pre utečencov a exulantov* iné), ktoré pôsobia ako sprostredkovatelia medzi utečencami a vládami krajín, ktoré ich prijímajú. Uvedené medzinárodné organizácie plnia väčšinou tieto funkcie: pomáhajú štátnym štruktúram a mimovládnym organizáciám pôsobiacim v oblasti migrácie; poskytujú priamu pomoc utečencom a žiadateľom o azyl; vykonávajú školenia predstaviteľov vlády, sociálnych pracovníkov, zamestnancov mimovládnych organizácií, čím sa presadzuje šírenie progresívnych myšlienok medzinárodných skúseností a zavádzajú inovatívne metódy pre prácu s utečencami, overené v celosvetovej praxi.

V sociálnej práci je jednou z náročných oblastí práve posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny (Navrátil 2007). Posúdenie je „proces, v ktorom je určovaný charakter, príčina, vývoj a prognóza problémov, v ktorom sú ďalej tiež analyzované osobnostné charakteristiky a situácie, ktoré s problémom súvisia“, ale aj funkcia sociálnej práce, ktorej podstatou je snaha porozumieť problému, jeho príčine, ale aj tomu, čo môže byť zmenené, aby bol problém minimalizovaný či odstránený“ (Barker 1995, in: Navrátil 2007, s. 73). Cieľom posúdenia životnej situácie

utečencov je porozumenie životnej situácie užívateľa služby, identifikácia možných oblastí životnej situácie zmeny, a to predovšetkým preto, aby neskôr bolo možné koncipovať odôvodnenú intervenciu (Watson, Westová 2006, in: Navrátil 2007).

Konflikt na *Ukrajine* spôsobil masový exodus civilistov, ktorí sa snažili uniknúť pred násilím. *Slovensko*, ako jedna zo susedných krajín, prijalo značný počet utečencov. Politické rozhodnutia a medzinárodné dohody, ako napríklad *Dubľinské nariadenie a smernice EÚ o azyle*, zohrali kľúčovú úlohu pri organizovaní prijímania a integrácie utečencov. Na základe týchto politických dokumentov vymedzujeme hlavne oblasti v rámci ktorých je poskytovaná pomoc ukrajinským utečencom na *Slovensku* (*Medzinárodná organizácia pre migráciu 2023*):

- **prijímanie a ubytovanie utečencov:** po príchode na *Slovensko* boli utečenci z *Ukrajiny* umiestnení v rôznych ubytovacích zariadeniach, od núdzových táborov, až po súkromné byty poskytnuté dobrovoľníkmi a neziskovými organizáciami. Posúdenie kvality týchto ubytovacích podmienok ukazuje, že aj napriek snahám o ich zabezpečenie, mnohé zariadenia čelili preťaženiu a nedostatočným zdrojom,
- **ekonomická situácia a zamestnanosť:** jedným z kľúčových aspektov integrácie je ekonomická situácia utečencov. Mnoho utečencov sa stretáva s ťažkosťami pri hľadaní zamestnania z dôvodu jazykových bariér, neuznania kvalifikácií a byrokratických prekážok. *Slovenská vláda* a rôzne organizácie sa snažia poskytovať programy na zlepšenie zamestnateľnosti, ako sú jazykové kurzy a rekvalifikačné programy. Tieto iniciatívy sú dôležité preto, aby utečenci mohli viesť samostatný a dôstojný život,
- **vzdelávanie detí utečencov:** vzdelávanie detí je kľúčové pre ich budúcnosť a integráciu do slovenskej spoločnosti. Slovenské školy sa snažia integrovať ukrajinské deti do vzdelávacieho systému, avšak narážajú na

problémy ako nedostatok miest, jazykové bariéry a potrebu špeciálnych vzdelávacích programov. Mnohé školy zaviedli špeciálne jazykové kurzy a podporné programy, aby pomohli deťom prekonať tieto výzvy. Okrem toho, rôzne organizácie organizujú doučovacie programy a voľnočasové aktivity, ktoré pomáhajú deťom lepšie sa integrovať a rozvíjať svoje schopnosti,

- **zdravotná starostlivosť:** prístup k zdravotnej starostlivosti je pre utečencov nevyhnutný. Slovenský zdravotný systém poskytuje základnú zdravotnú starostlivosť utečencom, avšak kapacity sú často preťažené, a nie všetci utečenci majú dostatočný prístup k potrebnej starostlivosti. Psychická podpora je ďalším kritickým aspektom, keďže mnoho utečencov trpí traumami z vojny,
- **integrácia a spoločenské začlenenie:** integrácia utečencov do spoločnosti je komplexný proces, ktorý zahŕňa ekonomickú, sociálnu a kultúrnu dimenziu. Integrácia utečencov do miestnej spoločnosti je dlhodobý proces, ktorý vyžaduje obojstranné úsilie. Mnoho *Slovákov* prejavilo solidaritu a pomoc, no zároveň existujú aj prípady diskriminácie a xenofóbie. Pre úspešnú integráciu je dôležitá vzájomná tolerancia a porozumenie. Kultúrne a komunitné centrá zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore integrácie. Organizujú rôzne podujatia, workshopy a kultúrne aktivity, ktoré podporujú interakciu medzi utečencami a miestnymi obyvateľmi (*Ministerstvo sociálnej politiky Ukrajiny 2022*).

Posúdenie životnej situácie utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku* ukazuje, že aj napriek významným snahám zo strany vlády a občianskej spoločnosti čelí táto komunita mnohým výzvam. Životná situácia utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku* je komplexná a dynamická. Hoci sa dosiahol významný pokrok v oblasti základného ubytovania, vzdelania a zdravotnej starostlivosti, pretrvávajú mnohé

výzvy, najmä v oblasti dlhodobej ekonomickej stability a plnej spoločenskej integrácie. Podpora a spolupráca medzi vládou, neziskovými organizáciami a miestnymi komunitami je kľúčová pre zabezpečenie, aby utečenci mohli viesť dôstojný a produktívny život na *Slovensku*.

Posúdenie v sociálnej práci je systematický proces zhromažďovania a analyzovania informácií o klientovi, jeho životnej situácii a potrebách. Tento proces zahŕňa intervencie a opatrenia (Zvereva, Bezpalko a Charchenko 2004):

- **Krízová intervencia:** Rýchle zabezpečenie dočasného ubytovania a základných potrieb pre novoprichádzajúcich utečencov;
- **Školská sociálna práca:** Integrácia sociálnych pracovníkov do škôl s cieľom podpory ukrajinských detí, zabezpečenie jazykových kurzov a podporných programov;
- **Komunitné vzdelávacie programy:** Organizovanie mimoškolských aktivít a doučovania;
- **Profesionálne poradenstvo:** Asistencia pri hľadaní práce, kariérne poradenstvo a pomoc pri uznávaní kvalifikácií;
- **Rekvalifikačné programy:** Kurzy a školenia na získanie nových zručností a kvalifikácií;
- **Prístup k zdravotníckym službám:** Asistencia pri navigácii v zdravotníckom systéme a zabezpečenie prístupu k potrebnej starostlivosti;
- **Psychosociálna podpora:** Poskytovanie psychologických služieb a terapií;
- **Komunitná práca:** Organizácia komunitných podujatí a kultúrnych aktivít na podporu interakcie medzi utečencami a miestnym obyvateľstvom;
- **Mediácia a riešenie konfliktov:** Pomoc pri riešení konfliktov a zmierňovaní napätia.

Posúdenie životnej situácie ukrajinských utečencov na *Slovensku* je kľúčovým krokom k efektívnej intervencii a podpore ich integrácie do spoločnosti. Sociálni pracovníci zohrávajú dôležitú úlohu pri zhromažďovaní a analyzovaní informácií, plánovaní a realizácii

intervencií a neustálom hodnotení ich účinnosti. Efektívne využitie nástrojov sociálnej práce, ako sú individuálne plány starostlivosti, krízová intervencia, školská sociálna práca, profesionálne poradenstvo a komunitná práca (Balogová 2021), je nevyhnutné pre zabezpečenie dôstojného a produktívneho života utečencov na *Slovensku*. Spolupráca medzi vládou, neziskovými organizáciami a miestnymi komunitami je kľúčová pre úspešnú integráciu a dlhodobé riešenie problémov, ktorým utečenci čelia.

Životná situácia utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku* je stále plná výziev, ale aj príležitostí. Významné pokroky boli dosiahnuté v oblasti základného ubytovania, vzdelania a zdravotnej starostlivosti, no stále existujú oblasti, kde je potrebné pokračovať v práci, najmä v oblasti zamestnanosti a plnej spoločenskej integrácií. Kontinuálna pozornosť a adaptácia stratégií sú nevyhnutné pre riešenie pretrvávajúcich problémov a podporu úspešnej integrácie ukrajinských utečencov do slovenskej spoločnosti.

1 Projekt výskumu

V empirickej časti príspevku analyzujeme problematiku migrácie ako zložitého sociálneho javu. Relevantnosť výskumnej témy je obzvlášť naliehavá vo svetle udalostí, ktoré sa dnes odohrávajú na *Ukrajine*. Objemnosť nútenej migrácie je fenomén, ktorý sa dotýka aj *Slovenska*, ako susedného štátu. V súčasnosti potrebujú špecifickú pomoc najmä migranti a ich rodiny, čo je možné len pri fungovaní siete medzinárodných inštitúcií, ktoré zohľadňujú aktuálnu situáciu a jej osobitosti. Predstavený výskum bol spracovaný vo forme rigorózneho práce a aktuálne sú **prezentované** parciálne časti **výskumného zistenia**, ktoré súvisia s posúdením životnej situácie ukrajinských utečencov na *Slovensku*.

1.1 Vymedzenie výskumného cieľa a výskumných otázok

Súčasťou definovania problému migrácie utečencov z *Ukrajiny* v dôsledku vojenského konfliktu je rozpracovanie cieľa výskumu. **Cieľom kvantitatívneho výskumu** bolo *zistiť, aké sú hlavné dôvody nútenej migrácie ute-*

čencov na Slovensko, zároveň zistiť, aké pocity prežívajú utečenci po príchode na Slovensko.

Vyplyvajú z cieľa kvantitatívneho výskumu definujeme výskumné otázky. Výskumné otázky tvorili jadro samotného výskumu. Preto bolo dôležité sformulovať **výskumné otázky**, ktoré viedli k splneniu výskumného cieľa:

1. Aké sú hlavné dôvody nútenej migrácie utečencov na *Slovensko*?
2. Aké emócie a pocity prežívajú utečenci z *Ukrajiny*, ktorí našli útočisko na *Slovensku*?
3. Ako utečenci z *Ukrajiny* vidia svoju budúcnosť na *Slovensku*?

1.2 Výskumný súbor

Výskumnú vzorku v nami prezentovanom **kvantitatívnom výskume** tvorilo 40 utečencov z *Ukrajiny*, ktorí prišli na *Slovensko* z dôvodu vojenského konfliktu. Pre realizáciu výskumnej časti a pre kompletnosť informácie sme sprístupnili vyplňovanie dotazníka po celom *Slovensku* (*Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Žilinský kraj, Nitriansky kraj, Banskobystrický kraj, Košický kraj a Prešovský kraj*).

Do výskumu sa utečenci zapojili dobrovoľne, boli oboznámení s cieľom výskumu a so zachovaním ich anonymity. Výskumu sa zúčastnilo 37 (92,5 %) žien a 3 muži (7,5 %). Vo výskume boli respondenti vo veku od 17 až do 79 rokov (Vágnerová 2000) (deti, ktoré navštevujú školu; študenti; ľudia v aktívnom veku, ktorí pracujú na *Slovensku* alebo dištančne na *Ukrajine* a seniori). Dotazníky boli administrované respondenti online cez elektronický program – *Formuláre*.

1.3 Výsledky výskumu

Ako reflektuje analyzovaná teória sociálnej práce **rozhodujúcim pre odídencov boli priame vojenské útoky** (19 respondentov, 47,5 %), ruská okupácia (13 respondentov, 32,5 %) alebo **strach z možných vojenských útokov v okolí** (15 respondentov, 37,5 %). Zároveň rozhodujúcim faktorom boli aj dôsledky spôsobené vojnou: poškodené alebo zničené bývanie (4 respondenti, 10 %), zhor-

šenie prístupu k svetlu a vode (10 respondentov, 25 %), nezamestnanosť (odišiel som, aby som si našiel prácu/mal možnosť pracovať) (7 respondentov, 17,5 %), chudoba a nedostatok základných potrieb (jedlo, voda, prístrešie, lieky atď.) (5 respondentov, 12,5 %). Dôležitým faktorom pre utečencov je bezpečnosť (15 respondentov, 37,5 %). Utečenci (2 respondenti, 5 %) označujú aj strach zo sexuálneho a/alebo iného rodovo podmieneného násillia.

Tab. č. 1: Aké boli hlavné dôvody, ktoré vás prinútili opustiť krajinu?

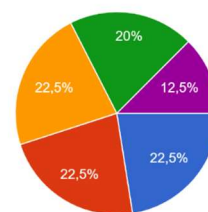
	Respondenti	%
v dôsledku priamych vojenských útokov	19	47,5
ruská okupácia	13	32,5
poškodené alebo zničené bývanie	4	10
zhoršenie prístupu k svetlu a vode	10	25
nezamestnanosť (odišiel som, aby som si našiel prácu/mal možnosť pracovať)	7	17,5
chudoba a nedostatok základných potrieb (jedlo, voda, prístrešie, lieky atď.)	5	12,5
bezpečnosť mňa a/alebo mojej rodiny (detí, staršej generácie atď.)	15	37,5
v záujme fyzického, duševného a psychického zdravia (úzkosť, úraz, choroba, choroba atď.)	6	15
strach z možných vojenských útokov v okolí	15	37,5
strach zo sexuálneho a/alebo iného rodovo podmieneného násillia	2	5
evakuácia organizovaná úradmi	0	0
iné	3	7,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázkami číslo 9 (graf 3) a 10 (tab. č. 2) boli utečenci vyzvaní, aby odpovedali, či boli utečenci od začiatku vojny doma na *Ukrajine* a z akých dôvodov vycestovali na *Ukrajinu*. Výskum ukázal, že 9 (22,5 %) neboli na *Ukrajine* od začiatku vojny, a ani neplánujú cestovať domov. Rovnako 9 respondentov (22,5 %) nebolo doteraz doma, ale plánujú cestu

na *Ukrajinu*. Zvyšných 9 respondentov (22,5 %) odpovedalo, že boli doma, ale len raz od začiatku vojny, 8 respondentov (8 %) už bolo doma od začiatku vojny 2- až 4-krát a len 5 (12,5 %) chodia na *Ukrajinu* pravidelne. Je dôležité spomenúť, že väčšinou utečenci cestovali späť na *Ukrajinu* navštíviť rodinných príslušníkov, manžela/partnerku, priateľov (27 respondentov, 67,5 %) (tab. č. 2). Následne 11 respondentov (27,5 %) zaznačilo odpoveď „iné“, bližšie dôvody ale neuvádzajú.

40 odpovedí

	nie, a ani sa nechystám
	nie, ale plánujem ísť na Ukrajinu
	áno, raz
	áno, niekedy (2- až 4-krát)
	áno, často/pravidelne (viac ako 5-krát)

Graf č. 3: Cestovali ste na Ukrajinu od začiatku vojny?

Zdroj: vlastné spracovanie

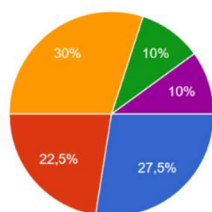
Tab. č. 2: Z akých dôvodov ste vycestovali alebo plánujete v blízkej dobe cestu na Ukrajinu?

	Respondenti	%
navštíviť rodinných príslušníkov, manžela/partnerku, priateľov	27	67,5
skontrolovať môj dom/nehnutelnosť alebo majetok	2	5
skontrolovať moju firmu	0	0
poskytovať pomoc mojej komunite (jedlo, oblečenie, lieky atď.)	0	0
plánujem vstúpiť do armády, podporovať vojenský personál	0	0
iné	11	27,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Nadväzujúc na predchádzajúce otázky v dotazníku sme vyzvali respondentov odpovedať na otázku súvisiacu s budúcim návratom na *Ukrajinu*. Utečenci vo svojich odpovediach uvádzajú, že **sa určite vrátia po ukončení vojny späť na *Ukrajinu* – 11 respondentov (27,5 %) alebo „pravdepodobne áno“ – 9 respondentov (22,5 %)**. Niektorí si ešte stále nie sú istí, či sa vrátia – 12 respondentov (30 %). Ďalší respondenti nám odpovedali, že **„pravdepodobne nie“** (4 respondenti, 10 %) alebo určite sa **nevrátia na *Ukrajinu*, aj keď sa situácia zlepší** (4 respondenti, 10 %) (graf 4). Ako dôvody, prečo by chceli radšej zostať na *Slovensku* uvádzajú (tab. č. 3): **„Myslím si, že je nebezpečné vrátiť sa späť“** (11 respondentov), **„V hostiteľskej krajine som sa dobre adaptoval“** (10 respondentov), **„Moje deti študujú v hostiteľskej krajine“** (10 respondentov) a **„Domnievam sa, že stav ukrajinského hospodárstva sa zhoršil“** (10 respondentov).

40 odpovedí

	určite áno
	pravdepodobne áno
	nie som si istý/istá
	pravdepodobne nie
	určite nie

Graf č. 4: Plánujete sa v budúcnosti vrátiť na Ukrajinu, ak sa výrazne zlepšia bezpečnostné podmienky?

Zdroj: vlastné spracovanie

Tab. č. 3: Z akých dôvodov sa neplánujete vrátiť na Ukrajinu?

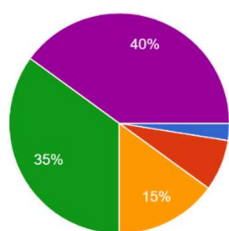
	Respondenti	%
v hostiteľskej krajine som sa dobre adaptoval	10	25
na Ukrajine už nemám žiadnu rodinu	2	5
som spokojný so svojou prácou v hostiteľskej krajine	5	12,5

študujem v hostiteľskej krajine	4	10
moje deti študujú v hostiteľskej krajine	10	25
mám lepšie šance/príležitosti v hostiteľskej krajine	4	10
zabezpečenie lepšieho života mojej rodine	7	17,5
pretože ostatní členovia mojej rodiny chcú zostať	0	0
myslím si, že je nebezpečné vrátiť sa späť	11	27,5
domnievam sa, že stav ukrajinského hospodárstva sa zhoršil	10	25
iné	3	7,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Ďalšími otázkami (číslo 27 a 28) sme sa pýtali na to, ako utečenci vnímali situáciu na hraniciach, keď vstupovali na územie *Slovenska* po vypuknutí vojnového konfliktu a aké emócie pociťovali na začiatku pri vypuknutí vojnového konfliktu. Utečenci uviedli, že **najviac pociťovali strach** (16 respondentov – 40 %), **zúfalstvo** (14 – 35 %), **hrôzu** (6 – 15%) a **odpor** (3 – 7,5 %) (graf 5). V rámci otvorenej otázky číslo 31 utečenci doplnili, aké pocity mali pri prekračovaní hraníc, keď opúšťali domovskú krajinu: *„bolesť, zúfalstvo, strach, nevedela som, čo nás tam čaká“*, *„cítil som strach a zúfalstvo z toho, čo ruskí teroristi robia mojej krajine“*, *„...obdiv k práci dobrovoľníkov a pomoci ľuďí“*, *„nádej na pomoc“*, *„bolesť, zúfalstvo, strach, nevedela som, čo nás tam čaká“*, *„Je desivé pochopiť, že sa možno už nikdy nevrátim domov a že toto je nová a nezvyčajná etapa môjho života.“* Touto otázkou potvrdzujeme to, že všetky respondenti na začiatku vojenského konfliktu pociťovali najmä strach, zúfalstvo, odpor a hrôzu.

40 odpovedí

	Eufóriu
	Odpor
	Hrôzu
	Zúfalstvo
	Strach

Graf č. 5: Aké emócie ste pociťovali na začiatku pri vypuknutí vojnového konfliktu?

Zdroj: vlastné spracovanie

Následne otázkou 29 (tab. č. 4) sme zisťovali, ako sa zmenilo emocionálne rozpoloženie utečencov od vypuknutia vojny, až po súčasnosť. Odpovede boli nasledovné: **mení sa k prežívaniu skôr pozitívnych emócií** (14 respondentov, 35 %), neutrálne pocity (13 respondentov, 32,5 %), ale niektorí utečenci stále prežívajú negatívne emócie kvôli presťahovaniu sa do cudzej krajiny a dôsledkov spôsobených vojnovým konfliktom (9 respondentov, 22,5 %).

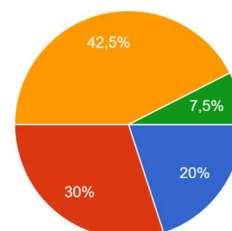
Tab. č. 4: Špecifikujte, ako sa mení Vaše emocionálne rozpoloženie od vypuknutia vojny až po súčasnosť

	Respondenti	%
mení sa k prežívaniu pozitívnych emócií	1	2,5
mení sa k prežívaniu skôr pozitívnych emócií	14	35
neviem, cítim sa neutrálne	13	32,5
mení sa k prežívaniu skôr negatívnych emócií	9	22,5
mení sa k prežívaniu negatívnych emócií	5	12,5

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázkami číslo 30 a 32 sme zisťovali, do akej miery ovplyvnil vojnový konflikt negatívne duševný/psychický stav utečencov a zároveň zisťujeme, ako sa vyrovnávajú s vojnou na *Ukrajine*. Na základe získaných výsledkov otázky číslo 30 (graf 6) uvádzame, že 8 respondentov (20 %) bolo do veľmi veľkej miery negatívne (psychicky) ovplyvnených vojnovým konfliktom, „do veľkej“ – 12 respondentov (30 %), „do značnej“ – 17 respondentov (42,5 %) a „do nízkej“ – 3 respondenti (7,5 %). Na základe zistení konštatujeme, že utečenci prežívali ťažké psychické stavy spôsobené vojnovým konfliktom a okupáciou. Preto *sme sa pýtali* (32 otvorenou otázkou) utečencov, aké majú návyky a zvyky a ako sa vyrovnávajú s vojnou na *Ukrajine*: „Čakám na chvíľu, keď bude vedľa mňa muž“, „Neustály kontakt s rodinou – telefonujeme si každý deň“, „Čítam ukrajinské správy, chodím pliesť maskovacie siete, pomáhám finančne ukrajinským vojakom“, „Neustále sledovanie novín. Obavy o rodičov a ďalších príbuzných, ktorí zostali na *Ukrajine*“. Najopakovanejšou odpoveďou, ktorá sa vyskytovala v takmer všetkých vyjadrovaníach respondentov, bola komunikácia pomocou rôznych nástrojov s rodinnými príslušníkmi, ktorí sú buď na *Ukrajine* alebo sa nachádzajú v iných krajinách. Zároveň vidíme, že respondenti dennodenne sledujú správy, čo sa deje na *Ukrajine* a či nič nehrozí ich rodine, ktorá ostala na *Ukrajine*.

40 odpovedí

	do veľmi veľkej
	do veľkej
	do značnej
	do nízkej
	do veľmi nízkej

Graf č. 6: Do akej miery ovplyvnil vojnový konflikt negatívne Váš duševný/psychický stav (syndróm odídencia)?

Zdroj: vlastné spracovanie

Ostatnou otvorenou otázkou číslo 33 sme zisťovali, ako utečenci vnímajú pomoc zo strany *Slovenska*. Uvádzame odpovede respondentov: „*To je to najlepšie, čo Slovensko pre mňa a moje deti urobilo, budem celý život vd'ačný ľuďom, ktorí nám pomohli*“, „*Veľa ľudí mi pomohlo a poradilo*“, „*Verím, že krajina robí všetko, čo sa dá, a sme za to vd'ační*“, „*Ďakujeme za program bývania*“, „*Som veľmi vd'ačný občanom a vláde Slovenska za ich podporu a pohostinnosť*“. Z výsledkov vidíme, že **rezonujú pozitívne vyjadrovania utečencov**. Utečenci viackrát vyjadrujú vd'ačnosť jednak za podporné sociálne projekty, ktoré sú realizované na *Slovensku*, zbierky, štátne a dobrovoľnícke organizácie a zároveň obdivujú aj ľudskosť *Slovákov* ochotu pomôcť utečencom v ťažkej situácii spôsobenej vojenským konfliktom. Niektorí respondenti uvádzali, že žiadne služby nevyužili, ale to len z osobných dôvodov. Napriek tomu poskytované služby a projekty evidujú a vážia si podporu zo strany *Slovákov*.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo priblížiť problematiku posúdenia životnej situácie klienta. Analýza bola orientovaná na posúdenie životnej situácie klienta, jej cieľ a zameranie posúdenia, ale aj na kontext praxe posudzovania detí a rodín utečencov z *Ukrajiny* na *Slovensku*.

Výskumné zistenia prinášajú nasledujúce odpovede:

- zistenie poukazuje na to, čo bolo rozhodujúcim faktorom pre odchod z *Ukrajiny* (tab. č. 13). Ako uvádzame aj v teoretickej časti, **najviac rozhodujúcim faktorom pre odídencov boli**

priame vojenské útoky (19 respondentov, 47,5 %), ruská okupácia (13 respondentov, 32,5 %) alebo **strach z možných vojenských útokov v okolí (15 respondentov, 37,5 %)**. Zároveň rozhodujúcim faktorom boli aj dôsledky spôsobené vojnou: poškodené alebo zničené bývanie (4 respondenti, 10 %), zhoršenie prístupu k svetlu a vode (10 respondentov, 25 %), nezamestnanosť (odišiel som, aby som si našiel prácu/mal možnosť pracovať) (7 respondentov, 17,5 %), chudoba a nedostatok základných potrieb (jedlo, voda, prístrešie, lieky atď.) (5 respondentov, 12,5 %). Dôležitým faktorom pre utečencov je bezpečnosť (15 respondentov, 37,5 %). Utečenci (2 respondenti, 5 %) zaznačujú aj strach zo sexuálneho a/alebo iného rodovo podmieneného násillia,

- výskumom sa zistilo, ako utečenci vnímali situáciu na hraniciach, keď vstupovali na územie *Slovenska* po vypuknutí vojnového konfliktu a aké emócie pociťovali na začiatku pri vypuknutí vojnového konfliktu. Utečenci uviedli, že najviac pociťovali **strach (16 respondentov – 40 %)**, **zúfalstvo (14 – 35 %)**, **hrôzu (6 – 15%)** a odpor (3 – 7,5 %) (graf 14). Otázkami číslo 30 a 32 sa zisťovalo, do akej miery ovplyvnil vojnový konflikt negatívne duševný/psychický stav utečencov. Na základe získaných výsledkov otázky číslo 30 sa zistilo, že **8 respondenti (20 %) boli do veľmi veľkej miery negatívne (psychicky) ovplyvnení vojnovým konfliktom, „do veľkej“ – 12 respondentov (30 %)**, **„do značnej“ – 17 respondentov (42,5 %)** a **„do nízkej“ – 3 respondenti (7,5 %)**. Následne treba spomenúť, že na základe zistení vidíme, že utečenci prežívajú ťažké psychické stavy spôsobené vojnovým konfliktom a okupáciou,
- nadväzujúc na predchádzajúce otázky v dotazníku vyzývame res-

pondentov odpovedať na otázku súvisiacu s budúcim návratom na *Ukrajinu*. Utečenci vo svojich odpovediach uvádzajú, že **sa určite vrátia po ukončení vojny späť na Ukrajinu – 11 respondentov (27,5 %) alebo „pravdepodobne áno“ – 9 respondentov (22,5 %)**. Niektorí si ešte stále nie sú istí, či sa vrátia – 12 respondentov (30 %). Zvyšní nám odpovedali, že **„pravdepodobne nie“ (4 respondenti, 10 %) alebo určite sa nevrátia na Ukrajinu, aj keď sa situácia zlepší (4 respondenti, 10 %)** (graf 9). Ako dôvody, prečo by chceli radšej zostať na *Slovensku*, uvádzajú (tab. č. 15): *„Myslím si, že je nebezpečné vrátiť sa späť“* (11 respondentov), *„V hostiteľskej krajine som sa dobre adaptoval“* (10 respondentov), *„Moje deti študujú v hostiteľskej krajine“* (10 respondentov) a *„Domnievam sa, že stav ukrajinského hospodárstva sa zhoršil“* (10 respondentov). Odpovede respondentov sa rozdelili – 20 respondentov (50 %) odpovedalo, že sa pravdepodobne vrátia domov a len 8 respondentov (20 %) chce aj po vojenskom konflikte zostať na *Slovensku*.

V ostatných rokoch *Slovensko* zažíva nárast počtu migrantov a utečencov z *Ukrajiny*. Títo ľudia prichádzajú na *Slovensko* v nádeji na lepší život a bezpečie. Avšak, ich životná situácia na *Slovensku* a možnosti návratu na *Ukrajinu* sú komplikované a vyžadujú si dôkladné posúdenie. Ukrajinci tvoria na *Slovensku* významnú menšinu a ich prítomnosť je viditeľná v rôznych spoločenských sektoroch. Pre mnohých z nich je *Slovensko* len prestupnou stanicou na ceste do západnej *Európy*, avšak časť sa rozhodne usadiť tu na dlhšie obdobie. Integrácia *Ukrajincov* do slovenskej spoločnosti nie je vždy jednoduchá. Jazyková bariéra, kultúrne rozdiely sú hlavné prekážky, ktorým čelia. Napriek tomu existujú organizácie a iniciatívy, ktoré im pomáhajú s adaptáciou a začleňovaním sa do spoločnosti.

Na záver môžeme konštatovať, že výzvy, s ktorými sa Ukrajinci stretávajú na *Slovensku*,

významne ovplyvňujú ich životné posúdenie a kvalitu života. Je dôležité, aby štát a miestne komunity poskytovali dostatočnú podporu a vytvárali podmienky na ich úspešnú integráciu. To zahŕňa zlepšenie prístupu k jazykovým kurzom, dostupnému bývaniu, spravodlivým pracovným príležitostiam, zdravotnej starostlivosti a vzdelávaniu, ako aj poskytovanie potrebnej psychickej a právnej podpory.

Zoznam bibliografických odkazov

- Agentúra OSN pre utečencov, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMWU3NjkzYmEtNDYzMC00M2EyLTkwMjctMGIwZTA0MTQwMjU5IiwidCI6ImU1YzM3OTgxLTY2NjQtNDEzNC04YTBjLTY1NDNkMmFmODBiZSI-sImMiOjh9&pageName=ReportSectionb9333061a0a2e93930ea>
- BALOGOVÁ, Beáta, 2021. Charakteristika sociálnej práce – Vybrané teórie a metódy sociálnej práce. In: B. BALOGOVÁ et al. *Kompendium sociálnej práce pre magisterský stupeň štúdia*. Prešov: A-print. ISBN 978-80-89721-55-9.
- Európska komisia, 2022. *Smernice a nariadenia o azyle*. [online]. [cit. 2024-06-27]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/system/files/2021-02/com_2021_50_f1_green_paper_sk.pdf
- Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2023. *Správa o migrácii*. [online]. [cit. 2024-05-11]. Dostupné na: <https://ukraine.iom.int/uk>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2022. [online]. [cit. 2024-03-25]. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-odidencov-z-ukrajiny/informacie-odidencov-z-ukrajiny.html>
- Ministerstvo sociálnej politiky Ukrajiny, 2022. *Sociálna ochrana obyvateľstva Ukrajiny*. [online]. [cit. 2024-06-27]. Dostupné na: <https://www.msp.gov.ua/>
- NAVRÁTIL, Pavel, 2007. Posouzení životní situace: úvod do problematiky. In: *Sociální práce/Sociální práce*. Roč. 1/2007, č. 1, s. 72 – 86. ISSN 1213-6204.

- Ukraine — Humanitarian Response Plan*, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-response-plan-2022-february-2022-enuk>.
- Ukraine Flash Appeal*, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-flash-appeal-march-may-2022-enukru>.
- UNHCR, 2022. [online]. [cit. 2024-04-25]. Dostupné na: <https://www.unhcr.org/refugeebrief/the-refugee-brief-11-march-2022>.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-678-0.
- ZVEREVA, Irina, Mykola BEZPALKO a Olexandr CHARCHENKO, 2004. *Sociálna práca na Ukrajine*. Kyjev: Centrum náučnej literatúry. ISBN 2660-2666-6616.

Afiliácia

Príspevok vznikol s podporou projektov VEGA č. 1/ 0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojenej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*, KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

Kontaktné údaje

PhDr. Yuliia KOVALCHUK

prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Email: yuliia.kovalchuk@smail.unipo.sk

beata.balogova@unipo.sk

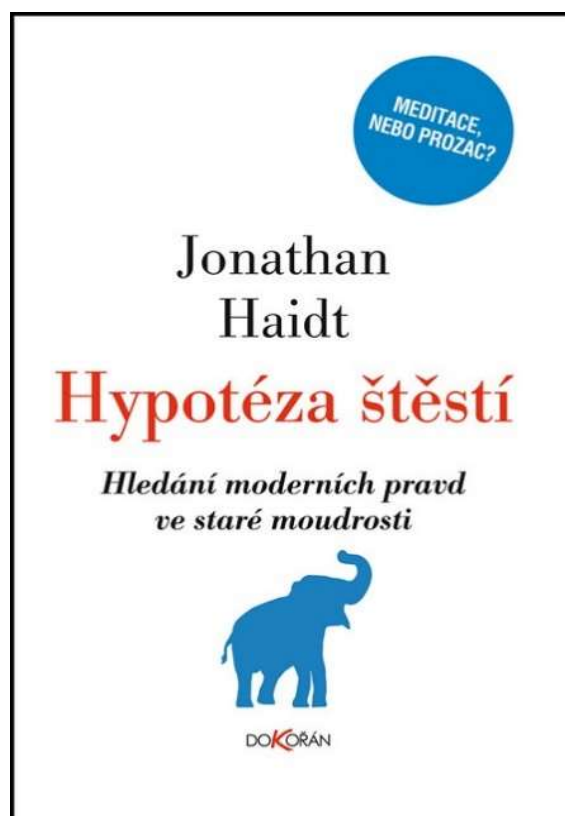
HAIDT, Jonathan.

HYPOTÉZA ŠTĚSTÍ, HLEDÁNÍ MODERNÍCH PRAVD VE STARÉ MOUDROSTI

Praha: Dokořán, 2014

Ako môže jedinec naplniť svoj život a dať mu zmysel? Čo je šťastie a ako je možné ho dosiahnuť? Aká je skutočná podstata, pôsobenie a ciele jedinca? Podľa akých skutočností možno určiť, či jedinec žije dobre alebo zle? Prečo a ako sociálne fungovať s ostatnými jedincami? Ako vyvážiť rozum a city? Publikácia *Hypotéza štěstí, Hledání moderních pravd ve staré moudrosti* ponúka odpovede na tieto filozofické, náboženské i psychologické otázky, na ktoré nazerá optikou najväčších mysliteľov sveta. Autor knihy, Jonathan Haidt, je profesorom psychológie a etiky na *New Yorskej Univerzite*. Haidt sa špecializuje na emócie, morálnu etiku, je spoluzakladateľom tzv. teórie morálnych základov (*Moral Foundations Theory*) a významným predstaviteľom školy pozitívnej psychológie. K zaujímavostiam o Haidtovi patrí, že v roku 2012 bol zaradený do rebríčka *Sto najvplyvnejších intelektuálov sveta* časopisu *Foreign Policy* a záznamy jeho verejných vystúpení v *TED Talks* dosiahli rekordnú sledovanosť.

S prepojením na obsah knihy Jonathanu Haidta možno uviesť, že jeho cieľom bolo spracovať analýzu desiatich aspektov či prístupov k šťastiu koncipovaných na základe kultúrnych tradícií a vybraných období prezentujúcich objavené myšlienky niekoľkými svetovými civilizáciami. Dielo autora predstavujú dva základné atribúty tvoriace názornú metaforu, ktorá je kreovaná jazdcom (predstavujúceho rozum, resp. vedomé a riadené myslenie) a slonom (znázorňujúcim iracionálne pohnútky, inštinktívne reakcie alebo emócie). Kontinuálne Haidt vysvetľuje, že emocionálne inteligentný jedinec disponuje skúseným jazdcom, ktorý má schopnosť správne nasmerovať slonovú pozornosť, aby nevznikol stret záujmu, prípadne priamy súboj vôle. Jednotlivé kapitoly knihy reflektujú

myšlienky a múdrosti svetoznámych filozofov, ktoré potvrdzuje moderná veda.

Pri analýze sa Haidt opiera o komparáciu minulosti i súčasnosti prostredníctvom sociologických, psychologických a primárne neurologických výskumov. Pomocou koloritného nazerania Haidt dokáže zdieľať zozbierané ponaučenia, ktorých idea je uplatniteľná v súčasnom modernom živote jedinca.

Originál knihy je anglického pôvodu s názvom *The Happiness Hypothesis, Finding Modern Truth in Ancient Wisdom* z roku 2006. Kniha obsahuje nasledovné kapitoly: 1. *Rozdelené ja*; 2. *Zmeňme svoju myseľ*; 3. *Bez vzájomnosti to nejde*; 4. *Chyby tých druhých*; 5. *Honba za šťastím*; 6. *Láska a citové väzby*; 7. *K čomu je nám nepriazeň osudu?*; 8. *Pôvab cnosti*; 9. *Dimenzia božstva s Bohom i bez*

neho; 10. Šťastie prichádza zo zapojenia. Čitatelia a čitateľky sa v uvedených kapitolách knihy môžu stretnúť s príbehmi a príkladmi, v ktorých vystupujú mená ako William Shakespeare, Michel de Montaigne, Marcus Aurelius, Anicius Boëthius, Konfucius, Buddha, Epiktétos, Aristofanes alebo Lev Nikolajevič Tolstoj. Ostatná časť obsahu knihy sa skladá z podakovania, poznámok, literatúry a registra, čo tvorí celkom 351 strán.

V úvode knihy, nazývanom aj *Príliš mnoho múdrosti*, Haidt poukazuje na hojnosť a dostupnosť múdrosti v okolí každého jedinca. Lineárnym spôsobom sa autor dotýka hlbších súvislostí týkajúcich sa výrokov o zmysle života, ktoré každý jedinec môže vnímať, počuť a vidieť. Zásadnou reflexiou autora je, či jedinec je schopný múdrosť pozorne vnímať, skúmať a zapájať do svojho života.

Koncept *Haidtovskej hypotézy šťastia* sa odvíja od faktu, že každý jedinec premýšľa v metaforách. V knihe autor opisuje, že ľudská myseľ je rozdelená do oblastí, ktoré súvisia s pokušením, slabosťou a vnútorným konfliktom. Autor sa orientuje na poukázanie rôznych predstáv jedinca, ako aj príkladov, prirovnaní, experimentov a modelácií v konkrétnych životných príbehoch. Súčasťou jeho reflexie je repertoár postupov a účinných metód, pomocou ktorých jedinec dokáže zmeniť svoje myšlienky.

Rámcovými príkladmi, s ktorými Haidt pracuje v kontexte analýzy myšlienok, s opieraním sa o historické múdrosti, možno uviesť výroky Shakespeara „*nič nie je dobré alebo zlé, iba naše myslenie vytvára veci dobré alebo zlé*“ alebo „*vykonané je pre nás už preč, duch radosti totiž drieme v konaní*“, Buddhy „*je ľahké vidieť chyby druhých, ale uznať vlastné chyby ľahké nie je*“, Aristofanesa „*žiadny muž, žena ani dieťa nie je izolovaným ostrovom*“, Emersona „*ak jedinec vykoná dobrý skutok, tak sa okamžite stane šľachetným, ak jedinec koná bez dobrého úmyslu, tak jeho samotný čin ho zníži*“ alebo Tolstoj „*na tomto svete sa dá žiť skvele, ak jedinec vie pracovať a milovať, pracovať pre milovanú osobu a milovať svoju prácu*“.

Prihliadajúc k názvu knihy Jonathana Haidta uvádzame, v zjednodušenej verzii,

vzorec šťastia, ktorého autormi sú Lyubomirská, Sheldon a Schkade. Jeho znenie je, že šťastie (*happiness*) sa rovná spojeniu základnej biologickej úrovne pociťovania šťastia (*set point*), úrovne životných podmienok (*conditions*) a úrovne voľných aktivít (*voluntary activities*).

Relevantnosť odporúčania knihy pre študentov, študentky a priaznivcov sociálnej práce podčiarkuje fakt, že Jonathan Haidt sa opiera o atribúty, ktoré sú súčasťou učenia sa a porozumenia súvislostí aj z hľadiska sociálnej práce s rôznymi cieľovými skupinami. Oblasťami, na ktoré sa Jonathan Haidt orientuje a súčasne sú predmetom sociálnej práce, je zmysel života s akcentom na existenciálnu teóriu, hodnoty, cnosti, Maslowova hierarchia, modelácie a životné príbehy, nepriaznivé situácie, resp. nepriazeň osudu, reciprocita, ľudská myseľ, prvky *self care* ako meditácia, vdáčnosť, ďalej koncept vzájomnosti v duchu vzájomnej dôvery a komunikácie medzi klientom alebo klientkou a sociálnym pracovníkom alebo pracovníčkou, zdravie, láska, Bowlbyho teória citovej väzby (*attachment*), práca a ďalšie. Odborníci a odborníčky v profesii sociálna práca sa pri práci s klientmi a klientkami zažívajúcimi nepriaznivé životné situácie môžu opierať o východiská *Haidtovskej hypotézy šťastia*, ktorá zahŕňa tézy o schopnosti nájdania zmyslu v nešťastí a objavenia jeho pozitívneho prínosu predstavujúceho kľúč k vývinu jedinca. Vybrané analyzované texty diel, nachádzajúce sa v reflexii Haidta, podporujú multidisciplinárny kontext aplikovateľný v sociálnej práci.

Rezultujúc je možné konštatovať, že komplexný prínos knihy Jonathana Haidta pre čitateľov a čitateľky širokej verejnosti i akademickej pôdy definujeme v jeho analytickom pohľade a rozsiahlych úvahách o vybraných dielach kreujúcich základ jeho reflexie. V závere, nazývanom aj *Dôležitosť rovnováhy*, Haidt uvádza, že pre dosiahnutie šťastia je nutné, aby jedinec bol schopný zmeny a našiel smer, ktorý vyzdvihne jeho spokojnosť. Kniha od Jonathana Haidta je výnimočným čitateľským zážitkom, ktorý poskytuje odpovede na otázky zmyslu života smerom k porozumeniu podstaty vlastného bytia.

Možno oceniť zrozumiteľný koncept spracovania knihy, ktorý poukazuje na vedecky podložené fakty prelínajúce sa s filozofiou, históriou, náboženstvom, psychológiou a empirickými výskumami doplnenými textami z diel mysliteľov. Na základe toho môžeme u Jonathana Haidta reflektovať úsilie o tvorbu priamych i nepriamych ponaučení, z ktorých prínosy a benefity môžu byť ziskom pre jedincov žijúcich v súčasnom modernom svete.

Zásadným výsledkom je rozsah poznania a hĺbka inšpirácie, ktorú jedinec môže získať prostredníctvom vlastných predstáv o dosiahnutí šťastia, pohody, spokojnosti a nájdenia zmyslu života. Výsledkom pre čitateľov a čitateľky je subjektívne uvažovanie o vlastnom živote, komparácia minulosti a súčasnosti, uvedomenie si správania a konania

ovplyvňujúceho budúcnosť i hľadanie a nájdenie, či zodpovedanie otázok o zmysle života s cieľom porozumieť mu. V závere dodávame, že predkladaná kniha od Jonathana Haidta je určená pre všetkých, ktorí prejavujú záujem o hľadanie a pochopenie moderných právd v histórii múdrosti.

Mgr. Stela RICHNAVSKÁ

Mgr. Natália VRANKOVÁ

prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

BILASOVÁ, Viera.

FILOZOFICKÉ OTÁZKY ETIKY

Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2019

Filozofia historicky koncipuje spôsoby moderného myslenia, v ktorom sa uvažuje o súvislostiach ľudského bytia. Na tejto východiskovej myšlienke je postavená publikácia *Filozofické otázky etiky*.

Obsah publikácie vychádza z teoretických východísk filozofického bádania. Členenie obsahovej stránky je formálne rozdelené do štyroch primárnych kapitol, so sekundárnym rozvetvením jednotlivých oblastí.

Obsahom prvej kapitoly je vstup do filozofie prostredníctvom vnímania mytológie. Tá obsahuje základné filozofické kategórie a hodnoty. Následne je to explorácia filozofie a etiky. V opise mytológie, je konštruovaný predmet morálky, prostredníctvom, ktorého je možné nájsť všetky základné otázky etiky, týkajúce sa nosných pojmov, ako je dobro, zlo, odmena, trest, spravodlivosť a nepravosť. Autorka poukazuje na to, že tieto perspektívy nie sú formulované čisto filozoficky, ale majú za cieľ poukázať na význam prepojenia filozofie cez mytológiu. Nadväzne je opisovaná oblasť predsokratovských mysliteľov a samotného Sokrata. Predmetné je myslenie-matematika, ontologické a epistemologické východiská, ktoré sú vnímané prostredníctvom jednotlivých dobových predstaviteľov. Pridanou hodnotou je dôraz na etický odkaz predsokratovských mysliteľov a Sokrata.

Nadväzujúcu druhú kapitolu otvárajú východiská ontológie etiky, ktoré sú zamerané na poznanie toho, aký je svet okolo nás a ako sa nám javí. Autorka zdôrazňuje, že ontologická problematika je jednou z najstarších oblastí filozofie, ktorá skúma a hľadá odpovede na otázky a štruktúry povahy spoločnosti. Autorka ďalej predkladá fundamentálne otázky týkajúce sa etiky a jej axiologických východísk s aplikáciou na filozofickú antropológiu.

V tretej kapitole je opisovaný status etiky ako morálnej filozofie prostredníctvom etického rámca filozofických úvah, možnostiach filozofickej etiky, modelov filozofickej etiky

a ich integrovanie do súčasnosti. Neopomenuteľný je jazyk etiky a vymedzenie základných pojmov.

V ostatnej kapitole sa autorka zameriava na význam etiky v súčasnom svete prostredníctvom uvedenia moderny, postmodernej a morálky. Zároveň je opisovaný aplikačný rozmer cez uvedenie inštitucionalizovanej a kodifikovanej etiky. V rezultáte ostatnej kapitoly sú uvedené jednotlivé výzvy pre etiku súčasnosti, ale aj myšlienkové podnety pre vlastné úvahy.

Publikácia nie je len súborom informácií bez jasného odkazu, ale naopak je výsledkom dlhoročného súhrnu filozofického náhľadu, ktorý je čitateľovi sprostredkovaný cez adekvátne zvolený autorský štýl. Ponúkané sú charakteristiky primárnych pojmov filozofie a etiky. Je dôležité vyzdvihnúť prínos exploračných dôležitých informácií a zároveň opodstatnenia vnímania jednotlivých pojmov. Okrem excelentne zvoleného autorského štýlu je po-

zitívom aj aplikácia uvedenia praktických príkladov, dobových textov a konkrétnych pasáží, ktoré súhrnne ponúkajú celistvý obraz o danej problematike.

Vizuál publikácie deklaruje obsahové stránku. Analógia prierezu dreviny, ktorá má v sebe ryhy v čitateľovi evokuje význam filozofie pre jedinca a spoločnosť. Symbolika naznačuje, že tak, ako vzniká a transformuje sa spoločnosť, tak rastie aj strom. Mladý strom je pevný a celistvý až postupným rastom v ňom vznikajú štrbiny, ktoré potvrdzujú jeho rast. Obdobne, ako štrbiny stromu je v spoločnosti vnímaný odkaz filozofie, ktorý je špecifický pre každé obdobie jedinca v spojení s jeho jedinečnosťou. Spôsob prezentovania informácií je významný pre pochopenie nosných teoretických konceptov.

Hlavným odkazom autorky, je vedomie, že filozofia poskytuje základ pre bádanie v etike, ale aj v mnohých iných vedných disciplínach. Poznanie jej vývoja dáva stabilitu vedeckému bádaniu a aplikačnému rozmeru v živote mladého človeka s dôrazom na spoločenský rozmer.

Mgr. Natália VRANKOVÁ
prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce
 Filozofická fakulta
 Prešovská univerzita v Prešove

KIŠIMI, Ičiró a Fumitake KOGA.
ODVAHA BYŤ NEOBLÚBENÝ
 Bratislava: Tatran, 2021

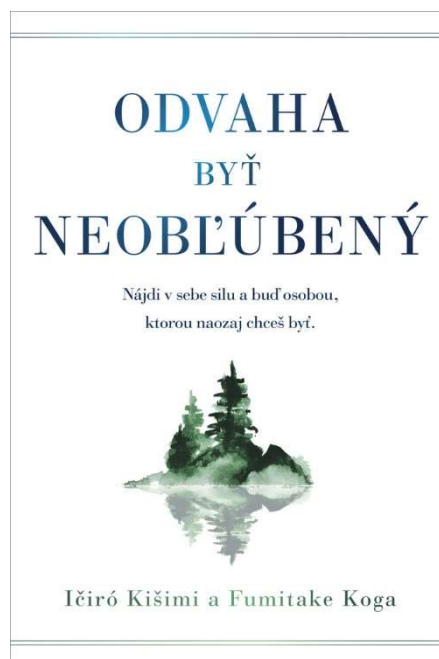
Každý z nás sa ocitol v neriešiteľnej situácii, ktorú pokladal za náročnú, pochmúrnú, podnecujúci k smútku a zúfalstvu. U mnohých jedincov to vyvoláva pocity nešťastia, zlyhania či beznádeje. Terminológia, s ktorou sa stretávame v menovanej knihe ponúka čitateľovi aplikovanú koncepciu a konštrukt *Adlerovskej teórie*. Publikácia je napísaná podnecujúco platformou naratívneho dialógu medzi skúseným filozofom a mladým mužom zaoberajúcim sa otázkami šťastia, ktorý je presvedčený, že život je komplikovaný, že je to sled protichodných stavov, a rovnako tak aj ľudia sú bytosti, ktoré sa nedokážu zmeniť. Autor reflexívne aplikuje otázky ľudskej existencie s dôrazom originálneho subjektívneho pohľadu. Takto reflektujúc poznatky o skutočnom šťastí, ktoré je výsledkom výberu nášho subjektívneho rozhodnutia a zvolenia životného štýlu, ponúka priestor pre optimizmus. Ako filozof poukazuje na aspekty adlerovho štýlu v podobe konkrétnych kazuistík klientovho života.

Primárnym cieľom autora je poukázať na existenciu šťastia. Sekundárnym cieľom je vízia, že každý sa môže zmeniť. Pohľad na svet, v ktorom žijeme je len náš subjektívny výber, nie je objektívnym javom. Viacerí sa ocitneme v situácii, kedy každý z nás ju vníma odlišne. Vzniká otázka - prečo. Odpoveďou je, že je to naše rozhodnutie. Publikácia ponúka čitateľom širokospektrálny rozmer *Adlerovskej teórie*. Aplikčný rozmer sa sústreďuje na prežívanie tu a teraz. Aspekty ako traumy, minulosť by nemali ovplyvňovať našu prítomnosť. Dôležitým atribútom a ukotvením všetkých problémov sú otázky medziľudských vzťahov.

Autor opisuje dôležitosť voľby výberu životného štýlu. Dotýka sa životných okruhů ako je odvaha, šťastie, úloha rozhodnutia či samotný postoj človeka k sebe samému. Každý z nás sa môže subjektívne a slobodne

rozhodnúť, aký životný štýl si stanoví za konečný. Obsahovým zameraním je diferenciácia troch veľikánov v oblasti psychológie, a tými sú Freud, Jung a Adler. Teoretické a vedecké poznatky, ktoré sú v súlade s gréckou filozofiou, postavené na názorovej platforme filozofov ako boli Sokrates, Aristoteles a Platón. História, a zvlášť história poznania, veda a spoločnosť vytvárajú priestor pre inšpiráciu.

Súčasná doba vytvára tlak na sebaobraz. Zaujímajú nás názory ostatných, ich želania či očakávania. Naše správanie je determinované očakávaniami druhých. Mnohokrát sa domnievame, že svet okolo nás je zlý a zmena je nemožná. My sami sme učinili rozhodnutie, aký cieľ si vyberieme za konečný. Dôležitú rolu tu zohráva fakt, čomu sme pripísali subjektívny význam a čo je pre nás konečným cieľom.

Významným aspektom je, že v knihe prostredníctvom rozhovoru, reálnych príkladov autor poukazuje na rôznorodé témy, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou odboru sociálnej

práce. Pozornosť upriamujeme na problémy, s ktorými sa stretávame v praktickej rovine, dá sa povedať na dennodennej báze. Úzkosť, hnev, obavy, spoločenské postavenie, nerovnosti, diskriminácia, sú podľa autora aspekty, ktoré sa dotýkajú premisou odvahy a znova voľby cieľov, životného štýlu a problémov medziľudských vzťahov. Autor zaujímavá a podnetne ponúka čitateľom rozdiel medzi často zaužívanými slovnými spojeniami „pocit menejcennosti“ verzus „komplex menejcennosti“ a „komplex nadradenosti“. Vyzýva, zamysleli ste sa niekedy nad tým, že emócie používame ako náš komunikačný prostriedok, ktorý nám slúži k dosiahnutiu nášho subjektívneho cieľa. V tomto slede autor pokračuje ďalej a dotýka sa tém životných úloh či rozdeľovania úloh. Napríklad polarita životného klamstva verzus životná harmónia. Spolupatričnosť? Nie, sebauistenie, alebo sebaupijatie? Autor prostredníctvom jednoduchých a praktických ukážok dotýka súčasných problémov. Zaujíma nás problémové správanie detí. Za všetkým hľadá pozornosť. Každý z nás má túžbu byť v centre pozornosti. Dokonca aj to dieťa, ktoré si zvolilo odlišný prístup, ako to dosiahnuť. Pozreli ste sa niekedy na aspekt vorkoholizmu? Podľa slov autora je to životné klamstvo a títo jedinci nemajú životnú harmóniu. Pracujú nad rámec pracovných povinností a sú zahltení prácou a argumenty, ktoré používajú, môžeme vnímať len ako výhovorku. Svojim životným štýlom sa zbavujú osobnej zodpovednosti. Adler hovorí, že človek by sa mal zaujímať o všetky aspekty života, nemá svoju pozornosť zamerať len na určité aspekty.

Publikácia ponúka zovšeobecňujúce tvrdenia, ktoré sú súčasťou spoločenstva – všetci, vždy a všetko. Prelínajúc sa do teoretického rámca *Adlerovskej teórie* sa snažíme zakryť sled udalostí, ktorým chýba životná harmónia. Človek, ktorý sa zameriava na tieto zovšeobecňujúce tvrdenia v skutočnosti vidí iba časti, ale posudzuje podľa nich celok. Takto vidí a vníma celý svet. Všetci sú zlí, každý má osočuje, všetko je zbytočné.

A to samo o sebe je nebezpečné pre všetkých, pre jedinca, jeho blízke okolie, ale aj pre spoločnosť.

Názov knihy je výstižný, aplikačný a je nositeľom hlbokkej myšlienky. Transformácia seba samého prostredníctvom Adlerovskej teórie? Odvaha byť neoblúbeným! Človek nájde skutočné šťastie, vieru v svoje schopnosti, pocit spolupatričnosti, vieru v druhých, len keď je pripravený slobodne a odvážne byť neoblúbeným. Nesúdme, neporovnávajme, nevyčítajme, buďme pripravení žiť tu a teraz, prijať seba samého akí sme, byť súčasťou spoločenstva, a neočakávať obdiv a uznanie od druhých. Zvoľme si teda životný cieľ, ktorý nám ponúka aspekt skutočného šťastia. Aspekt životnej harmónie, nie životného klamstva.

PhDr. Katarína KOŤO CIMBOVÁ
prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Inštitút edukológie a sociálnej práce
 Filozofická fakulta
 Prešovská univerzita v Prešove

INOVÁCIA METODIKY ODBORNEJ PRAXE V KONTEXTE TRANSFORMAČNEJ ZMENY – *OKRÚHLHY STÔL SO ZAMESTNÁVATEĽMI Z PRAXE*

Správa z odborného stretnutia

Na pôde *Filozofickej fakulty PU v Prešove*, sa pod gesciou prof. PhDr. Beáty Balogovej, PhD., MBA, dekanke *Filozofickej fakulty PU v Prešove*, 13. marca 2024 v *Zasadacej sieni dekana Filozofickej fakulty*, uskutočnilo podujatie „Svetový deň sociálnej práce – Inovácia metodiky odbornej praxe v kontexte transformačnej zmeny – Okrúhly stôl so zamestnávateľmi z praxe“, ktorého súčasťou boli predajné trhy *Spojenej školy internátnej Trebišov*, realizované vo *Foyer VŠA*. Hlavným organizátorom bol *Inštitút edukológie a sociálnej práce – Centrum pre edukáciu a výskum seniorov Filozofickej fakulty PU v Prešove*, v spolupráci s *Inštitutom Nauk Socjologicznych i Pedagogiki SGGW w Warszawie* a *Inštitutom Socjologii i Pracy Socjalnej UPJPII w Krakowie*.

Podujatie bolo súčasťou projektu *VEGA č. 1/0535/23 Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojenej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce* a *KEGA č. 027PU-4/2022 Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*. Realizácia *Okrúhleho stola so zamestnávateľmi z praxe* sa konala taktiež pod gesciou *Medzinárodnej asociácie škôl sociálnej práce (IASSW)*, *Medzinárodnej rady pre sociálnu starostlivosť (ICSW)* a *Medzinárodnej federácie sociálnych pracovníkov (IFSW)*, ktorí uvádzajú tému pre *Globálnu agendu sociálnej práce a sociálneho rozvoja 2024: „Buen Vivir: Spoločná budúcnosť pre transformačnú zmenu“*. Pri slávnostnom predhovore, prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA a doc. Mgr. Michaela Skyba, PhD.,

riaditeľka *Inštitútu edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty PU v Prešove* otvorili *Okrúhly stôl* s uvedenou témou, v ktorej poukázali na nutnosť zdôraznenia potreby sociálnych pracovníkov prijať inovatívne, komunitou vedené prístupy založené na harmonickom spolužití s prírodou. Téma slúžila ako požiadavka transformačnej úlohy sociálnych pracovníkov pri presadzovaní pozitívnych zmien a podpore komunít, ktoré prosperujú zo vzájomného rešpektu a udržateľnosti. Vzhľadom na celosvetové výzvy sociálnej práce je nutné, aby sa profesia vyvíjala a prijímala inovatívne, transformačné prístupy, ktoré sú riadené komunitou.

Otvorenie podujatia bolo sprevádzané uvedením publikácií do života, ktoré budú pozitívnym prínosom pre odbornú prax sociálnej práce. Pod editorskou taktovkou prof. PhDr. Beáty Balogovej, PhD., MBA vznikla *Metodická príručka pre metodikov praxe sociálnej práce* a k nej prislúchajúce *Pracovné listy pre metodikov praxe sociálnej práce* a *Metodická príručka pre metodikov pre prácu s mentálne postihnutým klientom* a k nej patriace *Pracovné listy pre metodikov pre prácu s mentálne postihnutým klientom*.

Okrúhleho stola sa zúčastnilo široké spektrum zamestnávateľov z praxe. K účastníkom a účastníčkam patrili PhDr. Jozef Dobrovič a Mgr. Sylvia Šimkovičová zo *Zariadenia pre seniorov Náruč v Prešove*, PhDr. Mária Gojdičová, PhD., MBA a PhDr. Katarína Cimbová z *Centra pre deti a rodiny Sečovce – Anjelič*, Mgr. Petra Guntášová a Mgr. Ľudmila Vysocká z *MyMamy*, Ing. Daniela Jánošíková, Mgr. Zuzana Estočková, Mgr. Kamila Šarišská a Mgr. Eva Gállová reprezentujúce *Úrad*

práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove, Lucia Kolpaková z Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov, PhDr. Mgr. Danka Onufierová z Centra pre deti a rodiny Sabinov, Mgr. Zuzana Sekerová a Mgr. Adriana Urbanová z Centra sociálnych služieb Vita Vitalis, Mgr. Eva Turáková zo Súkromnej spojenej školy v Prešove a PhDr. Peter Valiček z Gréckokatolíckej charity Prešov.

Cieľom podujatia bolo poskytnúť priestor pre podnetnú diskusiu o témach transformačnej zmeny, potreby a jedinečnosti sociálnej práce, o témach skúseností z praxe a ďalších okruhoch súvisiacich so sociálnou prácou a metodikou odbornej praxe. Účastníci a účastníčky podujatia mali možnosť navštíviť *Predajné trhy vo Foyer VŠA*. Ich cieľom bolo ponúknuť priestor pre kooperáciu prostredníctvom predaja výrobkov, ktorých výsledkom bola podpora *Spojenej školy internátnej v Trebišove* a komunitné spojenie.

Podujatie „*Svetový deň sociálnej práce – Inovácia metodiky odbornej praxe v kontexte transformačnej zmeny – Okrúhly stôl so zamestnávateľmi z praxe*“ sa nieslo v príjemnej, pozitívnej a podnecujúcej atmosfére, v ktorej účastníci a účastníčky mali možnosť nadviazať nové kontakty, zdieľať odborné skúsenosti z praxe sociálnej práce, posilniť vzájomné sociálne väzby a byť súčasťou aktívnej participácie na diskusii a možnostiach riešenia o aktuálnych témach vedúcich k podpore komunit a tvorbe inovatívnych transformačných prístupov v sociálnej práci.

Mgr. Stela RICHNAVSKÁ
Mgr. Natália VRANKOVÁ

Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove

INOVÁCIA METODIKY ODBORNEJ PRAXE V KONTEXTE TRANSFORMAČNEJ ZMENY

OKRÚHLÝ STÔL SO ZAMESTNÁVATEĽMI Z PRAXE 13. MAREC 2024

AKTÍVNA ÚČASŤ INŠTITÚTU EDUKOLÓGIE A SOCIÁLNEJ PRÁCE NA VEDECKEJ KONFERENCII V POĽSKU

Správa z vedeckej konferencie

Dňa 27. marca 2024 sa v Poľsku, v meste Tarnów, konala *Vedecká konferencia* zameraná na *Problémy adaptívnej mládeže v transhumanistickom svete*, ktorá bola zorganizovaná *Združením vedeckých pracovníkov v Tarnówe „Pro Publico Bono“*, v spolupráci s primátorom mesta Tarnów, Romanom Ciepielom, *Pápežskou univerzitou Jána Pavla II. v Krakove – Inštitútom rodiny a pedagogiky a Sociálnou prácou Jagellonskej univerzity – Sociologického ústavu*. Podujatie bolo realizované s finančnou podporou z rozpočtu mesta Tarnów. Podujatia sa zúčastnil *Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove*, ktorý reprezentovala prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA, dekan *Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove*, ktorá bola pozvaná samotnými organizátormi. Ďalej to boli doc. Mgr. Michaela Skyba, PhD., riaditeľka *Inštitútu edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove* a interné doktorandky odboru sociálna práca Mgr. Stela Richnavská a Mgr. Natália Vranková.

Problémy mládeže v aktuálnom svete sú pre sociálnu prácu obzvlášť dôležitou témou. Mládež predstavuje skupinu klientov, s ktorou sa sociálni pracovníci dennodenne stretávajú v praxi. Prostredníctvom porozumenia príčin a dôsledkov problémových situácií je možné prispieť ku skvalitneniu sociálnej práce v teoretickej a praktickej rovine. Definovanie charakteristík javov, príčin a dôsledkov problémov, ktorým mladí ľudia čelia, patrilo k ústredným témam konferencie, ku

ktorým účastníci a účastníčky podujatia vyjadrovali svoje tézy, odborné skúsenosti založené na praxi a poznatky podložené výskumnými štúdiami a vedeckými zisteniami.

Konferencia reflektovala modernú dobu, ktorá je podľa mnohých vedcov nazývaná ako postmoderná alebo tekutá realita vyznačujúca sa krízou tradičných a moderných konceptov, hodnôt a veľkých naratívov, ako aj permanentnou zmenou a efemérnosťou, ktoré sú sprevádzané obavami a neistotou. Cieľom podujatia bolo zdôrazniť, analyzovať a diskutovať o téze, že stav moderného jedince nie je trvalý a pohodlný, ale tekutý, plný obáv a otázok. Spoločenská debata sa niesla v duchu otázok súvisiacich s transhumanizmom a zlepšovaním fyzickej a psychickej oblasti zdravia jedinca prostredníctvom moderných technológií. Ukazovateľom diskusie bola polemika medzi transhumanistami a biokonzervatívcami, ktorá predstavovala najreprezentatívnejšie názory medzi odporcami tejto ideológie. V uvedenom kontexte sa na konferencii riešili aktuálne problémy v oblastiach adaptačných problémoch mladých ľudí v rodinnom prostredí, adaptačných problémoch v rovesníckom a školskom prostredí i adaptačných problémoch mladých ľudí v online priestore.

Významnosť a aktuálnosť vedeckej konferencie potvrdzuje variabilita prezentovaných tém týkajúcich sa každodenného života mládeže a ich fungovania v spoločnosti. Jednou z vyžiadaných tém bol príspevok prof. PhDr. Beáty Balogovej, PhD., MBA *Socioterapeutické intervencie u klienta s panickým*

atakou a tetániou. doc. Mgr. Michaela Skyba, PhD. prezentovala tému *Service learning a e-service learning ako nástroj podpory riešenia problémov klientov sociálnej práce v kontexte udržateľného rozvoja*, Mgr. Stela Richnavská tému *Možnosti digitálnych nástrojov self care a ich využitie v školskej sociálnej práci* a Mgr. Natália Vranková tému *Stratégie optimalizácie sociálneho jetlagu u študentov sociálnej práce*. Účastníčky Inštitútu edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove svoje príspevky riešili v rámci projektov VEGA č. 1/0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce* a KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce*.

Pridanou hodnotou bola diskusia, ktorú kreovali zástupcovia služieb sociálnej poli-

tiky a odborníci z oblasti sociálnej práce, demografie, sociológie a politológie. Konferencia bola úspešným podujatím, ktoré prispelo k zvýšeniu povedomia o zmenách aktuálne sa dejúcich v spoločnosti, ako aj prezentovaním medzinárodnej spolupráce. V závere možno skonštatovať, že aktívna účasť reprezentantiek Inštitútu edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove, v prostredí interdisciplinárnej skupiny odborníkov, inšpirovala k vzájomnému odovzdaniu a prijímaniu vedeckých a odborných skúseností v oblasti vedy a výskumu.

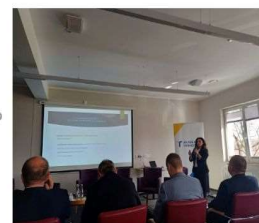
Mgr. Stela RICHNAVSKÁ

Mgr. Natália VRANKOVÁ

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

INŠTITÚT EDUKOLÓGIE A SOCIÁLNEJ PRÁCE PREZENTOVAL VÝSKUMNÉ ZAMERANIA V EURÓPSKOM SOCIÁLNO M PROSTREDÍ

Správa z medzinárodnej vedeckej konferencie

Európska konferencia pre výskum sociálnej práce (ECSWR) je jedným z najväčších výskumných podujatí sociálnej práce v Európe, ktoré sa každoročne opakuje. Konferencia ponúka otvorený priestor pre členov európskej výskumnej komunity sociálnej práce na stretnutie, spoznávanie a na zdieľanie výskumných zistení, odborných vedomostí a zároveň budovanie vzťahov pre potenciálnu spoluprácu. V roku 2024 sa realizácia konferencie uskutočnila v hlavnom meste Litvyvo Vilniuse v dňoch 17. 4. – 19. 4. 2024.

Inštitút edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove sa pod gesciou garantky odboru, dekanke prof. PhDr. Beáty Balogovej, PhD. MBA, zúčastnil spoločne s doc. Ing. Mgr. Zuzanou Poklembovou, PhD., Ing. Petrom Galom, PhD., Mgr. Stelou Richnavskou a Mgr. Natáliou Vrankovou na *Európskej konferencii pre výskum sociálnej práce* prostredníctvom aktívnej účasti v posterovej sekcii, ktorá prezentovala ich výskumnú činnosť. Zastúpenie podčiarkuje význam vedeckej činnosti zúčastnených, nakoľko súhrnne bolo poslaných až 600 návrhov z viac ako 40 krajín. Kritéria pre výber abstraktov prislúchali dvojitému recenznému odbornému hodnoteniu a následnému hodnoteniu konferenčného výboru. Vybraných bolo len 40 návrhov posterov, pričom Inštitút edukológie a sociálnej práce obsiahol štyri z nich. Výskumné zameranie členov IESP sa týkalo tém: *Self-Care Practice of First-year Social Work Students: An International Comparison, Work Motivation of Social Workers in the Context of Industry 4.0, Intersections of*

Identity of World Social Work Nestors as Inspiration for Slovak Social Work, Sleep Chronotypes as an Object of Social Work Theory and Practice. Všetky témy, ktoré boli prezentované vznikli v rámci riešenia projektov VEGA č. 1/0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce* a KEGA č. 027PU-4/2022 *Transfer digitálnych technológií do inovácie metodiky odbornej praxe v pregraduálnej príprave študentov sociálnej práce.*

Ústrednou témou konferencie boli *Predstavy o budúcnosti: Výskum a diskurz sociálnej práce vo veku priemyslu 4.0.* Hlavným zámerom bol výskum sociálnej práce, ktorý priblížil, ako technologické inovácie a komunikácia prostredníctvom technológií menia a formujú interakcie sociálnej práce, vzťahy, intervencie a praktický výkon. Technologické inovácie výrazne ovplyvňujú rôzne úrovne ľudského života a sociálnych vzťahov, čo následne pretvára prostredie praxe a výskumu v sociálnej práci a sociálnej politike. Na individuálnej úrovni môžu technológie prispieť k vlastnej identite, sebakontrola a udržiavaniu osobného príbehu. Na makroúrovni môžu zmenou mentality a kultúrnych noriem destabilizovať existujúce inštitúcie, mocenské vzťahy, sociálne štruktúry, vládnuce ekonomické a technologické systémy a kultúrne predpoklady. Rastie potreba skúmať, čo sa stane pri stretnutí technologických inovácií a výskumu sociálnej práce. Rýchla integrácia technológií do praxe sociálnej práce otvára nové témy, otázky a

cesty pre výskum, ako je testovanie technologických nástrojov, hodnotenie ich vplyvu na pohodu a kvalitu života a vývoj nových teórií pre lepšie pochopenie sociálnej reality a ľudských interakcií, s nehumánnymi zariadeniami. Je potrebné preskúmať vplyv týchto technológií na ľudské vzťahy, sociálne inštitúcie, nerovnosť, súkromie a etiku (EASSW 2024, [cit. 2024-04-28]).

Počas otváracieho ceremoniálu sa v mene *Európskej asociácie škôl sociálnej práce (European Association of Schools of Social Work - EASSW)* a *Inštitútu edukológie a sociálnej práce* (ktorý je členom asociácie od roku 2008) *Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove* prihovorila účastníkom konferencie doc. Ing. Mgr. Zuzana Poklembová, PhD., ktorá zastupuje *IESP FF PU* v *EASSW* od roku 2019 a v súčasnosti pôsobí na pozícii sekretára asociácie.

Účasť členov *IESP FF PU* na medzinárodnej vedeckej konferencii umocňuje prezentáciu slovenskej vedeckej činnosti v oblasti sociálnej práce v európskom sociálnom prostredí.

Mgr. Stela RICHNAVSKÁ
Mgr. Natália VRANKOVÁ

Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove

CHARITATÍVNY KOLÁČIK

Správa z podujatia

Dňa 2. mája 2024 sa vo vestibule *Prešovskej univerzity v Prešove* uskutočnilo podujatie s názvom *Charitatívny koláčik*. Hlavným organizátorom bol Inštitút edukológie a sociálnej práce, ktorý dlhodobo a systematicky vytvára podmienky pre dobrovoľnícke a service learningové aktivity. V snahe účinnej a komplexnej prípravy študentov a študentiek pre prax, IESP využíva v pregraduálnej príprave inovatívne metódy podporujúce reflexiu a citlivosť voči reálnym potrebám komunity. Súčasne vytvára príležitosti pre rozvíjanie a šírenie myšlienky dobrovoľníctva. Zvlášť v spojitosti so sociálnou prácou totiž v spoločnosti rezonuje potreba príklonu k využívaniu prístupov, ktoré povedú k podpore komunit. Očakávaná je transformačná úloha sociálnych pracovníkov, ktorí sú vnímaní ako agenti zmeny podporujúci nielen rozvoj, ale aj udržateľnosť komunit v kontexte zlepšovania ich sociálneho fungovania.

V tomto ohľade sú vítané komunitné iniciatívy zamerané na inovácie, vyvážený rozvoj, inklúziu a spoločné riešenie problémov. Ku konkrétnym príkladom realizovaných projektov patria tradičné podujatia inštitútu, ako je Trh dobrovoľníckych príležitostí, *Mikulášsky koláčik*, zbierky pre vybrané cieľové skupiny a organizácie (napr. *Zbierka šatstva a prevencia násilia páchaného na ženách a deťoch*, *Zbierka šatstva pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia*, *Zbierka pre deti v núdzi* a i.), ale aj ďalšie projekty našich študentov a študentiek (napr. *Farebná tehlička*, *Deň otvorených dverí*, *Zábavné poobedie*, *Zlepšovaním potrieb k lepšiemu životu*, *Veselá krížovka* a i.). Tento pestrý zoznam dobrovoľníckych a service learningových aktivít bol obohatený v podobe nedávno realizovaného podujatia. Študentky sociálnej práce v rámci predmetu *Dobrovoľnícka prax*, pod vedením doc. Mgr. Michaely Skyba, PhD., realizovali dobrovoľnícku činnosť formou napečenia koláčikov. Cieľom podujatia bola pomoc ľuďom v núdzi, prostredníctvom finančného príspevku z ich predaja. S potešením konštatujeme, že študentky Soňa Gabriela Marcinová, Barbora Lažíková, Anna Sovičová a Michaela Ivančáková vyzbierali sumu 124,18 €, ktorú *Inštitút edukológie a sociálnej práce FF PU* venoval *Gréckokatolíckej charite v Prešove*.

IESP bude naďalej pokračovať v úsilí obohacovania výučby o praxeologický rozmer prispievajúci k úspešnej realizácii jednotlivých projektov a zážitkových aktivít podporujúcich občiansku zodpovednosť a záujem o sociálne problémy. Ďakujeme všetkým, ktorí participovali na projekte a vďaka ktorým bolo umožnené pomôcť ľuďom v núdzi. Osobitne ďakujeme dekanke FF PU, prof. PhDr. Beáte Balogovej, PhD., MBA, za záštitu, po-

moc a podporu pri organizácii tohto významného podujatia, o ktorého prospešnosti svedčia nasledujúce slová prijímateľa služieb našich študentiek. Sú zároveň plnohodnotným ocenením potreby realizovania dobrovoľníckych aktivít: *„Každá dobrovoľnícka činnosť predstavuje obetovanie vlastného času, energie a úsilia, čo nie je v súčasnej dobe*

ľahké ani samozrejmé. Preto si veľmi vážime iniciatívu študentiek prispieť k dobrej veci a pomôcť charite.“

doc. Mgr. Michaela SKYBA, PhD.

Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove

INŠTITÚT EDUKOLÓGIE A SOCIÁLNEJ PRÁCE REALIZOVAL VEDECKÉ SYMPÓZIUM – *MIGRÁCIA – IMPLIKÁCIE PRE SOCIÁLNU PRÁCU*

Správa z vedeckého symónia

*Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove opakovane v roku 2024 realizoval Vedecké sympóziu, ktoré bolo zamerané na tému Migrácia – implikácie pre sociálnu prácu. Dňa 16. 5. 2024 sa uskutočnilo vedecké sympóziu, na ktorom bolo zastúpenie domácich a zahraničných odborníkov, ktorí odborne reflektovali pohľady na migráciu. Podujatie otvorila dekanka FF PU, prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA, spoločne s riaditeľkou Inštitútu edukológie a sociálnej práce FF PU, doc. Mgr. Michaelou Skyba, PhD., pri ktorom v úvodnom predstave obe reflektovali potrebu a význam skúmania aktuálnej situácie spojennej s migráciou na Slovensku. Konzistentne potrebu skúmania a nazerania na migráciu identifikovali hlavní rečníci v pléne. V sekcii medzi hlavnými rečníkmi pléna predstavila prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD. MBA ústrednú tému *Implikácie migrácie pre sociálnu prácu*. Problematiku migrácie uchopila prostredníctvom pohľadu sociálnej práce v teoretickej, ale aj empirickej rovine. Podujatie sa konalo v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0535/23 *Integrácia ukrajinských migrantov a posúdenie náročnej životnej situácie spojennej s krízou vyvolanou vojnovým konfliktom optikou sociálnej práce*, v rámci ktorého riešiteľa projektu participujú na realizácii výskumnej aktivity. Nadväzujúc prof. PhDr. Alexander Duleba, CSc. nasmeroval optiku poznania migrácie prostredníctvom dôsledkov vojny Ruska proti Ukrajine na európsku bezpečnosť. Prednesený príspevok v tejto téme slúžil ako komplexný pohľad na celkovú problematiku*

vojny na Ukrajine. Ďalším príspevkom bol príspevok od Dr. h. c. Prof. PhDr. Rudolfa Dupkalu, CSc., ktorý opisoval nazeranie na problematiku imigrácie v kontextoch pluralizmu kultúr a hodnôt. Autor identifikoval významné charakteristiky hodnôt, ktoré sa menia vo vzťahu k diverzite kultúr, pričom poukázal na hľadisko súmerateľných a nesúmerateľných hodnôt ako významného elementu. Hodnota nádeje ako odpovede na hrôzy vojny bola opisovaná v príspevku doc. ThDr. Michala Hospodára, PhD., ktorý na migračnú politiku vniesol teologický rozmer ako aspekt významný pre proces inkulturácie u migrujúcich. V druhej a tretej sekcii referátov bolo zastúpenie domácich a zahraničných odborníkov. Svoje príspevky zahraničného zastúpenia prezentovali: prof. Florin Lazar so spoluautormi. Z Poľska prezentovali príspevky dr Bartosz Łukaszewski; dr Renata Marszałek; dr Tomasz Bierzyński a dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJP II. Domáce zastúpenie tvorili: doc. Mgr. Michaela Skyba, PhD.; doc. Ing. Mgr. Zuzana Poklembová, PhD.; Mgr. Lívia Pastrnáková, PhD.; Ing. Peter Gallo, PhD.; Mgr. Natália Vranková; Mgr. Stela Richnavská a PhDr. Yuliia Kovalchuk, ktorí vytvorili kolorit informácii a pohľadov migrácie. Vedecké sympóziu bolo inšpiratívne aj pre ďalších účastníkov, ktorí preferovali pasívnu formu.

Nosnou myšlienkou sympónia bola migračná politika Slovenska, ktorá po roku 2014 nadobúda na dôležitosť, zvlášť v pohraničných oblastiach s Ukrajinou. Opisovaným dôvodom je dramatický nárast počtu migrantov

smerujúcich do krajín *Európskej únie*. Cieľom vedeckého sympózia bolo prispieť do aktuálneho vedeckého výskumu (na regionálnej, celoslovenskej a nadnárodnej úrovni) mapovaním reálnej životnej situácie migrantov, prezentovať filozoficko-spoločenské otázky migrácie a identifikovať mechanizmy, ktoré viedli k migrácii prostredníctvom efektívneho posúdenia životnej situácie migrantov nástrojmi sociálnej práce.

Prínos pre rozvoj teórie a praxe sociálnej práce je možné reflektovať prostredníctvom realizovanej diskusie, ktorá podnietila vý

skumnú činnosť zúčastnených a prispela tak k skvalitneniu a prehĺbeniu charakteru poznatkov prezentovaných na vedeckom sympóziu.

Mgr. Stela RICHNAVSKÁ

Mgr. Natália VRANKOVÁ

Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Autorka fotografií: doc. Mgr. Ing. Zuzana Poklembová, PhD.

POKYNY PRE AUTORKY A AUTOROV

Redakcia prijíma príspevky, ktoré zodpovedajú profilu časopisu. Vami zaslaný príspevok musí byť určený výhradne na publikáciu v časopise *JOURNAL SOCIOTERAPIE*.

Informácie o postupe prijatia

Redakcia prijíma príspevky, ktoré zodpovedajú profilu časopisu. Zaslaný príspevok musí byť určený výhradne pre publikovanie v časopise *Journal socioterapie*. Počet príspevkov od jedného autora je obmedzený na dva za jeden rok. V prípade mimoriadneho vydania časopisu sa počet príspevkov rozšíri.

Ponuka rukopisu a redakčný postup

Akademickým textom sa na účely časopisu rozumie výskumná, resp. prehľadová stáť (teoretická, syntetizujúca, historizujúca a i.). Predpokladom zaradenia príspevku do recenzného konania je skutočnosť, že autor v texte systematicky pracuje s relevantnými prameňmi, objasňuje výskumnú metodológiu a vzhľadom na svoj výskumný cieľ prezentuje zistenia. Toto je v rámci recenzného konania posudzované dvoma na sebe nezávislými recenzentmi. Vzhľadom na profesijný a úzko špecializovaný charakter časopisu sú preferované texty, ktoré obsahujú popri spomínaných aspektoch tiež aplikačnú dimenziu, v ktorej autor objasňuje relevantnosť svojich zistení v kontexte socioterapie v sociálnej práci. Toto je v rámci recenzného konania posudzované ako tzv. odborová primeranosť článku, ktorú vykonáva šéfredaktor a editor.

Rukopisy by mali byť zostavené s rešpektom k požadovanej štruktúre abstraktu (t. j. ciele, teoretické východiská, metódy, výsledky a implikácie pre socioterapiu v sociálnej práci). Recenzné konanie je obojstranne anonymné a je vykonávané dvoma na sebe nezávislými recenzentmi. Práce sú posudzované po stránke obsahovej i formálnej. V prípade potreby môže byť práca vrátená autorom na doplnenie, či na prepracovanie. Na základe posudkov bude redakčnou radou

rozhodnuté o prijatí alebo odmietnutí rukopisu. V sporných prípadoch rozhoduje celá redakčná rada. Redakcii sa prostredníctvom emailovej komunikácie zasielajú dve prevedenia rukopisu. Jedno z nich nesmie obsahovať žiadne údaje, ktoré by mohli viesť k identifikácii autora. Druhé prevedenie prispievateľ odošle v kompletnej verzii.

Rozhodnutie o vydaní

O výsledku publikačného konania (posúdenie odborovej primeranosti a recenzného konania) je autor vyrozumý najneskôr do ôsmich mesiacov od dátumu prijatia príspevku. V priebehu recenzného konania dostane autor štyri spätné väzby: prijatie rukopisu; posúdenie odborovej primeranosti, schválenie recenzentmi a zaradenie do edície.

Náležitosti rukopisu

Text musí byť napísaný v súlade s platnými normami slovenského jazyka a obsahovať uvedené náležitosti:

I. NÁZOV: výstižný a stručný, zodpovedajúci obsahu, v slovenskom a anglickom jazyku.

II. ABSTRAKT A KĹÚČOVÉ SLOVÁ: v slovenskom a anglickom jazyku, v rozsahu maximálne 200 slov.

III. VLASTNÝ TEXT (v rozsahu minimálne 6 NS) obsahujúci: úvod, cieľ, teoretické východiská, metódy, výsledky, implikácie pre sociálnu prácu.

IV. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV – autorov a autorky žiadame, aby venovali zvýšenú pozornosť presnému a korektnému odkazovaniu podľa normy ISO 690: 2012. V ZBO sa uvádzajú celé krstné mená, nielen iniciály.

V. AFILIÁCIA (nepovinná)

VI. KONTAKT NA AUTORA/AUTORKU – meno a priezvisko s titulmi, presná adresa pracoviska (bez skratiek)

Citačná norma

Zdroje v texte a zozname bibliografických odkazov sú zapisované podľa normy *ISO 690: 2012*. V texte je využívaná metóda systému I. mena a dátumu (tzv. harvardský

systém). Príklady správneho zápisu citovania, parafrázovania a zápisu v zozname bibliografických odkazov nájdete na webovej stránke univerzitetnej knižnice Prešovskej univerzity: <https://www.pulib.sk/web/data/pulib/subory/stranka/ezp-citovanie-kucianova-2019.pdf>

Formálne požiadavky

Váš rukopis prosím upravte podľa šablóny dostupnej na: <https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ieasp-ff/journal-socioterapie/>

Publikačná etika

Rukopisy sú posudzované v obojstranne anonymnom recenznom konaní 2 odborníkmi. Redakcia časopisu *JOURNAL*

SOCIOTERAPIE vynakladá všetko úsilie, aby bola zachovaná nestrannosť recenzného konania a tiež zachovaná anonymita autorov. Autor u ktorého bude objavený plagiát alebo falšovanie dát stráca možnosť na publikovanie v časopise *JOURNAL SOCIOTERAPIE*. Autor zaslaním svojho príspevku udeľuje súhlas so zverejnením svojho príspevku v elektronickej podobe na webovom sídle v databáze časopisu *JOURNAL SOCIOTERAPIE*: <https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ieasp-ff/journal-socioterapie/>

Rozhodnutie o vydaní

O výsledku recenzného konania je autor vyrozumený najneskôr do 3 mesiacov od zaslania rukopisu.

ISSN 2453-7543

© Inštitút edukológie a sociálnej práce

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

2024